



**MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE,
MLADE, NAUKU, KULTURU I SPORT BPK GORAŽDE**

PEDAGOŠKI ZAVOD

**NASTAVNI PLAN I
PROGRAM
ZA OPĆU GIMNAZIJU**

Goražde, 2021.

IMPRESUM

Izdavač: Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport
Bosansko-podrinjskog kantona Goražde
Pedagoški zavod

Urednik: mr.sc. Emina Hadžić

Dizajn i tehnička priprema: mr.sc. Emina Hadžić

Ovaj Nastavni plan i program odobren je za upotrebu od strane Ministarstva za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona Goražde aktom broj: 10-34-2282/20 od 17.08.2020.godine.

SADRŽAJ:

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA OPĆU GIMNAZIJU	1
PRVI RAZRED	2
<i>BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST</i>	3
<i>ENGLLESKI JEZIK (PRVI STRANI JEZIK)</i>	11
<i>NJEMAČKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK)</i>	15
<i>TURSKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK)</i>	17
<i>LATINSKI JEZIK</i>	20
<i>MATEMATIKA</i>	23
<i>FIZIKA</i>	27
<i>HEMIJA</i>	31
<i>BIOLOGIJA</i>	39
<i>INFORMATIKA</i>	42
<i>HISTORIJA</i>	47
<i>GEOGRAFIJA</i>	52
<i>UMJETNOST: LIKOVNA KULTURA</i>	56
<i>TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ</i>	64
<i>ISLAMSKA VJERONAUKA</i>	77
<i>ETIKA</i>	80
DRUGI RAZRED	82
<i>BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST</i>	83
<i>ENGLLESKI JEZIK (PRVI STRANI JEZIK)</i>	88
<i>NJEMAČKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK)</i>	94
<i>TURSKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK)</i>	96
<i>LATINSKI JEZIK</i>	100
<i>MATEMATIKA</i>	101
<i>FIZIKA</i>	105
<i>HEMIJA</i>	109
<i>BIOLOGIJA</i>	118
<i>INFORMATIKA</i>	120
<i>HISTORIJA</i>	122
<i>GEOGRAFIJA</i>	128

<i>PSIHOLOGIJA</i>	131
<i>UMJETNOST: MUZIČKA KULTURA</i>	134
<i>TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ</i>	143
<i>ISLAMSKA VJERONAUKA</i>	154
<i>ETIKA</i>	157
<i>TREĆI RAZRED</i>	160
<i>BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST (REDOVNA NASTAVA)</i>	161
<i>BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST (IZBORNA NASTAVA)</i>	165
<i>ENGLLESKI JEZIK (PRVI STRANI JEZIK) - REDOVNA NASTAVA, NAPREDNI NIVO</i> .	169
<i>ENGLLESKI JEZIK (PRVI STRANI JEZIK) - IZBORNA NASTAVA, NAPREDNI NIVO</i> ...	175
<i>NJEMAČKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - REDOVNA NASTAVA</i>	181
<i>NJEMAČKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - IZBORNA NASTAVA</i>	183
<i>TURSKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - REDOVNA NASTAVA</i>	185
<i>TURSKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - IZBORNA NASTAVA</i>	189
<i>MATEMATIKA - REDOVNA NASTAVA</i>	192
<i>MATEMATIKA - IZBORNA NASTAVA</i>	195
<i>FIZIKA - REDOVNA NASTAVA</i>	196
<i>FIZIKA - IZBORNA NASTAVA</i>	199
<i>HEMIJA - REDOVNA NASTAVA</i>	207
<i>HEMIJA - IZBORNA NASTAVA</i>	211
<i>BIOLOGIJA - REDOVNA NASTAVA</i>	216
<i>BIOLOGIJA - IZBORNA NASTAVA</i>	218
<i>INFORMATIKA - IZBORNA NASTAVA</i>	224
<i>HISTORIJA - REDOVNA NASTAVA</i>	226
<i>HISTORIJA - IZBORNA NASTAVA</i>	228
<i>GEOGRAFIJA - REDOVNA NASTAVA</i>	236
<i>GEOGRAFIJA - IZBORNA NASTAVA</i>	239
<i>PSIHOLOGIJA - IZBORNA NASTAVA</i>	242
<i>SOCIOLOGIJA - REDOVNA NASTAVA</i>	245
<i>SOCIOLOGIJA - IZBORNA NASTAVA</i>	247
<i>DEMOKRATIJA I LJUDSKA PRAVA</i>	253
<i>UMJETNOST: LIKOVNA KULTURA - IZBORNA NASTAVA</i>	257

<i>TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ</i>	263
<i>EKONOMIJA, PODUZETNIŠTVO I MENADŽMENT - REDOVNA NASTAVA</i>	275
<i>ETIKA – REDOVNA NASTAVA</i>	282
<i>ČETVRTI RAZRED</i>	284
<i>BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST - REDOVNA NASTAVA</i>	285
<i>BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST - IZBORNA NASTAVA</i>	289
<i>ENGLLESKI JEZIK (PRVI STRANI JEZIK) - REDOVNA NASTAVA</i>	292
<i>ENGLLESKI JEZIK (PRVI STRANI JEZIK) - IZBORNA NASTAVA</i>	300
<i>NJEMAČKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - REDOVNA NASTAVA</i>	304
<i>NJEMAČKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - IZBORNA NASTAVA</i>	307
<i>TURSKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - REDOVNA NASTAVA</i>	308
<i>TURSKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - IZBORNA NASTAVA</i>	311
<i>MATEMATIKA - REDOVNA NASTAVA</i>	315
<i>MATEMATIKA - IZBORNA NASTAVA</i>	319
<i>FIZIKA - REDOVNA NASTAVA</i>	322
<i>FIZIKA - IZBORNA NASTAVA</i>	326
<i>HEMIJA - REDOVNA NASTAVA</i>	331
<i>HEMIJA - IZBORNA NASTAVA</i>	338
<i>BIOLOGIJA - REDOVNA NASTAVA</i>	340
<i>BIOLOGIJA - IZBORNA NASTAVA</i>	342
<i>INFORMATIKA - IZBORNA NASTAVA</i>	347
<i>HISTORIJA - REDOVNA NASTAVA</i>	349
<i>HISTORIJA - IZBORNA NASTAVA</i>	350
<i>GEOGRAFIJA - REDOVNA NASTAVA</i>	360
<i>GEOGRAFIJA - IZBORNA NASTAVA</i>	363
<i>FILOZOFIJA SA LOGIKOM - REDOVNA NASTAVA</i>	366
<i>FILOZOFIJA SA LOGIKOM - IZBORNA NASTAVA</i>	385
<i>PSIHOLOGIJA - IZBORNA NASTAVA</i>	387
<i>SOCIOLOGIJA - IZBORNA NASTAVA</i>	393
<i>UMJETNOST: LIKOVNA KULTURA - IZBORNA NASTAVA</i>	398
<i>TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ - REDOVNA NASTAVA</i>	404
<i>EKONOMIJA, PODUZETNIŠTVO I MENADŽMENT - IZBORNA NASTAVA</i>	421

<i>ISLAMSKA VJERONAUKA - REDOVNA NASTAVA</i>	425
<i>ETIKA - REDOVNA NASTAVA</i>	436

NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA OPĆU GIMNAZIJU

R.B.	NASTAVNI PREDMET	RAZRED				BROJ ČASOVA
		I	II	III	IV	
I JEZIČKO PODRUČJE						
1.	Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik i književnost	4	4	3	3	
2.	Engleski jezik	3	3	3	3	
3.	Drugi strani jezik	2	2	2	2	
4.	Latinski jezik	2	2			
	UKUPNO JEZIČKO PODRUČJE	11	11	8	8	38
II PRIRODNO–MATEMATIČKO PODRUČJE						
5.	Matematika	4	4	3	3	
6.	Fizika	2	2	1	1	
7.	Hemija	2	2	1	1	
8.	Biologija	2	2	1	1	
9.	Informatika	2	2			
	UKUPNO PRIRODNO–MATEMATIČKO PODRUČJE	12	12	6	6	36
III DRUŠTVENO PODRUČJE						
10.	Historija	2	2	1	1	
11.	Geografija	2	2	1	1	
12.	Filozofija sa logikom				3	
13.	Psihologija		1			
14.	Sociologija			2		
	UKUPNO DRUŠTVENO PODRUČJE	4	5	4	5	12
IV UMJETNOST I TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ						
15.	Umjetnost: Likovna kultura	2				
16.	Umjetnost: Muzička kultura		2			
17.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	2	2	2	
	UKUPNO	4	4	2	2	12
V IZBORNO-OBAVEZUJUĆE PODRUČJE						
18.	Vjeronauka / Etika	1	1	1	1	
19.	Demokratija i ljudska prava			2		
	UKUPNO IZBORNO–OBAVEZUJUĆE PODRUČJE	1	1	3	1	6
20.	Izborna nastava					

	a) Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik i strani jezik (3+3) b) Matematika i fizika (3+3) c) Biologija i hemija (3+3) d) Historija i geografija (3+3) e) Filozofija i sociologija (3+3)			6	6	
	UKUPNO Izborna nastava			6	6	12
21.	TREĆI IZBORNI PREDMET u III i IV RAZREDU (lični izbor učenika)*					
	a) Drugi strani jezik b) Informatika c) Ekonomija, poduzetništvo i menadžment d) Psihologija e) Umjtnost: Likovna kultura f) Latinski jezik...			2	2	
	UKUPNO TREĆI IZBORNI PREDMET U III I IV RAZREDU			2	2	
UKUPAN BROJ SATI		32	33	31	30	126

PRVI RAZRED

BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 140

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 4

CILJ

Neposredni cilj nastave jeste ovladavanje jezičkom strukturom i s tim u vezi i izgrađivanje svijeti o ulozi jezika u kulturnom razvoju naroda, razvijanja sposobnosti za održavanje, saznavanje i stvaranje jezičkih vrijednosti i osposobljavanje učenika da se pouzdano koriste jezičkom literaturom u daljem obrazovanju.

ZADACI:

- Proučavanje maternjeg jezika kao sistema na svim nivoima strukture, fonetske, morfološke, leksičke, sintaksičke i stilističke kao sredstvo sporazumijevanja;
- Tumačenje jezičkih pojava u naslijeđima i novostvorenim djelima;
- Odgoj u duhu jezičke tolerancije;
- Usvajanje lingvističkih znanja;
- Razvoj sposobnosti praktične primjene teorijskih znanja o jezičkim pojavama;
- Upoznavanje sistema bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika na svim jezičkim nivoima i usvajanje gramatičkog sistema;
- Upoznavanje historije jezika i poimanje složene jezičke historije bosanske kulture;
- Razumijevanje narječja bosanskog, hrvatskog i srpskog književnog jezika;
- Usmeno i pismeno služenje jezikom u svakodnevnom tipičnom i najvažnijem ophođenju u savremenoj civilizaciji i društvu;
- Usvajanje pravopisnih i ortopedskih pravila i konvencija, a u skladu sa savremenom normom;
- Sticanje znanja o književnosti u svijetu i kod nas;
- Razumijevanje književnosti kao umjetnosti;
- Upoznavanje sa najznačajnim djelima bosanskohercegovačke književnosti, južnoslavenskih književnosti i svjetske književnosti;
- Upoznavanje s razvojnim epohama i periodima u historiji književnosti;
- Razumijevanje književnosti kao oblika nacionalne kulture i kao vida nacionalnog samopotvrđivanja;
- Upoznavanje nacionalnog i kulturno-historijskog naslijeđa naroda Bosne i Hercegovine; - Razumijevanje književnih i jezičkih činjenica: razvijanje sposobnosti za kritičko sagledavanje jezičkih i drugih umjetnina, te njihovo estetsko i kulturološko vrednovanje;
- Upoznavanje medija i kanala kojima su se tokom historije prenosile i naraštajima predavale jezičke i književne činjenice: rukopisa, knjiga, časopisa, manifestacija, književnih i jezikoslovnih pokreta i skupina, modernih sredstava masovnog komuniciranja;
- Razumijevanje naučnog pogleda na kojima se tumače književne i jezičke činjenice s obzirom na jezički kod i na historijske presjeke, a u skladu sa modernim poimanjem retorike, estetike, teorije komunikacije i semiotike.

PROGRAMSKI SADRŽAJI:

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Jezik:	40
1.1.	Priroda i funkcija jezika	5
1.2.	Nivoi jezičke analize	18
1.3.	Historija bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika	5
1.4.	Jezik u upotrebi (predviđene su četiri jednočasovne pismene zadaće sa jednočasovnim analizama i ispravcima)	12
2.	Književnost:	100
2.1.	Osnovni pojmovi iz teorije i nauke o književnosti Obrada	30
2.2.	književnih djela	70
	Ukupno :	140

JEZIK

I. PRIRODA I FUNKCIJA JEZIKA

1. JEZIK I NJEGOVA STRUKTURA

- Jezik kao sistem
- Mjesto jezika u ljudskom društvu
- Jezik kao sistem znakova
- Priroda jezičkog znaka
- Struktura jezika kao sistema. Izraz i sadržaj, forma i supstanca

2. JEZIK KAO SREDSTVO SPORAZUMIJEVANJA (KOMUNIKACIJE)

- Bitna svojstva jezika
- Jezik i govor, jezička djelatnost. Jezik i mišljenje. Jezik i logika
- Funkcije jezika
- Jezik i druga komunikativna sredstva

3. HIJERARHIJSKA LJESTVICA JEZIČKIH IDIOMA

- Organski i neorganski idiomi (govor, dijalekt, narječje, jezik)
- Štokavsko narječje kao osnov bosanskog jezika
- Književni i standardni jezik

- Substandard i standard
- Norma i kodifikacija

4. NIVOI JEZIČKE STRUKTURE I NJIHOVE JEDINICE

- Fonološki, morfološki, leksikološki, frazeološki, sintagmatski, sintaksički, diskursivni i tekstualni nivo

II. NIVOI JEZIČKE ANALIZE

1. FONOLOŠKI SISTEM STANDARDNOG JEZIKA

- Glas i fonem. Fonetika i fonologija. Zvuk u jezičkom sistemu.
- Razlikovna (distinktivna) obilježja foneme. Fonema i alofon
- Vokalski i konsonanski sistem - podjela po akustičnim i artikulacionim osobinama - Morfologija - fonem kao sastavni dio morfema

2. DISTRIBUCIJA FONEMA

- Pravila u raspodjeli fonema - Ograničenja u distribuciji fonema
- Alternacija fonema i fonemskih grupa
- Jednačenje po zvučnosti i po mjestu tvorbe - Gubljenje suglasnika
- Palatalizacija i sibilizacija. Jotovanje
- Alternacija je/ije, te alternacija i/o. Osobine bosanskog, hrvatskog i srpskog jezičkog standarda u odnosu na ova ograničenja.

3. PROZODIJSKI SISTEM STANDARDNOG JEZIKA

- Akcenat i dužina (melodija, intenzitet, kvalitet)
- Akcenatski sistem bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika
- Enklitike i proklitike
- Distribucija akcenata i postakcenatske dužine

4. FONOSTILISTIKA

- Stilska obilježjenost (markiranost) fonoloških jedinica - Ekspresivne osobine foneme, akcenta i intonacije

5. GRAFIJA (PISMO) STANDARDNOG JEZIKA

- Grafem i fonem
- Govorni i pisani jezik
- Ortografija i ortoepija
- Pravopisne odredbe; glas i fonem: pisanje i izgovor h,č i ć, dž i đ.
- Latinica i ćirilica kao grafijski sistemi standardnog jezika
- Glagoljica, bosančica i arebica kao grafijski sistemi u bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku

III. HISTORIJA BOSANSKOG, HRVATSKOG I SRPSKOG JEZIKA

- Savremeni historijski aspekti jezika (sinhornija i dijahornija)
- Latinica, ćirilica, glagoljica, bosančica i arebica
- Glavne karakteristike jezika u BiH od prvih pisanih spomenika do kraja XV stoljeća

- Glagoljski, ćirilički i latinički spomenici
- Humačka ploča, Povelja Kulina bana
- Jezik napisan na stećcima

IV. JEZIK U UPOTREBI

- Tipovi vezanog teksta
- Opisivanje kao tip vezanog teksta
- Dijalog i monolog

KNJIŽEVNOST

I. OSNOVNI POJMOVI IZ TEORIJE I NAUKE O KNJIŽEVNOSTI

- Književnost kao umjetnost i kao oblik duhovnog stvaralaštva

- Književnost i neknjiževni tekstovi
- Književno djelo kao osebujan/specifičan način jezičke upotrebe
- Stih i proza - Udio autoriteta; udio prikazane (fizičke, psihičke, društvene, metafizičke) stvarnosti; različiti vidovi preobražavanja stvarnosti i jezika u umjetničkoj književnosti; udio čitaoca; udio posrednika; udio jezičkog koda, tj. jezičkog sistema na datom presjeku
- Književnost u odnosu prema drugim umjetnostima (prema muzici, ritmu i blagozvučje/eufonija), prema likovnim umjetnostima (slikovnost i kompozicija), prema graditeljstvu/arhitekturi (arhitektonija), prema pozorištu (prikazana stvarnost, likovi).
- Književnost prema drugim djelatnostima ljudskog duha (nauka, filozofija, historija, publicistika)
- Književni rodovi i njihove vrste s obzirom na sadržaj i na izraz: lirski, epski, dramski i diskurzivni rod

1. LIRSKI ROD

- Historija naziva i pojam lirika
- Vrste lirskih pjesama s obzirom na sadržaj: lirske pjesme o prirodi, ljubavne, domoljubne/patriotske, misaone, religiozne, anakreontske, humorne
- Stih; ritam kao načelo organizacije stiha; prozodijske karakteristike govornih ritama; tropi; vrste strofa; sonet

2. EPSKI ROD

- Historija naziva i pojma epika
- Ustaljeni oblik stiha; formulativnost
- Epsko predočavanje; fabuliranje; epski likovi; pripovjedanje bitnog događaja i nizanje epizoda

3. PRIPOVIJEDANJE

- Proza kao nasljednica epike
- Historija naziva i pojmova romana, novela, crtica, pripovijesti - Jednostavni oblici
- Fabula; pripovjedač; motiv; lik; prostor, vrijeme, ideja.

4. DRAMSKI ROD

- Historija naziva i pojma drama
- Dramski sukob i napetost
- Problem i zanos
- Raspored akta (protagonista, antagonista, tvorca zapleta i raspleta)
- Dramski lik
- Tragedija, tragički junak, tragična krivica
- Komedija, lakrdija, commedia dell arte, antikomad

5. DISKURZIVNI ROD

- Udio naučnog i udio ličnog poimanja stvarnosti
- Vrste raspravljanja
- Monolog
- Dijalog
- Opis
- Rasprava
- Književnonaučni (metajezički) tekst

-
- Esej
- Feljton
- Slobodni stav -
- Novinske podvrste
- Putopis.

NAPOMENA: U skladu sa izloženom programskom problematikom pisci udžbenika i nastavnici će odabrati reprezentativne tekstove: iz antičke književnosti, usmene književnosti i savremene književnosti. Prilikom odabiranja reprezentativnih tekstova treba voditi računa o koherentnosti svih elemenata programa. Također, treba voditi računa i o korektnoj zastupljenosti nacionalnih pisaca.

II. OBRADA DJELA IZ OPĆE HISTORIJE KNJIŽEVNOSTI I CIVILIZACIJE MONOTEISTIČKIH NARODA

1. SVETE KNJIGE:

- Tora (odlomak)
- Biblija (odlomci iz Starog i Novoga zavjeta) - Kur'an (odlomci)

2. STARE ISTOČNJAČKE KNJIŽEVNOSTI

- Ep o Gilgamešu (odlomak)
- Firdusi "Šahnama"(odlomak: "Rustam i Suhrab")
- Kelila i Dimna (stare indijske basne- izbor)
- „1001 noć” (prevod na bosanski)

3. ANTIČKA (HELENSKA I RIMSKA) KNJIŽEVNOST

- Homer: „Ilijada” (odlomak)
- Homer: „Odiseja” (odlomak)
- Sapho: Izbor pjesama
- Anakreont: Izbor pjesama
- Eshil: “Okovani Prometej”
- Sofoklo: “Kralj Edip” ili “Antigona”
- Aristofan: “Ptice” (odlomak)
- Vergilije: “Eneida”(odlomak)
- Ovidije: „Metamorfoze“ (odlomak)
- Horacije: „Pismo Pizonima“
- Plaut: “Ćup” ili “Tvrđica” ili “Vojnik”
- Heziod, Euripid, Alkman, Semonid, Pindar
- Od rimskih pisaca spomenuti u sažetom pregledu: Kalut, Tibul, Kornelije, Marcijal, Propercije, Apulej, sv. Avgustin

4. KLASIČNA ARAPSKA I PERZIJSKA KNJIŽEVNOST

- Arapska predislamska i islamska poezija (izbor)
- Klasična perzijska književnost (izbori: Hajam, Hafiz, Sadi, Rumi)
- Hajam: Rubalije

-
- Hafiz: Izbor poezije
- Sadi: Đulistan
- Rumi: Mesnevija, izbor

5. EVROPSKA SREDNJEVJEKOVNA I KASNOSREDNJEVJEKOVNA KNJIŽEVNOST

- Dante: "Pakao"
- Petrarka: "Kanconijer" (izbor)
- Bokačo: "Dekameron" (izbor)

6. USMENA KNJIŽEVNOST

- Pojavlja usmenoknjiževnog teksta tokom razvoja ljudske duhovnosti.
- "Prirodna komunikacija" u malim grupama.
- Veza usmenoknjiževnog teksta s mitom
- Višefunkcionalnost tekstova usmenog porijekla, tekstovi u izvođenju: tvoritelji, izvoditelji, primatelji
- Zapis usmenoknjiževnog teksta
- Osnovne odrednice usmenoknjiževnog teksta po određenjima moderne evropske folkloristike, unutar usmenoknjiževnih oblika: lirska pjesma, epska pjesma, bajka, predaja/legenda, basna, folklorni tekstovi, sitni (jednostavni) oblici - Značaj skupljanja i zapisivanja usmene književnosti
- Usmena književna baština Bošnjaka, Hrvata i Srba. Pismene vrijednosti o usmenoj poeziji od prve polovine XVI stoljeća
- Bošnjačka usmena lirska pjesma sevdalinka. - Munib Maglajlić: "101 sevdalinka" (izbor)

7. POČECI SLAVENSKE PISMENOSTI

- Konstantin Ćirilo i Metodije: njihovo djelovanje među Slavenima
- Glagoljica i ćirilica
- Tekstovi: "Traktat Crnorisca Hrabra (na općeslavenskom književnom jeziku)

8. SREDNJOVIJEKOVNA BOSANSKA KNJIŽEVNOST I JEZIK

- Srednjovjekovna književnost Bosne i Huma
- Pojam srednjovjekovne književnosti, civilizacijski okviri.
- Prvi spomenici: Povelja Kulina bana, Bogumilska hereza
- Srednjovjekovni kodeksi i epigrafika, natpisi na bosanskohrecegovačkim stećcima, administrativno-pravni spisi, hronike i rodoslovi (stilske karakteristike)
- Stećci kao nepresušno vrelo književno-umjetničke inspiracije (Mak Dizdar, Skender Kulenović, Miroslav Krleža)
- Bosančica- staro bosansko ćirilično pismo - Hrvojev misal (jedna stranica)
- Mak Dizdar: "Stari bosanski tekstovi" (izbor)

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost ili odsjek za južnoslavenske jezike i književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim

-
dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem, gdje su bosanski/hrvatski/srpski jezik ili književnost/južnoslavenski jezici ili književnost glavni ili ravnopravni predmeti u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje su bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost ili književnost naroda BiH i bosanski/hrvatski/srpski jezik glavni ili ravnopravni predmeti u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

ENGLISKI JEZIK (PRVI STRANI JEZIK)

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

Engleski kao strani jezik u općoj gimnaziji je sastavni dio odgojno-obrazovnog procesa koji omogućuje učeniku širu komunikaciju u prostoru i vremenu. Učenici proširuju svoje saznanje područje tako što ulaze u životnu stvarnost drugih zemalja kroz široku ponudu različitih prezentacija.

Cilj je da se postigne svjesna i samostalna primjena znanja jezika i kulture, te razvije vještina izražavanja na engleskom jeziku u govornom i pisanom obliku. Shodno navedenom, jedan od osnovnih ciljeva učenja engleskog jezika je da se učenik osposobi za govornu i pisanu komunikaciju, za samostalnu primjenu izvora znanja na engleskom jeziku u okviru mogućnosti svoje dobi kako bi mu to pomoglo u daljem sticanju znanja u nastavku školovanja i njegovim općim životnim i profesionalnim uvjetima.

Važni komunikativni zadaci u ovoj fazi učenja su:

- Sposobnost boljeg razumijevanja, govora, čitanja i pisanja savremenog engleskog jezika,
- Usavršavanje izgovora intonacije u govornom izražavanju,
- Sposobnost usmenog komuniciranja u sklopu poznatih sadržaja, leksike, komunikacijskih uzoraka (pričavanje, izražavanje vlastitog mišljenja, osjećaja, interesa),
- Sposobnost pravilne upotrebe gramatičkih struktura nužnih za pismenu i usmenu komunikaciju
- Uočavanje zakonitosti tvorbe i upotrebe gramatičkih struktura; razvijanje lingvističkog mišljenja,
- Podsticanje na samostalno učenje učenika,
- Sposobnost traženja i primjene informacija dobivenih iz raznih izvora na stranom jeziku (riječnici, časopisi, novine i magazini),
- Prevođenje kraćih tekstova; engleski – maternji jezik,
- Pisanje kraćih sastava,
- Upoznavanje sa elementima kulture i civilizacije zemalja engleskog govornog područja,
- Upoznavanje sa odlomcima književnih djela kako proze, tako i poezije.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje govora- Listening	10
2.	Usmeno izražavanje – Speaking	10
3.	Čitanje i razumijevanje teksta – Reading	15
4.	Pismeno izražavanje – Writing	15
5.	Prevođenje	10
6.	Tematika	10
7.	Vokabular	15
8.	Gramatičko gradivo	20
	Ukupno:	105

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE GOVORA- LISTENING

- Praćenje i razumijevanje zvučnog teksta koji emitira izvorni govornik stranog jezika na audiozapisu ili pomoću komunikacijskih medija (radio, TV, telefonska poruka)
- Fonetika i fonologija:
- Fonetske vježbe: fonemi koji učenicima čine osobite teškoće
- Osnovni obrasci intonacije rečenice
- Uočavanje i usvajanje samostalnih cjelina

2. USMENO IZRAŽAVANJE – SPEAKING

- Postavljanje pitanja i davanje odgovora o zadanom sadržaju
- Kreativne govorne vježbe
- Opisivanje likova i situacija
- Prepričavanje pročitano ili odslušano teksta, vlastitog ili tuđeg doživljaja, filmovi
- Izvještaj o domaćoj zadaći ili prikupljenim informacijama
- Pravilno interpretiranje samostalnih cjelina

3. ČITANJE I RAZUMIJEVANJE TEKSTA – READING

- Čitanje i razumijevanje datog izvornog teksta (novinski članak, upute, književni tekst) koji je lingvistički i tematski dostupan učenicima
- Čitanje i razumijevanje uputa u priručnicima koji sadrže informacije o jeziku
- Osposobljavanje za upotrebu jednojezičnog riječnika

4. PISMENO IZRAŽAVANJE – WRITING

- Preoblikovanje rečenica i teksta
- Pisanje bilješki iz odslušano ili pročitano teksta
- Pisanje zabilješki za opis, prepričavanje, vođenje razgovora
- Sastavljanje lakših tekstova po modulu
- Sastavljanje poruka i prigodnih pisama

5. PREVOĐENJE - TRASLATING/INTERPRETING

- Pismeno prevođenje lakših tekstova s engleskog na maternji jezik
- Uočavanje i spoznavanje razlika u strukturama i načinima izražavanja u maternjem i engleskom jeziku

6. TEMATIKA - TOPICS

- Teme iz kulture i civilizacije zemalja engleskog govornog područja
- Gradovi i regije Velike Britanije, USA, Australije i Kanade
- Slobodno vrijeme (film, pozorište, tv, novele, muzika)
- Škola i učenje; usporedba školskih sistema
- Porodica, prijatelji, zapošljavanje

7. RJEČNIK - VOCABULARY

- Izbor i uvođenje novih riječi zasnovan na komunikacijskom kontekstu
- Posjedovanje mini vlastitog učeničkog riječnika
- Vježbe upotrebe novih i nepoznatih riječi u riječniku

8. GRAMATIČKO GRADIVO - GRAMMAR

I Glagoli, glagolska vremena

- Obični prezent (Present Simple Tense)
- Trajni prezent (Present Continuous Tense)

- Buduća vremena - za predviđanje: will i going to (will + infinitive without to = prediction based on intuition, knowledge, experience; may/might + infinitive without to = not sure something will happen or not)

- Dogovori za budućnost i izražavanje namjera:
 - Be going to = express an intention to do something
 - Present continuous = to talk about future events that we have already fixed or arranged -
Present simple = to talk about official events or timetables which we can not change

- Donošenje odluka u trenutku govora, vremenske klauze za budućnost:
 - Will + infinitive without to
 - Obični prezent sa priložima za vrijeme: when, as soon, after, before

- Multi-part verbs (get over, get on, work on, fall from, etc.)
- Modalni glagoli: (have to / do not have to; can / can not, should / should not, must / must not, need / need not)
- Pasivni oblici (used when there is no need to say who is the „doer” of the action; it is the action itself that is more important)
 - Obični prezent u pasivu
 - Obično prošlo vrijeme u pasivu

II Određivači / determinatori:

1. Some / any / no
2. A lot of / many / much
3. All / none
4. Both / either / neither
5. Another, other, the, other, the second...

III Pridjevi, komparacija pridjeva:

1. Positive/comparative/superlative
2. Short adjectives/ long adjectives/ irregular adjectives
3. Opposites (prefixes, -ir, -un, -dis, etc.)
4. Adjectives („-ed” vs. „-ing”)
5. Too + adjective = too big

6. Not + adjectives + enough = not warm enough

IV Članovi:

1. Neodređeni: a/an (indefinite articles)
2. Određeni: the (definite article)
3. Imenice bez člana: no article (plural or uncountable nouns)

V Prilozi za vrijeme, mjesto i pravac:

1. Time (after, before, in, on, at, during...)
2. Place (above, at, behind, between, in, on, under, over)
3. Movement (across, along, into, to)

VI Upitne fraze

- Isn't it, haven't you...

VII Prvi i drugi kondicional

1. First conditionals (if + present simple, will + infinitive)
2. Second conditionals (if + past simple, would + infinitive)

VIII Odnosne klauze

1. Odnosne klauze
2. Odnosne zamjenice (who-for people, which – for things)

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor engleskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je engleski jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor engleskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je engleski jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

NJEMAČKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK)

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave njemačkog jezika u prvom razredu gimnazije, kao drugog stranog jezika, je razvijanje svijesti o postojanju drugih jezika i mogućnosti komuniciranja na nekom drugom jeziku koji nije maternji. Učenje stranog jezika učeniku treba da olakša razumijevanje drugih i različitih kultura i tradicija i jača motivaciju za učenje stranih jezika. Učenik treba da se osposobi da na njemačkom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba da podstakne njegovu maštu, radoznalost i kreativnost.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje	8
2.	Čitanje i razumijevanje	8
3.	Govor	8
4.	Pisanje	10
5.	Znanje o jeziku	8
6.	Tematika	8
7.	Vokabular	8
8.	Gramatičko gradivo	12
	<i>Ukupno:</i>	70

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE

- prepoznavati glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči
- razumjeti ograničen broj riječi i izraza, kratke dijaloge o poznatim temama, pjesmice
- razumjeti i reagovati na odgovarajući način na kratke usmene poruke

2. ČITANJE I RAZUMIJEVANJE

- prepoznavati slova i napisane riječi, te kratke rečenice
- prepoznavati poznate riječi i kratke rečenice i znati ih povezati sa ilustracijama - čitati kraće tekstove

3. GOVOR

- pravilno artikulirati glasove, naglašavati riječi, poštovati ritam i intonaciju rečenice
- davati osnovne informacije o sebi i svom okruženju
- opisivati u nekoliko rečenica poznatu situaciju služeći se pritom ograničenim brojem osnovnih riječi i zapamćenih rečeničnih shema
- razmjenjivati sa sagovornicima nekoliko osnovnih iskaza u vezi sa konkretnom situacijom

4. PISANJE

- prepisivati, dopunjavati i samostalno pisati riječi i kraće rečenice

5. ZNANJE O JEZIKU

- Učenik će na ovom nivou učenja jezika svjesno stjecati znanje o jeziku, prepoznavati i pravilno upotrebljavati osnovne jezičke elemente

6. TEMATIKA

- Pozdravljanje i predstavljanje
- Porodica
- Moja bliža okolina
- Škola
- Svakodnevni život
- Dani u sedmici, mjeseci i godišnja doba
- Kazivanje vremena

7. VOKABULAR

- Pozdravljanje
- Predstavljanje - Članovi uže porodice
- Prostorije u kući i namještaj
- Bliža okolina
- Škola
- Svakodnevni život, rutinske aktivnosti
- Moje lice, moje tijelo, samo osnovne riječi
- Opisivanje riječi
- Raspoloženja: kroz riječi pokreta i izražaja.

8. GRAMATIČKO GRADIVO

- Vrste riječi
- Imenice: jednina i množina, lične zamjenice u akuzativu, lične zamjenice u dativu
- Opće ili zajedničke
- Konkretno, gradivne, zbirne
- Zamjenice: lične, upitne, pokazne, neodređene i prisvojne
- Glagoli: modulni glagol "musen", glagol "nehmen"
- Komparativni pridjevi
- Prilozi

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za njemački jezik književnost, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) nastavnički smjer i stečenim stručnim zvanjem profesor njemačkog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je njemački jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za njemački jezik i književnost, nastavnički smjer sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor njemačkog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je njemački jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;

TURSKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK)

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Ciljevi nastave turskog jezika su sljedeći:

- osposobljavanje učenika za komuniciranje na turskom jeziku u usmenoj i pisanoj formi: sticanje jezičke kompetencije u okviru programom predviđenog gradiva;
- osposobljavanje učenika za uspješno daljnje usavršavanje turskog jezika, i za nas u Bosni i Hercegovini vrlo važno, osmansko-turskog;
- obogaćivanje općih jezičkih znanja na nivou programskih zahtjeva;
- proširivanje i obogaćivanje općih izražajnih i intelektualnih mogućnosti učenika;
- razvijanje estetskih i moralnih vrijednosti;
- izgrađivanje svijesti o potrebi saradnje i razumijevanja među ljudima, koji govore različitim jezicima.

Zadaci nastave se mogu svesti na sljedeće:

- ovladavanje turskim jezikom kroz četiri osnovna jezička područja nastave: slušanje i razumijevanje, usmeno izražavanje, čitanje i pismeno izražavanje;
- usvajanje fonetskog, leksičkog, gramatičkog i pravopisnog minimuma u komunikacijskim situacijama i u kontekstu;
- sticanje osnovnih znanja o civilizaciji i kulturi Turske, čiji jezik se jezik i uči;
- upoznavanje sa osnovnim lingvokulturološkim elementima turskog jezika.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje	8
2.	Čitanje i razumijevanje	8
3.	Govor	8
4.	Pisanje	10
5.	Znanje o jeziku	8
6.	Tematika	8
7.	Vokabular	8

8.	Gramatičko gradivo	12
	<i>Ukupno:</i>	70

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE

- prepoznavati glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči
- razumjeti ograničen broj riječi i izraza, kratke dijaloge o poznatim temama, pjesmice
- razumjeti i reagovati na odgovarajući način na kratke usmene poruke

2. ČITANJE I RAZUMIJEVANJE

- prepoznavati slova i napisane riječi, te kratke rečenice
- prepoznavati poznate riječi i kratke rečenice i znati ih povezati sa ilustracijama - čitati kraće tekstove

3. GOVOR

- pravilno artikulirati glasove, naglašavati riječi, poštovati ritam i intonaciju rečenice
- davati osnovne informacije o sebi i svom okruženju
- opisivati u nekoliko rečenica poznatu situaciju služeći se pritom ograničenim brojem osnovnih riječi i zapamćenih rečeničnih shema
- razmjenjivati sa sagovornicima nekoliko osnovnih iskaza u vezi sa konkretnom situacijom

4. PISANJE

- prepisivati, dopunjavati i samostalno pisati riječi i kraće rečenice

5. ZNANJE O JEZIKU

- Učenik će na ovom nivou učenja jezika svjesno stjecati znanje o jeziku, prepoznavati i pravilno upotrebljavati osnovne jezičke elemente

6. TEMATIKA

- Pozdravljanje, predstavljanje, i oslovljavanje; život učenika u školi; školski pribor; predmeti i raspored časova
- Članovi porodice; dnevne aktivnosti članova porodice, njihova zanimanja; kuća/stan- opis; obroci i jela
- Vrijeme i vremenske prilike: postavljanje pitanja u vezi sa vremenom i davanje odgovora; vrijeme po satu; dani i mjeseci, godišnja doba; život u gradu i selu
- Osnovni podaci o Turskoj, zemlji čiji se jezik i uči

7. VOKABULAR

- Susreti: Osnovni vokabular, npr. Tanisma, selamlasma Telefonda
- Škola: Osnovni vokabular, npr. Okul, okulla, ilgili bilgi, nerde bulunuyor, kacinci sinifa okuyor
- Porodica: Osnovni vokabular, npr. Aile, kardesler, akrabalar
- Restoran: Lokanda, menu, yemekler
- Praznici: Bayramlar, milli bayramlar
- Orijentacija: Osnovni vokabular, npr. Bilgi edinme, yer sorma, zaman sorma, zaman bildirme
- Opšti razgovori: Osnovni vokabular, npr. Genel konusmalar, isaretler

- Putovanje: Osnovni vokabular, npr. Yolculuk, trenle yolculuk, otomobile yolculuk, ucla yolculuk
- Odsjedanje, noćenje: Osnovni vokabular npr. Konaklama otel, pansiyon
- U gradu: Osnovni vokabular, npr. Sehirde, yol sorma, dolasma, gezme, tasit, araci - Turska/ BiH: Osnovni vokabular, npr. Ulke, sehir, baskent, insanlar, abide.

8. GRAMATIČKO GRADIVO

- **Turski alfabet** (fonetika i fonologija, morfologija sa elementima sintakse)
- **Vrste riječi** - promjenljive i nepromjenljive
- **Imenice:** rod, broj, kat. Posvojnosti
- **Padeži**
- **Genitivne veze I i II**
- **Zamjenice:** lične, pokazne, upitne, neodređene, posvojno-povratna zamjenica Kendi, odnosna zamjenica Ki
- **Pridjevi:** komparacija pridjeva
- **Brojevi:** glavni, izražavanje sata, starosti, redni brojevi, dijelni brojevi
- **Glagoli:** pomoćni glagol IMEK, kondicionalni glagol IMEK, predikativni glagol VAR I YOK -
Osnovna gl vremena: prezent na-iyor i na-r, perfekt na –idi i na- mis, futur na-ecek, izražavanje mogućnosti u turskom jeziku
- **Kategorija lika:** aktiv, pasiv, reflektiv, reciprocitativ, faktitiv-kauzativ
- **Kategorija načina:** indikativ, imperativ, optativ, necesitativ, kondicional

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Profesor turskog jezika (VII stepen stručne spreme)
2. Diplomirani orijentalista – profesor turskog jezika i turske književnosti
3. Diplomirani orijentalista – profesor turskog jezika
4. Diplomirani orijentalista – turkolog sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičkodidaktičkom grupom predmeta
5. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova iz oblasti turskog jezika sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

LATINSKI JEZIK

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave latinskog jezika je osposobiti učenika da uoči, spozna, razumije i prepozna jezičke strukture latinskog jezika. Da upozna i razumije civilizacijski kontekst u kojem te strukture postoje kao prenositelji određenih obavijesti, te da razumije konkretne tekstova na latinskom jeziku i da ih može prevesti na maternji jezik.

Zadaci nastave latinskog jezika su:

- Usvajanje glasovnog sustava, pisma, izgovora i pravopisa
- Usvajanje osnovnog riječnika
- Usvajanje elemenata gramatike
- Osposobljavanje učenika za čitanje i razumijevanje morfosintaktičku analizu i prevođenje jednostavnih tekstova
- Razvijanje interesa za antičku kulturu i civilizaciju

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Civilizacija	3
2.	Latinski citati	10
3.	Vokabular	6
4.	Gramatičko gradivo:	51
4.1.	Jezik	2
4.2.	Imena	20
4.3.	Glagoli	15
4.4.	Sintaksa rečenice	14
	<i>Ukupno:</i>	70

1. CIVILIZACIJA

- Antički svijet; veliki događaji i veliki likovi Antike
- Rimsko društvo; javni i privatni život Rimljana
- Rimski religija i mitologija
- Rimska civilizacija na tlu Ilira (Dalmacije i Panonije)

2. LATINSKI CITATI

- Latinski izrazi i riječi koje se, u izvornom obliku, najčešće upotrebljavaju u tekstovima na maternjem jeziku

3. VOKABULAR

- Najupotrebljivije riječi, osobito one koje su postale internacionalne i one koje su potrebne za označavanje rimskih realija
- Uobičajne latinske skraćenice

4. GRAMATIČKO GRADIVO

I. JEZIK

- Mjesto latinskog među indoevropskim jezicima
- Fonemi i grafemi latinskog jezika
- Kvantitet vokala
- Kvantitet sloga i akcenta
- Klasični i tradicionalni (kasnolatinski) izgovor

II. IMENA

1. Imenice i pridjevi

- Prva i druga deklinacija: silva, campus, puer, liber, bellum, clarus, liber, niger
- Treća deklinacija: konsonantske osnove (victor, miles, civitas, lex, corpus, caput, vetus, clariol), osnove na -i (navis, pars, mare, acer, dulcis, felix).
- Četvrta deklinacija: fructus, genu
- Peta deklinacija: dies, res
- Osobitosti u deklinaciji (samo najfrekventnije)
- Komparativ i superlativ pridjeva, kao i priloga (koji inače ne spadaju u riječi s deklinacijom); Odstupanja od općih pravila komparacije (samo najfrekventnija)

2. Zamjenice

- Lične i lična povratna zamjenica
- Prisvojne i prisvojna povratna zamjenica
- Pokazne zamjenice
- Odnosne i upitne zamjenice
- Neodređene zamjenice i zamjenički pridjevi (samo najfrekventniji)

3. Brojevi

- Opći pregled glavnih i rednih brojeva, te deklinacija brojeva unus, duo, tres - Rimske cifre

4. Sintaksa imena

- Značenja i upotreba padeža i prijedloga
- Slaganje pridjevskog atributa s imenicom

III. GLAGOLI

1. Morfologija

- Glagol *sum* i složenice
- Glagoli I – IV konjugacije
- Glagolska stanja: aktiv i pasiv

- Glagolska vremena: prezent, imperfekt, futur I, prefket, pluskvamperfkt i futur II
- Glagolski načini: indikativ, imperativ i konjunktiv

2. Sintaksa

- Slaganje glagolskog i imenskog predikata sa subjektom

IV. SINTAKSA REČENICE

- Prosta rečenica - Red riječi i sintagma - Složena rečenica:
- Nezavisne rečenice i odgovarajući veznici
- Zavisnosložene rečenice u indikativu (vremenske, uzročne, poredbene i relativne)

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

Nastavu latinskog jezika mogu izvoditi nastavnici koji su završili filozofski ili filološki fakultet:

1. VII stepen i stekli zvanje:

- diplomirani klasični filolog / dipl. profesor klasične filologije,
- diplomirani profesor latinskog jezika i rimske književnosti,
- diplomirani profesor francuskog jezika i književnosti i latinskog jezika i rimske književnosti, -
diplomirani profesor historije i latinskog jezika,
- diplomirani profesor latinskog jezika i rimske književnosti u dvopredmetnoj - kombinaciji.

2. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova bolonjskog visokoobrazovnog procesa i stekli zvanje bakalaureat/bachelor latinskog jezika i rimske književnosti sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

MATEMATIKA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 140

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 4

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave matematike u prvom razredu gimnazije se može predočiti kroz sljedeće teze:

- Sticanje matematičkih znanja i sposobnosti neophodnih za razumijevanje zakonitosti u prirodi u društvu, za primjenu u praksi i u procesu proizvodnje, kao i za uspješno nastavljanje obrazovanja
- Razumijevanje sposobnosti učenika da pravilno rasuđuju, logički zaključuju, da razvijaju maštu, stvaralačko matematičko mišljenje i pozitivne osobine ličnosti

Osnovni zadaci nastave matematike se mogu svesti na sljedeće:

- Sticanje znanja potrebnih za razumijevanje kvantitativnih i prostornih odnosa, razvijanje opće matematičke kulture neophodne za uključivanje u svijet rada i za praćenje savremenog društveno-ekonomskog i naučno-tehničkog razvoja,
- Osposobljavanje učenika za uspješno i kvalitetno nastavljanje obrazovanja i uključivanje u druge naučne oblasti u kojima se matematika primjenjuje u toku školovanja i kasnije u procesu proizvodnje;
- Razvijanje pravilnog logičkog i apstraktnog mišljenja i zaključivanja;
- Izgrađivanje pozitivnih osobina ličnosti kao što su: radne navike, upornost, sistematičnost, urednost, tačnost, preciznost, odgovornost, kritičnost, smisao za samostalan rad, razvijanje kulturnih, etičkih i estetskih navika kod učenika;
- Razvijanje sposobnosti učenika za samostalno korištenje stručne literature i drugih izvora znanja.

Konkretni zadaci nastave matematike u prvom razredu gimnazije:

- da učenici sistematiziraju i objedine stečena znanja o brojevima i načinu formiranja skupa relanih brojeva;
- da sistematiziraju i prošire dosadašnja znanja o algebarskim izrazima i da ovladaju operacijama među njima i njihovim transformacijama;
- da sistematiziraju i probude znanja o funkcijama;
- da upoznaju učenika s aksiomama i osnovnim teoremama geometrije;
- da prošire i probude stečena znanja iz domena konstrukcije geometrijskih figura;
- da sistematiziraju osnovne činjenice o vektorima i operacijama s vektorima uz značajnije primjene vektora;
- da učenici utvrde pojam i vrstu geometrijskih preslikavanja i da ih znaju primjenjivati pri izradi dodatnih zadataka;
- da sistematiziraju i prošire znanje i potpuno ovladaju linearnim jednačinama s jednom nepoznatom, kako njihovim rješenjima tako i primjenom;
- da sistematiziraju i probude znanje i u cjelosti ovladaju rješenjima i primjenom sistema jednačina s dvije nepoznate;
- da osposobe učenike da mogu bez teškoća primjenjivati stečena znanja prilikom rješavanja

praktičnih problema.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Osnovi matematičke logike i teorije skupova	10
2.	Skup realnih brojeva	8
3.	Algebarski izrazi	26
4.	Geometrija u ravni	30
5.	Koordinatni sistem u ravni	12
6.	Izometrijska preslikavanja ravni	18
7.	Linearne jednačine (jednadžbe) i nejednačine (nejednadžbe)	18
8.	Sistem linearnih jednačina (jednadžbi) i nejednačina (nejednadžbi)	12
9.	Dvije jednočasne pismene zadaće sa jednočasovnim analizama i ispravicima	6
	Ukupno:	140

1. OSNOVI MATEMATIČKE LOGIKE I TEORIJE SKUPOVA

- Osnovni pojmovi u matematici: izraz, definicija, aksioma, teorema, dokaz, potreban i dovoljan uvjet
- Osnovni pojmovi matematičke logike: izraz, disjunkcija, konjunkcija, negacija, implikacija, ekvivalencija
- Osnovni pojmovi teorije skupova: skup, podskup, unija, presjek, razlika, komplement
- Dekartov proizvod, relacije, pojam funkcije, osobine funkcije, pojam inverzne funkcije

2. SKUP REALNIH BROJEVA

- Skupovi N , Z i Q . Skup I iracionalnih brojeva i skup R realnih brojeva. Apsolutna vrijednost realnog broja.

3. ALGEBARSKI IZRAZI - Stepen (potencija) s cjelobrojnim izložiocem (eksponentom). Operacije sa stepenima jednakih osnova (baza), odnosno izložioca. Cijeli brojevi izraza na osnovu osobina operacija u R . Cijeli algebarski izrazi. Pojam promjenljive (varijable). Pravila formiranja. Cijeli algebarski izraz kao funkcija. Transformacija cijelih algebarskih izraza. Monomi.

- Sabiranje i množenje monoma. Polinomi u jednoj varijabli. Sabiranje, oduzimanje i množenje polinoma. Kvadrat zbira i razlike, razlika kvadrata, kub zbira i razlike, zbir i razlika kubova. Rastavljanje cijelih algebarskih izraza na faktore. Dijeljenje cijelih brojeva s ostatkom. Euklidov algoritam. Prikaz najveće zajedničke mjere d cijelih brojeva, b u obliku
- $D = ax + by$. Dijeljenje polinoma s ostatkom. Nule polinoma. Bezuova (bezout)

- Teorema. Hornerova shema. Teorema identičnosti polinoma. Razlomljeni (racionalni) brojevnici izrazi. Pravila formiranja: vrijednost i transformacija izlomljenog brojevnog izraza. Razlomljeni (racionalni) algebarski izrazi. Transformacija razlomljenih algebarskih izraza.

4. GEOMETRIJA U RAVNI

- Osnovni izvedeni pojmovi i stavovi u geometriji. Osnovni geometrijski objekti i njihovi međusobni odnosi. Poluprava, duž, mnogougona (poligonalna) linija, poluravan (poluprostor). Podudarnost (kongruentnost) duži. Mjerenje duži. Ugao. Podudarnost uglova. Mjerenje uglova. Uglovi uz trasverzalu. Pravi ugaonik, normala (okomica). Uglovi sa paralelnim i uglovi sa normalnim krakovima. Unakrsni uglovi. Trougao (trokut). Mnogougao (poligon, mnogokutnik). Zbir unutrašnjih uglova u trouglu i u mnogouglu. Broj dijagonala mnogougla. Podudarnost trouglova. Teoreme o podudarnosti, odnos uglova i stranica u trouglu. Osnovna nejednakost trougla. Simetrala duži i simetrala ugla. Značenje tačke trougla. Konstrukcija normale, simetrale duži, simetrale ugla. Četverougao. Konstruktivni zadaci o trouglu i četverouglu. Površina trougla i četverougla. Vektori u ravni. Pojam vektora. Sabiranje i oduzimanje vektora. Množenje vektora realnim brojem. Linearna kombinacija vektora. Linearna zavisnost i nezavisnost vektora. Razlaganje vektora na komponente. Orijentisani ugaoni.

5. KOORDINATNI SISTEM U RAVNI

- Pravougli koordinatni sistem u ravni. Pravougle koordinate tačke. Udaljenost dviju tačaka. Koordinate sredine duži. Koordinate težišta trougla. Površina trougla. Razmjera (omjer). Proporcionalnost i proporcija. Funkcija direktne proporcionalnosti (homogena linearna funkcija) $y = kx$ ($k \neq 0$). Afina (linearna nehomogena) funkcija $y = kx + n$. Tok i grafik tih funkcija i funkcija sa apsolutnim vrijednostima koje se na njih svode. Funkcija obrnute proporcionalnosti $y = k/x$ ($k \neq 0$), njen tok i grafik (hiperbola).

6. IZOMETRIJSKA PRESLIKAVANJA RAVNI

- Translacija ravni. Osobina translacije. Rotacija ravni. Osobina rotacije da čuva udaljenost tačaka u odnosu na tačku. Simetrija ravni u odnosu na pravu. Osobina simetrije. Izometrija u ravni. Osobina izometrije. Podudarnost i izometrija. Razne primjene izometrije (u obliku zadataka).

7. LINEARNE JEDNAČINE

- Jednakost i jednačine. Ekvivalentne jednačine. Rješavanje linearnih jednačina s jednom nepoznatom. Diskusija rješenja. Problemi koji se rješavaju pomoću linearnih jednačina s jednom nepoznatom. Jednačine s apsolutnom vrijednošću. Nejednakost i nejednačine. Ekvivalentne nejednačine. Rješavanje linearnih nejednačina s jednom nepoznatom. Sistem linearnih nejednačina s jednom nepoznatom (grafički prikaz rješenja).

8. SISTEMI LINEARNIH JEDNAČINA I NEJEDNAČINA

- Linearna jednačina s dvije nepoznate. Linearna Diofantova jednačina s dvije nepoznate. Sistem od dvije linearne jednačine s dvije nepoznate. Metode rješavanja: metoda supstitucije, Gausova (Gauss) metoda, metoda determinanti, grafička metoda. Diskusija rješenja. Primjena sistema linearnih jednačina s dvije nepoznate. Sistemi od tri i više linearnih jednačina s tri i više nepoznatih.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za matematiku, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor matematike ili drugim stručnim zvanjem gdje je matematika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za matematiku, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor matematike ili ekvivalent u jednopredmetnoj dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi predmeta.

FIZIKA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastavnog predmeta fizika je da učenik ovlada savremenim znanjem iz fizike i upozna njihovu primjenu u nauci, tehnici i svakodnevnom životu, da kod učenika doprinese formiranju naučne slike o materijalnosti svijeta, da kod učenika razvije sposobnosti posmatranja, apstrahovanja i zaključivanja, da podstiče maštu i razvija želju za stvaralaštvom, da doprinosi razvoju cjelokupne njegove ličnosti.

Zadaci nastave fizike su:

- Upoznavanje učenika sa najvažnijim znanjima iz različitih oblasti fizike, te ulogom i značajem fizike za razvoj nauke, tehnike, tehnologije i društva
 - Upoznavanje sa metodama kojima se u fizici dolazi do otkrića
 - Osposobljavanje za korištenje znanja iz fizike za objašnjavanje raznovrsnih fizikalnih pojava u prirodi i principa funkcionisanja svakodnevnih tehničkih uređaja
 - Osposobljavanje učenika za rješavanje raznovrsnih fizikalnih zadataka
 - Podsticanje interesa za stvaralaštvo
 - Razvijanje interesa za proučavanje i očuvanje prirode
 - Osposobljavanje učenika za upotrebu različitih izvora informisanja, za grupni individualni rad
- Zadaci nastave u prvom razredu:
- Upoznavanje učenika sa najvažnijim mehaničkim i molekularnim pojavama, veličinama i zakonima
 - Isticanje uzročno-posljedične povezanosti pojava i jedinstva prirode
 - Izvođenje nekih osnovnih relacija u kinematici i dinamici translatornog kretanja
 - Konstruisanje i očitavanje grafika zavisnosti kinematičkih veličina od vremena
 - Razvijanje stvaralačkih sposobnosti za primjenu znanja mehanike i molekularno-kinetičke teorije
 - Osposobljavanje učenika za rješavanje teorijskih i eksperimentalnih zadataka iz mehanike
 - Osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje oglada i mjerenja iz mehanike i nauke o toploti
 - Crtanje i interpretacija grafika iz procesa
 - Upoznavanje osnovnih termodinamičkih pojmova, zakona i njihove primjene

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Uvod	4
2.	Mehanika	40
2.1.	Kinematika	14
2.2.	Dinamika	14
2.3.	Rad, snaga i energija	6
2.4.	Mehanika fluida	6
3.	Molekularna fizika i termodinamika	16
3.1.	Unutrašnja energija i toplota	3
3.2.	Molekularno-kinetička teorija	4
3.3.	Termodinamika	9
4.	Laboratorijski rad učenika	6
5.	Dvije školske pismene zadaće	4
	Ukupno:	70

1. UVOD

- Predmet fizike. Metode proučavanja (posmatranje, eksperiment, teorija). Podjela fizike. Fizičke veličine i njihove jedinice u SI (Međunarodni sistem jedinica). Skalarnе i vektorske veličine. Slaganje i razlaganje vektora. M

2. MEHANIKA

1.1 Kinematika

- Mehaničko kretanje, materijalna tačka, poredni tijelo ili tijelo referencije, koordinatni sistem, vektor položaja, putanja, put.
- Srednja brzina. Jednoliko pravolinijsko kretanje.
- Grafit puta i brzine kod jednolikog pravolinijskog kretanja.
- Promjenljivo kretanje. Ubrzanje
- Jednoliko ubrzano pravolinijsko kretanje.
- Grafik ubrzanja, brzine i puta kod jednolikog ubrzanog pravolinijskog kretanja.
- Slobodno padanje. Jednoliko usmjereno pravolinijsko kretanje. Grafit ubrzanja, brzine i puta. - Vertikalni hitac.
- Jednoliko kružno kretanje. Veza između periferiske i ugaone brzine.

1.2 Dinamika

- Prvi Njutnov zakon mehanike. Inercija i masa.
- Implus tijela. Sila. Drugi Njutnov zakon mehanike. Implus sile.

- Sila elastičnosti-dinamometar. Treći Njutnov zakon mehanike.
- Zakon o održanju impulsa izolovanog sistema.
- Osnovne sile u prirodi. Njutnov zakon gravitacije.
- Gravitaciono polje. Težina tijela.
- Složena kretanja: horizontalna i kosi hitac (bez trigonometrije)
- Normalna sila. Sila trenja. Sila zatezanja konca (užeta) - Moment sile, moment impulsa, centripetalna sila.
- Inercijalni i neinercijalni sistemi referencije. Centrifugalna sila.

1.3 Rad, snaga i energija

- Rad konstantne sile. Snaga. Energija.
- Kinetička energija tijela. Rad sile Zemljine teže.
- Konzervativne sile. Gravitaciona potencijalna energija.
- Potencijalna energija elastično deformisane opruge.
- Zakon o održanju mehaničke energije i energije uopšte u izolovanom sistemu.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Relativnost kretanja
- Slobodno padanje (snimak i simulacija na računaru)
- Pravac brzine pri kretanju po kručnici
- Inertnost tijela
- Reaktivno kretanje
- Horizontalni i kosi hitac
- Trenje klizanja i kotrljanja
- Održavanje impulsa
- Održavanje ukupne mehaničke energije - Ispitivanje centripetalne sile
- Težina tijela pri ubrzanom dizanju i spuštanju

1.4 Mehanika fluida

- Pritisak. Paskalov zakon.
- Hidrostatički pritisak. Atmosferski pritisak. Barometri. - Potisak. Arhimedov zakon.
- Jednačina kontinuiteta srujanja. Bernoulijeva jednačina

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Hidrostatički pritisak. Spojene posude. - Sila potiska.
- Statički pritisci u horizontalnoj cijevi pri strujanju tečnosti.

3. MOLEKULARNA FIZIKA TERMODINAMIKA

1.5 Unutrašnja energija i toplota

- Struktura materije. Unutrašnja energija tijela. Temperatura. Količina toplote.
- Specifični toplotni kapacitet tijela. Toplotni kapacitet tijela.

1.6 Molekularni-kinetička teorija

- Pritisak idealnog gasa. Vrste srednje kinetičke energije molekula i apsolutne temperature.
- Opća jednačina gasnog strujanja. Izoprocesi (gasni zakon)

1.7 Termodinamika

- Termodinamički sistem. Termodinamički stanja i procesi
- Rad i toplota kao način promjene unutrašnje energije termodinamičkog sistema
- Rad pri izabranom procesu
- Prvi zakon termodinamike
- Adijabatski procesi. Crnotov kružni proces. Stepen korisnog dejstva ciklusa
- Drugi zakon termodinamike

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Efekti djelovanja molekulskih sila u čvrstim tijelima
- Efekti djelovanja molekulskih sila u tečnostima
- Efekti djelovanja molekulskih sila u gasovima
- Izotrmna promjena stanja gasa
- Izobarna promjena stanja gasa
- Izohorna promjena

4. LABORATORIJSKI RAD UČENIKA

- Mjerenje dužine i određivanje zapremine tijela i obrada podataka (obavezna vježba)
- Određivanje koeficijenta trenja
- Zakoni održavanja
- Određivanje koeficijenta krutosti opruge
- Određivanje specifične težine tijela nepravilnog oblika
- Provjeravanje jednačine stanja idealnog gasa

5. DVIJE ŠKOLSKE PISMENE ZADAĆE

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za fiziku, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor fizike ili drugim stručnim zvanjem gdje je fizika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za fiziku, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor fizike ili drugim stručnim zvanjem gdje je fizika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

HEMIJA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Osnovni cilj nastave hemije je sticanje znanja iz hemije neophodnih za poimanje materijalnog svijeta, razumijevanje zakonitosti na kojima su ta znanja utemeljena i formiranje pozitivnih osobina učenikove ličnosti. Cilj je i da se učenicima, na prikladan i savremen način, približe kontrolirane i nekontrolirane hemijske promjene na živoj i neživoj materiji, koje se svakodnevno odvijaju u njegovoj bližoj i široj okolini, da ih shvati i objasni u skladu sa savremenim naučnim dostignućima. Navedeni cilj će se realizirati kroz takav sadržaj nastavnog programa koji će kod učenika:

- egzaktno proširiti i produbiti stečena znanja iz osnovne škole, posebno po pitanju uočavanja uzroka hemijskih promjena na materiji,
- razjasniti pojmove da se promjene materija temelje na promjenama stanja i strukture elementarne čestice (atoma) od kojih je građena materija,
- da shvati da je blagostanje života rezultiralo iz dosadašnjeg višegodišnjeg napretka u razvoju hemijskih istraživanja,
- inicirati želju za novim saznanjima kao i postavljanju logičkih pitanja,
- da hemijske zakonitosti na kojima se temelje pretvorbe materije ovlada kroz hemijska izračunavanja,
- da znanja iz teteoretskog dijela nastavnog programa uočava i raspoznaje na primjerima njihove primjene u praksi,
- da shvati poruku laboratorijskog eksperimanta i osnovne hemijsko-tehnološke procese u proizvodnji i preradi materijala,
- da se obuču u korištenju stručne hemijske literature i da za istu stiče naviku korištenja,
- da hemija, pored pružanja blagostanja čovjeku, može i suprotno djelovati (nekontrolirani i ekscenčni hemijski procesi) u pravcu nastajanja nekorisnih i za život štetnih produkata ugrožavajući na taj način životnu i radnu sredinu,
- da obim stečenog znanja, kod savladavanja nastavnog programa, bude dovoljan za kontinuirani nastavak njihovog uspješnog obrazovanja i eksperimentalno teoretskih znanja,
- te, konačno, cilj nastave hemije, kao interdisciplinarnе prirođne nauke je, također da omogući povećanje općeg obrazovanja i stvori osnovu za usvajanje znanja i umijeća iz programskih sadržaja na gimnazijskom nivou.

Opći cilj sadrži četiri ključna elementa obrazovanja:

- Učiti da bi vidjeli
- Učiti da bi znali upotrijebiti znanje
- Učiti za cjelovito lično obrazovanje
- Učiti za zajedniči život

Ovakav pristup rezultira razvojem cjelovite ličnosti učenika, koju karakteriše kritičnost, kreativnost, poštenje, znatiželja, sloboda misli i riječi i sposobnost pomoći drugom.

Obrada programskih sadržaja iz oblasti opće, anorganske, organske hemije, biohemije, fizikalne hemije, organske i anorganske tehnologije

Zadaci nastave hemije:

- Razvijanje interesovanja kod učenika za istraživanja po principu „uradi, posmatraj, zaključi” – naučni metod
- Formiranje radnih navika i sistematičnog pristupa radu kod učenika
- Razvijanje načina mišljenja kod učenika svojstvenog egzaktnim naukama
- Ukazivanje na značaj hemije u savremenom svijetu
- Upoznavanje učenika sa suštinom hemijskih reakcija i potpuno ovladavanje pisanjem hemijskih jednačina
- Osposobljavanje učenika za primjenu teorijskih znanja, tj. pružanje upotrebljivog znanja
- Da učenik obnovi, proširi i produbi znanje iz osnovne škole o građi tvari, te usvoji i shvati uzroke velike brojnosti jedinjenja, a posebno ugljikovih jedinjenja (u drugom i trećem razredu) i ovisnost njihovih osobina od strukture
- Da shvati i usvoji, da reaktivnost tvari zavisi od energetskih promjena u molekulama
- Usvajanje i razvijanje sposobnosti opisivanja hemijske promjene riječima i jednačinama
- Da pravilno shvate i usvoje značaj zasićenih i nezasićenih ugljikovih veza i koji su tipovi veza zastupljeni u njima
- Da usvoje rješavanje jednačina hemijskih reakcija zastupljenih kod jedinjenja sa navedenim vezama
- Da učenici upoznaju i usvoje mehanizme reakcija, međuprodukte koji nastaju kao i zašto nastaju
- Da savladaju i usvoje pojmove: elektrofil, nukleofil, slobodni radikal
- Da usvoje i primjene naučeni pojam hibridizacije, kroz spajanje atoma nastajanjem hibridnih orbitala i shvate da je posljedica stvaranja tih orbitala nastanak spojeva
- Da usvoje ovisnost dovođenja u vezu građe i hemijskog ponašanja određenih tvari
- Da razviju odgovornosti pri radu sa supstancama i aparaturama
- Da upoznaju prirodne izvore stvari i njihovih funkcija u organizmu
- Da savladaju strukturu atomskog prstena i da shvate da je ta struktura animator svih reakcija
- Da savladaju pojam funkcionalne grupe i da shvate da je to reaktivni dio molekula atomskog spoja
- Da usvoje razliku fenola i alkohola na osnovu različitog položaja hidroksilne grupe
- Da razviju i usvoje sposobnosti za praktičan rad u laboratoriji
- Formiranje i usvajanje pravilnog pristupa eksperimentalnom radu: od crtanja eksperimenata, skupljanja, predstavljanja i analize podataka, do izvođenja zaključaka, te shvatanja i usvajanja smisla zaključaka i njihovog povezivanja sa teorijom
- Da učenjem hemije usvoje i razviju kritičan odnos svog ponašanja prema okruženju (okolini), racionalan odnos prema korištenju energije, te pravilan odnos prema odlaganju i recikliranju tvari
- Razvijanje sposobnosti upotrebe znanja i umijeća pri rješavanju određenih problema vezanih za okolinu, ekonomski razvoj i etička pitanja
- Razumijevanje djelovanja tvari na okolinu, te spoznavanje potrebe i načina sprečavanja zagađenja (onečišćenja) i r/a značenja

- Razvijanje sposobnosti upotrebe hemijskih podataka i informacija usvajanjem hemijskih simbola i izraza (insistirati na primjeni IUPAC nomenklature)
- Ukazivanje na značaj upotrebe stručnih izraza i njihovog matematičkog smisla, kako bi učenici mogli pravilno tumačiti i koristiti grafikone, dijagrame i tabele za predstavljanje informacija i njihovo povezivanje s novim znanjem
- Usvajanje stečenih teorijskih znanja kroz eksperimentalni rad, kao i planiranje i izvođenje eksperimenata u funkciji istraživanja i otkrivanja osobina, pojava i zakonitosti
- Usvajanje eksperimenata u funkciji istraživanja i otkrivanje osobina, pojava i zakonitosti
- Razvijanje sposobnosti kvantitativnog razmatranja u hemiji i hemijskom izračunavanju
- Onesposobljavanje za dalje obrazovanje i pravilno usvajanje hemijskih znanja na višem stupnju obrazovanja
- Razvijanje interesa i sposobnosti za samostalno i kolektivno rješavanje problema u hemiji
- Upoznavanje sa sređivanjem podataka, definisanjem relacija i uobličavanjem pravila i zakonitosti
- Upućivanje i osposobljavanje učenika da koriste razne izvore znanja i odabiru potrebne hemijske podatke
- Razvijanje svijesti o unapređivanju i zaštiti prirode, životne i radne sredine

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Uvod	3
2.	Osnovni stehiometrijski zakoni	4
3.	Građa atoma	4
4.	Molarne veličine	6
5.	Periodni sistem elemenata	4
6.	Građa molekula i hemijske veze	5
7.	Disperzni sistemi	7
8.	Hemijske reakcije	4
9.	Anorganska hemija (uvod)	1
10.	Metali	14
11.	Nemetali	14
12.	Sistematizacija	4
	Ukupno:	70

1. UVOD

- Značaj hemije u savremenom svijetu
- Ponavljanje gradiva sedmog razreda: glavne grupe hemijskih jedinjenja, simboli, formule, hemijske jednačine

1. Osnovni stehiometrijski zakoni

- Zakon o održanju mase

- Zakon stalnih težinskih omjera
- Zakon umnoženih težinskih omjera
- Zakon stalnih zapreminskih omjera
- Avogadrov zakon

Vježba 1.

Dokazivanje zakona o održanju mase:

Taložna reakcija ($\text{Na}_2\text{S} + \text{Pb}(\text{NO}_3)_2$)

Razvijanje CO_2 ($\text{CaCO}_3 + \text{HCl}$)

2. GRAĐA ATOMA

- Atom: pojam, struktura, modeli
- Elektorski omotač: ljuske, podljuske, orbitale, spin
- Paulijev princip
- Elektorska konfiguracija elemenata

2. Molarne veličine

- Relativna atomska i molekulska masa
- Mol, molarna masa molarna zapremina i Avogadrov broj
- Procentni sastav
- Jedinjenja i određivanje formule spoja

Vježba 2.

Stehiometrijska izračunavanja

3. Prirodni sistem elemenata

- Mendeljejev periodni sistem
- PSE i elektronska konfiguracija

4. Periodičnost svojstava elemenata

5. Građa molekula i hemijske veze

- Jonska veza. Oksidacioni broj. Valencija
- Kovalentna veza. Metalna veza

6. Disperzni sistemi

- Pojam disperznih sistema
- Podjela prema stepenu disperzije
- Pravi rastvori i rastvorljivost - Koncentracija rastvora - Elektolitička disocijacija
- Kiseline, baze i elektroliti

Vježba 3.

Razlika koloidnih i molekulske disperznih sistema

Elektrovodljivost vodenih rastvora elektolita

7. Hemijske reakcije

- Pojam hemijske reakcije
- Pisanje hemijskih reakcija
- Tipovi hemijskih reakcija: sinteza, analiza, neutralizacija, redoks reakcija

Vježba 4.

Računske vježbe

8. Anorganska hemija- uvod

- Predmet izučavanja
- Podjela elemenata
- Pregled osobina elemenata po grupama

9. Metali

- Zajednička svojstva. Metode dobijanja
- Na jedinjenja
- Ca, Mg i jedinjenja
- Cu, Pb, Zn
- Fe, dobijanje i legure
- Korozija i zaštita

Vježba 5.

Dobijanje metala (redukcija PbO)

Vježba 6.

Na, Ca, Mg

10. Nemetali

- Općenito
- Vodik
- Kisik, voda
- Azot
- Ugljik i sumpor
- Sumpor
- Hlor

Vježba 7.

Vodik. Kisik. Voda

OPĆE UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Programski sadržaji, grupisani su u tematske cjeline, za čiju realizaciju je potreban određen fond sati, naznačen uz naziv tematske cjeline.

Na časove obrade predviđeno je oko 50%, dok je preostalih 50% predviđeno na ponavljanje, pismenu i usmenu provjeru znanja, laboratorijske vježbe, sistematizaciju gradiva po završetku velikih tematskih cjelina (opća hemija, anorganska hemija, organska hemija i biohemija po 2 časa).

Ovakvim omjerom omogućava se učenje u školi, a profesoru ostavlja dovoljno kreativnog prostora. Časove utvrđivanja i provjere znanja profesor će rasporediti prema vlastitoj procjeni, poštujući naravno njihov zbir. Loaboratorijske vježbe vezat će se za nastavne teme, kojima sadržajno pripadaju. Pri realizaciji navedenih programskih sadržaja, profesor će sam odabrati njihov obim, koji neće suviše opteretiti učenika, i koji će mu dati sigurno elementarno znanje primjenjivo na konkretne problemske zadatke. Ovakvim pristupom realizaciji nastave hemije, učenik će uglavnom učiti u školi i ostajat će mu više vremena za slobodne aktivnosti, druženje u porodici i formiranje cjelovite ličnosti.

U cilju rastrećenja programa redovne nastave eliminisani su analitička hemija, hemijska kinetika, elektrohemija, heterociklični spojevi, nukleinske kiseline, biotehnologija i sl. koji će se obrađivati u izbornom području (III i IV razred). Pismena provjera znanja nije obavezna, ali se preporučuje jer daje pouzdane pokazatelje znanja, a kod učenika razvija sposobnost za samostalni rad, logičko mišljenje i egzaktnost, učvršćuje njihovo samopouzdanje.

Stehiometrijska izračunavanja trebalo bi da budu sastavni dio hemijskog istraživanja, naročito u oblasti opće hemije. Izrada računskih zadataka i laboratorijskih vježbi čine usvojena teoretska znanja očiglednijim, objedinjuju tematske cjeline i čine usvojena znanja upotrebljivim.

UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA (I RAZRED REDOVNA NASTAVA)

Zadatak uvodnog dijela je da se učenici podsjetite na neke pojmove savladane u osnovnoj školi, da dobiju širu predstavu čime se bavi hemija kao eksperimentalna nauka ali da je sve i teoretski fundirano. Također treba ukazati na osnovne postupke naučnog metoda. Upoznati osnovne hemijske zakone, što se nadovezuje na naučni metod.

Uz Avogadrovu hipotezu, treba odrediti i relativne molekulske mase. Pojam mol, nadovezati na prethodnu temu. Mol, kao osnovna jedinica SI sistema i molarne veličine su od ogromnog značaja za razumijevanje simbola i formula. Stihometrijska razmatranja predstavljaju osnov za kvantitativna razmatranja u hemiji.

Teme se nadovezuju na gradivo koje su učenici savladali u osnovnoj školi. Obraditi i elementarne čestice i njihove osobine. Uvježbavanjem pisanja elektronske konfiguracije elemenata primjenom Paulijevog principa daje se uvod za sljedeću temu PSE. Kroz ovu temu, treba obraditi i pitanje atomske mase, modernu definiciju elemenata i izotopa.

Cilj ove teme je da učenici dobiju predstavu o periodičnosti osobina elemenata, odnosno da iz položaja elemenata u PSE mogu donositi zaključke o njihovim osobinama. Pored historijskog značaja, učenici treba da shvate da je valnomehanički model atoma bitan za tumačenje periodičnosti osobina elemenata.

Temi treba pristupiti tako da se shvati da se atomi međusobno spajaju, zato što spjevi čine energetski stabilniji sistem. Da bi se to postiglo, atomi prelaze u takve elektronske konfiguracije koje omogućuju da se snizi energija sistema. To se može ostvariti na dva načina:

a) da atomi pređu u pozitivno i negativno nabijene jone, koji se međusobno privlače uz oslobađanje energije i čine jonsku vezu, u jonskoj kristalnoj rešetki,

b) da se atomi spoje kovalentnom vezom stvaranjem zajedničkog elektronskog para izmjenom elektrona uz oslobađanje energije izmjene.

Da učenici shvate da ne postoji oštra granica između jonske i kovalentne veze. Osnovno je da se pitanje veze tretira na taj način, da se izbjegne dugo njegovana zabluda u većini udžbenika da veza nastaje zbog toga što atomi „teže” da postignu stabilnu konfiguraciju plemenitog plina (oktet). Naglastiti da je oktet posljedica, a ne uzrok hemijske veze.

Zadatak ove teme je da učenici shvate kako sastav sistema utiče na njegove osobine. Težište je dato molekulsko-disperznim sistemima i njihovim osobinama. Treba ukazati da rastvori imaju široku primjenu, zbog njihovih osobina. Koloidno disperzne sisteme shvatiti kao sisteme između molekulskih i grubo disperznih sistema.

Zadatak ove teme je da se usvoje osnovna znanja o hemijskim reakcijama koje su suština hemijske nauke (odnosno hemijskih promjena). I ovdje je težište na energetske promjenama. Ako se mijenja oksidacioni broj, radi se o oksidoredukcionim reakcijama. Pri promjeni koordinacionog broja, radi se o kompleksnim reakcijama. Treći slučaj je da dolazi do disocijacije i asocijacije molekula. Obraditi disocijaciju i asocijaciju molekula kao poseban slučaj. Osnovno je navesti da je hemijska reakcija obično ukupna reakcija cijelog niza pojedinačnih reakcija. Dakle, učenici treba to da usvoje kako bi u narednim razredima mogli kontinuirano pratiti složenije programske sadržaje.

Obraditi važnije osobine metala predviđene programom. Osobine metala i duktilnost, električnu i termičku vodljivost, čvrstoću i slično, obraditi uvjetovanošću tipom hemijske veze. Navesti značaj i upotrebu metala (Na, Ca, Mg, Al, Cu, Pb, Zn). Obraditi važnije navedene metale i to: nalazište, principe proizvodnje bez detaljisanja tehnoloških postupaka, osobina i upotrebe.

Od jedinjenja željeza obraditi okside, istaći značaj proizvodnje čelika kao i vrste i upotrebu čelika. Objasniti koroziju kao i principe zaštite od korozije. Od jedinjenja aluminijuma, obraditi i hidrokسيد i stipse. Od jedinjenja bakra, obraditi koprum (II) sulfat pentahidrat ($\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$) i istaći upotrebu.

Obraditi važnije, programom predviđene nemetale. Od njihovih jedinjenja obraditi amonijak, azotnu kiselinu, okside i kiseline sumpora (bez procesa proizvodnje), vodonik sulfid i sulfide. Od spojeva hlora obraditi hlorovodoničnu kiselinu i hlorni kreč. Naglasiti značaj spojeva u proizvodnji vještačkih đubriva i uopšte u industriji i svakodnevnom životu. Naglastiti problem zagađivanja životne okoline, proizvodima hemijske industrije i stalno ukazivati na njenu zaštitu.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za hemiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor hemije ili drugim stručnim zvanjem gdje je hemija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za hemiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor hemije ili drugim stručnim zvanjem gdje je hemija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

BIOLOGIJA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave I razreda je upoznati učenike sa strukturom ćelije i njenom funkcijom kao i sa osnovama živog svijeta. Zadaci nastave su:

- Proširivanje i produbljivanje znanja koje su učenici stekli u osnovnoj školi
- Da učenici steknu nova znanja i izgrade vlastite stavove o ćeliji, odlikama pojedinih sistemskih grupa, njihovoj filogeniji, biogeografiji, položaju u prirodi i privrednom značaju
- Da kroz časove laboratorijskih vježbi i samostalnih radova savladaju metode posmatranja i eksperimenta kao i tehnika rukovanja mikroskopom i drugim aparatima
- Da usvoje odgojne vrijednosti, a posebno ljubav prema prirodi i zaštiti njenog naslijeđa

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Osnovi citologije i molekularne biologije	11+5+8=24
2.	Biosistematika živog svijeta	21+6+9=46
	<i>Ukupno:</i>	70

1. OSNOVI CITOLOGIJE I MOLEKULARNE BIOLOGIJE

1.1 **Uvod u citologiju** – metode u citologiji i njena historija

1.2 **Ćelija** – oblik, veličina, morfologija. Organizacija prokariotske i eukariotske ćelije

P

1.3 **Biohemijski sastav žive materije** – protoplaze - bioelementi- neorganski sastojci žive materije

1.4 **Organski sastojci žive materije** – karbonati

P

1.5 **Bjelančevine i lipidi**

1.6 **Enzimi i vitamini**

1.7 **Laboratorijska vježba** – rukovanje mikroskopom

1.8 **Citoplazma i njene diferencije** - ćelijske organele, oblik, građa i funkcija. Mitohondrije endoplazmatske, mreža, ribosomi, goldžijevo tijelo i lizosom

P

1.9 **Laboratorijska vježba** - mikroskopiranje životinjske ćelije

1.10 **Građa i funkcija** - centrosoma, plastida, specijalnih ćelijskih organela (unutrašnji produkti protoplasta vakuole) ćelijski sok i njihove hemijske komponente i ostalo

P

- 1.11 **Laboratorijska vježba** - mikroskopiranje biljne ćelije
1.12 **Ćelisko jedro** – nukleus (jedrena opna, jedarce, hromation, hromosomi, barovo tjelašće

P

- 1.13 **Laboratorijska vježba** - mikroskopiranje barova tijela
1.14 **Osnovna fizička svojstva protoplazme** - koloidi, koloidne čestice, koloidni rastvori (hidrofilni, hidrofobni) koagulacija (povratna, nepovratna) bubrenje, gel solstanje

P

- 1.15 **Ćelijska membrana** – struktura i funkcija, selektivna propustljivost, pasivni prenos (difuzija, osmoza, dijaliza) aktivni transport u ćeliji (transport Na⁺ i K⁺ jona) ćelijski zid - struktura i funkcija

P

U

S

- 1.16 **Laboratorijska vježba** – dokazivanje difuzije i osmoze

Učenici iz oblasti citologije i molekularne biologije trebaju da savladaju osnovne pojmove o ćeliji, građi ćelije, ćelijskoj teoriji, specijalizaciji i diferencijaciji ćelija

2. BIOSISTEMATIKA ŽIVOG SVIJETA

1.1 Uvod u biosistematiku, principi, metode i značaj

Lineovna binarna nomenklatura. Taksonomske kategorije. Organizacioni nivoi živih bića; acelularni (viroidi, virusi) i celularni (prokariota i eukariota)

- 1.2 **Prokariota** mikoplazme, bakterije, modrozelenne alge. Opće odluke organizacije, razmnožavanje, rasprostranjenost, ekologija i značaj

P

- 1.3 **Alge** - građa, oblik, način razmnožavanja, rasprostranjenost, značaj. Kratak pregled systemske alge

- 1.4 **Laboratorijska vježba** - mikroskopiranje alge ili bakterija

- 1.5 **Gljive i lišajevi** - građa, rasprostranjenost, ekologija i značaj. Karakteristični predstavnici

P

- 1.6 **Mahovine i papratnjače** - opća organizaciona svojstva, razmnožavanje i razviće sporofila i gametofila. Pregled važnih grupa

- 1.7 **Sjemenice** - osobenost organizacije i razmnožavanje

Golosjemenice – građa, oprašivanje, oplodnja, sjemenka, ciklus razvitka, rasprostranjenost i značaj. Kratak pregled systemske golosjemenice

P

- 1.8 **Laboratorijska vježba** - determinacija četinarara na osnovu ključa

- 1.9 **Skrivenosjemenice** - reproduktivni organ - cvijet (građa, simetrija, oprašivanje, oplodnja) cvijetna formula, cvijetni dijagram. Cvat, sjemenka i plod

P

- 1.10 **Dvosupnice** – opća svojstva građe, rasprostranjenost i značaj. Porodice: ruža, krstašica, leptirnjača i usnatica

- 1.11 **Porodice pomoćnica i glavočika**

Jednosupnice – osnovne odlike građe. Porodica ljljana i trave

P

1.12 **Laboratorijska vježba** - determinacija leptirnjača po ključu (prilagoditi uvjetima)

1.13 **Laboratorijska vježba** - determinacija jednosupnica (prilagoditi uvjetima)

P

1.14 **Protozoe (praživotinje)** – osnovne odlike građe jednoćelijskih organizama, značaj, sistematika

Metazoe - osnovne karakteristike tjelesne organizacije višecelijskih organizama, sunđer i dupljari - odlike tjelesne organizacije (radijalna simetrija) P

1.15 **Gliste** - pljosnate, oble, člankovite. Odlike tjelesne organizacije, bilatelarna simetrija, pojava segmentacije, značaj

1.16 **Zglavkari** - heteronomna segmentacija, odlike unutrašnje građe, značaj i pregled karakterističnih grupa

1.17 **Insekti** – karakteristike, podjela i značaj

P

1.18 **Mekušci i bodiljokožci** - odlike tjelesne organizacije, rasprostranjenost i pregled karakterističnih grupa

P

U

1.19 **Laboratorijska vježba** – po izboru nastavnika (diskcija kišne gliste, vinogradarskog puža)

1.20 **Svitkovci** – odlike tjelesne organizacije i osnovne grupe

1.21 **Kolouste i ribe** - tjelesna organizacija, prilagođenost života u vodi, pregled glavnih grupa

P

1.22 **Laboratorijska vježba** – disekcija ribe

1.23 **Vodozemci i gmizavci** - osnovne odlike tjelesne organizacije, adaptacija na kopneni način života, osnovne grupe P

1.24 **Ptice** - tjelesna organizacija, adaptacija na specifičan način života, pregled glavnih grupa P

1.25 **Sisari** - osnovne karakteristike tjelesne organizacije sisara, podjela prema enbrijonalnom razviću. Niži sisari

1.26 **Viši sisari** - opće karakteristike, pregled važnih grupa

1.27 **Filogenija životnog svijeta**

P

U

S

NAPOMENA: Sve sistemske kategorije obraditi informativno

Učenici trebaju da savladaju osnovne karakteristike građe živih organizama, njihovo sistemsko mjesto na osnovu građe i srodnosti u sistematici živih bića.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za biologiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor biologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je biologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za biologiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor biologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je biologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

INFORMATIKA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave predmeta informatika kao općeobrazovnog predmeta u općoj gimnaziji je da se unapređuje i prati opće informatičko obrazovanje učenika, ali i da se učenici upoznaju i osposobe za primjenu novih informacionih tehnologija u svom budućem pozivu.

Zadaci nastave informatike - učenici treba:

- da shvate uloge informacionih tehnologija u savremenom društvu i da se naviknu na permanentno stručno usavršavanje koje posebno zahtijeva i nudi neslućeno brzi razvoj savremenih informacionih tehnologija - da se upoznaju sa strukturom računara
- da se osamostale u rukovanju i korištenju računara – da se upoznaju sa mogućnostima softvera, kako bi ga u budućem radu mogli koristiti i usavršavati se u njegovoj primjeni koristeći literaturu i praktično radeći na računaru
- da shvate otvorenost računarskih sistema i nivoe komunikacije
- da se osposobe za korištenje internet usluga
- da se osposobe za samostalno korištenje ostalih izvora znanja
- da shvate mjesto, ulogu i značaj informatike
- da upoznaju mjesto i ulogu računara u radnim procesima i raznovrsnim čovjekovim aktivnostima
- da upoznaju osnovne karakteristike razvoja računarske i drugih informacionih tehnika i tehnologije
- da upozna osnovne elemente i principe rada računara - da se osposobi za samostalno rukovanje računarom

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Uvod u informatiku	3
2.	Arhitektura računara	3
3.	Osnovni principi rada računara	3
4.	Operativni sistem Windows	10

5.	Program za obradu teksta	20
6.	Proračunske tablice	20
7.	Računarske mreže	11
	Ukupno:	70

1. UVOD U INFORMATIKU

U okviru ove tematske cjeline:

- Definirati informatiku (pojam informacije i komunikacionog procesa)
- Definirati informacione tehnologije i informacione sisteme
- Uvesti pojmove: binarni i heksadecimalni brojni sistemi i dati primjere njihove primjene

2. ARHITEKTURA RAČUNARA

U okviru ove tematske cjeline:

- Upoznati učenike sa hardverskom strukturom PC računara (PCU memorije, sabirnice, ulazni i izlazni uređaji)
- Objasniti rad perifernih uređaja, interfejsa, portova

3. OSNOVNI PRINCIPI RADA RAČUNARA

U okviru ove tematske cjeline:

- Upoznati sa mjerama bezbjednosti pri radu na računaru. Pokazati instaliranje računara
- Savladati uključivanje i pokretanje računara
- Objasniti: ROMBIOS. Odnos RAMBIOS-OPERATIVNI SISTEM-APLIKACIONI PROGRAM
- Ukazati na neophodni minimum hardvera i softvera da bi računar mogao da radi

4. OPERATIVNI SISTEM WINDOWS

U okviru ove tematske cjeline:

- Objasniti program GUI (graphic user interfance) startanje i zatvaranje WINDOWS-a, grafički prikaz objekata i operacija sa istim, multi taksing sistem pojam i primjena
- Rad sa prozorom (My Computer)
- Obraditi Windows Explorer (kreiranje foldera, selektovanje, kopiranje, isjecanje, lijepljenje, preimenovanje i brisanje objekata)
- Upoznati programe sistemskih usluga (System Zools, scan-disc, disc-defragmenter itd.)

5. PROGRAM ZA OBRADU TEKSTA

U okviru ove tematske cjeline:

- Savladati na nivou razumijevanja:
- Ekranski prikaz MS Worda, meni bar, file meni, edit meni, view meni, insert meni, format meni, tools meni, table meni, windows meni
- Traže sa alatima (tools bars)
- Kreiranje formi dokumenata
- Priprema stranice (page setup)
- Postavljanje fontova
- Prenosjenje teksta (isjecanje, kopiranje, lijepljenje)
- Nabranjanje stavki (rad na više nivoa)

- Obrubi i sječanje
- Kreiranje tabela (rad na tabelama - sređivanje forme tabele)
- Insertovanje objekata
- Insertovanje (Clipart slika, Wordart teksta, text boxa)
- Završno sređivanje teksta

6. PRORAČUNSKE TABLICE

- Savladati na nivou razumijevanja:
- MA EXCEL kao program za proračunske tablice
- Trake sa alatima
- Kreiranje radnih knjiga
- Adresiranje (polja i načina rada u Excel-a)
- Formiranje ćelije i grupe ćelija
- Korištenje matematičkih funkcija u tabelama (ručno)
- Korištenje matematičkih funkcija u tabelama (automatski)
- Određivanje područja za printanje
- Podešavanje tabele za printanje
- Kreiranje grafikona
- Uključivanje filtera i sortiranje podataka
- Crtanje u tablici i dodavanje novih elemenata i objekata
- Preostali elementi WINDOWS interfejsa u elektroničkim tablicama

7. RAČUNARSKE MREŽE

- U okviru ove tematske cjeline Za koristiti:
- LAN, WAN i dijeljenje mrežnih resursa
- Internet servisi i protokoli Objasniti rad:
- TCP/IP PROTOKOLA, IP adrese, URL adrese
- Domain Name Server (DNS)

Kako se spojiti na internet i savladati:

- Korištenje WEB pretraživača MS Internet Explorer
- Izbor ili instalacija WEB PRETRAŽIVAČA MS IE

Koristiti radne površine IE-a i objasniti:

- Kontrole
- HTTP protokol i pojam WWW stranice
- Pronalaženje WEB stranica sa željenim informacijama na njemu, njihovo snimanje na lokalni disk i printanje
- Pronalaženje programa i datoteka, njihovo snimanje
- Sigurnosni aspekti rada na WEB-u (zaštita od virusa)
- Elektronska pošta (E-mail) i rad sa programom MS Outlook Express
- Elektronska pošta, elektronske adrese, vrste protokola za prijem i slanje E-mail Upoznati učenika sa pravim podešavanjima MS Outlook Express za rad i otvaranje više korisničkih priključaka te praktično savladati:
- Izrada i slanje poruka, dodatci iz poruke

- Čitanje novih poruka (Reply, Forward)
- Rad sa elektronskim porukama, razvrstavanje u različite foldere
- Pronalaženje osoba na internetu (njihove e-mail adrese) - Rad sa filterom e-mail poruka

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za informatiku, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor informatike ili drugim stručnim zvanjem gdje je informatika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za informatiku, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor informatike ili drugim stručnim zvanjem gdje je informatika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;
3. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi lica koja imaju sljedeća stručna zvanja i koji imaju položenu pedagoško-psihološku i metodičko-didaktičku grupu predmeta:

1. Prirodno-matematički fakultet:

- Diplomirani matematičar-informatičar;
- Magistar softverskog inženjerstva;
- Magistar matematike, nastavnički smjer;
- Magistar matematičkih nauka, smijer teorijska kompjuterska nauka;

2. Elektrotehnički fakultet:

- Diplomirani inženjer elektrotehnike – smjer informatika i računarstvo ili visoko obrazovanje prvog ciklusa (koje se vrednuje sa 240 ECTS bodova), drugog ili trećeg ciklusa Bolonjskog sistema studiranja.

3. Fakultet informacionih tehnologija:

- Bakalaureat/bachelor – inženjer informacionih tehnologija (240 ECTS)

HISTORIJA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj izučavanja historije od prvog do četvrtog razreda opće gimnazije jeste da se učenici upoznaju sa historijskim fenomenima u razvoju ljudskog društva u svjetskim, evropskim i bosanskohercegovačkim okvirima i spoznaju tok i razvojni put kojim je ljudsko društvo prošlo kroz različite historijske epohe.

Zadaci:

- da učenici steknu pravilnu predstavu o historiji kao nauci na nastavnom predmetu
- da sagledavanjem političkog, ekonomskog i kulturnog razvoja učenici steknu predstavu o glavnim fenomenima u razvoju čovječanstva u različitim historijskim epohama i o njihovim glavnim obilježima
- da kod učenika razvije duh tolerancije i demokratsko pravo na različita mišljenja
- da učenik stekne predstavu o Bosni i Hercegovini kao integralnom dijelu evropske i svjetske zajednice
- da kod učenika razvije spoznaju o okruženju u kojem živi i pomogne mu u boljem razumijevanju savremenog društva i njegove historijske uvjetovanosti
- da učenike osposobi za samostalno korištenje historijskih izvora, zasnovanih na naučnohistorijskim činjenicama
- da učenika upozna sa „zanatom” historičara i raznovrsnim izvorima saznanja
- da se učenici upoznaju sa nastankom, razvojem i životom čovjeka u pred-historijskom dobu
- da se učenici upoznaju sa rasporedom rodovskog društva i formiranjem najstarijih država na prostoru Bliskog Istoka
- da se učenici upoznaju sa razvojem grčkih polisa - država i sa njihovim aristokratskim i demokratskim uređenjima
- da se učenici upoznaju sa nastankom i razvijem Rimske imperije kao najorganizovanije države robovlasničkog društva
- da se učenici upoznaju sa životom, običajima i kulturom ilira u antičko doba na prostorima BIH i Balkanskog poluotoka
- da se učenici upoznaju sa formiranjem novih varvarskih država na prostorijama bivšeg Zapadnog rimskog carstva
- da se učenici upoznaju sa svijetom prije pojave islama
- da se učenici upoznaju sa osnovnim karakteristikama feudalnih društveno-ekonomskih odnosa
- da se učenici upoznaju sa nastankom i razvojem bosanske državnosti u vrijeme razvijenog feudalizma
- da se učenici upoznaju sa osvajanjem Osmanlija na Balkanaskom poluotoku i sa društveno-političkim promjenama sa njihovim osvajanjima
- da se učenici upoznaju sa geografskim otkrićima i sa njihovim posljedicama
-

- da se učenici upoznaju sa tekovinama francuske građanske revolucije i njenim značajem
- da se učenici upoznaju sa specifičnim položajima BiH od XVI do XVII stoljeća
- da se učenici upoznaju sa velikim tehničkim otkrićima, industrijskom revolucijom i njenim društvenim posljedicama
- da se učenici upoznaju sa tekovinama građanskih revolucija i njihovim historijskim značajem
- da se učenici upoznaju sa borbom BiH za autonoman položaj u okviru Osmanskog carstva

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA	
		Obrada	Ostali tipovi časa
1.	Uvod u historiju	3	
		2	1
2.	Predhistorija	3	
		2	1
3.	Narodi Starog istoka	6	
		4	2
4.	Stara Grčka	6	
		4	2
5.	Stari Rim	6	
		4	2
6.	Naše zemlje u antičko doba	3	
		2	1
7.	Evropa i arapski svijet u ranom feudalizmu	7	
		5	2
8.	Balkanski narodi u ranom feudalizmu	4	
		3	1
9.	Evropa u vrijeme razvijenog feudalizma	4	
		3	1
10.	Bosna u vrijeme razvijenog feudalizma	6	
		4	2
11.	Osmansko carstvo od XV do XVII stoljeća	3	
		2	1
12.	BiH od XV do XVIII stoljeća	5	
		3	2
13.	Nastanak kap.privrede i promjene u kulturi	4	
		2	2
14.	Razvoj kapitalizma	5	

-

		3	2
15.	BiH u borbi za autonomni položaj u Osmanskom carstvu	6	
		4	2
	Ukupno:	70	

1. UVOD U HISTORIJU

- Zadatak historije kao nastavnog predmeta, historijski izvori, računanje vremena i preiodizacija historije

2. PREDHISTORIJA

- Prvobitna zajednica – razvitak društva, privreda
- Društveni odnosi i raspadanje robovskog uređenja, predhistorijska nalazišta na tlu BiH

3. STARI VIJEK PRVE CIVILIZACIJE

Područja najstarijih civilizacija, geografske karakteristike centra moćnih država i velikih civilizacija, društveno-političko uređenje pokazati na primjeru Egipta

- Kultura naroda starog Istoka – pisma, filozofija, građevinarstvo, umjetnost, književna i vjerska shvatanja. Pojam autoriteta i političke moći

4. STARA GRČKA

- Grčki polisi njihovi međusobni odnosi, obilježja proizvodnje, spartanska država kao primjer aristokratskog uređenja
- Atenska država kao primjer robovlasničke demokracije, kriza Grčkog polisa
- Makedonsko carstvo, grčka kultura i helenizam

5. RAZVOJ RIMSKE DRŽAVE

- Nastanak Rima, osvajačka politika Rima, društvene i privredne prilike
- Ustanci robova, građanski ratovi, prerastanje Rima u svjetsku robovlasničku državu
- Kriza robovlasničkih društvenih odnosa, pojava kršćanstva, podjela carstva
- Naježda Varvara i pad zapadnog Rimskog carstva, Rimska kultura

6. NAŠE ZEMLJE U ANTIČKO DOBA

- Ilirska plemena, porijeklo i značaj naziva „Bosna”. Doticaj sa Greima i Italijcima. Uspostavljanje Rimske vlasti. Romanizacija obreda, osnivanje gradova, gradnje cesta, eksploatacija rudnog blaga
- Tekovine antičke civilizacije na tlu BiH i njenih susjeda. Kultura i religija, seoba naroda, propast antičke civilizacije. Dolazak Slavena i njihov odnos prema starosjediocima

7. EVROPA I ARAPSKI SVIJET U RANOM FEUDALIZMU

- Formiranje germanskih država na teritoriju zapadnog Rimskog carstva. Franačka država, naturalna privreda i uspostavljanje feudalnih društvenih odnosa
- Vizantija i varvarske seobe, razvoj feudalnih društvenih odnosa, crkveni raskol i njihove posljedice
-

- Svijet pred pojavu islama: društveni i privredni odnos, pojava i širenje islama u vrijeme poslanika Muhammeda
- Teritorijalno širenje u vrijeme prvih kalifa, Omejada i Abasida, kulturno-civilizacijski značaj islama

8. BALKANSKI NARODI U RANOM FEUDALIZMU

- Doseljavanje Južnih slavena na Balkanski poluotok i oblast istočnih Alpa, život u staroj postojbini, religija i društveni odnosi, uzroci i pravci seobe. Naseljavanje Balkanskog poluotoka
- Formiranje plemenskih saveza, prvi podaci o srednjovjekovnoj Bosni

9. EVROPA U VRIJEME RAZVIJENOG FEUDALIZMA

- Obilježja proizvodnje i društveni odnosi, opći privredni napredak, nastanak i razvoj gradova, začeci robne privrede
- Društveni pokreti i sukobi: heretički pokret, sukob gradova i feudalaca, promjene na selu i seljački ustanci
- Križarski ratovi kao vojni, vjerski i kolonizacijski pokreti Evropljana na Bliski istok

10. BOSNA U VRIJEME RAZVIJENOG FEUDALIZMA

- Začeci i nastanak bosanske države. Bosna u vrijeme prvih banova, Bosna u vrijeme Kulina bana
- Crkva bosanska i njeno učenje, dinastija Kotromanjića, teritorijalno širenje Bosne.
- Katolička i pravoslavna crkva, stanovništvo, privredni razvoj Bosne
Jačanje moći krupnih feudalaca, vanjski uticaji na srednjovjekovnu Bosnu, kulturne prilike

-

11. OSMANSKO CARSTVO OD XV DO XVIII STOLJEĆA

- Spahijsko-timarski sistem, socijalne prilike, privredne prilike, razvoj gradova, imigracije stanovništva i etničke promjene, širenje islama
- Ratovi evropskih država protiv Osmanskog carstva: Kandijski i Bečki rat (1683-1699), rat 1727-1729, Osmanski ratovi (1727-1739, 1788-1791). Mirovni ugovori i posljedice

12. BOSNA I HERCEGOVINA OD XVI DO XVIII STOLJEĆA

- Specifičan položaj BiH u Osmanskom carstvu, upravno-teritorijalna podjela, društveni odnosi, privredne prilike, vjerska tolerancija, odžakluk timari, janjičari, kapetani, ajani
- Uspostavljanje Bosanskog ejaleta, bosanski ejalet u XVII stoljeću
- Prilike u Bosanskom ejaletu u XVIII stoljeću, kulturno-prosvjetne prilike i nauka u BiH pod Osmanskom vlašću

13. NASTANAK KAPITALISTIČKE PRIVREDE I PROMJENE U KULTURI

- Manufakturna proizvodnja, trgovina i bankarstvo, prvobitna akumulacija kapitala - Velika geografska otkrića, kolonija osvajanja Evropljana, posljedice geografskih otkrića
- Humanizam i renesansa. Reformacija i katolička

14. RAZVOJ KAPITALIZMA

- Pojava i vrste revolucije. Preduvjeti za industrijsku revoluciju u Engleskoj. Tehnička i naučna dostignuća u XVIII stoljeću, manufakturna i industrijska proizvodnja, promjene u strukturi društva, ekonomski liberalizam
- Francuska građanska revolucija i njene posljedice
- Napoleonova osvajanja i posljedice. Revolucionarna 1848. godina u Evropi i njene posljedice

15. BOSNA I HERCEGOVINA U BORBI ZA AUTONOMAN POLOŽAJ U OSMANSKOM CARSTVU

- Reforme u Osmanskom carstvu, pokušaji Porte da ukine vlast domaćeg plemstva u Bosanskom ejaletu, ukidanje Janjičara
- Pokret Husein-kapetana Gradaševića za autonomiju Bosne
- Hercegovina u vrijeme Ali-paše. Ukidanje ajana i kapetana. Hatišerif od Gilhane i pokušaj njegovog provođenja
- Bune Bošnjaka protiv uvođenja tanzimata. Intervencija Omer-paše Latasa u Bosni. Kraj Bosnaske političke moći

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za historiju, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor historije ili drugim stručnim zvanjem gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za historiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor historije ili drugim stručnim zvanjem gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

GEOGRAFIJA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastavnog predmeta Geografija je da pruži učenicima savremena geografska znanja i doprinese razvoju njegovih sposobnosti za razumijevanje zakonitosti u svijetu geografije. Zadaci nastave geografije su:

- da pruži učenicima najnovija znanja iz geografije
- da učenici steknu savremena znanja o kosmosu, o Zemlji kao nebeskom tijelu, te njenom položaju u kosmosu i Sunčevom sistemu
- da se učenici upoznaju sa Zemljinim kretanjima i njihovim posljedicama
- da se učenici upoznaju sa vremenom i računanjem vremena
- da se učenici upoznaju sa zemljinom površinom i njenim predstavljanjem na globusu i karti
- da se učenici upoznaju sa zemljama sferama-geosferama i antropogenom uticaju na pojedine sfere
- da se učenici upoznaju sa prirodnim fenomenima na Zemljinoj površini i ostalim njenim sistemima
- da se shvate zakonomjernosti prirodnog ambijenta u kojem egzistira čovjek i ljudsko društvo
- da se učenici upoznaju sa pojmom geografske sredine i posljedicama koje proizilaze iz procesa interakcije, djelovanjem čovjeka na prirodu i prirode na čovjeka i ljudsko društvo
- da kod učenika razvije racionalan odnos prema životnoj sredini sa ciljem njenog očuvanja

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA	
		Obrada	Ostali tipovi časa
1.	Uvod u fizičku geografiju	3	
		2	1
2.	Zemlja u kosmosu	8	
		6	2
3.	Predstavljanje zemljine površine	6	
		4	2
4.	Geografski omotač	2	
		1	1
5.	Geosfere - litosfera	12	
		8	4
6.	Atmosfera	12	
		8	4
7.	Hidrosfera	12	
		8	4
8.	Pedosfera	4	
		2	2
9.	Biosfera	6	
		5	3
10.	Zadaci općeg tipa i sistematizacije	5	
	Ukupno:	70	

1. UVOD U FIZIČKU GEOGRAFIJU

- Pojam, predmet, podjela, zadaci i kratak prikaz razvoja opće geografije

2. ZEMLJA U KOSMOSU

- Kosmos – položaj Zemlje u kosmosu
- Sunce i Sunčev sistem

- Zemljina kretnja (rotacija i revolucija)
- Posljedice zemljinih kretnji
- Vrijeme i računanje vremena- lokalno, zonalno vrijeme i kalendar
- Oblik i dimenzije zemlje

3. PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE

- Horizonti - orijentacija na horizontu
- Položaj tačaka i objekata na Zemlji (ortodroma i loksodroma)
- Planovi, karte, razmjera i deformacija na kartama - Kartografske projekcije
- Izrada, korištenje geografskih i topografskih karata

4. GEOGRAFSKI OMOTAČ

- Definicija, granice, sastav, izvor energije, zakoni i zakonomjernosti u geografskom omotaču

5. GEOSFERE - LITOSFERA

- Vertikalna struktura Zemlje, okeanska i kontinentalna kora
- Sastav Zemljine kore
- Geološka prošlost Zemljine kore
- Reljef Zemlje - endogeni pokreti i planetarni oblici reljefa
- Endogeni procesi i oblici
- Endogeni procesi i oblici - gravitacioni i fluvijalni oblici - Abrazioni i eolski oblici
- Glacijalni i kraški oblici. Biogeni i antropogeni uticaj na reljef

6. ATMOSFERA

- Sastav, nastanak i podjela
- Sunčeva radijacija
- Temperatura zraka, tla i vertikalna promjena temperature zraka
- Zračni pritisak i vjetrovi
- Vlažnost zraka, oblačnost i padavine
- Zračne mase, frontovi, cikloni i anticikloni
- Klasifikacija klima i prognoza vremena
- Promjena klime, prirodna zakonitost ili ljudska nesmotrenost

7. HIDROSFERA

- Vode na Zemlji - svjetski okean: podjela i reljef podmorja
- Osnovna hemijska i fizička svojstva morske vode
- Kretanje morske vode
- Koptene vode - podzemne vode
- Tekuće vode
- Jezera, močvare bare i led na Zemlji
- Značaj vode

- Ugroženost voda

8. PEDOSFERA

- Tlo- faktori nastanka, podjela i geografska rasprostranjenost

9. BIOSFERA

- Živi svijet Zemlje - biogeografski faktori
- Biogeografske oblasti
- Prirodno-geografski pojasevi i zone na Zemlji
- Problemi pedosfere i biosfere

UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Nastavni program za prvi razred izučava fizičko-geografske sadržaje. Ovaj program je koncipiran od nepoznatog ka manje poznatom - od kosmosa do geografske sredine. Tematske cjeline se naslanjaju jedna na drugu međusobno su povezane u sistem koji čini geografski kompleks.

Kod definisanja geografije kao nauke potrebno je navesti definicije koje se danas najčešće upotrebljavaju u naučnoj literaturi. Naročito je potrebno istaknuti spoznajno-teoretske zadatke geografije i na njima zasnovati praktično promjenljive ciljeve koje se u osnovi svode na prilagođavanje i njegovanje prirodne sredine radi smanjenja konfliktnih stanja na relaciji priroda-društvo.

U oblasti nastave teme Kosmos i Zemlja u kosmosu na osnovu najnovijih rezultata, izložiti strukturu i dinamiku kosmosa sa posebnim osvrtom na galaktiku u kojoj se nalazi Sučev sistem. U Sunčevom sistemu će se detaljno obraditi oblasti osnovne karakteristike Sunca, planeta, satalita i drugih nebeskih tijela.

Kod obrade zemljinih kretanja, navesti najnovije dokaze o zemljinim kretanjima i posljedicama tih kretanja koje se manifestuju na zemlji te sagledati njihov odnos na stanje i dinamiku geografskog omotača. Zbog složenosti ovih procesa i pojava potrebno je upotrijebiti očigledna sredstva.

Tematska cjelina geosfere pored tradicionalne obrade potrebno je sagledati u međusobnim odnosima i vezama. Pri obradi pojedinih geosfera posebno se osvrnuti na uzajamne odnose geosfera i društvenih zajednica, naročito sa aspekta ugroženosti i zaštite životne sredine koja u posljednje vrijeme ima globalni karakter i značaj. Za očiglednost u sagledavanju ove tematske cjeline, koristiti, modele, makete, crteže, skice, videozapise, karte i terensku nastavu. Terenski rad obaviti u zavisnosti od sadržaja okoline škole. Primjera radi, poslije završene obrade endogenih i egzogenih bolika reljefa, jedan čas provesti prepoznavanju tih oblika u neposrednoj okolini. Isto tako poslije obrade hidrosfere, obaviti posjetu nekom hidrografskom objektu (jezeru, rijeci ili izvoru) ili prema mogućnostima poslije obrade atmosfere posjetiti meteorološku stanicu.

U tematskoj cjelini predstavljanje zemlje i njene površine na modelima i geografskim kartama, potrebno je posvetiti pažnju matematičkim elementima karte te planovima, topografskim kartama i njihovoj praktičnoj primjeni. U okviru ove nastavne teme planirati terensku nastavu vezanu za orijentaciju i kretanje po azimutu te korištenje topografske karte na terenu.

U realizaciji Nastavnog plana i programa potrebno je koristiti očigledna sredstva, ilustracije iz udžbenika, zidne slike, grafolije, fizičko-geografski globus, astronomski atlas, tematske karte, koristiti multimedijalni atlas i terensku nastavu.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za geografiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor geografije ili drugim stručnim zvanjem gdje je geografija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za geografiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor geografije ili drugim stručnim zvanjem gdje je geografija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

UMJETNOST: LIKOVNA KULTURA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Ciljevi i zadaci nastave likovne kulture su dati u nastavku.:

- Upoznati učenike sa likovnim stvaralaštvom kao društvenom pojavom i nužnom potrebom. Predviđamo da se nastava predmeta Likovna kultura prema zahtjevima savremene škole na srednjem stepenu obrazovanja – u gimnazijama, podijeli na:
 - a) Obaveznu redovnu nastavu – upoznavanje likovne kulture putem historije umjetnosti uz estetiku, analizu umjetničkih djela;
 - b) Izbornu nastavu – (obaveznu tek poslije učenikovog izbora) koja dolazi. Poslije obaveznog dijela - sadržavala bi i stručno izučavanje likovnog jezika kroz kreativni rad i recepciju umjetničkih djela. Ovim bi omogućili učenicima spoznajne i praktične vještine koje će im omogućiti nastavak obrazovanja.

U prvom dijelu obavezne nastave zadaci se odnose na emancipaciju i socijalizaciju ličnosti, njen svestrani razvoj, kako bi bili korisni pripadnici društva. Kroz estetsku analizu djela iz svjetske i nacionalne baštine, upoznaju se svi značajni stilovi, pravci, najvažniji i najznačajniji predstavnici. Učenici se upoznaju sa djelima historije umjetnosti kao materijalnim dokazima civilizacije i također se upoznaju sa transformacijom oblika kroz minule epohe. To znači, na bilo kom stepenu razvoja civilizacije upoznajemo ih sa ambijentom u kome se živjelo i kako se živjelo. Ambijent čovjekovog življenja je djelo prirode, a ostatak djelo ruku, umjetnika likovnjaka. Pored toga, udaljavamo se od pukog, nepotrebnog učenja historijskih činjenica, kako se čije djelo zvalo, ko je na njemu predstavljen.

Određujemo samo značajne epohe/pravce i individualnosti koje su dale pečat vremenu u kome su djelovale. Istovremeno dajemo i šansu onima koji omalovažavaju napor umjetnika da testira svoj talenat praktično, osvježi znanje iz likovnog izaza i opredijeli se za izbornu nastavu. Ovo su male reforme da se naše školstvo, koje je živjelo u prošlosti osavremeni i dovede do razdjelne linije koja razdvaja juče od sutra (likovnicu) historije umjetnosti moramo brže (listati), imamo čime zahvaljujući elektronskim medijima. Nastavu treba organizovati na savremen način da liči na gledanje emisije historijskog (vremeplova) pomoću montiranog videomaterijala koji profesor zaustavlja, demonstrira dodatne očiglednosti, omogućava stvarni umjetnički doživljaj. Pošto su arhitektura i skulptura nepravедno otuđene iz općeg obrazovanja, arhitektura udaljena od matice likovne kulture, treba omogućiti anлізу građenih i modelarnih formi: zgrada, uređenog eksterijera i enterijera, kao i upotrebnih predmeta zanatskog/industrijskog dizajna, sve zbog poboljšanja poljuljanog ukusa.

Izborna nastava, s obzirom da je pređena historija umjetnosti, nudi u trećem i četvrtom razredu teoriju i praksu likovne kulture prezentiranje na sasvim nov način uz skromno prakticanje pomoću likovno-tekstualnih bilješki kojima izbjegavamo dosadašnje nefunkcionalno učenje samo uz tekstualne bilješke. Do sada je bilo puno teoretiziranja, a intelektualci su nam ostajali potpuno likovno nepismeni. Izborna nastava bi bila od velike koristi za profesionalnu orijentaciju, jer likovna kultura zadire u sve segmente društvenog života. Likovna shema može zamijeniti deset stranica teksta koje služe za opis nekog problema.

Ovaj program uvodi učenike u proces društvenog i estetskog ponašanja. Na časovima likovne kulture razvijaju se sposobnosti kao: studiozno analitičko posmatranje, proces rada, kreativnost, marljivost, originalnost, fleksibilnost, osjetljivost za događaje/pojave u prirodi/društvu, osmišljava život i smanjuje osjećaj dezorijentiranosti mladih.

Posebno obdarene učenike priprema za profesionalnu orijentaciju za nemali broj zanimanja, koja su nastala podjelom rada: arhitektura, skulptura, slikarstvo, grafika, likovna pedagogija, režija, scenografija, kostimografija, restauracija, dizajn, historija umjetnosti, kritika i estetika u informatici.

Ovim se programom postiže rehabilitacija uopće estetskog odgoja kao temeljnog edukativnog područja, doprinosi sve bržem komuniciranju gdje vizuelno-likovna komponenta igra primarnu ulogu. Razvija se ljubav prema kulturno-historijskom naslijeđu naroda koji žive u Bosni i Hercegovini, čija je kulturna baština vijekovima otuđivana, miniminirana i prepuštena propadanju. Također, svi budući intelektualci moraju naučiti likovni jezik za ljubav informatike koja je postala opsesija samo tehničkih lica pa imamo agresivno kič okruženje. Potrebno je postepeno mijenjati svijest o likovnoj kulturi kod nas i uraditi dobar udžbenik.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Likovna umjetnost i likovni jezik	3
2.	Predhistorija	2
3.	Umjetnost starog Egipta (nastanak i drugih civilizacija)	4
4.	Mezopotamske kulture	2
5.	Grčka umjetnost	4
6.	Rimska umjetnost	3
7.	Likovna provjera - izrazima/volumenom - u prostoru	1
8.	Umjetnost srednjeg vijeka	1

9.	Islamska/bizantiska umjetnost	2
10.	Islamska umjetnost	4
11.	Romanika	2
12.	Gotika	2
13.	Stećci srednjeg vijeka u Bosni i Hercegovini	1
14.	Likovna provjera – izraz površina/oblikom na plohi	2
15.	Vrednovanje znanja uz recepciju likovnih formi	2
16.	Renesansa	3
17.	Visoka renesansa	3
18.	Manirizam	1
19.	Barok i rokoko	4
20.	Neoklasicizam, romantizam, realizam	2
21.	Umjetnost XX stoljeća	1
22.	Impresionizam	1
23.	Neoinpresionizam	1
24.	Pravci XX stoljeća (ekspresija, apstrakcija, fantazija) č	8
25.	Kiparstvo XX stoljeća	3
26.	Arhitektura XX stoljeća	2
27.	Umjetnost XX stoljeća	2
28.	Likovna provjera izraza linijom/crtom - na plohi	2
29.	Vrednovanje znanja uz recepciju likovnih formi	2
	Ukupno:	70

1. LIKOVNA UMJETNOST I LIKOVNI JEZIK

- Umjetnost; vizuelno/likovne umjetnosti kao društvena potreba; likovni jezik shema sedam umjetnosti – u riječi i slici; likovna umjetnost i društvo
- Lična/lična karta djela; uvjeti percepcije; prostorno-vizuelno-likovne karakteristike forme; estetski radovi i pravila komponovanja zadužena za prirodno i logično jedinstvo svake forme.
- VJEŽBA: nastavno pomagalo simulator za estetsku analizu djela i provjeru likovne pismenosti učenika; izrada potrebnih simbola za bržu komunikaciju

2. PREHISTORIJA

- Počeci umjetnosti i arheološka nalazišta paleolitik; magija; volumen i linija kao izražajna sredstva; razdoblje kamenih vena; početak dekorativne umjetnosti urezivanja i crtanja linija - Neolitik megalitna arhitektura i medalno doba; nalazišta u svijetu, nalazišta na tlu Bosne i Hercegovine: pećina Badanj kod Stoca, naselje Gornja Tuzla, Butmir kod Sarajeva, Bila kod Travnika, Glasinac – Željezno doba

3. UMJETNOST STAROG EGIPTA (NASTANAK I DRUGIH CIVILIZACIJA)

- Društveno-historijske prilike kao uvjet nastanka civilizacija uloga faraona i religije u formiranju egipatske umjetnosti; arhitektura groba (mastabe, piramide, planinske grobnice), hramovi i hipostilni iz Novog kraljevstva i uticaja na grčku arhitekturu

- Skulptura-kubična forma, reljef, slikarstvo, freske, hijeroglifi

4. MEZOPOTAMSKA KULTURA

- Staro i novo Babilonsko carstvo, povoljnost geografskog položaja i klime, arhitektura Cikirati; konusno poimanje skulptorske forme nasuprot kubičnom Egiptu
- Azijski reljef: perzijska stilizacija (životinjski stil)

5. GRČKA UMJETNOST

- Historijski prelomni trenutak kao uvjet pojave grčke kulture, arhitektura - stilovi-spomenici karakteristike i dijelovi hramova - težnja ka idealnoj formi i propozicije (zlatni rez) arhaiski period
- Skulptura - predstavnici njihova djela karakteristike; slikarstvo na zidu, na vezama, azil, oblici veza motivacija

6. RIMSKA UMJETNOST

- Sinteza civilizacijskih dostignuća - baštinci grčkog duha; etruski utjecaj; individualizam i državotvornost
- Arhitektura akvadukti, amfiteatri, slavoluci, bazilike, domusi i terme; preteča moderne urbanizacije; skulptura - portret u skulpturi; slikarstvo pompej; fajumski portreti; antička nalazišta na naćim prostorima

7. LIKOVNA PROVJERA – IZRAZA MASOM/ VOLUMENOM – U PROSTORU

- Prostorni mediji - izraz punino-prazninom, komponovanje (građenjem ili modeliranjem) prostor strukture u tri grupe – tri estetska reda (kada su komponente): a) Jjednake
b) Harmonične
c) Kontrastne po: obliku, veličini, a variraju po smijeru/položaju, boji, materijalu, fakturi. Djeca igraju uloge: arhitekta, skulptora, industrijskog oblikovatelja, urbanista

8. UMJETNOST SREDNEJG VIJEKA

- Religiozni koncept kao presudni momenat, propast antićkog svijeta; velika praznina u kontinuitetu, pojava feudalizma; predromantićka umjetnost; periodizacija i uticaj crkve na razvoj umjetnosti

9. VIZANTIJSKA/BIZANTIJSKA/UMJETNOST

- Nasljedstvo grćko centri: Carigrad, Venecija i reverna arhitektura rimske i ranokrććanske tradicije; ikonoslkarstvo mozaici; centralna osnova u obliku Grćkog rata
- Arhitektura u Rusiji; u Bosni i Hercegovini je uticaj Raške i Moravske škole. Na fresko slikarstvo je veliki uticaj imalo italo-grćko i mletaćko-krićsko, a na ikone rusko

10. ISLAMSKA UMJETNOST

- Religija i bezlićna umjetnost/nefiguralno kao, odraz na sve sfere života islamska umjetnost iz vladavine Omajada; Abasida-arhitektura - tri stila džamija: arapski, iranski, turski; opisati detaljno objekat džamije stil miješanja sa lokalnim tradicijama
- Islam na Magrebu i u Španiji: klica renesanse-spomenici – slikarstvo – arabaske, iluminacije i kaligrafske kompozicije/levhe - seldžućka i umjetnost Mongola
- Umjetnost u Bosni i Hercegovini; urbanizam, kule, kuće, mostovi, hanovi, hamami, bezistani, džamije, turbeta, haremi, epitafi na nišanima i umjetni zanati

11. ROMANIKA

- Upoznati učenike sa vremenskom datacijom i izgledom crkvenih objekata romanika (predromanika: irska, otonska, karolinška) arhitektura važni spomenici; opisati objekt-bazilika, osnova latinskog križa; skulptura i crkveni rekviziti, slikarstvo (biblija za nepismene) iluminacije i freske, romanika kod susjeda

12. GOTIKA

- Razvoj crkvenog graditeljstva, gotska arhitektura – važni spomenici po Francuskoj; Mletačka gotika; kamena čipka: cvijetna, plamena i geometrijska; novi konstruktivni elementi u graditeljstvu; nužna elegancija u skulpturi
- Vitraži: slikarstvo pozne gotike - sjever i međunarodni stil od iluminacije do avinjonske Pieta-e; Italija-Madonijeri: Duccio (Dučo) Cimabue (Čimabue) Martini i razdoblje preuranjenog Giottovog (Đoto) revolucija u prikazu obline

13. STEĆCI SREDNJI VIJEK U BOSNI HERCEGOVINI

- Upoznavanje likovnih formi grobnih biljega jedinstvenih u svijetu Nekropole, sedam vrsta mramora/stećaka, simboli kao motivi u ornamentici

14. LIKOVNA PROVJERA - IZRAZ POVRŠINOM/OBLIKOM – NA PLOHI

- Nov, nestihijski pristup, plošnom mediju; komponovanje cjeline od oblika na plohi, oblici mogu biti (presvučeni) bilo kojom od sedam vizuelno-lokovnih karaktera: (teksturom/fakturom, svijetlo-tamno, bojom-nebojom u tonskom ili dekorativnom maniru) veličinom, smjerom. Sve podvesti pod estetske redove i ostala pravila koja doprinose jednstvu forme. Uloge djeca: slikar, grafičar, scenograf, kostimograf, grafički dizajner...

15. VREDNOVANJE ZNANJA UZ RECEPCIJU LIKOVNIH FORMI

- Recepcija umjetnih/vještačkih formi; fasade zgrada, skulptura, zanatskih i industrijskih oblika, kostima; uređenog prostora: enterijera, eksterijera, scena, izloga, sajamskih štandova, radnog mjesta

16. RENESANSA

- Upoznavanje učenika sa buđenjem svijesti i jačanjem individualnosti arhitektura- otkriće perspektive; Firenza centar - predstavnici: Brunelleschi (Bruneleski) i Alberti; Palazzo (Palaco) - palata, nova graditeljska forma; skulptura - predstavnik Donatello (preoprod antičke umjetnosti u novom duhu).
- Slikarstvo - Firentinska škola - tonsko slikarstvo (slikarski volumen), naglašena forma i crtež; predstavnici: Masacio (Mazačo), della Francesca (dela Frančeska), Botticelli (Botičeli); Venecijanska škola - kolorističko slikarstvo i ilirizam; predstavnici: Mantegna (Mantenja), Bellini, Carpaccio (Karpačo)

17. VISOKA RENESANSA

- Savršenost kompozicije - geometrijska konstrukcija strukture prostora, „univerzalni čovjek”- veliki geniji: Bramante, Leonardo, Michelangelo, Raffael, Tizian
- Renesansa u Flandriji: Van Eyck (Van Ajk), Van der Weyden (Van der Vajden), Renesansa u

Njemačkoj: Grunewald (Grinevald), Holbein (Holbajn), Durer (Direr) – karakteristike: realističko proučavanje prirode bez naučnih metoda- uljane slike,

18. MANIRIZAM

- Napuštanje klasične kompozicije i odupiranje autoritetu nauke; Maštoviti manastiri: Tintoretto (Tintoreto), Veronese (Veroneze), El Greco (El Greko), Coreggio (Koređo)

19. BAROK I ROKOKO

- Nemir duha, talasanje forme i kontrast osvjetljenosti i zasjenjenosti Prouture Formacija, okvir nastanka baroka; Rim koliojevka; arhitektura – Bernini, slikarstvo- Caravaggio (Karavađo), Borromini, Guarini (luminozni stil), Caracci (Karači); iluzionizam, fresko, slikarstvo
- Arhitektura - Austrija i Njemačka: predstavnici: Prandtauer (Prantauer), Neumann (Noiman); Francuska i klasicizam (stil Louisa XIV); arhitektura: Perault (Pero) Le Vau (Levo), HardouinMansart (Arduen-Mansar); slikarstvo: Poussin, Loarine (Loren), Rubens, Rembrandt, Velazquez, Goya; kontrast svjetlosti, pravca, dinamike dijagonale i vrtožne kompozicije: rokoko stil (Stil Louisa XV), galantne zabave – Wateau (Vato), Fragonared (Fragonar), Chardin (Šarden) (žanr-prizori: Nizozemski mastori)

20. NEOKLASICIZAM, ROMANTIZAM, REALIZAM

- Iz negacije u negaciju „klasicizam i akademizam“ građen na autoritetu antike i arhitektura bez originalnosti prerađivanje stihova prošlih epoha
- Slikari: Poussina - David i Ingres (Eng)
- Romantizam: karakteristike - reakcija na neoklasicizam; nadahnut narodnim legendama, religijom, mistikom; Francuska - slikari: Delacroix (Delakroa), Njemačka - slikari: Friedrich (Fridrih), Overbeck (Overbek), Backlin (Beklin); Engleska - slikari: Constable (Konstejbl), Turner (Tarner); realizam – karakteristike, predstavnici: Daumier (Domije), Corot (Koro), Courbet (Kurbete); Austrija i Njemačka sa svojom slikarskom epohom „bidermajer“

21. UMJETNOST XX STOLJEĆA

- Umjetnici hvataju korak sa svojim vremenom vod. difuzija stilova i pravaca. Doba subjektivizma i taženje likovnih izraza; nastavak dizajna iz *art nouveaau* i *jugend* stila; a novi materijali, nove tehnike; moderna strujanja, videomediji i digitalna tehnika u likovnim umjetnostima; fotografija, film, strip, kompjuterska grafika

22. IMPRESIONIZAM

- Analiza svjetskih karakteristika – novi doživljaji svjetlosti i boje; pozitivizam građanskog društva; konačni razvoj pikturalne forme; slikarstvo: predstavnici: Manet (Mane), Monet (Mone), Degas (Dega), Renoir (Renoar)

23. NEOIMPRESIONIZAM

- Stvaralaštvo velikih individualnosti istina i ljudskih drama Genaza velikih stilova s početka XX stoljeća: Cezanne (Sezane), Van Gogh, sintetizam Gauguin (Gogein), Seurat (Sera), ToulouseLautrec (Tuluz-Lotrek)

24. PRAVCI XX STOLJEĆA

- Ekspresija: boja, čovjekova sudbina, lomljenje forme, bezpredmetnosti antiumjetnost... Umjetnost istoka, fovizam, crnačka skulptura izazvali su eksploziju kreativnih snaga, predstavnik fovizmanije Henri Matisse (Anri Matis). Ekspresionizam – predstavnici: Grupa Die Brücke (Di Brike) i Der Blaue Reiter (Der Blau Rajter), Schmith Rottluff, Beckmann, Kirchner, Mare, Kokoschka, Kandinski
- Cezanne, Rousseau, Seurat, crnačka skulptura kreće put kubizmu kao prethodniku apstrakcije, a predstavljaju ga Pablo Picasso i George Braque
- Apstrakcija: neoplasticizam: Vasilij Kandinski, Piet Mondrian, supremantizam: Kazimir Maljevič
- Fantazija: (apstraktni) dadaizam - predstavnici: Max Ernst, Marcel Duchamp, Jean Arp. (apstraktni) nadrealizam - predstavnici: Ernás, Salvador Dali, Joan Miro. metafizičko slikarstvo: Giorgio de Chiricio, Rene Magritte. Fantastičko slikarstvo: Marc Chagall
- Slikarstvo poslije II svjetskog rata disperzija kreativnih snaga: akciono slikarstvo, op art, vasalery; op art: Warhol, Lichtenstein, Rauschenberg; apstraktni ekspresionizam: Pollock, Rothko, De Kooning, Buri; minimal art, body art, hiperrealizam, narrative art, konceptualizam i ostale tendencije do kraja stoljeća

25. KIPARSTVO XX STOLJEĆA

- Osnovne karakteristike moderne skulpture XX stoljeća, pojava Rodena i preporod skulpture; vitalizam i konstruktivizam (Picasso, Moore, Gabo, Pevsner, Tatlin, Brancusi, Arp, Meštrović)
 - Umjetnost Bosne i Hercegovine – Kučukalić, Grgić, Hozić, Skopljak
- Arhitektura XX stoljeća
- Moderna arhitektura: Otto Wagner i bečka secesija; bauhaus, Le Corbusier i njegovi sljedbenici;
- Umjetnost Bosne i Hercegovine – Vancač, Najdhart, Štraus, Ugljen

26. ARHITEKTURA XX STOLJEĆA

- Osnovne karakteristike moderne arhitekture: Otto Wagner i bečka secesija; Bauhaus, Le Corbusier i njegovi sljedbenici; moderna arhitektura; umjetnost Bosne i Hercegovine – Vancač, Najdhart, Štraus, Ugljen

27. SLIKARSTVO XX STOLJEĆA

- Upoznati našu likovnu baštinu u pokušati je smjestiti u svjetske okvire; umjetnici Bosne i Hercegovine: Jukić, Šain, Mihajlović, Petrović, Dimitrijević, Mujezinović, Berber, Hozo, Zec, Mijić, Selmanović, Todorović, De Rivera, Štetić, Misirlić, Ramić, Lah, Babić, Generalić, Đurić...

28. LIKOVNA PROVJERA - IZRAZ LINIJOM/CRTOM NA PLOHI

- Likovni odgovor na brojna pitanja - linijskog izraza gdje god se javlja - komponovanje forme pomoću linija koja može igrati uloge: ilustrativnu, dekorativnu, konstruktivnu, ekspresivnu... i može (ponijeti) imati i nekoliko osobina: prava/kriva, uska/široka, svijetla/tamna, krzava/čista, isprekidana/puna, pozitivna/negativna, obojena/neobojena. Linije podvesti pod estetske radove i načela komponovanja. Nije bitna motivacija samo treba izbjegavati shematizam - igru linija radi linija.

29. VREDNOVANJE ZNANJA UZ RECEPCIJU LIKOVNIH FORMI

- Sistematizacija provjera znanja učenika umjetničko/estetska analiza formi u plošnom prostornom mediju gdje linija kao izraz dominira u bilo kojoj funkciji. (slike, grafike, prelomi stranice, fotografije, spotovi, plakati, naslovnice, crteži, kaligrafske kompozicije - zgrade, predmeti itd.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/akademija likovnih umjetnosti, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor likovne umjetnosti ili drugim stručnim zvanjem na akademiji likovnih umjetnosti sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.
2. Nastavnički fakultet/akademija likovnih umjetnosti, nastavnički odsjek sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bakalaureat/bachelor likovne umjetnosti - edukacija likovnih umjetnosti ili drugim stručnim zvanjem na akademiji likovnih umjetnosti sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja je izgrađivanje i usavršavanje kompleksne ličnosti učenika specifičnim sredstvima i ambijentom koji pružaju tjelesno vježbanje i sport. Poseban cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je stvaranje trajne navike svakodnevnog vježbanja u cilju održavanja i jačanja zdravlja.

Zadaci:

- Stvaranje uvjeta za aktivno angažovanje učenika u utvrđivanju, izražavanju i zadovoljavanju njegovih potreba i interesa za tjelesnim kretanjem, sportom i raznodom, suglasno karakteristikama njihovih uzrasta, sa ciljem oplemenjivanja i usavršavanja osobne prirode i humanih odnosa prema drugim ljudima;
- Dalje razvijanje i usavršavanje psihomotornih sposobnosti i sportskog odgoja započetog na prethodnom stupnju obrazovanja;
- Osposobiti učenika za samostalnu kretno-sportsku aktivnost, samokontrolu zdravlja i tjelesne kondicije;
- Dalje postizanje stepena znanja i navika zdravstveno-higijenskog ponašanja, koji proizilaze iz sadržaja i karaktera tjelesne aktivnosti i sportskog odgoja;
- Stvaranje uvjeta da učenik tjelesno i kretno afirmira osobne stvaralačke mogućnosti slobodne ličnosti, koje se ogledaju u zdravom načinu života, svestranom tjelesnom razvoju, usavršavanju kretanja te boravka u prirodi, s ciljem obogaćivanja kulture življenja;
- Podizanje stepena teorijskih znanja iz domena sportskog načina života, utjecaja tjelesnog vježbanja na zdravlje i tjelesne sposobnosti, životne i radne mogućnosti;
- Podizanje stepena znanja i opće tjelesne spremnosti, kroz usvajanje specifičnih sadržaja iz oblasti tjelesnog i zdravstvenog odgoja i sporta;
- Utvrđivanje i priprema posebnog nastavnog sadržaja za učenike sa tjelesnim nedostacima, oboljenjima, traumama i povredama;
- Motiviranje učenika da se aktivno i kontinuirano bave tjelesnim aktivnostima, sportom i rekreacijom;
- Upoznavanje učenika sa raznovrsnim sadržajem sportske rekreacije (svakodnevnne, na vikendu, godišnjem odmoru, rijekama i planinama i slično).

OBLICI REALIZACIJE SPORTSKO-KRETNE AKTIVNOSTI UČENIKA

Ukupna godišnja sportsko- kretna aktivnost učenika realizira se putem:

- Nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja - Tečajne nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja
- Samostalne aktivnosti učenika
- Vannastavne i vanškolske aktivnosti
- Izleti i logorovanja se realizuju prema posebnom programu škole

Svaki od ovih oblika aktivnosti sadrži specifičnu strukturu organiziranja i rada, a svi zajedno sintetiziraju područje sportsko-kretne djelatnosti učenika, koje se prati i uvažava u konačnoj procjeni i vrednovanju rezultata rada u području tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

SADRŽAJI I PERIODIZACIJA TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA ZA OPĆU GIMNAZIJU

Programsku strukturu tjelesnog i zdravstvenog odgoja čine:

1. Osnovni program
2. Dodatni program sportsko-kretne aktivnosti

OSNOVNI PROGRAM

Osnovni program sačinjavaju ukupne kineziološke aktivnosti koje se provode u nastavnom procesu tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Sastoji se od:

- Izbornog programa s programom dopunskih sportova
- Sadržaj općeg bazičnog i utilitarnog karaktera i
- Teorijske pripreme

Ovi sadržaji čine jedinstvenu cjelinu i realiziraju se u okviru dva polugodišnja perioda rada. U predviđenom periodu programirane sportsko-kretne aktivnosti provodi se tjelesna, tehnička, taktička, i teorijska priprema učenika i realizira tekuća i periodična provjera spremnosti i usvojenosti znanja.

IZBORNI PROGRAM SA PROGRAMOM DOPUNSKIH SPORTOVA

Izborni programi sa programom dopunskih sportova predstavlja dominirajuću sadržinu nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja, to su dva segmenta (izborni sport i dopunski sportovi) koji se spajaju u jednu cjelinu i čine osnovnu kineziološku aktivnost, provode se paralelno i sinhronizirano tokom cijele školske godine po sedmičnoj shemi – jedan čas izborni program, jedan čas dopunski program.

IZBORNI PROGRAM predviđa realizaciju jednog od sportova za koji postoje uvjeti za njegovu provedbu. Motivi i interesi učenika, te materijalne i kadrovske mogućnosti škole i sredine u kojoj škola djeluje utiču na izbor sadržaja sportske grane (ili sportskih grana) koji će biti predmet odgojno – obrazovnog rada u trajanju od četiri godine.

Razrijeđeni programski sadržaji košarke, odbojke, ritmičko-sportske gimnastike i atletike kao izbornih sportskih grana, predstavljaju osnovu ovom programu i služe kao model za programsku razradu drugih sportova za koje postoje interes i uvjeti za njihovu realizaciju, (rukomet, borilački sportovi i sportska gimnastika).

Osnovni organizacijsko-metodski oblik djelatnosti je sportski trening i natjecanje kao završni čin provjeravanja njegove efikasnosti.

Natjecateljska aktivnost se provodi na časovima, u vannastavnom i vanškolskom vremenu. U cilju ostvarivanja individualizacije rada kao jedinog efikasnog postupka, kojim će se ostvariti interesna i motivacijska strana odgojno-obrazovne djelatnosti, učenici se na početku diferenciraju u grupe prema stepenu usvojenih prethodnih znanja u izabranoj sportskoj grani.

Diferencirane i homogenizirane grupe čine dva (nekad tri) nivoa koji programirane sadržaje savladavaju u prostijim ili složenijim varijantama. Identificirati stepen tehničko-taktičkih sposobnosti predstavlja startnu osnovu djelatnosti sa koje počinje proces praćenja.

Izborni program (izborna sportska grana) provodi se kontinuirano tokom cijele godine sa po jednim časom sedmično.

PROGRAM DOPUNSKIH SPORTOVA ima zadatak da, s jedne strane, doprinese kvalitetnijem usavršavanju izborne sportske grane i s druge strane, da proširi područje kretno-sportske kulture kod učenika.

Izbor dopunskih programa je primjeren izbornoj sportskoj grani u kojoj treba ostvariti veće stvaralaštvo, kako bi svojom ukupnom strukturom doprinijelo usavršavanju tjelesnih i tehničkih vrijednosti, koje su dominirajuća karakteristika osnovnog programa.

Strukturu programa dopunskih sportova čine sadržaji sportskih grana koji su komplementarni sadržajima sportske grane osnovnog programa. Osnovicu dopunskih programa u svim izbornim programima čine fundamentalne sportske grane atletika i akrobatika te drugi odgovarajući sportovi. Realiziraju se i ciklusima koji se odvijaju uporedno sa izbornim programom (kao drugi čas u sedmici), a njihovo ukupno trajanje odgovara trajanju osnovnog programa.

SADRŽAJI OPĆEG, BAZIČNOG I UTILITARNOG ZNAČAJA

Ovi sadržaji sa izbornim programom i programom dopunskih sportova čine ukupnu strukturu nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja, opća tjelesna priprema, borilačke vještine i ostali sadržaji utilitarnog karaktera imaju značajno mjesto u programu godišnje pedagoške aktivnosti.

Opća tjelesna priprema se programira shodno potrebama učenika i objektivnim pokazateljima motoričke sposobnosti. Za razvoj općih tjelesnih sposobnosti, uz uobičajna sredstva treba prakticirati i vježbe na spravama koristeći slobodni vremenski prostor izbornog programa.

Borilačke vještine su dijelom uvrštene u program dopunskih sportova, a postojanjem uvjeta (interes, kadar) mogu se realizirati i kao izborni program, što važi i za druge sadržaje utilitarnog karaktera.

PRAĆENJE I VREDNOVANJE REZULTATA AKTIVNOSTI UČENIKA

Praćenje tjelesnog razvoja, sposobnosti i usvojenosti sportsko-kretnih navika, znanja i aktivnosti učenika vrši se na osnovu kartona tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

Inicijalno stanje na početku prvog razreda i završni pokazatelji na kraju svih razreda predstavljaju osnovu za programiranje rada u tjelesnom i zdravstvenom odgoju, koja dolazi od stanja i potrebe svakog pojedinca. Informacija o ostvarenim rezultatima između dva stanja (dvije provjere) je dominantni pokazatelj razvoja i napretka u sistemu procjenjivanja i vrednovanja rezultata rada uključivanje u sadržaje vannastavnih i vanškolskih aktivnosti, i u tom sklopu ostvarenja određenih rezultata, je posebna vrijednost koja se iskazuje u konačnom procjenjivanju rezultata, ostvareni rezultati u nastavi, samostalnoj angažiranosti u aktivnostima sportskih grupa, sekcija u školi ili van škole je vrijednost koja se cijeni u zaokruženju ocjene učenika.

Testiranje motoričke i funkcionalne sposobnosti učenika vrši se prema EURO FIT testovima:

Test 1: ravnoteža „flamingo”

- Mjerenje statičke ravnoteže, balansiranje na jednoj nozi na gredi

Test 2: taping rukom

- Mjerenje brzine pokreta jednom rukom – maksimalna učestalost pokreta (25 ciklusa dodira, tamo – ovamo) za što kraće vrijeme.

Test 3: (pokretljivost u zglobu kuka)

- Mjerenje gipkosti, duboki pretklon na klupici

Test 4: skok udalj iz mjesta

- Mjerenje eksplozivne snage nogu Test 5: snaga (dinamometrija) šake

- Mjerenje statičke snage šake pomoću dinamometra ili kućne vage

Test 6: dizanje trupa (ležanje-sjedenje)

- Mjerenje snage izdržljivosti u snazi mišića trbuhom (maksimalan broj ponavljanja u toku od 30 sekundi)

Test 7: izdržaj u zgibu

- Mjerenje snage i izdržljivosti u snazi ruku i ramenog pojasa (vrijeme provedeno u zgibu)

Test 8: trčanje 10 x 5 m (tamo – ovamo)

- ocjena brzinske sposobnosti uz mjerenje vremena

DODATNI PROGRAM SPORTSKOREKREATIVNIH AKTIVNOSTI

Sadržaj dodatnog programa sportsko-kretnih aktivnosti nije strogo određen. Dodatnim programom treba obogatiti životna iskustva učenika uvođenjem u nove djelatnosti. Težište djelatnosti treba usmjeriti na sportove u kojima dolazi do izražaja samostalno učenje i mogućnost trajnog samostalnog bavljenja tom djelatnošću, a postoje realni uvjeti za njihovu realizaciju. To su sportovi koji do sada najčešće nisu bili u školskim programima ili je njihovo prisustvo bilo formalnog karaktera: - nogomet

- plivanje
- skijanje
- tenis
- stoni tenis
- badminton
- veslanje
- biciklizam
- planinarstvo - klizanje

te sportska rekreacija, aerobik, body building i druge djelatnosti, kao i one koje će se vremenom pojaviti i biti omiljene.

Navedenim djelatnostima i sportovima proširuju se znanja i sposobnosti stečene u osnovnom programu, te usvajaju nove spoznaje različite od onih iz osnovnog programa.

Dodatnom programu sportsko-kretnih aktivnosti treba posvetiti posebnu pažnju, stvarati uvjete za ravnopravan odnos sa osnovnim programom i uključivanje u izborni program. Postojeće uvjete - kadrovske, materijalne i prirodni ambijent, maksimalno koristiti u cilju potpunog zadovoljavanja učeničkih interesa, a i podizanja ukupnog kvaliteta tjelesnog odgoja u školi. Realizira se van redovne nastave.

Osnovni program i dodatni program zajedno predstavljaju ukupan ambijent za pozitivne biopsihosocijalne transformacione procese kod učenika. Njihova je podjela samo formalnog i organizacijskog karaktera.

Vrijednost i značaj sadržaja jednog i drugog programa su podjednaki, te je prelazak sadržaja iz jednog u drugi program moguć i poželjan.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PROGRAM TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA U GIMNAZIJI

OSNOVNI PROGRAM - časovi tjelesnog i zdravstvenog odgoja

1. Izborni program sa programom dopunskih sportova
 - a) Izborni program – jedna od sportskih grana
 - košarka
 - odbojka
 - ritmičko- sportska gimnastika i ples
 - atletika
 - drugi izborni sport (rukomet, borilački sportovi, sportska gimnastika) b)
 - Program dopunskih sportova
 - sportske grane primjerene izbornom sportu (gimnastika, rukomet, košarka, odbojka, atletika, narodne igre ritmika i dr.)
2. Sadržaj općeg, bazičnog i utilitarnog karaktera
 - opća tjelesna priprema
 - borilačke vještine

-

ostali sadržaji utilitarnog karaktera

3. Teoretska priprema

4. Dijagnostika tjelesnog razvoja i motoričke spremnosti

DODATNI PROGRAM-vannastavne aktivnosti

- nogomet
- plivanje
- skijanje
- tenis
- klizanje
- badminton
- veslanje
- biciklizam
- planinarstvo
- sportska rekreacija
- aerobik
- grupni moderni ples
- body building i dr.
- stoni tenis

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Dijagnostika tjelesnog razvoja i motoričke spremnosti	6
2.	Teorijska priprema	2
3.	Izborni program sa programom dopunskih sportova	28
4.	Dijagnostika tjelesnog razvoja i motoričke spremnosti	6
5.	Izborni programi - I ciklus	12
	Izborni programi - II ciklus	8
	Izborni programi - II ciklus	8
	Ukupno:	70

PREGLED IZBORNIH PROGRAMA I ODGOVARAJUĆIH PROGRAMA DOPUNSKIH SPORTOVA

IZBORNI PROGRAMI

PROGRAM DOPUNSKIH SPORTOVA

	I ciklus	II ciklus	III ciklus
Košarka	Akrobatika 12	Rukomet 8	Atletika 8
Odbojka	Akrobatika 12	Rukomet 8	Atletika 8
R.S.G i ples	Akrobatika 12	Rukomet 8	Atletika 8
Atletika	Akrobatika 12	Rukomet 8	Atletika 8

1. DIJAGNOSTIKA TJELESNOG RAZVOJA I MOTORIČKE SPREMNOSTI

Utvrđivanje inicijalnog stanja tjelesnog razvoja i motoričke spremnosti:

- Antropometrijska mjerenja

-

- Testiranje motoričke spremnosti prema EURO FIT testu (evidencija - karton tjelesnog i zdravstvenog odgoja)

2. TEORIJSKA PRIPREMA

- Lična higijena i higijena tjelesnog vježbanja
- Samokontrola zdravlja i motoričke spremnosti

3. IZBORNI PROGRAM SA PROGRAMOM DOPUNSKIH SPORTOVA

- Izborni program – jedan od sportova: košarka, odbojka, ritmičko-sportska gimnastika i ples ili atletika - odnosno jedan od sportova (rukomet, borilački sportovi, sportska gimnastika). Programski sadržaji su razrađeni za svaki izborni program
- Program dopunskih sportova
- Programski sadržaji sportova primjerenih osnovnom programu (realizira se uporedo sa sadržajima osnovnog sporta)
- Programski sadržaji izbornog i dopunskog programa se naizmjenično smjenjuju (jedan čas izborni, jedan čas dopunski program)

4. DIJAGNOSTIKA TJELESNOG RAZVOJA I MOTORIČKE SPREMNOSTI

- Antropometrijska mjerenja
- Testiranje motoričke spremnosti prema EURO FIT testu (dijagnostička procedura kao na početku godine: evidencija- karton tjelesnog i zdravstvenog odgoja)

5. IZBORNI PROGRAM SA PROGRAMOM DOPUNSKIH SPORTOVA

Izborni program

I. KOŠARKA

Testiranje specifičnih motoričkih sposobnosti

- Odbijanje i hvatanje lopte i zid - Preciznost ubacivanja lopte u koš
- Vođenje lopte oko stalaka, snaga izbačaja lopte
- Razvoj specifičnih tjelesnih sposobnosti: razvoj izdržljivosti u snazi i istrajnom trčanju
- Tehnika vladanja loptom, sve vrste trčanja, zaustavljanje, sve vrste tempa trčanja, skokovi (bez lopte)
- Košarkaški stav (osnovni položaj u odbrani)
- Tehnika s loptom – sve vrste vođenja
- Tehnika s loptom, šutiranje na koš - osnovni stav
- Specifični razvoj snage ramenog pojasa (dodavanje i hvatanje s medicinkom)
- Tehnika s loptom – dribling iz osnovnog stava – polazak u dribling
- Razvoj specifične motorike i vježbe snage za rameni pojas, noge i trbušnu muskulaturu
- Tehnika s loptom – dribling
- Niski ili kontrolni dribling (u mjestu i kretnji)
- Visoki dribling ili brzi (u mjestu i kretnji)
- Dribling sa prebacivanjem lopte (predaja, promjena)
- Dribling iza leđa, kroz noge, roling

-

-

Košarkaška motorika

- Specifična motorika košarkaša, zaustavljanje, okreti, poskoci, skokovi - Tehnika pivotiranja - okret unutra, okret u polje, okret unazad

Bazična tehnika sa loptom

- Hvatanje i dodavanje lopte, osnovni stav, držanje lopte, vladanje loptom
- Dodavanje sa dvije ruke direktno, od pod, u visini glave, lob dodavanje (u mjestu i kretnji)
- Dodavanje sa dvije ruke, iznad glave, dodavanje sa jednom rukom u visini ruku (u mjestu i kretnji)
- Vježbe snage općeg karaktera, vježbe za rameni pojas, trbušnu i leđnu muskulaturu, ruke (sa teretom)
- Šut iz mjesta sa jednom rukom, skok šut, šut iz neposredne blizine
Dvokorak iz driblinga- šut (desni, lijevi), odozgo, polaganje odozgo
- Iz osnovnog stava – polazak u dribling, dvokorak, polaganje, šut

Testiranje secifičnih motoričkih sposobnosti

- Odbijanje i hvatanje lopte o zid - Preciznost ubacivanja lopte
- Vođenje lopte oko stalka
- Snaga izbačaja lopte

II. ODBOJKA

Testiranje specifičnih motoričkih sposobnosti

- Test agilnosti (japan test)
- Test preciznosti odbijanje lote „prstima”i „čekićem” (uzastopno odbijanje lopte u cilj) - Test preciznosti serviranja (servis zone)

Tehnika odbijanja prstima

- Odbijanje prstima naprijed
- Individualno odbijanje o zid, odbijanje u parovima, u trojkama, (ovi oblici rada su zastupljeni u obradi svih tehničkih elemenata kada je to moguće)
- Odbijanje prstima iznad glave
- Odbijanje prstima preko glave
- Odbijanje prstima u skoku
- Odbijanje jednom rukom u skoku
- Odbijanje prstima bočno
- Odbijanje prstima u povaljki (unazad i u stranu)

Tehnika odbijanja podlakticama (čekićem)

- Odbijanje podlakticama unaprijed
- Odbijanje podlakticama, skretanje pravca leta lopte
- Odbijanje podlakticama (visoko)
- Odbijanje podlakticama preko glave
- Odbijanje podlakticama u prizemlju (povaljka, upijač, polupijač-sun, rolanje)

-

Tehnika serviranja

- Donji servis (licem okrenut prema mreži, bočno okrenut prema mreži)
- Tenis servis u određene zone
- Skok servis

Tehnika prijema servisa

- Prijem servisa - dodavanje dizaču pod mrežu
- Organiziranje prebacivanje trećom loptom

Razvijanje specifičnih kretanja u odbojci - tehnika

- Kretanje povezano s preciznosti
- Kretanje povezano s brzinom reakcije
- Kretanje povezano s brzinom prelaza iz jednog kretanja u drugo

Test specifičnih motoričkih sposobnosti

Test agilnosti (japan test)

Test preciznosti odbijanja i dodavanja lopte prstima i čekićem (uzastopno odbijanje u cilj)

-

-

-
Test preciznosti serviranja (servis zone)

III. RITMIČKO SPORTSKA GIMNASTIKA I PLES

- Utvrditi stepen tehničkih sposobnosti u odnosu na zahtjeve programskih sadržaja
- Vježbe fleksibilnosti i koordinacije uz muziku i usklađivanje pokreta sa muzikom
- Vježbe fleksibilnosti kičmenog stuba, ramenog pojasa, u zglobovima kukova
- Vježbe za koordinaciju nogu, ruku i cijelog tijela
- Kretanje u prostoru (grupne formacije)
- Hodanje i trčanje pravolinijski; naprijed, nazad, u stranu dijagonalno
- Hodanje i trčanje krivolinijski; u liku, krugu, vijugavno, u „osmicama” oko i preko manjih prepreka (s lakoćom, skladno, graciozno)
- Plesni koraci - privlačenjem noge, galop, polkin korak
- Trčanje - sa pruženim prstima, sa vučenjem prsta, oštro i sa visokim podizanjem koljena
- Elementi na tlu – na potkoljenicama, koljenima, sunožno i jednonožno, sa pretklonom, zaklonom, odklonom u različite položaje ruku
- Elementi u ležanju – na leđima, stomaku i boku; cijelim tijelom, dijelom tijela, pruženim ili zgrčenim rukama i nogama
- Elementi u upor - iza ruku, ispred ruku, na jednu ili obje ruke, na jednu ili obje noge ili kombinovano
- Valovita gibanja i zamasi: na koljenima i potkoljenicama, trupom, rukama, nogama (u stojećem stavu, naprijed, nazad i u stranu, kružno i cijelim tijelom)
- Ravnoteže na obje noge, na jednoj nozi; druga noga u prednoženju, zanoženju, odnoženju (cijelim stopalom na prstima)
- Okret za 180 i 360 stepeni iz počučnja i iz uspona na prste, krštenim nogama i sa kružnim pokretima ruku
- Piruete sa grčnim položajem nogu „passe” i pruženom nogom „prednoženje” ruku u širokom području
- Skokovi i poskoci sa sunožnim odrazom „jelenski” skok uvito sa pruženim nogama, kozački skok
- Skokovi sa jednonožnim odrazom; skok „jelenski” i „visoko-daleki” sa pruženim nogama
- Skokovi sa promjenom nogu „škarice” i „mačiji” skokovi
- Vježbe sa vijačom; skokovi i poskoci kroz otvorenu vijaču, držanu sa obje ruke ili dijela tijela, zamasi, njihanja, kruženja, bacanja u bočnoj ravni sa jednom ili obje ruke
- Vježbe sa loptom; bacanje zamahom, udaranje loptom o tlo, kotrljanje po tlu i hvatanje sa sustizanjem, kruženje loptom sa preuzimanjem lopte iz ruke u ruku, „osmice” (jednom i drugom rukom)
- Individualno komponovanje vježbe od elemenata bez rekvizita
- Individualno komponovanje vježbe od elemenata sa jednim od rekvizita

Testiranje specifičnih motoričkih sposobnosti

- Individualna vježba bez rekvizita (16 taktova) ili sa jednim od rekvizita (8 taktova)

IV. ATLETIKA

-
-

-

Testiranje specifičnih motoričkih sposobnosti

- 100 m i skok u dalj sa zaletom
- Bacanje kugle

Tehnika sportskog hodanja

- Vježbe za povećanje pokretljivosti kukova i povećanje dužine koraka
- Specijalne vježbe hodača i hodanje različitom brzinom
Slalom hodanje i progresija hodanja u finišu
Tehnika sprinterskog trčanja i niskog starta
Tehnika niskog starta (uvježbavanje po dijelovima i u cjelini)
- Tehnika sprinterske progresije i trčanje dionica
- Takmičenje 100m
- Tehnika visokog starta i grupno trčanje različitih dionica iz visokog ili poluvisokog starta
- Tehnika trčanja skakačkog zaleta (iz visokog starta)
- Tehnika skok u dalj (zgrčeno)
- Tehnika određivanja dužine zaleta i dolaska na odraznu dasku i „grbajući odrazni korak”
- Tehnika leta i doskoka - skok u cjelini
- Takmičenje – skok u dalj Tehnika skoka u dalj (uvinuće)
- Vježbe za razvoj pokretljivosti kičmenog stuba i razvoja skakačke brzine
- Tehnika skoka u dalj
- Takmičenje: skok u dalj

Tehnika bacanja kugle „O BREIN“

- Tehnika držanja i bacanja kugle - bokom u pravcu bacališta
- Tehnika kliznog koraka i izbacivanja
- Bacanje kugle iz početnog stava - leđima prema bacalištu - prestupni korak - Takmičenje –
bacanje kugle

Priprema za provjeru

- Sprint, skok u dalj, bacanje kugle

Testiranje specifičnih motoričkih sposobnosti

- 100m i skok u dalj sa zaletom
- Bacanje kugle

6. PROGRAM DOPUNSKIH SPORTOVA I. CIKLUS AKROBATIKE

Kotrljanja:

- Ležeći na leđima na lijevu i desnu stranu
- Ležeći na leđima zgrčeno-opruženo-zgrčeno

Povaljke:

- Iz sjedećeg položaja naprijed-nazad
- Iz sjedećeg položaja kružno lijevo-desno
- Iz upora ležećeg sa rukama naprijed-nazad Kotrljanja:

-

-

-
- Kolut naprijed-metodika
- Kolut naprijed-niz
 - A. Skok uvito
 - B. Skok zgrčen
 - C. Skok prednožno-raznožno
 - D. Skok sa okretom 180 stepeni
 - E. Skok sa okretom 360 stepeni
 - F. Skok sa zanoženjem uvito i dotik rukama
- Kolut naprijed - niz
- Kolut naprijed iz upora čučćeg – metodika
- Kolut naprijed - ukrstiti stopala – okret-kolut naprijed G. Kolut naprijed - okret tijelom za 180 stepeni kolut naprijed
- Kolut naprijed-niz
- Kolut nazad-niz
- Kolut nazad iz uspravnog stava do upora raznožno
- Kolut naprijed do uspona raznožno

Kolut naprijed-niz

- Kolut naprijed-niz
- Kolut naprijed -okret 180 stepeni-kolut nazad-niz
- Stav uspravno-kolut naprijed-stav uspravno
- Stav uspravno-sunožni poskok-skok-kolut naprijed

Kolut naprijed sa zadacima –A, B, C, D, E, F

- Laganim zaletom - skok-kolut naprijed, skolonjeno, zaletom - skok-kolut naprijed preko suvježbača - kolut naprijed preko lijevog i desnog ramena

Kolut naprijed sa zadacima A, B, C, D, E, F

- Leteći kolut metodika
- Svijeća „most”
- Stav na glavi - odrazom jedne noge iz raskoračog izraza i sunoznog odraza

Kolut naprijed sa zadacima – A, C, E, F

- Stav na glavi iz upravno položaja - sunožno
- Stav o šakama
- Stav o šakama kolut naprijed

Kolut naprijed sa zadacima A, C, E, F

- Kolut naprijed iz stava uspravnog do upola čučćeg
- Stav na glavi i prelaz u „most”
- Stav o šakama – kolut naprijed

Testiranje specifičnih motoričkih sposobnosti

- Kolut naprijed-niz
- Kolut nazad-niz

II. CIKLUS RUKOMETA

-
-

-

Tehnika sa loptom

- Hvatanje i držanje lopte (hvatanje visokih i niskih lopti, hvatanje kotrljajućih lopti)
- Dodavanje lopte (dodavanje sa jednom i dvije ruke, direktno, od pod, u visini glave, u mjestu i u kretnji)
- Vođenje lopte (visoko i nisko vođenje pravolinijsko)
- Osnovna šutiranja (čeona, „šase” sa nordijskim korakom)
- Tehnika golmana (osnovni stav i kretnje)
- Vođenje lopte u slalomu, skok šut
- Specifične vježbe snage i izdržljivosti (vježbe snage izbačaja, elementarne igre loptom brzinsko snažnog karaktera)

Igre u napadu – pozicioni napad

Igre u odbrani - sistem 6:0

(osnovni stav: paralelni i dijagonalni, bočna kretanja) Igra na dva gola, pravila igre.

III. CIKLUS ATLETIKE

- Tehnika sportskog hodanja – specijalne vježbe hodača, hodanje različitom brzinom, slalom hodanje, razvoj maksimalne brzine
 - Tehnika visokog, srednjeg i niskog starta – vježbe brzine reakcije iz različitih položaja, tehnika startova, grupno trčanje različitih dionica Niski start i sprinterska progresija
- Tehnika sprinterskog trčanja i trčanje dionica

-

-

- Tehnika skoka u dalj (zgrčeno) tehnika skakačkog zaleta, određivanje dužine zaleta, dolazak na odrazbu dasku, tehnika odraza, leta i doskoka
- Tehnika skoka i dalj (uvinuće)
- Ponavljanje i uvježbavanje tehnika skoka u dalj „zgrčeno” i „uvinuće”
- Testiranje specifičnih motoričkih sposobnosti
- Skok u dalj – tehnika po izboru

IV. CIKLUS KOŠARKE

Bazična tehnika sa loptom

- Hvatanje i dodavanje - osnovni stav, držanje lopte, vladanje loptom (dodavanje direktno, od pod, u visini glave, lob dodavanje u mjestu i kretnji)
- Vođenje i zaustavljanje – vođenje visoko, nisko u mjestu i kretnji, jednom i drugom rukom - zaustavljanje paralelno i dijagonalno
- Bazično šutiranje iz osnovnog stava – jednom rukom, dvije ruke, šut iz neposredne blizine
- Dribling – iz osnovnog stava, polazak u dribling, niski i visoki dribling u mjestu i kretnji, sa prebacivanjem lopte u drugu ruku, iza leđa, kroz noge
- Pivotiranje – naprijed, nazad, poslije zaustavljanja, poslije driblinga
- Skok šut – metodika (ili uvježbavanje – iz osnovnog položaja, poslije dodavanja, poslije zaustavljanja, poslije driblinga)
- Dvokorak - metodika (ili uvježbavanje – desni i lijevi dvokorak)
- Testiranje specifičnih motoričkih sposobnosti
- Dribling, dvokorak

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Fakultet sporta i tjelesnog odgoja/nastavnički fakultet, odsjek za tjelesni odgoj i sport/fizičku (tjelesnu) kulturu, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor tjelesnog odgoja i sporta ili drugim stručnim zvanjem gdje je tjelesni odgoj i sport/fizička (tjelesna) kultura glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Fakultet sporta i tjelesnog odgoja/nastavnički fakultet, odsjek za tjelesni odgoj i sport/fizičku (tjelesnu) kulturu, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor tjelesnog odgoja i sporta ili drugim stručnim zvanjem gdje je tjelesni odgoj i sport/fizička (tjelesna) kultura glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

ISLAMSKA VJERONAUKA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 35

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave vjeronauke u I razredu srednje škole jeste uvođenje mladih u glavna područja islama, kao i njihovo razvijanje u vjeri, moralnosti i otvorenosti za vjersko tumačenje stvarnosti. Pri tome sadržaji vjeronauke u I razredu predstavljaju osnovu za usvajanje sadržaja i stjecanje novih saznanja iz područja islamske vjeronauke u toku srednjoškolskog odgoja i obrazovanja.

Iz postavljenog cilja nastave vjeronauke u prvom razredu srednje škole proizlaze sljedeći zadaci:

- Razvijanje sposobnosti sagledavanja života iz ugla religiozne, religijske i vjerske stvarnosti;
- Jačanje vlastite vjere i sposobnosti njenog izražavanja na ličnoj i zajedničkoj razini;
- Upoznavanje uloge islama u životu pojedinca, porodice, društva;
- Poznavanje islama kao vodilje u vlastitom tumačenju svijeta i odgovora na pitanja smisla, usmjeravanja i oblikovanja života;
- Razvijanje osnovnih predodžbi o božijem stvaranju i položaju čovjeka kao namjesnika-halife na zemlji,
- Upoznavanje učenika sa suštinom i smislom imanskih i islamskih šarta kao osnovnih temelja islamskog vjerovanja i djelovanja;
- Razvijanje osnova morala i etičnosti kod učenika,
- Osposobljavanje učenika za razumijevanje smisla vjere u svakodnevici, uz razvijanje svijesti o očuvanju izvornog učenja;
- Pravilno razumijevanje položaja i uloge žene u islamu;
- Usvajanje osnovnih spoznaja o doprinosu muslimana nauci i umjetnosti u prvim periodima historije islama;
- Razvijanje ličnosti učenika kao duhovnog, duševnog i djelatnog bića;
- Poznavanje vjerskog govora i sposobnosti komunikacije vjere;
- Sposobnost kritičkog prosuđivanja različitih oblika religioznog i vjerskog mišljenja i ponašanja;
- Upoznavanje sa drugim religijama te razvijanje tolerancije, dijaloga i saradnje s drugima i drugačijima

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Islam kao iskonska i prirodna božija vjera	4
2.	Očuvanje izvornog učenja	3
3.	Temelji vjerovanja	3
4.	Allah je stvoritelj	3
5.	Stubovi islama	6
6.	Islam i ekologija	3
7.	Put do čovjeka	3
8.	Vjera u svakodnevici	4
9.	Naznake o počecima povijesti islama	1
10.	Islam i kultura dijaloga	3
11.	Sistematizacija	2
	Ukupno:	35

1. ISLAM KAO ISKONSKA I PRIRODNA BOŽIJA VJERA

- Vjera u Boga je jedna, a zakoni su mnogi
- Od poučavanja imenima do naredbe „Uči”
- Možemo li spoznati Uzvišenog Boga

2. OČUVANJE IZVORNOG UČENJA

- Objava
- Historija Kur'ana i njegov sadržaj
- Sunnet - drugi izvor islama

3. TEMELJI VJEROVANJA

- Vjerovanje u jednog Boga i duhovna bića
- Objave i poslanstvo
- Vječnost i slobodna volja

4. ALLAH JE STVORITELJ

- Odakle smo došli u ovozemaljsko postojanje
- Naučni i kur'anski pogled na stvaranje svijeta
- Vjera i nauka

5. STUBOVI ISLAMA

- Stablo islama
- Radost u namazu
- Ramazanski post - put do uspjeha
- Svrha davanja zekata
- Vrhunac bogobožnosti

6. ISLAM I EKOLOGIJA

- Čovjek i ekologija
- Pomoć vjere u zaštiti prirode
- Voda-blagodat života

7. PUT DO ČOVJEKA

- Čovjek je moralno biće
- Pokajanje je put povratka dobru

8. VJERA U SVAKODNEVICI

- Porodica - ćelija društva
- Pristojnost u odijevanju
- Halal ishrana - izvor zdravlja

9. NAZNAKE O POČECIMA POVIJESTI ISLAMA

- Islamska država i period pravedne vladavine

10. ISLAM I KULTURA DIJALOGA

- Islam nas zove dijalogu

- Mogućnost dijaloga među religijama

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Profesor islamske teologije (VII stepen stručne spreme)
 2. Profesor islamskih nauka (VII stepen stručne spreme)
 3. Diplomirani teolog sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta (VII stepen stručne spreme)
 4. Profesor islamskih teoloških studija (VII stepen stručne spreme)
 5. Profesor islamske vjeronauke i religijskih odgoja (VII stepen stručne spreme)
 6. Profesor religijske pedagogije (VII stepen stručne spreme)
 7. Profesor islamske pedagogije (VII stepen stručne spreme)
 8. Profesor islamske vjeronauke (VII stepen stručne spreme)
9. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova iz oblasti islamskih nauka, islamske vjeronauke, islamske pedagogije i teologije sa položenom pedagoškopsihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

ETIKA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 35

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Etika kao disciplina	3

2.	Pitanje čovjeka	5
3.	Vrijednosti i potrebe	5
4.	Pitanja dobra i zla	5
5.	Vrijednost estetskog	5
6.	Kultura	6
7.	Društvo i zajednica	6
	Ukupno:	35

1. ETIKA KAO DISCIPLINA

1. Pojmovno određenje etike
2. Etika i druge znanosti i discipline
3. Pravci razvoja etike

2. PITANJE ČOVJEKA

1. Čovjek, pripadnost svijetu prirode i svijetu historije
2. Suočenost s prolaznošću
3. Smisao postojanja

3. VRIJEDNOSTI I POTREBE

1. Više i niže potrebe
2. Vrijednosti i ideali
3. Značaj ostvarenja vrijednosti
4. Vrijednost svetoga (religija)

4. PITANJE DOBRA I ZLA

1. Čovjek između dobra i zla
2. Moral i elementi morala
3. Odnos morala i slobode
4. Odnos morala i prava
5. Kant i etički problemi

5. VRIJEDNOST ESTETSKOG

1. Prirodno i umjetničko lijepo
2. Umjetnička djela i vrednovanje
3. Ukus i moda
4. Igre u svijetu estetskog

6. KULTURA

1. Kultura i civilizacija
2. Kultura kao progres
3. Kritika kultura
4. Tehnika i univerzalizacija kulture

7. DRUŠTVO I ZAJEDNICA

1. Porodica i brak
2. Spolnost, ljubav, prijateljstvo, solidarnost
3. Različitost prema društvenom položaju
4. Civilizacija i razvoj tehnika
5. Ekološka opasnost
6. Problem mladih
7. Multikulturalnost
8. Mir u svijetu
9. Globalizacija

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za filozofiju i sociologiju, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor filozofije i sociologije, sociologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je filozofija, sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za filozofiju i sociologiju, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor filozofije i sociologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je filozofija, sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

DRUGI RAZRED

BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 140

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 4

CILJ

Neposredni cilj nastave jeste ovladavanje jezičkom strukturom i s tim u vezi i izgrađivanje svijeti o ulozi jezika u kulturnom razvoju naroda, razvijanja sposobnosti za održavanje, saznavanje i stvaranje jezičkih vrijednosti i osposobljavanje učenika da se pouzdano koriste jezičkom literaturom u daljem obrazovanju.

ZADACI:

- Proučavanje maternjeg jezika kao sistema na svim nivoima strukture, fonetske, morfološke, leksičke, sintaksičke i stilističke kao sredstvo sporazumijevanja; - Tumačenje jezičkih pojava u naslijeđima i novostvorenim djelima;
- Odgoj u duhu jezičke tolerancije;
- Usvajanje lingvističkih znanja;
- Razvoj sposobnosti praktične primjene teorijskih znanja o jezičkim pojavama;
- Upoznavanje sistema bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika na svim jezičkim nivoima i usvajanje gramatičkog sistema;
- Upoznavanje historije jezika i poimanje složene jezičke historije bosanske kulture;
- Razumijevanje narječja bosanskog, hrvatskog i srpskog književnog jezika;
- Usmeno i pismeno služenje jezikom u svakodnevnom tipičnom i najvažnijem ophođenju u savremenoj civilizaciji i društvu;
- Usvajanje pravopisnih i ortopedskih pravila i konvencija, a u skladu sa savremenom normom;
- Sticanje znanja o književnosti u svijetu i kod nas;
- Razumijevanje književnosti kao umjetnosti;
- Upoznavanje sa najznačajnim djelima bosanskohercegovačke književnosti, južnoslavenskih književnosti i svjetske književnosti;
- Upoznavanje s razvojnim epohama i periodima u historiji književnosti;
- Razumijevanje književnosti kao oblika nacionalne kulture i kao vida nacionalnog samopotvrđivanja;
- Upoznavanje nacionalnog i kulturno-historijskog naslijeđa naroda Bosne i Hercegovine;
- Razumijevanje književnih i jezičkih činjenica: razvijanje sposobnosti za kritičko sagledavanje jezičkih i drugih umjetnina, te njihovo estetsko i kulturološko vrednovanje;
- Upoznavanje medija i kanala kojima su se tokom historije prenosile i naraštajima predavale jezičke i književne činjenice: rukopisa, knjiga, časopisa, manifestacija, književnih i jezikoslovnih pokreta i skupina, modernih sredstava masovnog komuniciranja;
- Razumijevanje naučnog pogleda na kojima se tumače književne i jezičke činjenice s obzirom na jezički kod i na historijske presjeke, a u skladu sa modernim poimanjem retorike, estetike, teorije komunikacije i semiotike.

PROGRAMSKI SADRŽAJI:

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Jezik:	50
1.1.	Morfološki nivo jezičke analize	31
1.2.	Historija bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika	7
1.3.	Jezik u upotrebi (predviđene su četiri jednočasovne pismene zadaće sa jednočasovnim analizama i ispravicima)	12
2.	Književnost:	90
2.1.	Osnovni pojmovi iz teorije i nauke o književnosti Obrada	25
2.2.	književnih djela	65
	Ukupno :	140

JEZIK

I. MORFOLOŠKI NIVO JEZIČKE ANALIZE

1. PREDMET MORFOLOGIJE

- Temeljni pojmovi i određene morfologije
- Osnovne jedinice morfološke analize
- Morfološka klasifikacija jezika

2. MORFEM

- Gramatički i leksički morfemi
- Morfemi po položaju: korjenski, prefiksadni i sufiksadni
- Derivacija i relacioni morfemi
- Morf i alomorf
- Izraz i sadržaj gramatičkih i leksičkih morfema
- Određenje morfema i određenje riječi, odnos konstituenta i integranta - Morfem i oblik, Supletivni oblici

3. TVORBA RIJEČI

- Motiviranost riječi
- Riječi po svom sastavu
- Tvorbena analiza, korijen i osnova, nastavci. Tvorbeni načini.
- Izvedenice - tipovi izvođenja
- Prefiksadni i sufiksadni tvorba
- Složenica – tipovi slaganja
- Stilske obilježnosti neologizama i arhaizama

4. GRAMATIČKE KATEGORIJE

- Pojam gramatičke kategorije
- Tipovi gramatičkih kategorija
- Kategorija, vrste riječi kategorija oblika riječi, kategorija položaja riječi, kategorija riječi

5. KATEGORIJA VRSTE RIJEČI

- Kriterij podjele riječi na vrste
- Promjenljive i nepromjenljive vrste riječi
- Punoznačne i nepunoznačne riječi. Motivisane i nemotivisane riječi
- Deklinacija i konjugacija
- Rod, broj, padež

IMENICE

- Semantičke, gramatičke, tvorbene karakteristike
- Prirodni i gramatički rod
- Broj imenica
- Klasifikacija imenica
- Tipovi promjena imenica

ZAMJENICE

- Semantičke, gramatičke, tvorbene karakteristike
- Podjela zamjenica po značaju i funkciji
- Rod, broj, padež
- Deklinacija zamjenica

PRIDJEVI

- Semantičke, gramatičke, i tvorbene karakteristike
- Rod, broj, padež
- Pridjevi po značaju
- Određeni i neodređeni vid
- Deklinacija pridjeva
- Komparacija pridjeva

BROJEVI

- Semantičke, gramatičke i tvorbene karakteristike
- Značaj i vrsta brojeva
- Deklinacija brojeva
- Brojevi kao imeničke, pridjevske i priloške riječi

GLAGOLI

- Semantičke, gramatičke i tvorbene karakteristike
- Klasifikacija glagola po semantičkom i morfološkim kriterijima
- Glagolske osnove

- Glagolski vid, stanje, način
- Lični i nelični glagolski oblici
- Prosti i složeni glagolski oblici

NEPROMJENLJIVE VRSTE RIJEČI

- Osnovne gramatičke i leksičke karakteristike
- Funkcionalni aspekt nepromjenljivih vrsta riječi
- Oblici i tvorba

II. HISTORIJA BOSANSKOG, HRVATSKOG I SRPSKOG JEZIKA

- Bosanski jezik od početka XVI do XIX vijeka
- Orijentalni uticaj na bosanski jezik
- Gramatika Barlota Kašića
- Potur Šahidija M. Hevalija
- Bašeskija o jeziku
- Jezik bosanskih franjevaca
- Jezik usmene književnosti

III. JEZIK U UPOTREBI

- Pripovjedanje kao tip vezanog teksta
- Recenzija i kritika

KNJIŽEVNOST

I. OSNOVNI POJMOVI IZ TEORIJE I NAUKE O KNJIŽEVNOSTI

1. HUMANIZAM

- Humanizam kao kulturni pokret. Reakcija na srednjovjekovne koncepte. Humanistička središta u Evropi i u Hrvatskoj. Susret Istoka i Zapada. Interesiranje za vlastitu prošlost. Počeci nacionalnih historijografija.
- Tekstovi (u pregledu): Marko Marulić, Ivan Česmički, Juraj Šižgorić, Ilija Crijević, Antun Vrančić

2. RENESANSA - Osvajanja Carigrada 1453. Otkriće Amerike 1492. Progon muslimana i židova iz Španjolske. Gutenberg i tisak/štampa. Vremenske i prostorne koordinate renesanse književnosti. Najvažnija sjedišta u Evropi, Bosni i Hercegovini i u Hrvatskoj. Otkriće perspektive. Duh istraživanja prirode i svijeta. Hedonizam. Dominantna svojstva renesansnih poetika: skaldnost, simetričnost, humanitas kao ideja teksta, oslon na antičke retorične i poetične koncepcije. Uloga italijanske književnosti i kulture. Petrarkizam. Vrste u Hrvatskoj renesansnoj književnosti. - Pisci i dijela:

Franciosa Rabelaisen (Fransoa Rabale) Gargantua i Pantagrilej (odlomak)

Michel de Montaigne: "Ogledi"

Niccolo Machiavelli: "Vladari"

Miguel de Cervantes: "Don Kihot"

William Shakespeare: "Hamlet" ili "Romeo i Julija" ili "Soneti" ili "San ljetne noći"

3. KNJIŽEVNOST BOŠNJAKA NA ORIJENTALNIM JEZICIMA

- Književnost na turskom, arapskom i perziskom jeziku. Islamski uticaj. Divanska poezija. Mističnoalegorijska poetika. - Pisci i djela:
 - Derviš-paša Bajezidagić: "Gazel o Mostaru"
 - Muhamed Nerkesi: "Pjesma o Sarajevu"
 - Fevzi Mostarac: "Bulbulistan"
 - Mula Mustafa Bašeskija: "Sarajevski ljetopis"
 - Sabit Užičanin: "Zafernama"

4. BAROK I MANIRIZAM

- Naziv i pojam barok. Manirizam kao prelazni stepen između renesanse i baroka. Stilske, vremenske i prostorne odrednice barokne i manirističke književnosti. Reformacija. Radovi i vrste barokne književnosti. Pastirska ekloga. Ep. Religiozna poema. Buđenje zanimanje za leksikologiju. Franjevačka književnost u BiH. - Pisci i djela:
 - Pedro Calderon de la Barca: "Život je san"
 - Ivan Gundulić: "Suze sina razmetnog"
 - Matija Divković: "Besjede"
 - Lovro Sitović: "San od pakla"

5. BOSANSKA ALHAMIJADO KNJIŽEVNOST

- Alhamijado književnost (književno stvaranje na bosanskom jeziku i na arapskom jeziku). Pismo i jezik. Refleksi narodne i renesansne književnosti (zapadnog i istočnog tipa). Uticaji zapadne renesanse i perziske obnove islamske kulture.
- Pisci i djela:
 - Muhamed Havaji Uskufija: "Višnjem Bogu koji sve sazda"
 - Mehmed-aga Pruščanin: "Duvanjski arzuhal"
 - Mustafa Firaki: "Mahzar bosanske fukare visokoj Porti"
 - Umihana Čuvidina: "Sarajlije idu na vojsku protiv Srbije" Fejzo
 - Softa: "Ašiklijski elif-ba"

6. BOŠNJAČKA EPISTOLARNA KNJIŽEVNOST. KRAJŠNIČKA PISMA

- Rukopisna i prepisivačka književna tradicija u BiH

KLASICIZAM, RACIONALIZAM, PROSVJETITELJSTVO

- Klasicizam kao evropski pokret. Francuska drama. Temelji racionalizma. Prosvjetiteljstvo. Prosvjetiteljstvo u južnoslavenskim zemljama. Voltaire. Predromantizam. Pluralizam kulturnih ideja i električnost tipova kulture. - Pisci i djela:
 - Moliere: "Tvrđica"
 - Racine: "Fedra"
 - Voltaire: "Candide"
 - Antun Matija Reljković: "Satir iliti divli čovik"
 - Andria Kačić Miošić: "Razgovor ugodni naroda slovinskoga"

7. USMENA KNJIŽEVNOST

- Bošnjačke lirsko-epske narodne pjesme. Balade i romance:
“Hasanaginca”
“Smrt braće Morića”
“Smrt Omera i Merime”

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost ili odsjek za južnoslavenske jezike i književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem, gdje su bosanski/hrvatski/srpski jezik ili književnost/južnoslavenski jezici ili književnost glavni ili ravnopravni predmeti u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje su bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost ili književnost naroda BiH i bosanski/hrvatski/srpski jezik glavni ili ravnopravni predmeti u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

ENGLISKI JEZIK (PRVI STRANI JEZIK)

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

Glavne odlike programskih sadržaja engleskog jezika u drugom razredu opće gimnazije čine koncept nastave za srednjoškolce na intermedijate nivou; na toj osnovi treba izabrati savremeni udžbenik engleskog jezika namjenjen mladima.

Tematika koja se određuje i metodologija nastave moraju biti zanimljivi i prilagođeni srednjoškolskom uzrastu. Kao i u prvom razredu, treba koristiti interesantne i moderne sadržaje uz savremeni metodološki pristup, materijale na nivou intermedijate, a u manjim razredima i lektiru višeg nivoa – upper-intermedijate, koja pruža mogućnost izbora da bi motivisali svakog učenika na dobar rad i efikasno učenje engleskog jezika.

Engleski kao strani jezik u općoj gimnaziji je sastavni dio odgojno-obrazovnog procesa koji omogućuje učeniku širu komunikaciju u prostoru i vremenu. Ciljevi i zadaci su slični ili isti kao u prvom razredu.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje govora- Listening	10
2.	Usmeno izražavanje – Speaking	10
3.	Čitanje i razumijevanje teksta – Reading	15
4.	Pismeno izražavanje – Writing	15
5.	Prevođenje	10
6.	Tematika	10
7.	Vokabular	10
8.	Gramatičko gradivo	20
9.	Fonetika i fonologija	5
	Ukupno:	105

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE GOVORA- LISTENING

- Praćenje i razumijevanje govornika kome je engleski maternji jezik – native speak, te ozvučenog teksta koji emitira izvorni govornik stranog jezika pomoću komunikacijskih medija (CD, radio, TV, telefonska poruka) su najčešći oblici sticanja ove jezičke vještine.

2. USMENO IZRAŽAVANJE – SPEAKING

- Postavljanje pitanja i davanje odgovora o zadanom sadržaju
- Kreativne govorne vježbe
- Opisivanje likova i situacija
- Prepričavanje pročitanoog ili odslušanog teksta, vlastitog ili tuđeg doživljaja, filma
- Izvještaj o domaćoj zadaći ili prikupljenim informacijama

3. ČITANJE I RAZUMIJEVANJE TEKSTA – READING

- Čitanje i razumijevanje datog izgovorenog teksta (novinski članak, upute, književni tekst) koji je lingvistički i tematski dostupan učenicima
- Čitanje i razumijevanje uputa u priručnicima koje sadrže informacije o jeziku
- Osposobljavanje za upotrebu dvojezičkog i jednojezičkog rječnika

4. PISMENO IZRAŽAVANJE – WRITING

- Preoblikovanje rečenica i teksta
- Pisanje bilješki iz odslušanog ili pročitanoog teksta
- Pisanje zabilješki za opis, prepričavanje, vođenje razgovora
- Sastavljanje lakših tekstova po modelu
- Sastavljanje poruka i prigodnih pisama

5. PREVOĐENJE - TRASLATING/INTERPRETING

- Pismeno prevođenje tekstova srednje težine s engleskog na maternji jezik i obrnuto
- Uočavanje i spoznavanje razlika u strukturama i načinima izražavanja u maternjem i engleskom jeziku

6. TEMATIKA - TOPICS

- Teme iz kulture i civilizacije zemalja engleskog govornog područja
- Gradovi i regije Velike britanije, USA, Australije i Kanade

- Slobodno vrijeme (film, pozorište, tv, novele, muzika)
- Škole i učenje; uporedba školskih sistema
- Porodica, prijatelji, zapošljavanje
- Naučni trendovi
- Naučna fantastika

7. RJEČNIK - VOCABULARY

- Izbor i uvođenje novih riječi zasnovan na komunikacionom kontekstu
- Korištenje vlastitog učeničkog rječnika koje učenici sastavljaju prateći nastavu
- Upotreba razne literature i priručnika za vježbanje vokabulara
- Vježbe upotrebe novih i nepoznatih riječi u rečenicama

8. GRAMATIČKO GRADIVO - GRAMMAR

I Glagoli, glagolska vremena / Verbs: tenses/uses/forms

1. Sadašnje vrijeme
 - 1.1 Obični prezent (aktivnosti koje se događaju redovito / stalna stanja)
 - 1.2 Trajni prezent (aktivnosti u progresu/ privremene aktivnosti)
 - 1.3 Prezent Perfect Obični (aktivnosti koje počinju u prošlosti a dešavaju se i sada / aktivnosti se desile u prošlosti ali se ne zna kada / prošli događaji s rezultatima u sadašnjosti)
 - 1.3.1 Since / for (Od - točka u vremenu kada je aktivnost započela, za određeno razdoblje dešavanja aktivnosti)
2. Prošli Perfect (događaji koji su se dogodili ranije), prošlo Obično vrijeme (događaji u prošlosti) 3. Prezent Perfekt Trajni (za prošle aktivnosti s posljedicama u sadašnjosti / ponovljenom ili produženom djelovanju u nedavnoj prošlosti)
 - 3.1 Prezent Perfekt Obični / Trajni (završena / aktivnost u progresu)
4. Budućnost - ponavljanje obrađenih oblika za budućnost Will/ be going to/ may; might
5. Glagoli stanja i radnje (npr. realizovati / nositi)

(glagoli stanja - koji se obično ne koriste u trajnim vremenima, npr. slagati se, vjerovati, mrziti, padati, itd., glagoli radnje – glagoli radnje koji mogu biti korišteni u običnim i trajnim vremenima npr. igrati, raditi, razgovarati, smijati itd.

 - a) Glagoli koji mogu biti glagoli stanja i radnje (npr. imati)
6. Used to; Would (stanje i radnja) – kada se govori o događajima koji su se dogodile u prošlosti, ali se sada više ne događaju
7. Modalni glagoli u prošlosti (had to/ didnt have to/ could/ couldnt/ was able to/ wasnt able
- (8. Modalni glagoli za nagađanje (Sadašnj i Prošli oblici–might, might be, might have been); kao i (must,mustn't, may, may not, might, might not, can, cant, could, could not)
9. Pasivna vremena(Obični i trajni prezent, obično i trajno prošlo vrijeme, prezent i prošli perfekt, will, be going to, can)
10. Uzočni oblici radnje -to have/get someting done (reći da tražimo od nekoga da nešto učini za nas)
11. Frazalni glagoli (npr. turn over, get on with somebody, take off, pull up,

itd.)

II Imenice / Nouns

1. Brojive imenice (mogu biti u jednini ili množini, npr. a dog – dogs, table – tables)
2. Nebrojive imenice (mogu biti samo u jednini, npr. Sugar, heat)
3. Uobičajeni izraz koji se koristi s nebrojivim imenicama (a piece of..., a spoonfull of..., a glass of..., a bar of..., a news item,)

III Zamjenice / Pronouns

1. Lične zamjenice (nominativni slučaj: I, You, He, She, It, We, You, They)
(akuzativni slučaj: Me, You, Him, Her, Us, Them)
2. Složene lične zamjenice (myself, yourself, himself, herself, Ourselves, Yourselves, Themselves)) - naglašena i refleksivna upotreba.
3. Prisvojne zamjenice (mine, yours, his, hers, ours, yours, theirs)
4. Diobne zamjenice (each other, one another)

Too + adjective = too big

1. Not + adjectives + enough = not warm enough

IV Pridjevi / Adjectives

- a) Složeni pridjevi (well – behaved, good – looking, blue-eyed, itd.)
- b) Prisvojni pridjevi (my, your, his, her, its, our, your, their) Pridjevi (suprotnosti) - prefiksi un -, this -, in-, ir-il-, itd.

V Prilozi / Adverbs

- a) prilozi za način (npr. Well, kindly, unexpectedly, itd.)
- b) prilozi vremena i učestalosti (npr. always, frequently, never, itd.)
- c) prilozi mjesta i smjera (npr. above, down, there, itd.)
- d) Modifikatori (Prilozi za modificiranje)

VI Članovi / Articles 1.

Upotreba određenog član

- 1.1 Zemljopisni nazivi (nazivi rijeka, mora, okeana, planinskih vijenaca i skupine otoka)
- 1.2 Imenice u jedini koje označavaju vrstu, npr. The elephant
- 1.3 Zbirne imenice (siromašni – poor, bogati- rich, itd.)
2. a / an
 - 1.1. ispred imenica u jednini kao primjeri skupine / kategorije /
 - 1.2. kada se nešto prvi put spominje (npr. djevojka, torbica)
2. Imenice koje se javljaju bez člana
 - 2.1. Ispred imenica u množini i nebrojivih imenica kada se odnose na ljude ili stvari općenito (npr. milk, snakes)
 - 2.2. Ispred imena kontinenata, npr. Afrika; gradova npr. Budimpešta; jezera npr. Jezero Victoria; zemalja npr. Turska (ali the Netherlands, the United States, itd.)
- 2.3. Ispred imena zračnih luka, stanica, ulica: Heathrow Airport, Victoria Station, Oxford Street.

VII Određivači (determinatori) / Determiners

- a) all (of), none (of)
- b) another, other, the other, the others
- c) both (of), either (of), neither (of) each (of)
- d) a few (of), a little (of)
- e) a lot (of), lots (of)
- f) many (of), most (of)
- g) some (of), any (of), no

VIII Kondicionalni / Conditionals a) Uslovne rečenice

- b) Nulti kondicional (If + Present Simple, Present Simple)
- c) Prvi kondicional (If + Present Simple, will/wont + infinitive without to)
- d) Unless (koristi se u prvim i trećim uslovnim rečenicama)
- e) Drugi kondicional (If + Past Simple, would/could/might + infinitive without to)
- f) treći kondicional (If + Past Perfect, would/could/might + Perfect infinitive)

IX Izražavanje želja / Wish and Should have a) Wish:

Wish + prošla vremena koja izražavaju žaljenje u sadašnjosti (npr. I wish I knew.) Wish + Imperfekt izražava žaljenje u prošlosti,(npr. I wish I had known)

b) Should:

- a. Should (n't) + infinitive bez to – da predloži promjene u sadašnjosti (npr. The classes should be smaller)
- b. should(n't) + perfect infinitive – da izrazi kajanje o prošlosti (npr. I shouldn't have gone to the school)

X Naredbe u indirektnom govoru / Reported Requests and Orders

Tell /ask/ oredor someone + infinitive (e.g. She asked them to help her)

XI Indirektni govor i slaganje vremena / Reported Statements

- Promjene u glagolskim vremenima, vremenskim izrazima i zamjenicama

XII Indirektna pitanja / Reported Questions

- Pitanje riječi, redosljed riječi, vrijeme

XIII Infinitiv / Infinitives and -ing form

- Verbs + -ing form: adore, avoid, consider enjoy, finish hate, like, love, etc...
- Verbs + infinitive; afford, agree, choose, decide, help, expect, manage, would, like/love/prefer, etc...
- Glagoli koji imaju oba oblika i mjenjaju značanje (npr..stop)

9. FONETIKA I FONOLOGIJA

- Vowel sounds / Zvukovi vokala
- Difficult consonant sounds / Komplikovani konsonantni zvukovi
- Stress in compound words / Stres u složenim riječima
- Intonation (direct vs. reported – yes/no questions) / Intoniranje

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor engleskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je engleski jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor engleskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je engleski jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

NJEMAČKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK)

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave njemačkog jezika u prvom razredu gimnazije, kao drugog stranog jezika, je razvijanje svijesti o postojanju drugih jezika i mogućnosti komuniciranja na nekom drugom jeziku koji nije maternji. Učenje stranog jezika učeniku treba da olakša razumijevanje drugih i različitih kultura i tradicija i jača motivaciju za učenje stranih jezika. Učenik treba da se osposobi da na njemačkom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba da podstakne njegovu maštu, radoznalost i kreativnost.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje, čitanje i govor	20
2.	Pisanje	15
3.	Tematika	10
4.	Vokabular	10
5.	Gramatičko gradivo	15
	Ukupno:	70

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE, ČITANJE I GOVOR

- Predviđeni tekstovi uglavnom opisuju, informišu, ponekad apeluju ili podstiču na zauzimanje stavova. U početnoj fazi obrade poklanjati pažnju objašnjenju riječi i izraza, kada je to moguće pomoću već poznatih riječi, ne insistirajući na potpunim rečenicama, a ponekad pomoću pokreta, jednostavnog crteža i sl. Koristiti pitanje i odgovore radi zamaćenja sadržaja ili pogodne vježbe dopunjavanja odnosno tvrdnje tačno, pogrešno. Inhaltsangabe informiše o bintom, odgovorajući na pitanja kao: koji problem stoji u središtu?, gdje se događa radnja?, koji su likovi?, kako počinje tekst?, da li nas tekst prisiljava na razmišljanje?, uporedimo mišljenja pojedinih likova itd. Ovakav pristup treba shvatiti kao stalno nastojanje da se pomoću angažovanja učenikovog intelektualnog i emocionalnog potencijala od svakog pojedinog teksta stvara čvrst okvir u kojem je jedino moguće uživjeti se u sadržaj. Na taj način se riječ iz gramatičke strukture, vezujući se čvršće za sadržaj postaju trajna i funkcionalna svojina učenika.

2. PISANJE

- Pravopisne i pismene vježbe su ravnopravan oblik rada sa radom na tekstu ili gramatici. Dalje primjenjivati diktate i raditi jednostavnije pismene vježbe, kao opisivanje i prepričavanje, vježbe prevođenja sa njemačkog na maternji jezik i obrnuto, i sl.

3. TEMATIKA

- Početak školske godine, druženje i aktivnosti učenika i školi, školski raspust
- Rođendan, pokloni, organiziranje rođendanske zabave, doček gostiju

- Kupovina, samoposluga, robna kuća, knjižara, novčane jedinice
- Ljudsko tijelo, zdravlje - Restoran, kino, zoološki vrt
- Mediji, televizija, knjige, štampa, internet
- Stanovanje, obaveze u domaćinstvu
- Ljubav
- Djeca i roditelji - Gradski saobraćaj
- Školski izleti i ekskurzije
- Praznici i njihovo obilježavanje
- Njemačka poslije ujedinjenja

4. VOKABULAR

- Za razliku od zhtjeva u prvoj godini, leksika se u ovom razredu znatno proširuje. Riječi i riječnični obrti ostaju i dalje sredstvo izražavanja misli, raspoloženja, postupaka, potraživanja, odricanja, zabrana, uvjerenja, pretpostavki, želja... Usvajanje i proširivanje leksike učenicima treba da na odgovarajući način svjesno nametati kao prvi korak u pristupu rečenici, tekstu, razumijevanju i usvajanju gramatičkih pravila. Insistirati na poznavanju roda i množine kod imenice, oblika prezenta, preterita, participia i padeža koji se vezuju za određeni glagol.

5. GRAMATIČKO GRADIVO

- Član: Upotreba i izostavljanje određenog člana uz geografske pojmove, gradivne imenice, oznake zanimanja, pozdrav, oslovljavanje, oznake srodstva, naslove.
- Imenice: Deklinacija imenica, n – deklinacija; Množina; Poimenični pridjevi.
- Zamjenice: Pokazne, neodređene, upitne (was für ein, welcher)
- Pridjevi: Deklinacija pridjeva; Komparativ i superlativ kao atributi
- Glagoli: Preterit pomoćnih i modalnih glagola, slabih i jakih, prostih i složenih; Perfekt pomoćnih glagola, slabih i jakih, prostih i složenih; Povratni glagoli; Konjuktiv preterita pomoćnih i modalnih glagola; Kondicional I
- Reakcija i zamjениčki prilozi
- Brojevi: Redni brojevi
- Prijedlozi: Prijedlozi sa dativom i akuzativom
- Veznici: Und, aber, denn, dass, ob, weil, da, wenn
- Sintaksa: Red riječi u nezavisno – složenoj rečenici; Inverzija. Objekatske, uzročne, vremenske klauze.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za njemački jezik književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor njemačkog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je njemački jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za njemački jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor njemačkog jezika i

književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je njemački jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;

TURSKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK)

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Ciljevi nastave turskog jezika su sljedeći:

- omogućiti razvoj jezičke kompetencije učenika, što predstavlja središnji, nezamjenjiv vid učenja jezika, a naročito razviti njihove komunikacijske sposobnosti
- bolje upoznati učenike sa elementima civilizacije i kulture zemlje/zemalja čiji jezik uče kao i sa njihovom vlastitom kulturom, naučiti ih cijeniti, ali i razumjeti i poštovati druge kulture
- omogućiti svim učenicima uživanje u učenju, motivaciju za učenje, naučiti ih razmišljati, te ih osposobiti za daljnje sudjelovanje u samostalnom pojedinačnom i/ili grupnom učenju, radu ili obuci
- pripremiti sve učenike za efikasno i odgovorno sudjelovanje u društvu, razvijajući njihov pozitivan stav prema kulturalnim, vjerskim i drugim različitostima koje su prisutne u njihovom društvu, stimulirajući na taj način korektno i pravedno društvo koje vrednuje takve različitosti
- omogućiti učenicima razvijanje samopouzdanja i osjećaja samopoštovanja, čime utiru put ka vlastitom sretnom i zdravom životu ispunjenom zadovoljstvom
- kod učenika razviti pozitivnu radoznalost, samostalnost i kreativnost
- razvijati kod učenika sposobnost pažljivog slušanja i uvažavanja mišljenja drugih
- usaditi učenicima ljubav prema prirodi i svijest o potrebi ekološke zaštite
- razviti kod učenika načelo humanog odnosa između spolova
- pospiješiti kontinuitet i povezanost učenja kao cjeloživotnog procesa

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje	8
2.	Čitanje i razumijevanje	8
3.	Govor	8
4.	Pisanje	10
5.	Znanje o jeziku	8
6.	Tematika	8
7.	Vokabular	8
8.	Gramatičko gradivo	12
	Ukupno:	70

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE

Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:

- Davanjem kratkih ili nešto dužih spontanih odgovora na tražena pitanja
- Uočavanjem određenih informacija/glavne misli/detalja
- Prepoznavanjem glavne informacije u izgovorenom tekstu i davanjem kratkih *evet/hayır* odgovora
- Prepoznavanjem teme/konteksta (globalno slušanje)
- Predviđanjem sadržaja, daljnje radnje (predikativno slušanje)
- Rješavanjem zadataka, zadataka višestrukog izbora, odgovaranjem na pitanja sa višestrukim kombinacijama, popunjavanjem praznina/tabela, dovršavanjem rečenica itd.
- Postupanjem prema uputstvima

2. ČITANJE I RAZUMIJEVANJE

Učenici će čitati kratke tekstove u sebi ili naglas i reagovati:

- davanjem kratkih ili nešto dužih spontanih odgovora
- uočavanjem glavne informacije, sadržaja i glavne misli u tekstu
- razumijevanjem o čemu se radi:
 - a) na osnovu riječi koje se stalno ponavljaju ili riječi koje su istaknute velikim/masnim slovima ili na drugi način
 - b) iz naslova i ilustracija ili naslova i podnaslova
 - c) oslanjajući se na poznavanje tematike
 - d) zaključivanjem o značenju novih riječi: iz konteksta ili fokusirajući se na riječi koje razumiju itd.
- Pokušavanjem da zamisle i verbalno izraze ono što se u tekstu opisuje
- Rješavanjem zadataka, zadataka višestrukog izbora, odgovaranjem na pitanja sa višestrukim kombinacijama, popunjavanjem praznina, tabela, dovršavanjem rečenica itd.
- Obraćanjem pažnje na pravilno izgovaranje riječi, ritam i intonaciju cijele rečenice kod glasnog čitanja.

3. GOVOR

Učenici će:

- Opisivati:
 - osobe (tjelesni izgled)
 - predmete(npr. fotografije gradova u Turskoj) - obavljati zadatke u parovima/grupama:
 - intervjuišući svoje vršnjake, članove svoje porodice
 - ispunjavajući upitnike
 - rješavajući neki problem
 - simulirati ćaskanje preko telefon
 - učestvovati u aktivnostima traženja i popunjavanja nedostajućih informacija

4. PISANJE

Učenici će:

- Opisivati: osobe, predmete i mjesta; neki proces

- Iznositi svoje mišljenje
- Pisati: kraće sastave na poznate i nepoznate teme, kraća pisma prijateljima u inostranstvu, projekt.
- Hvatati bilješke
- Praviti pribilješke
- Pisati odlomke
- Uključiti u tekst važne informacije, glavnu informaciju i pomoćne - Ispravljati greške

5. ZNANJE O JEZIKU

- Učenik će na ovom nivou učenja jezika svjesno stjecati znanje o jeziku, prepoznavati i pravilno upotrebljavati osnovne jezičke elemente

6. TEMATIKA

- Život mladih ljudi (škola, učenje i druge obaveze, planovi za budućnost, sklonosti i interesovanja mladih)
- Slobodno vrijeme: proslave, festivali, sportske aktivnosti
- Čovječije tijelo, zdravlje, pravilna ishrana
- Putovanje i prevoz, upoznavanje novih zemalja, ljudi, kulture i običaja - Mediji
- Moje okruženje, naselje
- Turska i BiH

7. VOKABULAR

Učenici će ponavljati ili učiti vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:

- Interesovanja mladih ljudi i slobodno vrijeme, osnovni vokabular npr.: *spor ve kultur faaliyetleri, stayuma gitme, havuza gitmek, internet...*
- Festivali, zabave, svečanosti, sportske aktivnosti, osnovni vokabular, npr.: *maç, konser, törenler...*
- Čovječije tijelo, osnovni vokabular: *vücutumuz, yüzümüz...*
- Ishrana i zdrav život, uglavnom osnovni vokabular, npr.: *Yemek menüsü, yemek siparişi*
- Putovanje i prevoz, nešto prošireniji vokabular, npr.: *trende, istasyonda* - Mediji, npr.: *gazete, televizyon, internet...*
- Moje okruženje, naselje (grad ili selo): *belediye, tiyatro, sinema, kütüphane* - Turska i BiH, osnovni vokabular npr.: *tatil ve bayramlar, eğitim sistemi.*

8. GRAMATIČKO GRADIVO

Učenici će ponavljati ili učiti:

- Imenice: opće, konkretne, gradivne, zbirne, jednostavne, izvedene, složene; deklinacija, potpuna deklinacija, genitivne veze (*belirli isim tamlaması, belirsiz isim tamlaması*)
- Zamjenice: pokazne, lične, neodređene (*bir*), prisvojne, prisvojno-povratne (*kendi*) - Pridjeve: komparaciju, deklinaciju - Glagole:
 - Prosta glagolska vremena: prezent (*şimdiki zaman*)
 - Perfekt (perfekt na –di, perfekt na –miş)
 - Futur (gelecek zaman –(y)acak/- (y)ecek)
 - Aorist (geniş zaman –r)
 - Složena glagolska vremena: imperfekt, futur perfekta, pluskvamperfekt
 - Kategorija načina: optativ, necesitativ, kondicional, imperativ

- Prilozi: burada, şurada, orada
- Rečenice: prosta (imenska i glagolska)

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Profesor turskog jezika (VII stepen stručne spreme)
2. Diplomirani orijentalista – profesor turskog jezika i turske književnosti
3. Diplomirani orijentalista – profesor turskog jezika
4. Diplomirani orijentalista – turkolog sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičkodidaktičkom grupom predmeta
5. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova iz oblasti turskog jezika sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

LATINSKI JEZIK

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave latinskog jezika je osposobiti učenika da uoči, spozna, razumije i prepozna jezičke strukture latinskog jezika. Da upozna i razumije civilizacijski kontekst u kojem te strukture postoje kao prenositelji određenih obavijesti, te da razumije konkretne tekstova na latinskom jeziku i da ih može prevesti na maternji jezik.

Zadaci nastave latinskog jezika su:

- Usvajanje glasovnog sustava, pisma, izgovora i pravopisa
- Usvajanje osnovnog riječnika
- Usvajanje elemenata gramatike
- Osposobljavanje učenika za čitanje i razumijevanje morfosintaktičku analizu i prevođenje jednostavnih tekstova
- Razvijanje interesa za antičku kulturu i civilizaciju

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Civilizacija	3
2.	Latinski citati	10
3.	Vokabular	6
4.	Gramatičko gradivo:	51
	<i>Ukupno:</i>	70

1. CIVILIZACIJA

- Antički svijet; veliki događaji i veliki likovi Antike
- Rimsko društvo; javni i privatni život Rimljana - Rimska religija i mitologija
- Rimska civilizacija na tlu Ilira (Dalmacije i Panonije)

2. LATINSKI CITATI

- Latinski izrazi i riječi koje se, u izvornom obliku, najčešće upotrebljavaju u tekstovima na maternjem jeziku

3. VOKABULAR

- Najupotrebljivije riječi, osobito one koje su postale internacionalne i one koje su potrebne za označavanje rimskih realija
- Uobičajne latinske skraćenice

4. GRAMATIČKO GRADIVO

I. GLAGOLI

- Deponentni i semideponentni glagoli. Unipersonalni glagoli. Osobitosti u konjugaciji: *eo, fero, volo, nolo, malo, fio*
- Oblici i sintaksa glagolskih imena
- Infinitiv i infinitivne konstrukcije s akuzativom i nominativom
- Participi i ablativ apsolutni, Gerund u gerundiv i njegova upotreba u perifrastičnim konjugacijama, Supin
- Sintaksa glagola
- Značenje i upotreba glagolskih načina u zavisnosloženim rečenicama

II. SINTAKSA REČENICE

- Zavisnosložene rečenice: slaganje vremena
- Zavisne upitne rečenice
- Vremenske rečenice u konjunktivu
- Namjerne rečenice
- Rečenice uz glagole zahtjevanja, sprečavanje i strahovanje
- Posljedične rečenice
- Pogodbene rečenice: realne, potencijalne i irealne
- Dopusne rečenice
- Poredbene rečenice u konjunktivu
- Relativne rečenice u konjunktivu - Upravni i neupravni govor
- Red riječi i rečenica u diskursu

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

Nastavu latinskog jezika mogu izvoditi nastavnici koji su završili Filozofski ili Filološki fakultet:

1. VII stepen i stekli zvanje:

- diplomirani klasični filolog / dipl. profesor klasične filologije,
- diplomirani profesor latinskog jezika i rimske književnosti,
- diplomirani profesor francuskog jezika i književnosti i latinskog jezika i rimske književnosti, - diplomirani profesor historije i latinskog jezika,
- diplomirani profesor latinskog jezika i rimske književnosti u dvopredmetnoj - kombinaciji.

1. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova bolonjskog visokoobrazovnog procesa i stekli zvanje bakalaureat/bachelor latinskog jezika i rimske književnosti sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

MATEMATIKA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 140

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 4

CILJEVI I ZADACI

Cilj i zadaci nastave matematike u drugom razredu gimnazije se može predočiti kroz sljedeće teze:

- Da učenici upoznaju, shvate i ovladaju homotetijom i sličnošću kao preslikavanjima i primjenom tih preslikavanja; posebnu pažnju posvetiti izradi konstruktivnih zadataka koji se rješavaju primjenom pomenutih preslikavanja;
- Da učenici shvate osnovne operacije sa stepenima i korjenima i da ih znaju primjeniti pri transformiranju odgovarajućih izraza
- Da shvate pojam kompleksnog broja
- Da na nivou neophodne sigurnosti određuju grafik, znak, nule, ekstrem i tok kvadratne funkcije i da vide mogućnost primjene u geometriji fizici i nekim drugim oblastima
- Da riješava kvadratnu jednačinu do automatizma i da pouzdano znaju zavisnost prirode rješenja od diskriminante
- Da upozna Viette formule i njihovu primjenu u jednostavnim slučajevima
- Da ovladaju primjenom kvadratnih jednačina sa jednom nepoznatom
- Da ovladaju jednačine višeg reda i metode njihovog rješavanja
- Da upozna iracionalne jednačine i nejednačine i ovladaju tehnikom i metodom njihovog rješavanja
- Da upoznaju i rješavaju sisteme jednačina u kojima je jedna kvadratna a jedna linearna jednačina ili su obe kvadratne
- Da svate svojstva eksponencijalne i logaritamske funkcije i da ih pamte na osnovu grafika te da na osnovu tog mogu uspoređivati odgovarajuće brožčane izraze i rješavati eksponencijalne i logaritamske jednačine i nejednačine, uključujući i složene primjere;
- Da pouzdano upoznaju i ovladaju definicijom trigonometrijskih funkcija i da na osnovu trigonometrijske kružnice otkrivaju njihove osobine
- Da upoznaju i ovladaju osnovnim trigonometrijskim identitetima i njihovom primjenom

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Homotetija i sličnost	20
2.	Stepeni i korjeni	25
3.	Skup kompleksnih brojeva	8
4.	Kvadratna funkcija, kvadratne jednačine i nejednačine	23
5.	Jednačine višeg reda. Sistemi kvadratnih jednačina	12
6.	Iracionalne jednačine i nejednačine	9
7.	Eksponencijalne jednačine i nejednačine	9
8.	Logaritmi, logaritamske jednačine i nejednačine	12
9.	Osnovi trigonometrije	10
10.	Četiri jednočasovne pismene zadaće sa jednočasovnim analizama i ispravicima	8

1. HOMOTETIJA I SLIČNOST OSNOVNI POJMOVI U MATEMATICI: IZRAZ, DEFINICIJA, AKSIOMA, TEOREMA, DOKAZ, POTREBAN I DOVOLJAN UVJET

- Krug i kružnica. Centralni periferiski ugao. Tangente kružnice. Tangentni i tetivni četverougao. Proporcionalnost duži. Talesova teorema. Podjela duži na n jednakih djelova. Homotetija kao preslikavanje. Sličnost. Sličnost trouglova i mnogouglova. Teorema sličnosti. Primjena sličnosti na praougli trougao. Pitagorina teorema. Geometriška sredina dvije duži. Osobine simetrala unutrašnjeg i vanjskog ugla trougla. Potencija tačke u odnosu na kružnicu. Konstruktivni zadaci- srednja primjena sličnosti.

2. STEPENI KORJENI

- - Stepen čiji je izložilac cio pozitivan broj ili nula. Pravila stepenovanja. Operacija sa stepenima. Stepen čiji je izložilac cio negativan broj. Korjen. Pravila korjenovanja. Operacija korjenima. Racionaliziranje imenioca. Stepni sa racionalnim i realnim eksponentama.

3. SKUP KOMPLEKSNIH BROJEVA

- Formiranje skupa kompleksnih brojeva. Operacija u skupu kompleksnih brojeva. Preslikavanje skupa kompleksnih brojeva u skup tačaka kompleksne ravni. Grafička interpretacija sabiranja i oduzimanja kompleksnih brojeva.

4. KVADRATNE FUNKCIJE, KVADRATNE JEDNAČINE I NEJEDNAČINE

- Kvadratne funkcije $y = ax^2$, $y = ax^2 + bx + c$. kvadratne jednačine. Potpuna i nepotpuna kvadratna jednačina, normalni oblik, Vietove formule. Primjena kvadratnih jednačina. Kvadratni trinom. Rastavljanje na linearne faktore. Znak kvadratnog trinoma. Kvadratne nejednačine.

5. JEDNAČINE VIŠEG REDA, SISTEMI KVADRATNIH JEDNAČINA

- Bikvadratne jednačine $ax^4+bx^2+c=0$. Jednačine višeg reda sa simetričnim koeficijentima. Sistem jednačine sa dvije nepoznate od kojih je jedna prvog a jedna drugog stepena. Sistemi kvadratnih jednačina sa dvije nepoznate

6. IRACIONALNE JEDNAČINE I NEJEDNAČINE

- Pojam iracionalne jednačine. Iracionalne jednačine $\sqrt{f(x)}$ gdje je $f(x)$ cijela ili razlomljena racionalna funkcija prvog ili drugog stepena. Pojam iracionalne nejednačine. Iracionalne nejednačine $\sqrt{f(x)}$ gdje je $f(x)$ cijela ili razlomljena racionalna funkcija.

7. EKSPONENCIJALNE JEDNAČINE I NEJEDNAČINE

- Eksponencijalna funkcija $y = x^2$. Pojam, svojstva i grafik. Eksponencijalne jednačine oblika $a^{f(x)}=a^{g(x)}$, pri čemu su $f(x)$ i $g(x)$ polinomi ili racionalne funkcije najviše drugog stepena. Eksponencijalne nejednačine $a^{f(x)}<a^{g(x)}$ pri čemu su $f(x)$ i $g(x)$ polinomi ili racionalne funkcije najviše drugog stepena.

8. LOGARITMI, LOGARITAMSKE JEDNAČINE ILI NEJEDNAČINE

- Pojam inverzne funkcije. Pojam logaritma i logaritamske funkcije. Osobine, svojstva i grafik. Pravila logaritmiranja. Prelazak sa jedne baze na drugu. Dekadski i prirodni logaritmi. Primjena logaritama. Logaritamske jednačine oblika $\log_a f(x) = \log_a g(x)$, pri čemu su $f(x)$ i $g(x)$ polinomi ili racionalne funkcije najviše drugog stepena. Logaritamske nejednačine oblika $\log_a f(x) < \log_a g(x)$, pri čemu su $f(x)$ i $g(x)$ polinomi i racionalne funkcije najviše drugog stepena.

9. OSNOVI TRIGONOMETRIJE

- Vrijednosti trigonometrijskih funkcija od π , $\frac{\pi}{2}$, $\frac{\pi}{4}$. Osnovni trigonometrijski identiteti.

6 4 3

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za matematiku, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor matematike ili drugim stručnim zvanjem gdje je matematika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za matematiku, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor matematike ili ekvivalent u jednopredmetnoj dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi predmeta.

FIZIKA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastavnog predmeta fizika je da učenik ovlada savremenim znanjem iz fizike i upozna njihovu primjenu u nauci, tehnici i svakodnevnom životu, da kod učenika doprinese formiranju naučne slike o materijalnosti svijeta, da kod učenika razvije sposobnosti posmatranja, apstrahovanja i zaključivanja, da podstiče maštu i razvija želju za stvaralaštvom, da doprinosi razvoju cjelokupne njegove ličnosti.

Zadaci nastave fizike su:

- Upoznavanje učenika sa najvažnijim znanjima iz različitih oblasti fizike, te ulogom i značajem fizike za razvoj nauke, tehnike, tehnologije i društva
- Upoznavanje sa metodama kojima se u fizici dolazi do otkrića
- Osposobljavanje za korištenje znanja iz fizike za objašnjavanje raznovrsnih fizikalnih pojava u prirodi i principa funkcionisanja svakodnevnih tehničkih uređaja - Osposobljavanje učenika za rješavanje raznovrsnih fizikalnih zadataka
- Podsticanje interesa za stvaralaštvo
- Razvijanje interesa za proučavanje i očuvanje prirode
- Osposobljavanje učenika za upotrebu različitih izvora informisanja, za grupni individualni rad

Zadaci nastave fizike u drugom razredu

- upoznavanje osnovnih veličina, zakona i pravila iz elektromagnetizma i oscilacija i talasa
- razvijanje stvaralačkih sposobnosti za primjenu fizikalnih metoda u navedenim oblastima fizike
- osposobljavanje učenika za grafičko predstavljanje oscilatornog i talasnog kretanja, rješavanje različitih teoretskih, eksperimentalnih i ručnih zadataka iz elektromagnetizma, oscilacija i talasa
- osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje ogleada i mjerenja iz proučavanih oblasti

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1	Elektricitet i magnetizam	39
1.1.	Elektrostatika	12
1.2.	Električna struja	10
1.3.	Magnetno polje	10
1.4.	Elektromagnetna indukcija	7
2.	Oscilacije i talasi	12
3.	Elektromagnetne oscilacije i talasi	9
4.	Labaratoriski rad učenika	6
5	Dvije školske pismene zadaće	4

1. ELEKTRICITET I MAGNETIZAM

1.1 Elektrostatika

- Naelektrisanje tijela. Zakon o održavanju naelektrisanja
- Coulombov zakon
- Elektrostatičko polje
- Električni potencijal i napon
- Kretanje naelektrisanih čestica u homogenom električnom polju
- Provodnici dielektrici u električnom polju
- Kondenzatori. Vezivanje kondenzatora
- Energija električnog polja poločastog kondenzatora

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Naelektrisanje tijela
- Električno polje
- Provodnici u električnom polju
- Dielektrici u električnom polju
- Pločasti kondenzatori

1.2 Električna struja

- Jačina električne struje. Gustina struje. Elektronska teorija provodljivosti metala
- Električni otpor metalnog provodnika. Zavisnost otpora od temperature
- Ohmov zakon za dio strujnog kola. Elektromotorna sila izvora. Ohmov zakon za nerazgranato strujno kolo. Serijsko i paralelno vezivanje otpornika. Kirchoffova pravila. Rad i snaga električne struje. Joule- Lentzov zakon

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Uticaj temperature na električni otpor provodnika
- Ohmov zakon za dio strujnog kola
- Jačina struje i napon u serijski i paralelno vezanim otpornicima

1.3 Magnetno polje

- Magnetno polje stalnog magneta. Supstancija u magnetnom polju
- Dejstvo magnetnog polja na provodnik sa strujom. Magnetna indukcija
- Lerentzova sila. Maseni spektrometri
- Magnetno polje pravolioniskog provodnika sa strujom
- Magnetno polje kružnog provodnika soleonida. Elektromagnet - Princip rada elektromotora
- Međusobno djelovanje provodnika sa strujom. Definicija ampere

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Magnetno polje potkovičastog i šipkastog magneta

- Dejstvo magnetnog polja na provodnik sa strujom
- Dejstvo magnetnog polja na naelektrisane čestice koje se kreću - Magnetno polje pravoliniskog provodnika sa strujom
- Magnetno polje kružnog provodnika, solenoida i elektromagneta
- Princip rada elektromotora na modelu motora

1.4 Elektromagnetna indukcija

- Otkriće elektromagnetne indukcije. Faradayevi eksperimenti - Magnetni fluks. Faradejev zakon. Lencovo pravilo
- Uzajamna indukcija. Induktivnost zavojnice. Samoindukcija
- Energija magnetnog polja u zavojnici (solenoidu) kroz koje teče struja

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Pojava elektromagnetne indukcije
- Provjeravanje Lencovog pravila
- Pojava samoindukcije

2. OSCILACIJE I TALASI

2.1. Oscilatorno kretanje

- Harmonisko oscilovanje
- Energija pri harmoniskom oscilovanju
- Matematičko klatno. Fizičko klatno
- Prigušene i prinudne oscilacije. Rezonancija

2.2. Talasno kretanje

- Postanak i vrste mehaničkih talasa. Brzina talasa
- Jednačina talasa. Intenzitet ili jačina talasa
- Heygensov princip. Interferencija talasa
- Stojeći talasi

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Harmonijske oscilacije (opruga, klatno)
- Zavisnost peioda oscilovanja od dužine matematičkog klatna
- Prirodne oscilacije
- Rezonancije
- Postanak i vrste talasa
- Stojeći talas

3. ELEKTROMAGNETNE OSCILACIJE I TALASI

- Dobijanje naizmjenične struje. Efikasna vrijednost jačine struje i napona
- Otpori u kolu naizmjenične struje

- Snaga naizmjenične struje. Transformator
- Električno oscilatorno kolo
- Elektromagnetni talasi. Maxwellova teorija
- Spektar elektromagnetnih talasa

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Proizvođenje naizmjenične struje pomoću model-generatora
- Oscilogram naizmjenične struje
- Zavojnica i kondenzator u kolu naizmjenične struje
- Princip rada transformatora
- Oscilovanje RTC kola

4. LABARATORISKI RAD UČENIKA

- Provjeravanje Ohmovog zakona u kolu istosmjerne struje
- Određivanje ubrzanja sile Zemljine teže matematičkim klatnom
- Određivanje brzine zvuka u vazduhu
- Određivanje kapaciteta kondenzatora i induktivnosti zavojnice

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno- matematički fakultet, odsjek za fiziku, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor fizike ili drugim stručnim zvanjem gdje je fizika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za fiziku, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor fizike ili drugim stručnim zvanjem gdje je fizika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

HEMIJA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Osnovni cilj nastave hemije je sticanje znanja iz hemije neophodnih za poimanje materijalnog svijeta, razumijevanje zakonitosti na kojima su ta znanja utemeljena i formiranje pozitivnih osobina učenikove ličnosti. Cilj je i da se učenicima, na prikladan i savremen način, približe kontrolirane i nekontrolirane hemijske promjene na živoj i neživoj materiji, koje se svakodnevno odvijaju u njenoj bližoj i široj okolini, da ih shvati i objasni u skladu sa savremenim naučnim dostignućima. Navedeni cilj će se realizirati kroz takav sadržaj nastavnog programa koji će kod učenika:

- egzaktno proširiti i produbiti stečena znanja iz osnovne škole, posebno po pitanju uočavanja uzroka hemijskih promjena na materiji,
- razjasniti pojmove da se promjene materija temelje na promjenama stanja i strukture elementarne čestice (atoma) od kojih je građena materija,
- da shvati da je blagostanje života rezultiralo iz dosadašnjeg višegodišnjeg napretka u razvoju hemijskih istraživanja,
- inicirati želju za novim saznanjima kao i postavljanju logičkih pitanja,
- da hemijske zakonitosti na kojima se temelje pretvorbe materije ovlada kroz hemijska izračunavanja,
- da znanja iz teteoretskog dijela nastavnog programa uočava i raspoznaje na primjerima njihove primjene u praksi,
- da shvati poruku laboratorijskog eksperimenta i osnovne hemijsko-tehnološke procese u proizvodnji i preradi materijala,
- da se obuču u korištenju stručne hemijske literature i da za istu stiče naviku korištenja,
- da hemija, pored pružanja blagostanja čovjeku, može i suprotno djelovati (nekontrolirani i ekscresni hemijski procesi) u pravcu nastajanja nekorisnih i za život štetnih produkata ugrožavajući na taj način životnu i radnu sredinu,
- da obim stečenog znanja, kod savladavanja nastavnog programa, bude dovoljan za kontinuirani nastavak njihovog uspješnog obrazovanja i eksperimentalno teoretskih znanja,
- te, konačno, cilj nastave hemije, kao interdisciplinarne prirodne nauke je, također da omogući povećanje općeg obrazovanja i stvori osnovu za usvajanje znanja i umijeća iz programskih sadržaja na gimnazijskom nivou.

Opći cilj sadrži četiri ključna elementa obrazovanja:

- Učiti da bi vidjeli
- Učiti da bi znali upotrijebiti znanje
- Učiti za cjelovito lično obrazovanje
- Učiti za zajedniči život

Ovakav pristup rezultira razvojem cjelovite ličnosti učenika, koju karakteriše kritičnost, kreativnost, poštenje, znatiželja, sloboda misli i riječi i sposobnost pomoći drugom.

Obrada programskih sadržaja iz oblasti opće, anorganske, organske hemije, biohemije, fizikalne hemije, organske i anorganske tehnologije

Zadaci nastave hemije:

- Razvijanje interesovanja kod učenika za istraživanja po principu „uradi, posmatraj, zaključi” – naučni metod
- Formiranje radnih navika i sistematičnog pristupa radu kod učenika
- Razvijanje načina mišljenja kod učenika svojstvenog egzaktnim naukama
- Ukazivanje na značaj hemije u savremenom svijetu
- Upoznavanje učenika sa suštinom hemijskih reakcija i potpuno ovladavanje pisanjem hemijskih jednačina
- Osposobljavanje učenika za primjenu teorijskih znanja, tj. pružanje upotrebljivog znanja
- Da učenik obnovi, proširi i produbi znanje iz osnovne škole o građi tvari, te usvoji i shvati uzroke velike brojnosti jedinjenja, a posebno ugljikovih jedinjenja (u drugom i trećem razredu) i ovisnost njihovih osobina od strukture
- Da shvati i usvoji, da reaktivnost tvari zavisi od energetske promjene u molekulama - Usvajanje i razvijanje sposobnosti opisivanja hemijske promjene riječima i jednačinama
- Da pravilno shvate i usvoje značaj zasićenih i nezasićenih ugljikovih veza i koji su tipovi veza zastupljeni u njima
- Da usvoje rješavanje jednačina hemijskih reakcija zastupljenih kod jedinjenja sa navedenim vezama
- Da učenici upoznaju i usvoje mehanizme reakcija, međuprodukte koji nastaju kao i zašto nastaju
- Da savladaju i usvoje pojmove: elektrofil, nukleofil, slobodni radikal
- Da usvoje i primjene naučeni pojam hibridizacije, kroz spajanje atoma nastajanjem hibridnih orbitala i shvate da je posljedica stvaranja tih orbitala nastanak spojeva
- Da usvoje ovisnost dovođenja u vezu građe i hemijskog ponašanja određenih tvari
- Da razviju odgovornosti pri radu sa supstancama i aparaturama
- Da upoznaju prirodne izvore stvari i njihovih funkcija u organizmu
- Da savladaju strukturu atomskog prstena i da shvate da je ta struktura animator svih reakcija
- Da savladaju pojam funkcionalne grupe i da shvate da je to reaktivni dio molekula atomskog spoja
- Da usvoje razliku fenola i alkohola na osnovu različitog položaja hidroksilne grupe
- Da razviju i usvoje sposobnosti za praktičan rad u laboratoriji
- Formiranje i usvajanje pravilnog pristupa eksperimentalnom radu: od crtanja eksperimenata, skupljanja, predstavljanja i analize podataka, do izvođenja zaključaka, te shvatanja i usvajanja smisla zaključaka i njihovog povezivanja sa teorijom
- Da učenjem hemije usvoje i razviju kritičan odnos svog ponašanja prema okruženju (okolini), racionalan odnos prema korištenju energije, te pravilan odnos prema odlaganju i recikliranju tvari
- Razvijanje sposobnosti upotrebe znanja i umijeća pri rješavanju određenih problema vezanih za okolinu, ekonomski razvoj i etička pitanja
- Razumijevanje djelovanja tvari na okolinu, te spoznavanje potrebe i načina sprečavanja zagađenja (onečišćenja) i r/a značenja
- Razvijanje sposobnosti upotrebe hemijskih podataka i informacija usvajanjem hemijskih simbola i izraza (insistirati na primjeni IUPAC nomenklature)
- Ukazivanje na značaj upotrebe stručnih izraza i njihovog matematičkog smisla, kako bi učenici mogli pravilno tumačiti i koristiti grafikone, dijagrame i tabele za predstavljanje informacija i njihovo povezivanje s novim znanjem

- Usvajanje stečenih teorijskih znanja kroz eksperimentalni rad, kao i planiranje i izvođenje eksperimenata u funkciji istraživanja i otkrivanja osobina, pojama i zakonitosti
- Usvajanje eksperimenata u funkciji istraživanja i otkrivanje osobina, pojava i zakonitosti
- Razvijanje sposobnosti kvantitativnog razmatranja u hemiji i hemijskom izračunavanju
- Onesposobljavanje za dalje obrazovanje i pravilno usvajanje hemijskih znanja na višem stupnju obrazovanja
- Razvijanje interesa i sposobnosti za samostalno i kolektivno rješavanje problema u hemiji
- Upoznavanje sa sređivanjem podataka, definisanjem relacija i uobličavanjem pravila i zakonitosti
- Upućivanje i osposobljavanje učenika da koriste razne izvore znanja i odabiru potrebne hemijske podatke
- Razvijanje svijesti o unapređivanju i zaštiti prirode, životne i radne sredine

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Uvod u organsku hemiju	2
2.	Struktura i svojstva organskih jedinjenja	6
3.	Organske hemijske reakcije	4
4.	Ugljikovodici	12
5.	Organaska jedinjenja sa kisikom	11
6.	Organaska jedinjenja sa azotom	3
7.	Ugljikohidrati	7
8.	Lipidi	4
9.	Aminokiseline. Proteini. Proteidi	6
10.	Organske reakcije u živim organizmima	5
11.	Lijekovi	2
12.	Ekologija	4
13.	Sisitematizacija	4
	<i>Ukupno:</i>	70

1. UVOD U ORGANSKU HEMIJU

- Kratak historiski pregled razvoja organske hemije
- Osobine organskih jedinjenja i njihov značaj
- Razlike između organskih i anorganskih

2. STRUKTURA I OSOBINE ORGANSKIH JEDINJENJA

- Sastav organskih jedinjenja. Građa atoma ugljika
- Hibridizacija
- Kovalentne veze, polarnost kovalentne veze, vodikova veza Vježba 1.
- Dokazivanje ugljika i vodika u parafinu i azota u urei

-

3. ORGANSKE HEMIJSKE REAKCIJE

- Vrste organskih hemijskih reakcija (supstitucija, eliminacija, adicija)
- Reakcijski mehanizmi: homolitičko i heterolitičko cijepanje kovalentne veze- elektrofilni, nukleofilni, radikali

4. UGLJIKOVODICI

- Definicija i podjela. Alkani, alkeni, alkini, struktura linomenklatura, homologni nizovi Predstavnicima- dobijanje, fizičke i hemijske osobine, upotreba
- Ciklični ugljikovodici
- Aromatični ugljikovodici - benzen (struktura, dobijanje, osobine, upotreba) - Kondenzovni aromatski ugljikovodici Vježba 2.
- Ispitivanje osobina polietana

5. ORGANSKA JEDINJENJA SA KISIKOM

- Funkcionalne grupe
- Alkoholi: nomenklatura i podjela
- Zaštićeni monohidroksilni alkoholi: homologni niz, dobijanje, fizičke i hemijske osobine, metanol i etanol
- Eteri, aldehidi, ketoni. Karbonske kiseline, esteri Vježba 3.
- Dokazivanje funkcionalnih grupa
- Alkoholne grupe (oksidacija etanolakalijumdihromatom u kiselj sredini)
- Reakcija srebrenog ogleđala i felingova reakcija

6. ORGANSKA JEDINJENJA SA AZOTOM

- Aminima: struktura, fizičke i hemijske osobine, anilin

7. UGLJIKOHIDRATI

- Monosaharidi i disaharidi nomenklatura, struktura, osobine
- Važni mono i disaharidi
- Polisaharidi. Skrob i celuloza

Vježba 4.

- Hidroliza saharoze. Dokazivanje aldehydne grupe glukoze u voću. Jedna reakcija na skrob

8. LIPIDI

- Glavne karakteristike i građa lipida - Masti i ulja. Sapuni.

9. AMINOKISELINE, PROTEINI, PROTEIDI

- Aminokiseline: struktura, optička izometrija, podjela, reakcija
- Amfoternost: kiselj-bazne osobine aminokiselina
- Peptidi-peptidna veza. Proteidi

Vježba 5.

- Dokazivanje bjelančevina – biuretska i ksantoproteinska reakcija.

10. ORGANSKE REKACIJE U ŽIVIM ORGANIZMIMA

- Fotosinteza (transformacija svjetlosne energije u hemijsku)

-

- Osnovni pojmovi metabolizma

11. LIJEKOVI

- Lijekovi

12. EKOLOGIJA

- Zagađenje i zaštita zraka, vode i tla
- Pokazatelji zagađenja, kisele kiše, zagađenje Vježba 6.

- Produkt spaljivanja plastičnog otpada
- Dokazivanje oksida ugljika u izduvnim gasovima automobile

13. SISTEMATIZACIJA

- Organska hemija
- Biohemija

OPĆE UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Programski sadržaji, grupisani su u tematske cjeline, za čiju realizaciju je potreban određen fond sati, naznačen uz naziv tematske cjeline.

Na časove obrade predviđeno je oko 50%, dok je preostalih 50% predviđeno na ponavljanje, pismenu i usmenu provjeru znanja, laboratorijske vježbe, sistematizaciju gradiva po završetku velikih tematskih cjelina (opća hemija, anorganska hemija, organska hemija i biohemija po 2 časa).

Ovakvim omjerom omogućava se učenje u školi, a profesor ostavlja dovoljno kreativnog prostora. Časove utvrđivanja i provjere znanja profesor će rasporediti prema vlastitoj procjeni, poštujući naravno njihov zbir. Loaboratorijske vježbe vezat će se za nastavne teme, kojima sadržajno pripadaju. Pri realizaciji navedenih programskih sadržaja, profesor će sam odabrati njihov obim, koji neće suviše opteretiti učenika, i koji će mu dati sigurno elementarno znanje primjenjivo na konkretne problemske zadatke. Ovakvim pristupom realizaciji nastave hemije, učenik će uglavnom učiti u školi i ostajat će mu više vremena za slobodne aktivnosti, druženje u porodici i formiranje cjelovite ličnosti.

U cilju rastrećenja programa redovne nastave eliminisani su analitička hemija, hemijska kinetika, elektrohemija, heterociklični spojevi, nukleinske kiseline, biotehnologija i sl. koji će se obrađivati u izbornom području (III i IV razred). Pismena provjera znanja nije obavezna, ali se preporučuje jer daje pouzdane pokazatelje znanja, a kod učenika razvija sposobnost za samostalni rad, logičko mišljenje i egzaktnost, učvršćuje njihovo samopouzdanje.

Stehiometrijska izračunavanja trebalo bi da budu sastavni dio hemijskog istraživanja, naročito u oblasti opće hemije. Izrada računskih zadataka i laboratorijskih vježbi čine usvojena teoretska znanja očiglednijim, objedinjuju tematske cjeline i čine usvojena znanja upotrebljivim.

UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA (II RAZRED REDOVNA NASTAVA)

Zadatak uvodnog dijela je da se učenici upoznaju sa predmetom proučavanja organske hemije, biohemije i ekologije. To znači, da treba uočiti bitnu razliku između supstanci anoorganske i organske prirode, mali broj elemenata koji učestvuju u gradnji organskih spojeva, dominantnost kovalentne veze.

Obraditi građu atoma ugljika i veliki broj različitih mogućnosti reagovanja i vezivanja atoma ugljika, obraditi oblike hibridizacije i istaći enorgansko opravdanje za ovakve mehanizme, obraditi načine formiranja kovalentne veze (S-S, S-P, P-P), objasniti šta to znači za polarnost veza odnosno ukupnu reaktivnost nastalih spojeva. Dati pregled različitih načina udruživanja većeg broja C atoma. Definisati izometriju, objasniti način pisanja – crtanja jedinjenja u organskoj hemiji i dati primjere izometrije ugljičnog lanca, ciklusa, izometriju položaja veza, izometriju usljed prisustva heteroatoma, geometrijsku izometriju, prostornu izometriju. Definisati pojmove konfiguracija i konformacija. Dati kratak pregled spojeva u organskoj hemiji na osnovu funkcionalne grupe.

Objasniti, da slobodni elektroni uslovljavaju hemijsku reakciju, objasniti načine nastajanja slobodnih elektrona u procesima homolitičkog heteroikličkog cijepanja molekula. Definisati pojam hemijski radikal i njegov značaj za odvijanje reakcije u organskoj hemiji. Energiju, hemijskih reakcija, pratiti na energetsom grafikonu. Definisati reaktante, aktivni kompleks energiju aktivacije, produkte,

toplotne efekte. Na izabranim primjerima vježbati par grafikona i odrediti prisutnost homolitičkog cijepanja.

Definisati grupu ugljikovodika, tabelarno naznačiti podjelu na velike skupine, na osnovu općih formula izvršiti dalju podjelu na manje grupe. Istaći šta znači razlika u građi za fizička i hemijska svojstva. Insistirati na izometriji i činjenici da su izomeri jedinjenja različitih osobina. Posebno istaći građu benzena i objasniti pojam aromatski spoj. Uočavati reakciona mjesta u molekuli, gustoću elektrona i njihovu translokaciju.

Objasniti značaj polarizacije veze usljed prisustva elektronegativnog partnera u vezi, obraditi reakciju dobijanja. Na primjerima predstavnika objasniti značaj polimerizacije i polikondenzacije. Reći nešto o zagađenju okoline hloriranim ugljikovodicima. O organskim zagađivačima i kontaminiranju vazduha vode i zemljišta, kao i metodama za zaštitu zemljišta vazduha od zagađivanja, biće više riječi u realizaciji programskih sadržaja III razreda.

Obraditi osobine jedinjenja sa kisikom, uz isticanje osobina funkcionalnih grupa razlike između alkohola i fenola, obraditi nomenklaturu, homologne serije alkohola i fenola kao i osobine dobijanja fenola i etanola. Istaći značaj i upotrebu osobine aldehida i ketona i obraditi sa stanovišta prisustva karbonilne grupe, razlike predstavnike formaldehida i aceton. Istaći upotrebu i značaj estere, obraditi kako je naznačeno programskim sadržajima. Obraditi osobine i podjelu karboksilnih kiselina, zatim monokarboksilne kiseline, osobine funkcionalne grupe, nomenklaturu, pojavu u prirodi, značaj. Od derivata organskih kiselina obraditi soli estere amide i anhidride.

Od organskih spojeva s azotom obraditi nitrospojeve i amine, i to pojavu u prirodi dobijanja i osobine. Objasniti šta su primarni, sekundarni i tercijarni amini, naznačiti od čega zavisi bazičnih ovih spojeva. Obraditi i posebno istaći značaj amina. Definisati biohemiju kao dio hemije, koji proučava jedinjenja i hemijske reakcije u živim sistemima. Objasniti redoslijed biohemijskih reakcija, povezanost u sekvenci. Objasniti da ćelija, kao osnovna jedinica bioloških sistema, definiše uslove odvijanja biohemijskih reakcija, obraditi specifična svojstva molekula vode, istaći reakciju monomer, polimer, odnosno činjenicu da su četiri osnovne grupe jedinjenja polisaharidi, proteini, lipidi i nukleinske kiseline. Objasniti organizaciju biohemijskih reakcija u sekvencije i da su te sekvencije regulisane činjenicom da su to uvijek reverzibilne hemijske reakcije katalizirane enzimima, kontrolisane koenzimima i višim sistemima kontrole, hormonima i nervnim sistemom. Naglasiti načine pohranjivanja i korišćenja energije u biohemijskim reakcijama.

Objasniti fizička i hemijska svojstva aminokiselina, uz posebno isticanje njihovih kiselih i baznih svojstava hidralitet. Osobine peptida prikazuju u funkciji strukture peptidne veze. Objasniti sve nivoe trodimenzionalne strukture proteina. Raznolikost i bogatstvo struktura proteina, objasniti kroz raznolikost i bogatstvo funkcija ovih molekula. Obraditi klasifikaciju, fizička i hemijska svojstva, stvaranje intermolekularnih poluacetal, stabilne ciklične strukture i glikozidnu vezu. Posebno obraditi strukturu makromolekula. Na primjeru masnih kiselina, fosfolipida sfingolipida, holesterola, objasniti veliku raznolikost ove skupine jedinjenja. Posebno naglasiti polarnost ovih molekula i specifičnu ulogu u građi ćelijske membrane. Istaći sposobnos pohranjivanja energije u ovim molekulama. Obraditi strukturu i sastav nukleotida, fosfodieterske veze, polinukleotida, zatim specifičnu trodimenzionalnu strukturu polinukleotida, dvostruki heliks DNA, konformaciju RNA. Obraditi denaturaciju nukleinskih kiselina, funkciju i značaj NK. U ovoj temi, objasniti mehanizam enzimatske katalize, ulogu i značaj koenzima. Biohemijska energija se, u većini živih sistema dobija razgradnjom organskih tvari. Pri tome nastaju korisni međuprodukti koji se uključuju u biosintezu drugih, složenijih molekula. Zadržati se na općem pregledu hemijskih reakcija, s naglaskom na njihovoj funkcionalnoj povezanosti, primjer objasniti povezanost glikoze, klepsovog ciklusa i oksidative fosforilacije. Ne zadržavati se na pojedinačnim

reakcijama, nego objasniti generalnu šemu, ukupan bilans energije i vezu pojedinih međuprodukata anaboličkim puteviam proteina, polisaharida i dr.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički faklutet, odsjek za hemiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor hemije ili drugim stručnim zvanjem gdje je hemija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički faklutet, odsjek za hemiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor hemije ili drugim stručnim zvanjem gdje je hemija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

BIOLOGIJA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave biologije II razreda je da se učenici uvedu u osnovno područje fiziologije biljaka, životinja i čovjeka kako bi stekli predstavu o onome što se dešava u živom organizmu. Zadaci:

- Upoznavanje učeika sa predmetom izučavanja biohemije i fizike
- Stjecanje znanja o biohemijskom sastavu živih organizama
- Stvaranje toka općih fizioloških pojava i procesa u biljnom, životinjskom i ljudskom organizmu -
Osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje posmatranja i eksperimenata
- Formiranje stava učenika o jedinstvu strukture i funkcije živih sistema.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA			
		Obrad a	Vježbe	Ponavlj je	Ukupno
1.	Histologija i organografija	5	1	5	11
2.	Fiziologija biljaka	10	5	8	23
3.	Fizologija životinja	19	4	13	36
	<i>Ukupno:</i>	70			

1. HISTOLOGIJA I ORGANOGRAFIJA

- Tvorna i trajna tkiva – primarno i sekundarno nesistemske tkivo, kožno tkivo, apsorciono mehaničko, tkivo za fotosintezu, provođenje i dr.
- Biljni organizam – vegetativni organi i biljke: stablo i list – građa i uloga
- Korijen – vegetativni organ, građa i uloga
- Životinjska tkiva – epitel, vezivno, mišićno i nervno
- Životinjski organizam – organi i sistemi organa – kratak pregled
- Laboratorijska vježba – mikroskopiranje privremenih i trajnih preparata

2. FIZIOLOGIJA BILJAKA

- Predmet, zadaci i metode proučavanja fiziologije biljaka – biljka kao samoregulatorni stvarni živi sistem
- Voda i promet vode u biljci – apsorpcija, transport i transpiracija
- Metabolizam mineralnih soli – fiksacija i metabolizam nitrogena
- Laboratorijska vježba – voda i biljka (apsorpcija vode)
- Laboratorijska vježba – sprovođenje vode kroz biljku

- Tipovi organske ishrane – autotrofija, heterotrofija, mikrotrofija, parazitizam, simbioza i dr.
- Fotosinteza – fotosintetički pigmenti – fizičko – hemijske funkcije
- Laboratorijska vježba – izdvajanje hlorofila iz lista
- Fotoprocеси i hemoprocеси – Kalvinov ciklus, uticaj spoljnih faktora na fotosintezu
- Disanje biljaka – aerobno i anaerobno
- Laboratorijska vježba – disanje kod biljaka (sjemenka graha)
- Fiziologija rasta i razvića biljnih organa – fitohormoni – aukeni, giberelini, citokinini i inhibitorini
- Fiziologija cvjetanja – fotoperiodizam, dormancija, vernalizacija, fiziologija, fiziologija sjemena i ploda
- Laboratorijska vježba – klijanje sjemenke pšenice i graha - Pokreti kod biljaka

3. FIZIOLOGIJA ŽIVOTINJA I ČOVJEKA

- Funkcionalni sistem informiranja – čula, receptori, efektori, draži, primanje draži
- Receptori – podjela receptora prema vrsti draži, funkcija
- Nervni sistem – tipovi nervnog sistema, organizacija nervnog sistema, prenošenje nervnih impulsa, priroda nervnog impulsa
- Centralni nervni sistem – građa i funkcija
- Periferni nervni sistem – građa i funkcija
- Laboratorijska vježba – refleski dekapitovane žabe
- Endokrini sistem – funkcija endokrinih žlijezda, bolesti i njega endokrinog sistema
- Funkcionalni sistem probave hrane – tipovi varenja hrane (vanćelijsko i unutarćelijsko) varenje hrane
- Laboratorijska vježba – uticaj fermentata na razgradnju hrane
- Tjelesne tečnosti kod beskičmenjaka i kičmenjaka – sastav tjelesne tečnosti, transportna uloga
- Odbrambena uloga tjelesne tečnosti – imunitet, koagulacija, krvne grupe, fagocitoza
- Laboratorijska vježba – mikroskopiranje razmaza krvi
- Cirkulacija tjelesne tečnosti – otvoreni i zatvoreni sistem cirkulacije
- Srce i krvni sudovi – rad srce
- Funkcionalni sistem disanja – razmjena gasova, funkcija disanja kod čovjeka
- Ekskrecija – tipovi ekskrecije kod beskičmenjaka i kičmenjaka, nefron, bubreg, iredulacija ekskrecije
- Sistem zaštite, potpore i kretanja – koža – građa i funkcija
- Fiziologija kretanja – tipovi kretanja u životinjskom svijetu, skelet - Mišićni sistem – građa, biohemija i fiziologija mišćnih kontrakcija
- Metabolizam – osnovni metabolizam, metabolizam organskih i neorganskih materijala
- Energetski metabolizam – termoregulacija: hemijska i fizička
- Laboratorijska vježba energetske vrijednosti hrane
- Fiziologija reproduktivnih organa
- Embrionalno razviće čovjeka

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za biologiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor biologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je biologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za biologiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor biologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je biologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

INFORMATIKA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave predmeta informatika kao općeobrazovnog predmeta u općoj gimnaziji je da se unapređuje i prati opće informatičko obrazovanje učenika, ali i da se učenici upoznaju i osposobe za primjenu novih informacionih tehnologija u svom budućem pozivu.

Zadaci nastave informatike - učenici treba:

Učenici treba:

- da shvate ulogu multimedije
- da se upoznaju sa osnovama informacionih sistema
- da razviju sistematičnost, temeljitost, istrajnost i cjelovitost u radu; - da se podstiču na stavralački pristup i osposobljavanju za rješavanje problema pomoću računara.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Programi za obradu slika, video i zvuka	20
2.	Algoritmi	10
3.	Informacioni sistemi	10
4.	Baze podataka	30
	<i>Ukupno:</i>	70

1. PROGRAMI ZA OBRADU SLIKA, VIDEA I ZVUKA

U okviru ove tematske cjeline:

- Uputiti učenike u korištenje, sveprisutnijih, multimedijalnih aplikacija i tehnologija. Raditi na praktičnom uvježbavanju koje uključuje korištenje grafike, video i audio sadržaja na interaktivan način; 3D – grafike u kombinaciji sa tekstom, zvukom i veom punog pokreta u

PC prezentacijama; najnovijim softverom i hardverom za sintezu i prepoznavanje glasa; video hvatanje, kompresiju i dekompresiju slika; unapređenje slika; posebne efekte poput nestajanja i prijelaza i zvučnu sinkronizaciju; igre; interaktivne igre sa više igrača.

2. ALGORITMI

U okviru ove tematske cjeline:

- Potrebno je objasniti osnovne osobine algoritama (diskretnost, tačnost, razumljivost, rezultatnost, masovnost) i ilustrirati ih na odabranim primjerima. Prije nego što se uvede pojam algoritamskog jezika, učenicima je potrebno objasniti mogućnost formalnog izvršavanja algoritama. Učenicima treba da shvate da stepen detaljizacije radnji zadanih algoritmom mora odgovarati mogućnostima izvršioca i da se algoritam pravi uvijek za konkretnog izvršioca. Potrebno je uvesti pojam algoritamskog jezika kao formaliziranog sredstva za opisivanje algoritma koje je namijenjeno izvršiocu – čovjeku. Za razliku od algoritamskog jezika, programski jezik je sredstvo za opisivanje algoritma namijenjenog izvršiocu – računaru. Algoritamski jezik je preduslov za učenje programskog jezika. Učenicima treba pokazati mogućnosti zapisivanja algoritma i navesti pravila algoritamskog jezika. Učenicima treba upoznati s osnovnim vrstama algoritama koje su vezane za vrste komandi koje se koriste i formalnim jezicima za opis problema. Potrebno je na primjerima ilustrovati izgradnju najprije jednostavnih, linearnih algoritama, a zatim algoritama grananja i cikličnih algoritama i korištenje jednostavnih, a zatim složenih komandi.

3. INFORMACIONI SISTEMI

U okviru ove tematske cjeline:

- Učenicima treba da upoznaju, pojam sistema, računski bazirane sisteme, izradu, komponente, namjenu, informacijski proces, upravljački proces, kategorizaciju informacionog procesa.

4. BAZE PODATAKA

U okviru ove tematske cjeline:

- Učenicima treba da usvajaju načine organizacije podataka: baza podataka; administrator baze podataka; sistem za upravljanje bazom podataka; aplikacije vezane za bazu podataka; podsistemi za komunikaciju i hardverska podrška bazi podataka. Baze podataka bazirane na PC-tehnologiji. Baze podataka na jednokorisničkim operativnim sistemima. Izrada racionalne baze podataka.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za informatiku, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor informatike ili drugim stručnim zvanjem gdje je informatika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za informatiku, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor informatike ili drugim stručnim zvanjem gdje je informatika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;

3. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi lica koja imaju sljedeća stručna zvanja i koji imaju položenu pedagoško-psihološku i metodičko-didaktičku grupu predmeta :

1. Prirodno-matematički fakultet:

- Diplomirani matematičar-informatičar;
- Magistar softverskog inženjerstva;
- Magistar matematike, nastavnički smjer;
- Magistar matematičkih nauka, smjer teorijska kompjuterska nauka;

2. Elektrotehnički fakultet:

- Diplomirani inženjer elektrotehnike – smjer informatika i računarstvo; ili visoko obrazovanje prvog ciklusa (koje se vrednuje sa 240 ECTS bodova), drugog ili trećeg ciklusa Bolonjskog sistema studiranja.

3. Fakultet informacionih tehnologija:

- Bakalaureat/bachelor – inženjer informacionih tehnologija (240 ECTS)

HISTORIJA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj izučavanja historije od prvog do četvrtog razreda opće gimnazije jeste da se učenici upoznaju sa historijskim fenomenima u razvoju ljudskog društva u svjetskim, evropskim i bosanskohercegovačkim okvirima i spoznaju tok i razvojni put kojim je ljudsko društvo prošlo kroz različite historijske epohe.

Zadaci:

- Da se učenici upoznaju sa nastankom i razvojem imperijalizma i međunarodnim odnosima u drugoj polovini XIX stoljeća
- Da se učenici upoznaju sa razvojem nauke, tehnike i kulture na razmeđu dva stoljeća
- Da se učenici upoznaju s društvenim, političkim i kulturnim razvojem BiH u vrijeme Austrougarske uprave
- Da se učenici upoznaju sa uzocima, rezultatima i posljedicama Prvog svjetskog rata
- Da se učenici upoznaju sa prilikama u BiH za vrijeme Prvog svjetskog rata i sa njenom ulogom u Jugoslavenskom pitanju
- Da se učenici upoznaju sa društvenim, političkim i privrednim prilikama u svijetu između dva svjetska rata
- Da se učenici upoznaju sa Drugim svjetskim ratom kao velikim obračunom demokratskih i fašističkih snaga
- Da se učenici upoznaju sa tečkim patnjama i stradanjem stanovništva BiH u Drugom svjetskom ratu

- Da se učenici upoznaju sa najznačajnijim događajima, procesima i pojavama poslije Drugog svjetskog rata
- Da se učenici upoznaju sa karakteristikama razvoja BiH poslije Drugog svjetskog rata

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA	
		Obrada	Ostali tipovi časa
1.	Južnoslavenske zemlje u prvoj polovini XIX stoljeća	4	
		2	2
2.	Evropa od sredine XIX stoljeća do 1878.godine	4	
		3	1
3.	BiH od polovine XIX stoljeća do 1878.godine	6	
		4	2
4.	Međunarodni odnosi od 1878. do 1914.godine	3	
		2	1
5.	BiH u vrijeme Austrougarske uprave 1878-1914.	6	
		4	2
6.	Južnoslavenske zemlje od 1878. do 1914.	3	
		2	1
7.	Prvi svjetski rat	4	
		3	1
8.	BiH u Prvom svjetskom ratu	3	
		2	1
9.	BiH i južnoslavensko pitanje	3	
		2	1
10.	Svijet između dva svjetska rata	6	
		4	2
11.	BiH i Jugoslavija između dva svjetska rata	6	
		4	2
12.	Drugi svjetski rat	6	

		4	2
13.	BiH u Drugom svjetskom ratu	€	
		4	2
14.	Svijet poslije Drugog svjetskog rata	€	
		2	2
15.	BiH poslije Drugog svjetskog rata	€	
		4	2
	Ukupno:	70	

1. JUŽNOSLAVENSKE ZEMLJE U PRVOJ POLOVINI XIX STOLJEĆA

- Položaj hrvatskih zemalja u sastavu Habsburške monarhije. Iliriski pokret, uzroci, tok i rezultati
- Južno-slavenske zemlje pod Osmanskom vlašću. Izgradnja srpske i crnogorske autonomije

2. EVROPA OD SREDINE XIX STOLJEĆA DO 1878. GODINE

- Ujedinjenje Njemačke i Italije
- Habsburško carstvo u drugoj polovini XIX stoljeća. Unutrašnje preustrojstvo, pokušaj okretanja prema Balkanu
- Rusija, pokušaji unutrašnjih reformi. Ruska balkanska politika

3. BIH OD SREDINE XIX STOLJEĆA DO 1878.

- Položaj Bosne prema Centralnoj vlasti. Stanovništvo, provođenje reformi
- Saferska naredba, Vilajetski ustav
- Privredni napredak, izgradnja, komunikacija; prva akcionarska društva, zanatstvo, trgovina, poljoprivreda
- Bošnjaštvo. Političko djelovanje iz Srbije i Hrvatske. Seljačke bune i ustanci - Kultura i prosvjeta

4. MEĐUNARODNI ODNOSI OD 1878. DO 1914.

- Kolonijalno pitanje i odnosi među velikim silama. Stvaranje trojnog saveza Antante. Suprotnosti među blokovima
- Međunarodne krize i preuslovi za rat

5. BIH OD 1878. DO 1914. GODINE

- BiH na Berlinskom kongresu, međunarodni mandat za okupaciju BiH, borba protiv Austro – Ugarskih trupa, okupacija BiH
- Upostavljanje Austrougarske vlasti
- Državnopravni položaj
- Ustanak 1882.godine. pokret muslimana i Srba za vjersku i prosvjetnu autonomiju
- Bošnjaštvo

- Uticaj vanjskih činilaca na vjerske i nacionalne odnose u BiH. Političke stranke. Ankesija. Bosanski sabor. Privredni razvoj. Razvoj kulture i prosvjete

6. JUŽNOSLAVENSKE ZEMLJE OD 1878. DO 1914. GODINE

- Hrvatske i Slovenačke zemlje u borbi za političko i ekonomsko ujedinjenje. Srbija i Crna Gora u vrijeme nezavisnosti
- Balkanski ratovi i posljedice

7. PRVI SVJETSKI RAT

- Uzroci izbijanja rata. Ratne operacije i stanje na glavnim frontovima. Pomorski rat
- Revolucija u Rusiji i istupanje Rusije iz rata
- Ulazak SAD u rat. Promjena ravnoteže snaga i izvršnica rata
- Poraz centralnih sila
- Rezultati rata i njegove posljedice

8. BIH U PRVOM SVJETSKOM RATU

- Sarajevski atentat i početak rata, mobilizacija stanovništva u Austrougarsku vojsku
- BiH kao neposredno ratno poprište 1914.-1915.godina; ljudski gubici BiH u Prvom svjetskom ratu.

9. BIH I JUGOSLOVENSKO PITANJE

- Kombinacija oko državno-pravnog položaja BiH 1914 - 1917. godine
- „Jugoslovensko pitanje“, Niška deklaracija; Jugoslavenski odbor; Majska deklaracija, Krfska konferencija o jugoslavenskom ujedinjenju; Akcije bosansko – hercegovačkih političara u BiH
- Stavranje narodnih vijeća u južno-slavenskim zemljama Austro – Ugarske; proglašenje države Slovenaca, Kraljvine Srba, Hrvata i Slovenaca

10. SVIJET IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

- Mirovni ugovori, nastanak novih država, društvo naroda, Versajski system
- Politika kolonijalnih sila, antikolonijalni i oslobodilački rat
- Turska: nacionalni pokret; ukinuće carstva i proglašenje republike
- Revolucija u Kini
- Antikolonijalna borba na Indijskom podkontinentu
- Evropske kolonije u Africi
- Vrijeme privredne obnove SAD - Države u svjetskoj politici i privredi
- Velika kriza 1929. -1933. i koncepti nejnog prevazilaženja
- Kriza građanske demokracije: nastanak predaha u Evropi. Fašisti u Italiji. Nacisti u Njemačkoj. Japanski militarizam. Građanske diktature u evropskim državama.
- Ekspanzija totalitarnih režima i njihove pripreme za rat.

11. BIH I JUGOSLAVIJA IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

- Stanje u BiH neposredno po stvaranju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca Agrarano pitanje i njegove posljedice. Političke stranke i njihove djelatnosti
- BiH u izborima za ustavotvornu skupštinu Kraljevine SHS; Ustavotvorna skupština i pitanje

BiH kao nacionalno političko pitanje; položaj BiH prema Vidovdanskom ustavu 1921.godine; razbijanje historijske političko – teritorijalne cjeline BiH za vrijeme Šestojanuarske diktature 1929.godine; državni centralizam i nacionalni unitarizam; položaj vjerskih zajednica; Ozakonjenje agrarne reforme; Oktroirani ustav Kraljevine Jugoslavije; Petomajski izbori 1935. i formiranje vladavine Stojadinović – Spaho – Korošec; pisma „Napredne studentske omladine“ iz BiH o autonomiji BiH; dalje razbijanje BiH sporazumom Cvjetković – Maček i uspostavljanjem banovine Hrvatske 1939; Pokret za autonomiju za BiH; Opće kulturne prilike u BiH.

12. DRUGI SVJETSKI RAT

- Munjeviti rat – početni uspjesi osovinskih sila
- Ratni ciljevi Osovine. Karakteristike okupacionih sistema
- Formiranje savezničke koalicije. Savezničke konferencije
- Napad na SSSR i otvaranje istočnog fronta
- Ulazak SAD u rat; tok ratnih operacija na Pacifiku
- Prekretnice rata
- Kapitulacija Italije
- Završne ratne operacije: poraz Njemačke i Japana
- Svijet na kraju totalnog rata

13. BIH U DRUGOM SVJETSKOM RATU

- Aprilski rat, kapitulacija i podjela Kraljevine Jugoslavije; podjela na interesne sfere; uključivanje BiH u okvire NDH
- Antifašistički otpori; razvitak NOP-a kao dijela velike Antifašističke borbe; osnivanje NOO, BiH kao centar NOB-a i Prvo Zasjedanje AVNOJA; obnova bosanske državnosti
- Drugo zasjedanje AVNOJA; pojam federalne i konfederalne države; izgradnja federalne i jugoslavenske države i mjesto BiH u njoj
- Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a, poraz Kvislinških formacija
- Treće zasjedanje AVNOJA, proglašenje skupštine i formiranje prve vlade BiH

14. SVIJET POSLIJE DRUGOG SVJETSKOG RATA

- Suđenje ratnim zločincima u Njemačkoj, Japanu i Jugoslaviji
- Promjene odnosa snaga poslije završetka rata
- UN u svjetskoj politici
- Hladni rat i vojno-politički blokovi
- Detant
- Promjene
- Ekonomski i tehnološki razvoj zapadnog svijeta
- Kraj koloijalne ere: nastanak novih država u Aziji i Africi
- Pokret nesvrstanih
- Pojava socijalističkih država; odnosi sa Zapadom
- Raspad socijalizma u Evropi i njegova kriza na drugim kontinentima
- Velika previranja i ratovi na području Bliskog i Srednjeg istoka
- Ideja Evropske integracije
- Napredak nauke i tehnike u savremenom svijetu

15. BIH POSLIJE DRUGOG SVJETSKOG RATA

- Ljudski gubici i ratna razaranja u BiH
- BiH u prvom ustavu NR BiH; period obnove zemlje; agrarna reforma i kolonizacija; nacionalizacija privrede; otpori nacionalizacije; informbiro i sukob Staljin – Tito; kolektivizacija na selu i otpor seljaštva; uvođenje samoupravljanja, BiH u ustavnim reformama Jugoslavijem do 1974.
- Razvoj obrazovanja nauke, culture
- Odgovorna ekonomija i njene posljedice na BiH
- Politička i ekonomska kriza SFRJ i njen raspad
- Referendum o samostalnosti BiH; međunarodno priznanje i prijem RBiH u OUN - Agresija na BiH.
-

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za historiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor historije ili drugim stručnim zvanjem gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za historiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor historije ili drugim stručnim zvanjem gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

GEOGRAFIJA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastavnog predmeta Geografija je da pruži učenicima savremena geografska znanja i doprinese razvoju njegovih sposobnosti za razumijevanje zakonitosti u svijetu geografije. Zadaci nastave geografije su:

- da pruži učenicima najnovija znanja iz geografije
- da učenici steknu savremena znanja o kosmosu, o Zemlji kao nebeskom tijelu, te njenom položaju u kosmosu i Sunčevom sistemu
- da se učenici upoznaju sa Zemljinim kretanjima i njihovim posljedicama
- da se učenici upoznaju sa vremenom i računanjem vremena
- da se učenici upoznaju sa zemljinom površinom i njenim predstavljanjem na globusu i karti
- da se učenici upoznaju sa zemljama sferama-geosferama i antropogenom uticaju na pojedine sfere
- da se učenici upoznaju sa prirodnim fenomenima na Zemljinoj površini i ostalim njenim sistemima
- da se shvate zakonomjernosti prirodnog ambijenta u kojem egzistira čovjek i ljudsko društvo
- da se učenici upoznaju sa pojmom geografske sredine i posljedicama koje proizilaze iz procesa interakcije, djelovanjem čovjeka na prirodu i prirode na čovjeka i ljudsko društvo
- da kod učenika razvije racionalan odnos prema životnoj sredini sa ciljem njenog očuvanja

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA	
		Obrada	Ostali tipovi časa
1.	Stanovništvo svijeta	20	
		11	9
2.	Naselja	13	
		8	5
3.	Privreda	16	
		10	6
4.	Geoekologija	16	
		9	7
5.	Terenska nastava	5	
	<i>Ukupno:</i>	70	

1. STANOVNIŠTVO SVIJETA

- Razmještaj stanovništva na zemlji
- Promjena broja stanovnika na zemlji
- Kretanja broja stanovnika na zemlji
- Demografska tranzicija stanovništva na zemlji
- Migracija stanovništva na zemlji
- Stav (struktura) stanovništva svijeta
- Rasna, etnička i religijska struktura stanovništva svijeta
- Stanovništvo i privredni razvoj u svijetu
- Stanovništvo i nacionalni dohodak u svijetu
- Demografski faktori i životna sredina

2. NASELJA

- Naselja na zemlji
- Seoska ili ruralna naselja
- Seoska ili ruralna naselja – geografski preobražaj
- Gradska ili urbana naselja
- Gradska naselja – postanak i razvoj
- Grad – izgled, raspored i veličina
- Grad – njegov uticaj na okolinu i posljedice tog uticaja
- Gradske sistemi

3. PRIVREDA

- Privreda – opće odlike i podjela
- Poljoprivreda – pojam, podjela i faktori
- Poljoprivreda – struktura poljoprivrede i proizvodnje u svijetu
- Ostale grane poljoprivredne proizvodnje – šumarstvo, ribolov i drugo
- Energetski izvori u svijetu – vrste, značaj i problemi energije danas
- Industrija – opće odlike i podjela
- Sirovinska osnova industrijske podjele u svijetu
- Industrija – struktura i industrijske regije u svijetu
- Saobraćaj – vrste, podjela i značaj
- Trgovina i turizam – podjela i značaj svih djelatnosti

1. GEOEKOLOGIJA

- Životna sredina – pojam životne sredine i njeno narušavanje
- Geografski pristup upoznavanja problema životne sredine
- Osnove planetarnih sistema i sistemnosti životne sredine – geografski omotač
- Osnovni društveno-geografski uzroci narušavanja kvaliteta životne sredine
- Ugroženost geokompleksa – atmosferski kompleks
- Ugroženost – geokompleksa – hidrosferni kompleks - Ugroženost – geokompleksa – pedosferni kompleks
- Ugroženost geokompleksa – biosferni kompleks - Geokološke katastrofe na zemlji

2. TERENSKA NASTAVA

- Terensku nastavu realizovati u obližnjoj okolini (gradu ili kantonu), a koristiti je za posjete rudarskim kopovima, rijekama, jezerima, šumama, naseljima, muzejima, geološkim zbirkama, institutima koji se bave zaštitom životne sredine i drugim geografskim objektima koje nastavnik može odrediti. Nastavu realizovati u toku školske godine, a njeno izvođenje prilagoditi vremenskim prilikama, organizacionim shemama nastave u školi.

UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Nastavni program za prvi razred izučava fizičko-geografske sadržaje. Ovaj program je koncipiran od nepoznatog ka manje poznatom. Tematske cjeline se naslanjaju jedna na drugu međusobno su povezane u sistem.

U realizaciji Nastavnog plana i programa potrebno je koristiti očigledna sredstva, ilustracije iz udžbenika, zidne slike, grafolije, fizičko-geografski globus, astronomski atlas, tematske karte, koristiti multimedijalni atlas i terensku nastavu.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za geografiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor geografije ili drugim stručnim zvanjem gdje je geografija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za geografiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor geografije ili drugim stručnim zvanjem gdje je geografija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

PSIHOLOGIJA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 35

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave psihologije je upoznavanje učenika s osnovnim psihološkim pojmovima i naučnim objašnjenjima psihičkih procesa kod čovjeka, s ciljem razumijevanja ponašanja, uz korištenje njima bliskih i razumljivih praktičnih primjera iz svakodnevnog života.

Zadaci nastave psihologije podrazumijevaju sticanje osnovnih saznanja i uvida u savremeni pristup naučnom objašnjenjupsihičkog života čovjeka:

- Upoznavanje i razumijevanje karakteristika psihičkih procesa kod čovjeka
- Upoznavanje učenika sa značajem unapređenja i održavanja mentalnog zdravlja
- Upoznavanje uzroka, odvijanja i posljedica čovjekovih reakcija i stjecanje znanja o načinima na koje se ponašanje može promijeniti i predvidjeti
- Upoznavanje s mogućnostima primjene psihologije u savremenom životu.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Psihologija kao nauka	3
2.	Biološke osnove psihočkog života	3
3.	Kognitivna psihologija	5
4.	Emocije i motivacija	4
5.	Razvojna psihologija	4
6.	Psihologija ličnosti	4
7.	Sposobnosti	4
8.	Socijalna psihologija	5
9.	Primjenjena psihologija	3
	<i>Ukupno:</i>	35

1. PSIHOLOGIJA KAO NAUKA

- Definicija i predmet psihologije kao nauke, psihološki počeci, glavni pravci savremene psihologije
- Metode u psihologiji, različite tehnike za prikupljanje podataka u psihološkim istraživanjima
- Vježba: na jednom poznatom istraživanju odrediti korištenu metodu, tehnike, izdvojiti rezultate i interpretaciju rezultata

2. BIOLOŠKE OSNOVE PSIHOČKOG ŽIVOTA

- Građa neurona: sinapsa, uloga neurotransmitera: acetilholin, serotonin, dopamin; Periferni nervni sistem: motorička i senzorna nervna vlakna; Centralni nervni sistem

- Autonomni nervni sistem i žlijezde s unutrašnjim lučenjem; Hormoni i njihov utjecaj na psihičke procese
- Vježba: povrede mozga i različite vrste amnezija

3. KOGNITIVNA PSIHOLOGIJA

- Osjeti; Vrste osjeta, karakteristike osjeta: modalitet, intenzitet, trajanje osjeta;
- Percepcija; Osnovni faktori, objektivni i subjektivni, koji utječu na percepciju; Iluzije, halucinacije; Pažnja, obim, intenzitet, fluktuacija
- Učenje, osnovne vrste učenja
- Kako uspješno učiti, kako treba organizovati učenje
- Pamćenje, faze pamćenja: senzorno, kratkoročno i dugoročno; vrste dugoročnog pamćenja: eksplicitno / deklarativno, epizodičko i semantičko, implicitno / nedeklarativno, proceduralno i emotivno pamćenje; Zaboravljanje: najčešći razlozi zaboravljanja
- Vježba: Pouzdanost pamćenja, pouzdanost svjedočenja

4. EMOCIJE I MOTIVACIJA

- Emocije, vrste emocija i njihova uloga u doživljavanju i ponašanju
- Motivacija, hijerarhija motiva i frustracija

5. RAZVOJNA PSIHOLOGIJA

- Prenatalni razvoj, rano djetinjstvo i školska dob - kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj djeteta
- Adolescencija - rizični i zaštitni faktori koji utiču na promjene ponašanja - Odrasla dob - zrelost, roditeljstvo i starost

6. PSIHOLOGIJA LIČNOSTI

- -Ličnost, crte i tipovi ličnosti; Razvoj ličnosti; Temperament i karakter
- Teorije ličnosti: psihoanalitička, bihejvioralna, socijalno-kognitivna i humanistička
- Poremećaji ličnosti, dijagnoza i terapija poremećaja ličnosti
- Vježba: igranje uloga

7. SPOSOBNOSTI

- Sposobnosti i vrste sposobnosti
- Inteligencija, opći i specifični faktori inteligencije; Brzina i jačina inteligencije, fluidna i kristalizovana inteligencija
- Kreativnost; Povezanost inteligencije i kreativnosti
- -Vježba: Mjerenje inteligencije i kreativnosti, mjerne karakteristike testova

8. SOCIJALNA PSIHOLOGIJA

- Predmet socijalne psihologije, socijalna grupa, struktura socijalne grupe: uloge i norme
- Stavovi, predrasude i stereotipi, nastanak i razvoj; Borba protiv predrasuda, diskriminacija
- Socijalni utjecaj: socijalna facilitacija, socijalna interferencija, difuzija odgovornosti, socijalno besposličarenje, socijalni pritisak, konformizam, prosocijalno ponašanje, agresivnost; Pokoravanje autoritetu

- Vježba: asertivna komunikacija

9. PRIMIJENJENA PSIHOLOGIJA

- Industrijska, klinička i školska psihologija, kako i šta radi psiholog u praksi

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za psihologiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor psihologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je psihologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za psihologiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor psihologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je psihologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

UMJETNOST: MUZIČKA KULTURA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Ciljevi nastave muzičke kulture su dati u nastavku:

- Podstiče, stvara i dalje razvija interesovanje, navike i potrebe kod učenika za muzikom
- Doprinosi njihovom humanom i estetskom razvoju
- Podiže nivo muzičke i opće kulture

Zadaci nastave muzičke kulture su dati u nastavku:

- Razvijanje muzičkog ukusa kod učenika
- Upoznavanje učenika, sa historijskim razvojem muzičke umjetnosti i najvrednijim djelima raznih vrsta i oblika domaćih i svjetskih stavralaca
- Upoznavanje narodnog stavralaštva i razvoja osjećanja, ljubavi i privrženosti svojoj domovini kao i svijest o značaju i potrebi zaštite kulturnog nasljeđa BiH - Sticanje znanja iz oblasti muzičke teorije, muzičkih oblika i izražajnih sredstava
- Njegovanje pjevanja i sviranja primejra iz muzičke literature
- Sudjelovanje u javnom i kulturnom životu društvene sredine

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
30.	Muzika kao dio društvenog i kulturnog života	2
31.	Osnovni elemnti muzičke pismenosti	2
32.	Osnovne komponente muzičkog djela	2
33.	Početak razvoja muzičke historije	2
34.	Stari vijek	2
35.	Srednji vijek	2
36.	Renesansa	5
37.	Barok i rokoko	9
38.	Klasicizam	9
39.	Romantizam	10
40.	Kasni romantizam	3
41.	Impresionizam	2
42.	Muzika u XX stoljeću	5
43.	Postanak i razvoj opere	2
44.	Muzika u južnoslavenskim zemljama	4
45.	BiH u XX vijeku	6
46.	Opereta i zabavna muzika	3

	<i>Ukupno:</i>	70
--	-----------------------	-----------

1. MUZIKA KAO DIO DRUŠTVENOG I KULTURNOG ŽIVOTA

- Muzička sredstva izraza (zvuk, ton, muzika)
- Muzika kao nerazdvojni dio kulturnog naslijeđa i kulturnog identiteta jednog naroda
- Pristup muzičkom djelu, estetika i umjetnička vrijednost dijela - Zvučne ilustracije po slobodnom izboru

2. OSNOVNI ELEMENTI MUZIČKE PISMENOSTI

- Osnovni teoretski pojmovi (linijski sistem, tonski sistem, ključevi, imena tonova, note, pauze, način i mjesto obilježavanja u violinskom i bas ključu (g-mol, c3)

3. OSNOVNE KOMPONENTE MUZIČKOG DJELA

- Na osnovu karakterističnih muzičkih primjera demonstrirati: izvođački stav, metar, ritam, melodiju, harmoniju, dinamiku i tempo.
- Osnovne elemente muzičkog dijela produbljivati tokom upoznavanja svih muzičkih pravaca i stilova.
- Primjer za slušanje: slobodan izbor
- Primjer za izvođenje muzike: J.S. Bah: Ah što volim, L. van Betoven: Sumrak, Oda radosti, A. Šantič: Emina itd.

4. POČETAK RAZVOJA MUZIČKE UMJETNOSTI

- Muzika prvobitne zajednice: postanak i uloga muzike u magijskim obredima, napjevi i muzički instrumenti.
- Primjeri: Napjevi plemena sa otoka Šri Lanke, plesne pjesme Indijanaca iz Kolumbije i dr.

5. STARI VIJEK

- Muzika starih istočnih civilizacija (Indija, Kina, Izrael, Indonezija, Antička Grčka)
- Etički i odgojni uticaj muzike, ditiramb - osnova razvoja starogrčke tragedije, muzički instrumenti, ljestvice.
- Rim i staro kršćanstvo.
- Primjeri: Seikilov skolion
- Tragovi muzičke kulture na tlu BiH

6. SREDNJI VIJEK

- Opće karakteristike, pogled na svijet, muzika i društvo
- Srednjovjekovna duhovna muzika (koralni napjevi, psalmi, himne)
- Srednjovjekovna svjetovna muzika (trubaduri, truveri, minezingeri, majsterzingeri)
- Pojava višeglasja (6-12)
- Ars antiqua
- Muzika u srednjovjekovnoj Bosni
- Muzičke ilustracije: Gregorijanski koral (Pater noster) Adam d la Halle (Igra Orobenu i Marioni) pučki napjevi i plesovi, ilahije i kaside

7. RENESANSA

- Društvene politike i muzika XIV, XV, XVI stoljeća

- Ars nova u Italiji i Francuskoj - Nizozemska polifonija - Venecijska i Rimska škola
- Instrumentalna muzika Renesanse
- Umjetnička muzika u BiH
- Duhovna muzika u BiH
- Narodna muzička tradicija (seoska) - Primjeri:
- Palestina: Misa pape Marčelu – odlomak
- Orlando di Laso: Eho, madona mia cara

-
-

Franjo Bosanac: Tri frotolle sa ricercarima za glas i lutnju

Tradicionalni napjevi BiH po izboru

- Ilahije i kaside po izboru
- Sefardske romanse
- Pravoslavna molitva

8. BAROK I ROKOKO

- Osobine barokne muzike: melodija, motoričnost ritma, monotematičnost, pojava dur i mol tonaliteta
- Postanak i razvoj opere: Firentinska kametrata - Klaudio Monteverdi
- Muzički oblici: suita, sonata, koncerto groddo, fuga, oratorij, kantata i dr.
- Veliki majstori Baroka: Hendl i Bah - Muzika u BiH - Primjeri:
- K.Montererdi: La sciate mi morirem
- A.Vivaldi: Muzika na vodi, Oratorij: Mesija aleluja
- J.S.Bah: Branderburški koncert, Toccata i fuga d – mol
- Narodna muzička tradicija gradske sredine (sevdalinka)
- Osobine Rokokoa i predklasičke: melodija, slog, harmonija, forma - Razvoj opera serije i bufo opere - Primjeri:
- L.Bokerini: Menuet, Skarlati: Sonata za čembalo
- K.V. Gluk: Orfej, Pergolezi: Služavka gospodarica

9. KLASICIZAM

- Osobine klasične muzike.
- Klasični oblici: sonatni oblici, tema sa varijacijama i klasični rondo
- Kamerna i orkestarska muzika: gudački kvartet, simfonija, koncert, opera
- Bečki klasičari: Hajdn, Mocart, Betoven
- Tradicionalni instrumenti u BiH
- Primjeri: J.Hajdn-Simfonija u D -duru br. 104 (Londonska, Godišnja doba)
- Mocart: Simfonija u C- duru, Rekvijem – odlomak, čarobna frula, Don Huan
- L. van Betoven: Mjesečeva sonata za klavir I – stav, V simfonija C- mol I-IV stav, IX simfonija – finale
- Tradicionalni mutički instrumenti u BiH (idiofini, kordofini, aerofini, i membranofoni instrumenti/ muzičke ilustracije po izboru)

10. ROMANTIZAM

- Opće karakteristike romantizma: melodija, zvučni efekti, harmonijske slobode, ritam
- Oblici: solo pjevanje, klavirske minijature, simfonijska poema, simfonija, sonata
- Programska muzika
- Romantična opera, balet, opereta
- Nacionalne škole
- Muzička umjetnost južnoslavenskih naroda / Hrvatska, Srbija, Slovenija/
- Razvoj profesionalne muzičke djelatnosti u BiH

-
-
- Muzičko stvaralaštvo u BiH - Primjeri:
- F. Šubert: solo pjesma (Lipa), Ave Marija
- F. Mendelson: pjesme bez riječi – po izboru
- R. Šuman: Leptiri i klavirski koncert u A-molu po izboru
- F. Šopen – po izboru
- H. Berlioz: fantastična simfonija – po izboru
- F. List: Ljubavni san br.3, rapsodija br.2 (Mađarska)
- K. M. Veber: Strelac vilenjaka (Uvertira)
- R. Wagner: Voengrin, opera (predigra III činu i svadbeni hor)
- Tan Hojzer: Hor hodočasnika
- Đ. Rosini: Seviljski brijač (Aria figaro)
- G. Doniceti: Lučija di Lamermur (Aria Lučije)
- V. Belini: Norma (kavatina)
- G. Verdi: Travijata (uvertira i vinska pjesma), rigoletto – kvartet (Bella figlija del amore), Aida (božanska Aido)
- Š. Guno: Valpurgijska noć
- Ž. Bize: Karmen / Habanera, Pjesma o cvijetu - L. de Lib: Kopelija, balet
- Ž. Ofenbah: Hofmanone priče, balet/odlomok/
- M. de Falja: Ljubav čarobnice, balet /obredni ples vatre/
- J. Štraus: Šišmiš, opereta /uvertira/, Priče iz Bečke šume /valcer/
- M. I. Glinka: Ivan Susanjin, opera /predigra/, Rusla i Ljudmila, opera
- A. Borodin: Knez Igor, opera /Polovijeke igre, Aria Kana Končaka/
- M. P. Musorgski: Boris Gondunov, opera /scena krunisanja/
- N. R. Korsakov: Šeherezada, orkestar /IV stav/
- P. I. Čajkovski: Ščelkunščik / Oraščić, balet/Valcer cvijeća/ koncert u E-molu za klavir i orkestar /I stav/ Uspavanka u buri, solo pjesma / izvođenje/
- B. Smetana: Prodana nevjesta / Igra komedijaša
- A. Dvoržak: Slavenski ples br.15
- V. Linski: Porin / Zbor Hrvatica
- K. Stanković: varijacija na (što se bore misli moje), klavir sunce jarko, solo pjesma
- D. Jenko: Kosovo. Koncertna uvertira
- I. Zajc: Nikola Subić Zrinjski, opera/romanska Zrinjskog (Gle kako divno) / Tiho noći, solo pjesma
- S. Morkanjac: XIV rukovet / iz Bosne/ Kozar, horksa kompozicija
- J. Marinković: Čežnja, Grm, Solo pjesma
- A. Šantić: Tamburica

11. KASNI ROMANTIZAM

- Osnovne karakteristike, najznačajniji predstavnici u Njemačkoj, Austriji, Francuskoj, Norveškoj i Italiji.
- Primjeri:

-
-
- J. Brams: Mađarske igre /po izboru/, bratac i sestrica, solo pjesma
- R. Štraus: Til Ojlenšpigel, simfonijska poema - A. Bruncker: V simfonija u B-duru /finale/
- G. Maler: pjesme mrtvoj djeci, solo pjesme
- H. Volf: solo pjesme /po izboru/
- B. Frank: simfonijska varijacije za klavir i orkestar
- K. Sen-Sans: II klavirski koncert
- E. Grig: Pergint, orkestarska svita / solvegina pjesma
- P. Maskanji: kavalerija rustikana, opera / intermezzo i sicilijana
- R. Leonkavalo: Pajaci, opera /prolog/
- Đ. Pućini: Toska, opera / Molitva Toske iz II čina, Aria Kavarodisija iz II čina

12. IMPRESIONIZAM

- Opće karakteristike: kompoziciona, tehnička i muzička sredstva izraza. - Glavni predstavnici:
- Klod Debisi i Moris Ravel - Izbor primjera:
- K. Debisi: Preludi za faunovo poslijepodne, orkestar djevojaka s kosom poput lana-klavir - M. Ravel: bolero, orkestar

13. MUZIKA XX STOLJEĆA

- Muzika na prelazu XIX u XX stoljeće (A. Skrjabin, S. Rahmanjinov)
- Osnovne karakteristike XX stoljeća (primjerna disonanci, politonalnost, gubljenje tonaliteta) - Neoklasicizam i neoromantizam
- Savremeni stvaralački pravci - Izbor primjera:
- A.Skrjabin: Izbor iz dijela za klavir
- S.Rahmanjinov: izbor iz dijela za klavir
- A.Šemberg: 5 komada za klavir, op. 23, valcer
- A. Berg: Vocek, opera I slika iz I čina
- I.Stravinski: posvećivanje proljeća, balet /odlomak/
- A.Honeger: Pacifik 231, simfonijski stav
- B. Bartok: Allegro barbaro
- S. Prokofijev: Romeo i Julija, balet, I slika iz I čina
- D. Šostakovič: Preludij, Romansa /iz filma obad/
- A. Brint: Jednostavna simfonija, godački orkestar /stavka po izboru/, Dimnjačar opera /noćna pjesma/, varijacija na Perslovu temu / vodič kroz orkestar
- K. Orf: Karmina burana (odlomak po izboru)
- J.Štokhauzen: Kontakt za elektronske zvukove, klavir i udaraljke

14. POSTANAK I RAZVOJ DŽEZA

- Oblici koji su prethodili, stilovi u periodu klasičnog džeza
- Predstavnici, instrumenti i pjevači
- Uticaj džeza na umjetničku muziku (Dž. Geršvin) - Izbor primjera:
- Primjeri iz klasičnog džeza (po izboru)
- Dž. Geršvin: Amerikanac u Parizu, Rapsodija u plavom, Porgi i Bes, opera (odlomci po izboru)

-
-

15. MUZIKA U JUŽNOSLAVENSKIM ZEMLJAMA XX VIJEKA

- Opće karakteristike
- Kompozitori I moderne (Srbija, Hrvatska, Slovenija)
- I moderna (Srbija, Hrvatska, Slovenija)
- Savremeni kompozitori
- Kompozitori starije i srednje generacije (Makedonija, Vojvodina, Crna Gora)
- Muzičke ilustracije: po izboru (P. Slavenski, J. Gotovac, K. Baranovič, S. Hristič, M. Kelemen, B. Sakač, N. Devčić, V. Mokranjac, A. Obradovič, T. Skalovski, V. Nikolovski, R. Bruči, A. Koci)

16. BOSNA I HERCEGOVINA XX VIJEKU

- Kulturne prilike u BiH, počeci razvoja umjetničke muzike, osnivanje muzičkih ustanova
- Djelatnost prvih BiH kompozitora
- Kulturne prilike u BiH nakon 1945. godine
- Kompozitori stare generacije i njihove djelatnosti
- Vlado Milošević i Cvjetko Rihtman
- Etnomuzikološka i kompozitorska djelatnost
- Kompozitori srednje generacije, stilska opredjeljenja
- Josip Magdić i njegova djela - Žene kompozitori
- Muzičke ilustracije:
- C. Rihtman: Hodiljska svadba
- M. Pozajić: Moja dika, solo pjesma, Bosanske narodne pjesme za mješoviti hor
- M. Špiler: Praznična skica, orkestarska kompozicija
- M. Prebanda: Smiješno čudo, Pazar, solo pjesme
- M. Stahuljak: Hercegovački gudački kvartet
- B. Grković: Simfoniske varijacije na Betovenovu temu
- G. Jakešović: Dvi se babe vozale
- V. Milošević: Dramska simfonija 69, I stav, Bosanska suita
- A. Smajlović: Končertino za klarinet, klavir, timpane, udački orkestar, Probudena kasaba, uvertira za veliki orkestar
- O. Danom: Simfoniski skerco, orkestar
- N. L. Pečar: Suita hexatonika, klavir
- M. Jeličanin: Elegija za violinu
- J. Magdić: Muzika za klarinet, saz i elektroniku, Sarajevske ratne razglednice, suita od 10 stavaka za klavir, Vinjete za klarinet i klavir
- A. Bego-Šimunić: I simfonija
- A. Horozić: Kapija, Hasanaginia, opera /odlomci/

17. OPERETA I ZABAVNA MUZIKA

- Opereta u Francuskoj: Ž. Ofenbah
- Opereta u Austriji: J. Štraus – mlađi
- Ivo Tijardović
- Mjuzikl, vodvilj, rok opera
- Počeci zabavne muzike - korjeni: Plesovi XVII, XVIII, XIX stoljeća
- Diferencija zabavne muzike
- Rock and Roll
- Legende u popularnoj muzici: Bitlsi, E. Prisli i drugi
- Zabavna muzika u BiH
- Presentacija muzičkih djela savremenim sredstvima i uređajima - Zvučne ilustracije:
- Ž. Ofenbah: Hofmanove priče, opera, odlomak
- J.Štraus: Šišmiš, opereta, uvertira, Priče iz Bečke šume, Na lijepom plavom Dunavu, valceri
- M. de Falja: Ljubav čarobnice, balet
- I. Ijandović: Mala Florami, opereta, odlomak

- A. Kabiljo: Jalta, mjuzikl, odlomak
- Kosa, odlomak
- Bitlsi: kompozicija po izboru
- Rock and Roll, kompozicija po izboru

UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

U okviru realizacije zadanih tema voditi računa o opremljenosti kabineta i mogućnostima učenika. Posebnu pažnju obratiti na izvođenje muzike s obzirom na stepen popularizacije drugih žanrova muzike kod mladih ljudi. Organizovati princip aktivnog učenja metodom istraživačkog rada grupe, prezentacijom urađenog, diskusijom za i protiv sučeljavanja mišljena grupe i pojedinca. Kod učenika principima razvoja muzike kroz historiju razviti osjećaj za prepoznavanje kvaliteta, stvaranje uvjeta za kritičko mišljenje te uspješno prepoznavanje epohe, kompozitora i muzičkih djela. Posjete koncertima planirati, a u sredinama gdje je to teško izvesti koristiti video materijal i praviti analizu.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Stručna lica koja su završila muzičku akademiju – teoretsko-pedagoški odsjek
2. Sva lica koja su završila neki drugi smjer na muzičkoj akademiji ukoliko su položili pedagoškopsihološku i metodičko-didaktičku grupu predmeta.
3. Muzička akademija - teoretsko-pedagoški odsjek sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bakalaureat/bachelor muzičke teorije i pedagogije ili drugim stručnim zvanjem na muzičkoj akademiji sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja je izgrađivanje i usavršavanje kompleksne ličnosti učenika specifičnim sredstvima i ambijentom koji pružaju tjelesno vježbanje i sport. Poseban cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je stvaranje trajne navike svakodnevnog vježbanja u cilju održavanja i jačanja zdravlja.

Zadaci:

- Stvaranje uvjeta za aktivno angažovanje učenika u utvrđivanju, izražavanju i zadovoljavanju njegovih potreba i interesa za tjelesnim kretanjem, sportom i raznodom, suglasno karakteristikama njihovih uzrasta, sa ciljem oplemenjivanja i usavršavanja osobne prirode i humanih odnosa prema drugim ljudima;
- Dalje razvijanje i usavršavanje psihomotornih sposobnosti i sportskog odgoja započetog na prethodnom stupnju obrazovanja;
- Osposobiti učenika za samostalnu kretno-sportsku aktivnost, samokontrolu zdravlja i tjelesne kondicije;
- Dalje postizanje stepena znanja i navika zdravstveno-higijenskog ponašanja, koji proizilaze iz sadržaja i karaktera tjelesne aktivnosti i sportskog odgoja;
- Stvaranje uvjeta da učenik tjelesno i kretno afirmira osobne stvaralačke mogućnosti slobodne ličnosti, koje se ogledaju u zdravom načinu života, svestranom tjelesnom razvoju, usavršavanju kretanja te boravka u prirodi, s ciljem obogaćivanja kulture življenja;
- Podizanje stepena teorijskih znanja iz domena sportskog načina života, utjecaja tjelesnog vježbanja na zdravlje i tjelesne sposobnosti, životne i radne mogućnosti;
- Podizanje stepena znanja i opće tjelesne spremnosti, kroz usvajanje specifičnih sadržaja iz oblasti tjelesnog i zdravstvenog odgoja i sporta;
- Utvrđivanje i priprema posebnog nastavnog sadržaja za učenike sa tjelesnim nedostacima, oboljenjima, traumama i povredama;
- Motiviranje učenika da se aktivno i kontinuirano bave tjelesnim aktivnostima, sportom i rekreacijom;
- Upoznavanje učenika sa raznovrsnim sadržajem sportske rekreacije (svakodneвне, na vikendu, godišnjem odmoru, rijekama i planinama i slično).

OBLICI REALIZACIJE SPORTSKO-KRETNE AKTIVNOSTI UČENIKA

Ukupna godišnja sportsko-kretna aktivnost učenika realizira se putem:

- Nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja - Tečajne nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja
- Samostalne aktivnosti učenika
- Vannastavne i vanškolske aktivnosti
- Izleti i logorovanja se realizuju prema posebnom programu škole

Svaki od ovih oblika aktivnosti sadrži specifičnu strukturu organiziranja i rada, a svi zajedno sintetiziraju područje sportsko-kretne djelatnosti učenika, koje se prati i uvažava u konačnoj procjeni i vrednovanju rezultata rada u području tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

SADRŽAJI I PERIODIZACIJA TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA ZA OPĆU GIMNAZIJU

Programsku strukturu tjelesnog i zdravstvenog odgoja čine:

3. Osnovni program
4. Dodatni program sportsko-kretne aktivnosti

OSNOVNI PROGRAM

Osnovni program sačinjavaju ukupne kineziološke aktivnosti koje se provode u nastavnom procesu tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Sastoji se od:

- Izbornog programa s programom dopunskih sportova
- Sadržaj općeg bazičnog i utilitarnog karaktera i
- Teorijske pripreme

Ovi sadržaji čine jedinstvenu cjelinu i realiziraju se u okviru dva polugodišnja perioda rada. U predviđenom periodu programirane sportsko-kretne aktivnosti provodi se tjelesna, tehnička, taktička, i teorijska priprema učenika i realizira tekuća i periodična provjera spremnosti i usvojenosti znanja.

IZBORNI PROGRAM SA PROGRAMOM DOPUNSKIH SPORTOVA

Izborni programi sa programom dopunskih sportova predstavlja dominirajuću sadržinu nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja, to su dva segmenta (izborni sport i dopunski sportovi) koji se spajaju u jednu cjelinu i čine osnovnu kineziološku aktivnost, provode se paralelno i sinhronizirano tokom cijele školske godine po sedmičnoj shemi – jedan čas izborni program, jedan čas dopunski program.

IZBORNI PROGRAM predviđa realizaciju jednog od sportova za koji postoje uvjeti za njegovu provedbu. Motivi i interesi učenika, te materijalne i kadrovske mogućnosti škole i sredine u kojoj škola djeluje utiču na izbor sadržaja sportske grane (ili sportskih grana) koji će biti predmet odgojno – obrazovnog rada u trajanju od četiri godine.

Razrijeđeni programski sadržaji košarke, odbojke, ritmičko-sportske gimnastike i atletike kao izbornih sportskih grana, predstavljaju osnovu ovom programu i služe kao model za programsku razradu drugih sportova za koje postoje interes i uvjeti za njihovu realizaciju, (rukomet, borilački sportovi i sportska gimnastika).

Osnovni organizacijsko-metodski oblik djelatnosti je sportski trening i natjecanje kao završni čin provjeravanja njegove efikasnosti.

Natjecateljska aktivnost se provodi na časovima, u vannastavnom i vanškolskom vremenu. U cilju ostvarivanja individualizacije rada kao jedinog efikasnog postupka, kojim će se ostvariti interesna i motivacijska strana odgojno-obrazovne djelatnosti, učenici se na početku diferenciraju u grupe prema stepenu usvojenih prethodnih znanja u izabranoj sportskoj grani.

Diferencirane i homogenizirane grupe čine dva (nekad tri) nivoa koji programirane sadržaje savladavaju u prostijim ili složenijim varijantama. Identificirati stepen tehničko-taktičkih sposobnosti predstavlja startnu osnovu djelatnosti sa koje počinje proces praćenja.

Izborni program (izborna sportska grana) provodi se kontinuirano tokom cijele godine sa po jednim časom sedmično.

PROGRAM DOPUNSKIH SPORTOVA ima zadatak da, s jedne strane, doprinese kvalitetnijem usavršavanju izborne sportske grane i s druge strane, da proširi područje kretno-sportske kulture kod učenika.

Izbor dopunskih programa je primjeren izbornoj sportskoj grani u kojoj treba ostvariti veće stvaralaštvo, kako bi svojom ukupnom strukturom doprinijelo usavršavanju tjelesnih i tehničkih vrijednosti, koje su dominirajuća karakteristika osnovnog programa.

Strukturu programa dopunskih sportova čine sadržaji sportskih grana koji su komplementarni sadržajima sportske grane osnovnog programa. Osnovicu dopunskih programa u svim izbornim programima čine fundamentalne sportske grane atletika i akrobatika te drugi odgovarajući sportovi.

Realiziraju se i ciklusima koji se odvijaju uporedno sa izbornim programom (kao drugi čas u sedmici), a njihovo ukupno trajanje odgovara trajanju osnovnog programa. *SADRŽAJI OPĆEG, BAZIČNOG I UTILITARNOG ZNAČAJA*

Ovi sadržaji sa izbornim programom i programom dopunskih sportova čine ukupnu strukturu nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja, opća tjelesna priprema, borilačke vještine i ostali sadržaji utilitarnog karaktera imaju značajno mjesto u programu godišnje pedagoške aktivnosti.

Opća tjelesna priprema se programira shodno potrebama učenika i objektivnim pokazateljima motoričke sposobnosti. Za razvoj općih tjelesnih sposobnosti, uz uobičajna sredstva treba prakticirati i vježbe na spravama koristeći slobodni vremenski prostor izbornog programa.

Borilačke vještine su dijelom uvrštene u program dopunskih sportova, a postojanjem uvjeta (interes, kadar) mogu se realizirati i kao izborni program, što važi i za druge sadržaje utilitarnog karaktera.

PRAĆENJE I VREDNOVANJE REZULTATA AKTIVNOSTI UČENIKA

Praćenje tjelesnog razvoja, sposobnosti i usvojenosti sportsko-kretnih navika, znanja i aktivnosti učenika vrši se na osnovu kartona tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

Inicijalno stanje na početku prvog razreda i završni pokazatelji na kraju svih razreda predstavljaju osnovu za programiranje rada u tjelesnom i zdravstvenom odgoju, koja dolazi od stanja i potrebe svakog pojedinca. Informacija o ostvarenim rezultatima između dva stanja (dvije provjere) je dominantni pokazatelj razvoja i napretka u sistemu procjenjivanja i vrednovanja rezultata rada uključivanje u sadržaje vannastavnih i vanškolskih aktivnosti, i u tom sklopu ostvarenja određenih rezultata, je posebna vrijednost koja se iskazuje u konačnom procjenjivanju rezultata, ostvareni rezultati u nastavi, samostalnoj angažiranosti u aktivnostima sportskih grupa, sekcija u školi ili van škole je vrijednost koja se cijeni u zaokruženju ocjene učenika.

Testiranje motoričke i funkcionalne sposobnosti učenika vrši se prema EURO FIT testovima:

Test 1: ravnoteža „flamingo”

- Mjerenje statičke ravnoteže, balansiranje na jednoj nozi na gredi

Test 2: taping rukom

- Mjerenje brzine pokreta jednom rukom – maksimalna učestalost pokreta (25 ciklusa dodira, tamo – ovamo) za što kraće vrijeme.

Test 3: (pokretljivost u zglobu kuka)

- Mjerenje gipkosti, duboki pretklon na klupici

Test 4: skok udalj iz mjesta

- Mjerenje eksplozivne snage nogu Test 5: snaga (dinamometrija) šake
- Mjerenje statičke snage šake pomoću dinamometra ili kućne vage

Test 6: dizanje trupa (ležanje-sjedenje)

- Mjerenje snage izdržljivosti u snazi mišića trbuhom (maksimalan broj ponavljanja u toku od 30 sekundi)

Test 7: izdržaj u zgibu

- Mjerenje snage i izdržljivosti u snazi ruku i ramenog pojasa (vrijeme provedeno u zgibu) Test 8: trčanje 10 x 5 m (tamo – ovamo)
- ocjena brzinske sposobnosti uz mjerenje vremena

DODATNI PROGRAM SPORTSKOREKREATIVNIH AKTIVNOSTI

Sadržaj dodatnog programa sportsko-kretnih aktivnosti nije strogo određen. Dodatnim programom treba obogatiti životna iskustva učenika uvođenjem u nove djelatnosti. Težište djelatnosti treba usmjeriti na sportove u kojima dolazi do izražaja samostalno učenje i mogućnost trajnog samostalnog bavljenja tom djelatnošću, a postoje realni uvjeti za njihovu realizaciju. To su sportovi koji do sada najčešće nisu bili u školskim programima ili je njihovo prisustvo bilo formalnog karaktera: - nogomet

- plivanje
- skijanje
- tenis
- stoni tenis
- badminton
- veslanje
- biciklizam
- planinarstvo - klizanje

te sportska rekreacija, aerobik, body building i druge djelatnosti, kao i one koje će se vremenom pojaviti i biti omiljene.

Navedenim djelatnostima i sportovima proširuju se znanja i sposobnosti stečene u osnovnom programu, te usvajaju nove spoznaje različite od onih iz osnovnog programa.

Dodatnom programu sportsko-kretnih aktivnosti treba posvetiti posebnu pažnju, stvarati uvjete za ravnopravan odnos sa osnovnim programom i uključivanje u izborni program. Postojeće uvjete - kadrovske, matrijalne i prirodni ambijent, maksimalno koristiti u cilju potpunog zadovoljavanja učeničkih interesa, a i podizanja ukupnog kvaliteta tjelesnog odgoja u školi. Realizira se van redovne nastave.

Osnovni program i dodatni program zajedno predstavljaju ukupan ambijent za pozitivne biopsihosocijalne transformacione procese kod učenika. Njihova je podjela samo formalnog i organizacijskog karaktera.

Vrijednost i značaj sadržaja jednog i drugog programa su podjednaki, te je prelazak sadržaja iz jednog u drugi program moguć i poželjan.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
6.	Teorijska priprema	2

7.	Izborni program sa programom dopunskih sportova	
	1. Izborni program – jedna od sportskih grana	30
	2. Program dopunskih sportova grupa sportova, primjena izbornom programu	30
8.	Dijagnostika tjelesnog razvoja i motoričke spremnosti	8
	Ukupno:	70

PREGLED IZBORNIH PROGRAMA I ODGOVARAJUĆIH PROGRAMA DOPUNSKIH SPORTOVA

IZBORNI PROGRAM	PROGRAM DOPUNSKIH SPORTOVA			
	I ciklus	II ciklus	II ciklus	IV ciklus
Košarka	Atletika (8)	Odbojka (8)	Akrobatika (8)	Rukomet (8)
Odbojka	Atletika (8)	Košarka (8)	Akrobatika (8)	Rukomet (8)
RSG i ples	Atletika (8)	Odbojka (8)	Akrobatika (8)	Košarka (8)
Atletika	Košarka (8)	Odbojka (8)	Akrobatika (8)	Rukomet (8)

I. TEORIJSKA PRIPREMA

- Ishrana i energetska potrošnja
- Podizanje funkcionalnih sposobnosti organizma

II. IZBORNI PROGRAM SA PROGRAMOM DOPUNSKIH SPORTOVA

- Izborni program - nastavak tehničko-taktičke pripreme prema programskim sadržajima izbornog sporta

I. KOŠARKA

Testiranje specifičnih motoričkih sposobnosti

- Odbijanje lopte od zid
- Skok šut sa dvije pozicije 1 min. broj pogodaka
- Brzina driblinga
- Snaga izbačaja lopte

Bazična tehnika sa loptom:

- Sve vrste vođenja i zaustavljanja - Hvatanje i dodavanje
- Šut iz mjesta i kretanja – dvokorak
- Polazak u dribling
- Skok šut iz mjesta, skok šut poslije driblinga
- Pivotiranje

Košarkaška motorika:

- Odbranbeni izborni položaj tijela
- Zagrađivanje – postavljanje tijela poslije šutiranje lopte na koš
- Pozicioni napad

- Uvježbavanje driblinga – poslije primljene lopte, poslije pivota, lijevom i desnom rukom, visok-nizak, roling
- Dodavanje lopte s dvije ruke, jednom rukom

Tehnika šutiranja na koš

- Skok šut iz osnovnog kraja sa raznih pozicija
- Polaganje lopte desnom i lijevom rukom
- Skok šut poslije driblinga
- Skok šut s naskokom

Tehnika za igru bez lopte i napada, demarkiranje

- Fina kretnja s promjenom pravca, s promjenom smijera, s promjenom brzine zaustavljanja, okreti, skokovi
- Tehnika za igru bez lopte sa protivnikom
- Tehnika odbranbenog košarkaškog stava (paralelni, dijagonalni) rad nogu: kliženje, ukršteni korak, naizmjenični korak, kretanje unazad i kombinoivani korak
Rad ruku: u trenutku šuta, pri driblingu kod dodavanja, tendencija napada na loptu, zaštita prostora
- Individualna tehnika držanja igrača sa loptom – tehnika prilaska i odstupanja

Tehnika držanja igrača bez lopte:

- U odnosu na loptu, na odstojanje igrača od koša
- Odbrana od utrčavanja

Testiranje specifičnih motoričkih sposobnosti:

- Odbijanje lopte od zid

-
- Skok šut u dvije poticije 1min – broj pogodaka
- Brzina driblinga
- Snaga izbačaja lopte

II. ODBOJKA

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- Test agilnosti (Japan test)
- Test odbijanja lopte „prstima“ i „čekićem“, (uzastopno odbijanje u cilj) test snage doskoka (Abalakovljev test)
- Tehnike odbijanja prstima i podlakticama
- Razni načini serviranja
- Prijem servisa i dodavanje dizaču
- Organiziranje prebacivanja trećom loptom
- Tehnika specifičnih kretanja u odbojci (kretanje povezano s: preciznosti, brzinom reakcije, brzinom prela iz jednog kretanja u drugo)

Dizanje s obzirom na duljinu leta lopte

- Dizanje na veliku razdaljinu (dugi lukovi) – preko jedne zone
- Dizanje na srednju razdaljinu (kratki lukovi) – iz jedne zone u drugu
- Dizanje na kratku razdaljinu (kratki lukovi) – unutar jedne zone

Dizanje s obzirom na visinuleta lopte

- Visoke lopte (lukovi)
- Srednje visoke lopte (lukovi)
- Niske lopte (lukovi)

Tehnika smeča

- Smeč iz mjesta
- Smeč sa zaletom (sunožni i jednonožni)
- Pravolinijski smeč
- Smeč skretanjem smjera lopte okretom iz trupa
- Organiziranje napada uz primjenu smeča
- Blok: individualni, dvojni i trojni

Tehnika odbrane polja

- Prijem lopte objema rukama (u stojećem stavu, u prizemlju unazad i ustranu)
- Prijem lopte tehnikom igranja jednom rukom (u stojećem stavu, prizemlju nazad i u stranu)
- Prijem lopte tehnikom gornjeg čekića
- Prijem čekićem s prizemljenjem u skok

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- Test agilnosti (Japan test)
- Test snage odskoka (Abalakovljev test), test preciznosti odbijanja lopte „prstima“ i „čekićem“ (uzastopno odbijanje lopte u cilj)

III. RITMIČKO-SPORTSKA GIMNASTIKA I PLES

- Utvrditi stepen tehničkih sposobnosti u odnosu na zahtjeve programskih sadržaja
- Vježbe fleksibilnosti i koordinacije uz muziku u usklađivanje pokreta sa muzikom

Kretanje u prostoru (figurativna kretanja)

Hodanje i trčanje u parovima (usklađeno) sa zadacima (držanje za jednu ruku, za obje ruke, iznad glave, u visini ramena)

- Vježbe bez rekvizita: - hodanje, - kombinirani način po tačno određenim putanjama u parovima, trojkama, četvorkama, sa prestrojavanjima i promjenama pravca i smjera kretanja
- Trčanje – na različite načine sa promjenom brzine i pravca, sa prestrojavanjima i promjenama formacija
- Valovito gibanje cijelim tijelom u bočnoj i čeonj ravni
- Element na tlu – u sjedu i ležanju povezano sa različitim gibanjima
- Ravnoteža: na jednoj nozi u usponu, u prednoženju, odnoženju i raznoženju sa različitim položajima ruku i nogu, prelaskom iz jednog u drugi ravnotežni položaj
- Piruete i okreti dopunjeni sa različitim gibanjima ruku, za 180 i 360
- Povezivanje dva ili više okreta i pirueta u mjestu
- Skokovi sa sunožnim odrazom u različitom tempu i ritmu
- Skokovi sa jednonožnim odrazom: jelenski, visoko-daleki
- Skokovi sa promjenom nogu: škarice i mačiji, skokovi sa udarcem noge – cabriole
- Vježbe sa vijačom: poskoci kroz otvorenu vijaču jednonožno, sunožno, skokovi kroz otvorenu vijaču pruženim nogama
- Serija poskoka kroz vijaču sa okretanjem naprijed, nazad i sa kombinovanjem
- Vježbe sa obručem: zamasi u bočnoj ravni sa izbačajem i hvatanjem
- Okretanje oko jedne ruke i promjene u mjestu u kretanju
- Skokovi i preskoci kroz i preko obruča
- Vježbe sa loptom: zamasi loptom sa izbačajem au svim pravcima i ravnima
- Kruženje loptom sa preuzimanjem iz ruke u ruku, osmice u mjestu i kretanju
- Zamasi njihanja, kruženja, udaranja čunj o čunj
- Vježbe s trakom: zamasi i kruženja jednom i drugom rukom
- Zmije jednom i drugom rukom u različitim ravnima
- Individualno komponovanje vježbe od 8 ili 16 taktova, sa izborom rekvizita

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- Individualna vježba od 8 ili 16 taktova, sa izborom rekvizita

IV. ATLETIKA

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- 20m, skok u dalj
- Bacanje diska

Tehnika sprinta i niskog starta – ponavljanje i usavršavanje

- Vježbe za razvoj brzine i tehnika niskog starta

-
- Tehnika niskog starta i startne progresije
- Tehnika trčanja na distanci i protrčavanja ciljne ravnine
- Tehnika povećanja brzine produženjem koraka ili povećanjem frekvencije koraka

Tehnika bacanja kugle (O'BRIEN) ponavljanje i usavršavanje

- Usavršavanje tehnike kliznog koraka
- Tehnika pokreta u fazi maksimalnog napora
- Tehnika pokreta bacanja u cjelini
- Bacanje maksimalnom snagom uz mjerenje rezultata
- Specifične vježbe za razvoj skakačke pokretljivosti i vježbe specifične skakačke snage

Koračna tehnika skok u dalj

Određivanje markacije za početak zaleta i tehnika trčanja zaleta

- Tehnika postavljanja odrazne noge na dasku za odraz i grabeći odrazni korak
- Koračna tehnika skoka u dalj i tehnika rada ruku
- Ponavljanje tehnike skoka u dalj iz punog zaleta i usavršavanje doskoka
- Izvođenje po dva skoka uz mjerenje rezultata
- Tehnika bacanja diska bez sprave
- Tehnika bacanja diska iz mjesta
- Tehnika bacanja diska s okretom
- Tehnika izbačaja – faza maksimalnog napora
- Takmičenje – bacanje diska

Priprema za provjeru

- Tehnika niskog starta- ponavljanje
- Tehnika skoka u dalj – ponavljanje
- Tehnika bacanja diska – ponavljanje

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti (takmičenje učenika u atletskom troboju)

- 20m i skok u dalj
- Bacanje diska

3. PROGRAM DOPUNSKIH SPORTOVA

- Program dopunskih sportova-programski sadržaji sportova primjerenih izbornom programu (realizuju se u ciklusima uporedo sa sadržajima izbornog programa - jedan čas izborni program, jedan čas dopunski program)

I. CIKLUS ATLETIKE

- Tehnika sprinterskog trčanja – niskog starta, startna progresija, trčanje dionice, protrčavanje ciljne ravnine
- Tehnika bacanja kugle (O'BRIEN) držanje kugle, klizni korak i okret, faza maksimalnog napora, izbačaj, amortizacija i prestupni korak
- Uvježbavanje tehnike bacanja kugle u cjelini
- Tehnika skoka u dalj – tehnika zaleta, dolaska na dasku za odraz i odraz, grabeći odrazni korak, koračna tehnika sa tehnikom rada ruku

-
- Tehnika bacanja diska – držanje diska, zamah, tehnika okreta, tehnika izbačaja – faza maksimalnog napora
- Tehnika skoka u vis – tehnika zaleta, odraza, prelaska preko letvice-lastišta
- Uvježbavanje tehnike skoka u vis u cjelini – iz punog zaleta
- Testiranje specifičnih motoričkih sposobnosti
- Tehnika bacanja kugle; tehnika skoka u vis

II. CIKLUS KOŠARKE

Bazična tehnika s loptom

- Hvatanje i dodavanje - izborni stav, držanje lopte, vladanje loptom
- Vođenje i zaustavljanje - vođenje visoko, nisko u mjestu i kretanju, jednom i drugom rukom-zaustavljanje paralelno i dijagonalno
- Bazično šutiranje iz osnovnog stava-jednom rukom, s dvije ruke, šut iz neposredne blizine
- Dribling iz osnovnog stava, polazak u dribling, niski i visoki dribling u mjestu i kretanju, sa prebacivanjem lopte na drugu ruku, iza leđa, kroz noge
- Pivotiranje, naprijed, nazad, poslije zaustavljanja, poslije driblinga
- Skok šut-metodika
- Dvokorak – metodika
- Testiranje specifičnih motornih sposobnosti
- Dribling, dvokorak

III. CIKLUS ODBOJKE

- Tehnika odbijanja prstima, osnovni stav, tehnika rada ruku i nogu, odbijanje iznad glave, naprijed, nazad, bočno
- Odbijanje prstima – ponavljanje i uvježbavanje
- Tehnika odbijanja podlakticama – „čekić“
- Osnovni stav, tehnika rada ruku i nogu, srednje i visoko odbijanje naprije
- Uvježbavanje tehnike odbijanja prstima i čekićem - Tehnika servisa donji servis, tenis servis
- Prijem servisa - dodavanje igraču pod mrežom
- Testiranje specifičnih motornih sposobnosti, odbijanje prstima, odbijanje podlakticama

IV. CIKLUS AKROBATIKE

- Kolut naprijed sa zadacima A, C, E, F - A - skok uvito
- C – skok prednožno - raznožno
- E – skok sa okretom 360
- F – skok raznožno uvito i dotika rukama

Kolut naprijed iz stava uspravnog do upora čučućeg

Stav na glavi i prijelaz u most

Stav o šakama – kolut naprijed

- Kolut naprijed sa zadacima A, C, E, F

-

Kolut naprijed kroz stav o šakama – metodika

- Kolut naprijed sa zadacima A, C, E, F

Stav o šakama do upora raznožno

Stav o šakama – kolut – okret- kolut nazad kroz stav o šakama

- Kolut naprijed sa zadacima A, C, E, F

Premet strance „zvijezda“ u lijevu stranu

Stav o šakama – kolut – okret – kolut nazad kroz stav o šakama

- Kolut naprijed sa zadacima A, C, E, F

Stav o šakama – kolut naprijed

Stav o šakama – povaljka – upijač

- Kolut naprijed sa zadacima A, C, E, F
- Stav o šakama – niz
- Predmet strance - „zvijezda“ u desnu stranu
- Testiranje specifičnih motornih sposobnosti
- Stav o šakama - kolut naprijed
- Predmet strance – zvijezda lijevo i desno

V. CIKLUS RUKOMETA

- Ponavljanje i uvježbavanje elemenata tehnike i programskih sadržaja I razreda (dodavanje, hvatanje, vođenje, osnovno šutiranje)
- Uvježbavanje igre u napadu, igre u odbrani, pozicionirani napad – sistem odbrane 6:0
- Složena šutiranja (skok šut, šut sa prekorakom)
- Uvježbavanje osnovnih i složenih šutiranja
- Igra u napadu – pozicioni napad i igra pivota
- Igra u odbrani – sistemom 5:1
- Igra u odbrani sistemom 4:2

Kontranapad

- Uvježbavanje igre u napadu (pozicioni napad, kontranapad i polukontra) igra u odbrani – izbor sistema u odnosu na igru protivnika - Testiranje specifičnih motornih sposobnosti
- Vođenje lopte u slalom
- Prihvatanje lopte na liniji slobodnih udaraca i šutiranje u gol.

III. DIJAGNOSTIKA TJELESNOG RAZVOJA I MOTORIČKE SPOSOBNOSTI

- Antropometrijska mjerenja
- Testiranje motoričke spremnosti prema EURO FIT testu (evidencija-kartona tjelesnog i zdravstvenog odgoja)

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Fakultet sporta i tjelesnog odgoja/nastavnički fakultet, odsjek za tjelesni odgoj i sport/fizičku (tjelesnu) kulturu, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor tjelesnog odgoja i sporta ili drugim stručnim zvanjem gdje je tjelesni odgoj i sport/fizička (tjelesna) kultura glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Fakultet sporta i tjelesnog odgoja/nastavnički fakultet, odsjek za tjelesni odgoj i sport/fizičku (tjelesnu) kulturu, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor tjelesnog odgoja i sporta ili drugim stručnim zvanjem gdje je tjelesni odgoj i sport/fizička (tjelesna) kultura glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

ISLAMSKA VJERONAUKA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 35

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Islamska vjeronauka i u drugom razredu srednje škole ostvaruje i promovira integralni odgoj mladih, kako po svom sadržaju i didaktičkim usmjerenjima tako i po svojim odgojno-obrazovnim ciljevima. Zato vjeronauka u drugom razredu srednje škole pomaže učenicima, koji kao individue prolaze kroz odlučujuće razdoblje svoga odrastanja i određenja, da postupno i sistematski upoznaju povijesno-kulturalnu stvarnost u kojoj žive, opće etičke i moralne probleme savremenoga čovjeka i društva te cjelovitu nauku, načela i vrijednosti islama.

Ona im, također, želi pomoći da postepeno oblikuju vlastite spoznaje i ličnu moralnu svijest, te da tako postanu osposobljeni za poznavanje i vrednovanje čovjeka i svijeta, povijesnih činjenica, izvora, različitih područja i dimenzija života, različitih vrsta govora i načina religioznog izražavanja.

Cilj je da omogući cjelovit i skladan odgoj mlade osobe koja je sposobna kritički promišljati duhovnu, islamsku, kulturnu, tradicijsku i ukupnu stvarnost koja je okružuje. Taj cilj omogućuje učeniku da slobodno, svjesno i odgovorno donosi vlastitu odluku, oblikuje lične stavove o vjeri, da postigne važna životna uvjerenja i moralne vrijednosti po kojima može ostvariti miran, radostan i plodan život u ljudskoj zajednici.

Namjera je skladnije povezati vjeronaučne sadržaje s odgojno-obrazovnim postignućima te potrebama i interesima učenika u sadašnjem vremenu, i tako im omogućiti što potpuniji vjerski odgoj, bolje poznavanje islama i bogatog kulturno-historijskog naslijeđa.

Namjera je, također, da učenici, imajući u vidu cjelinu školskog odgoja i obrazovanja, prepoznaju i pronađu odgovore na važna životna pitanja kako bi se što bolje osposobili za svjestan, kritički i uravnotežen susret i dijalog s različitim područjima ljudskog znanja i kulture, što ih obrađuju drugi školski predmeti.

Program, jednako tako, razvija duh međuljudskog, međureligijskog i međukulturalnog susreta, tolerancije i dijaloga. Taj se duh prepoznaje u programskom sadržaju, kao i u odgojnim ciljevima i ponuđenim prijedlozima za metodičko oblikovanje vjeronaučne nastave.

Pritom se ne naglašava samo kognitivni i fenomenološki nivo upoznavanja religijskih činjenica, nego se, istovremeno, podstiču i promoviraju: usvajanje dijaloških stavova poštovanja, kritička prosuđivanja, promjena perspektive, te različiti pristupi religijskim činjenicama radi stjecanja odgojnih efekata. Takvi pristupi, također, podstiču nastavnikovo vrednovanje i učenikovo samovrednovanje vlastitog napretka i zalaganja koje treba biti što obuhvatnije, a samim time i objektivnije i svrsishodnije.

Cilj vjeronauke u drugom razredu jeste uvođenje učenika u glavna područja islama i najznačajnije probleme koji se odnose na pitanja vjerovanja, čovjekovih potreba, slobode i života, kao i upoznavanje sa tradicijom. Sadržaji vjeronauke u II razredu predstavljaju nastavak usvajanje sadržaja i stjecanja novih saznanja iz područja islamske vjeronauke u toku srednjoškolskog odgoja i obrazovanja.

Zadaci vjeronauke:

- upoznavanje sa životnim smislom i pomaganje u određivanju misije i ciljeva u životu;
- jačanje vlastite vjere i sposobnosti njenog izražavanja na ličnom i zajedničkom nivou;
- upoznavanje uloge islama u životu pojedinca, porodice, društva;
- poznavanje islama kao vodilje u vlastitom tumačenju svijeta i odgovora na pitanja smisla, usmjeravanja i oblikovanja života;
- razumijevanje uloge slobodne volje čovjeka i njenih mogućnosti;
- pravilno razumijevanje vlastite ličnosti;
- shvatanje smisla ibadeta i pomoć u istrajnosti njegovog izvršavanja;
- osposobljavanje mladih za život u zajednici, zasnovan na principima islama;

- upoznavanje historije islama radi gradnje identiteta na vlastitoj kulturi i tradiciji;
- razvijanje ponosne i dostojanstvene ličnosti otvorene prema vjeri, nauci i radu;
- upoznavanje sa drugim religijama te razvijanje tolerancije, dijaloga i saradnje s drugima i drugačijima.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
8.	Život i vjera	4
9.	Čovjek i vjera	5
10.	Islam i sloboda	5
11.	Čovjekova duhovna i materijalna realnost	5
12.	Smisao ibadeta	3
13.	Porodica u islamu	3
14.	Muslimanska zajednica	4
15.	Povijest islama	6
	Ukupno:	35

1. ŽIVOT I VJERA

- Tajna i svrha života
- -Misija vlastitog života

2. ČOVJEK I VJERA

- Potrebe čovjeka
- Susret sa svojom vlastitošću
- Prakticiranje i življenje vjere

3. ISLAM I SLOBODA

- Islamsko poimanje slobode
- Na putu prema slobodi i zrelosti
- Mediji i sloboda

4. ČOVJEKOVA DUHOVNA I MATERIJALNA REALNOST

- Čovjek - biće duha i tijela
- Harmonija između duhovnog i materijalnog
- Grijeh i duhovna tjeskoba

5. SMISAO IBADETA

- Značaj ibadeta u životu vjerujuće osobe
- Istrajnost u ibadetu

6. PORODICA U ISLAMU

- Blagodati porodičnog života
- Tradicionalne vrijednosti u bošnjačkoj porodici

7. MUSLIMANSKA ZAJEDNICA

- Kur'an i hadis o zajednici.
- Čovjek graditelj zajednice
- Uloga džemata u zajednici

8. HISTORIJA ISLAMA

- Institucija hilafeta
- -Susret islama s drugim kulturama - Emevije
- Islam u Španiji i južnoj Italiji
- Abasije

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Profesor islamske teologije (VII stepen stručne spreme)
 2. Profesor islamskih nauka (VII stepen stručne spreme)
 3. Diplomirani teolog sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta (VII stepen stručne spreme)
 4. Profesor islamskih teoloških studija (VII stepen stručne spreme)
 5. Profesor islamske vjeronauke i religijskih odgoja (VII stepen stručne spreme)
 6. Profesor religijske pedagogije (VII stepen stručne spreme)
 7. Profesor islamske pedagogije (VII stepen stručne spreme)
 8. Profesor islamske vjeronauke (VII stepen stručne spreme)
9. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova iz oblasti islamskih nauka, islamske vjeronauke, islamske pedagogije i teologije sa položenom pedagoškopsihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

ETIKA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 35

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

U nauci, filozofiji, politici, religiji, umjetnosti, u tehnici i njenoj primjeni konačno u životu gotovo da nema pitanja koje nije istovremeno i etičko-moralno pitanje. Zbog toga pojam etike kao nastavnog predmeta u gimnaziji, a u četverogodišnjem izučavanju, je usmjeren ka spoznaji o sušitni etičke problematike, kao i ka problematizaciji različitih etičkih aspekata.

Dakako, da se tretman ovih sadržaja ne završava samo u spoznaji. Krajnji rezultat bi se mogao sagledati u oplemenjivanju stavova i formiranju humanog vrijednosnog sistema. U tom se smislu treba usmjeriti na kognitivno, edukativno i pragmatično ispoljavanje. Program je koncipiran kao alternativa u odnosu na vjeronauku, čime se ostvaruje pravo učenika na slobodu izbora.

Problematizacija etičkog u prvoj godini predviđena je sa aspekta osnovnih moralnih pojmova. U drugoj godini problematizacija etičkog pitanja se usmjerava na politiku kao znanost i kao vještinu. U trećoj godini se morlani sadržaji dovode u odnos na religiju i to s aspekta raznih religijskih koncepata.

Etička pitanja predviđena za četvrtu godinu fundinirana su filozofskim, znanstvenim, tehničkim, estetskim i pedagoškim aspektom.

CILJ

Problem etike, predviđen za četiri godine izučavanja u gimnaziji vodi učenike u susret s različitim tumačenjima i prilazima u odnosu morala i pitanja političkog, pravnog, društvenog karaktera. Intencija je na problematizaciji protivrječnosti moralnog i političkog. Zato je ovaj predmet i okrenut cilju da se uz kognitivnu stranu moralnih vrijednosti razvija i formira kritički stav. U prvom razredu tretiraju se osnovni moralni pojmovi u kontekstu različitog vremena i kultura. U drugom razredu edukacija je usmjerena prema političkom životu i djelovanju i razvija sposobnost preispitivanja i kritičkog prosuđivanja, ali i mogućeg susreta na relaciji izgradnje humane zajednice. Cilj u trećem razredu je u nastavku problematizacije etičkih pitanja i to s aspekta morala i religije. U četvrtom razredu etička pitanja se definiraju historijski – problemski. U suštini su fundirana filozofskim, znanstveno-tehničkim, estetskim kao i odgojnim aspektom. Odgojni aspekt je usmjeren na spoznaju o moralu kao odgojnoj komponenti bosanskog i zapadnoevropskog kulturnog ishodišta.

ZADACI

- Da učenici steknu osnovna znanja o etičkim pojmovima
- Da učenici stvore potrebu za tolerancijom
- Pomoć u formiranju vrijednosne orijentacije i pozitivnih stavova
- Razvijanje polemičkih sposobnosti i kritičkog odnosa
- Znati razumjeti i moći objasniti osnovna etička pitanja
- Upoznati mjesto i ulogu etike u sistemu znanosti i disciplina
- Upoznati različita gledišta, pravce razvoja i etičke sisteme
- Osposobiti se za moralno prosuđivanje i donošenje ocjene
- Prepoznati i usvajati univerzalne moralne vrijednosti i zauzeti stav - Razvijati znatiželju i vlastiti odnos prema bitnim etičkim pitanjima
- Upoznati različita gledišta o političkim odnosima i političkom djelovanju
- Razumijevanje moralnih problema s aspekta tretmana historijskih uvjeta nastajanja
- Razumijevanje, prepoznavanje, te osposobljavanje za moralnu ocjenu u tretmanu znanosti i sl.
- Razvijanje polemičkog stava i iznošenje kritičkog odnosa na relaciji stvaralačkog i razarajućeg upoznavanja s osnovnim etičkim stavovima u odgoju jednog dijela država zapadnoevropske civilizacije.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Čovjek kao biće sveukupnih odnosa	7
2.	Moral i politika	7
3.	Moral, pravo i sloboda	6
4.	Običaji i moral	5
5.	Država, ideologija i moral	5
6.	Ravnopravnost i moral	5
	Ukupno:	35

1. ČOVJEK KAO BIĆE SVEUKUPNIH ODNOSA

- Čovjek kao prirodno i razumno biće – homonatural, homosapiens
- Čovjek kao religiozno i moralno biće – homoreligiozus, homoetikus
- Čovjek kao biće rada – homofaber
- Čovjek kao političko biće i biće prakse – zoonpolitikon, homopraksis

2. MORAL I POLITIKA

- Moral i politika uticaj politike na moralni svijet
- Protivrjeđe moralne i političke situacije
- Moral u odnosu na politički cilj i sredstva
- Moral i demokratija
- Moral i nacija
- Moral, politika i inteligencija

3. MORAL, PRAVO I SLOBODA

- Moral, sloboda i politika
- Slobodna volja, slobodan izbor, lojalnost i društveni okvir - Moral i pravna sloboda
- Moral i pravo, elementi podudarnost i protivrječnost

4. OBIČAJI I MORAL

- Običaji, moralne norme, moralno djelovanje
- Kriza moralnih vrijednosti
- Tradicija i kriza tradicionalnog

5. DRŽAVA, IDEOLOGIJA I MORAL

- Odnos autoriteta države i morala
- Autoritet ličnosti i kriza autoriteta
- Humaziam, moral i ideologija
- Rat i moral
- Moral i segregacija
- Moral i fašizam

6. RAVNOPRAVNOST I MORAL

- Etička načela ravnopravnosti
- Ravnopravnost među spolovima
- Materinstvo, moralni i oravni odnosi
- Vrijednosni sistem u planiranju porodice
- Vrijednosni sistem i odluka o rađanju
- Vrijednosni sistem sloboda i istospolni brakovi

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za filozofiju i sociologiju, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor filozofije i sociologije, sociologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je filozofija, sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za filozofiju i sociologiju, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor filozofije i sociologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je filozofija, sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;

TREĆI RAZRED

BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST (REDOVNA NASTAVA)

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJ

Neposredni cilj nastave jeste ovladavanje jezičkom strukturom i s tim u vezi i izgrađivanje svijeti o ulozi jezika u kulturnom razvoju naroda, razvijanja sposobnosti za održavanje, saznavanje i stvaranje jezičkih vrijednosti i osposobljavanje učenika da se pouzdano koriste jezičkom literaturom u daljem obrazovanju.

ZADACI:

- Proučavanje maternjeg jezika kao sistema na svim nivoima strukture, fonetske, morfološke, leksičke, sintaksičke i stilističke kao sredstvo sporazumijevanja;
- Tumačenje jezičkih pojava u naslijeđima i novostvorenim djelima;
- Odgoj u duhu jezičke tolerancije;
- Usvajanje lingvističkih znanja;
- Razvoj sposobnosti praktične primjene teorijskih znanja o jezičkim pojavama;
- Upoznavanje sistema bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika na svim jezičkim nivoima i usvajanje gramatičkog sistema;
- Upoznavanje historije jezika i poimanje složene jezičke historije bosanske kulture;
- Razumijevanje narječja bosanskog, hrvatskog i srpskog književnog jezika;
- Usmeno i pismeno služenje jezikom u svakodnevnom tipičnom i najvažnijem ophođenju u savremenoj civilizaciji i društvu;
- Usvajanje pravopisnih i ortopedskih pravila i konvencija, a u skladu sa savremenom normom;
- Sticanje znanja o književnosti u svijetu i kod nas;
- Razumijevanje književnosti kao umjetnosti;
- Upoznavanje sa najznačajnim djelima bosanskohercegovačke književnosti, južnoslavenskih književnosti i svjetske književnosti;
- Upoznavanje s razvojnim epohama i periodima u historiji književnosti;
- Razumijevanje književnosti kao oblika nacionalne kulture i kao vida nacionalnog samopotvrđivanja;
- Upoznavanje nacionalnog i kulturno-historijskog naslijeđa naroda Bosne i Hercegovine; - Razumijevanje književnih i jezičkih činjenica: razvijanje sposobnosti za kritičko sagledavanje jezičkih i drugih umjetnina, te njihovo estetsko i kulturološko vrednovanje;
- Upoznavanje medija i kanala kojima su se tokom historije prenosile i naraštajima predavale jezičke i književne činjenice: rukopisa, knjiga, časopisa, manifestacija, književnih i jezikoslovnih pokreta i skupina, modernih sredstava masovnog komuniciranja;
- Razumijevanje naučnog pogleda na kojima se tumače književne i jezičke činjenice s obzirom na jezički kod i na historijske presjeke, a u skladu sa modernim poimanjem retorike, estetike, teorije komunikacije i semiotike.

PROGRAMSKI SADRŽAJI:

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Jezik:	35
1.1.	Sintaksički nivo jezičke analize	17
1.2.	Historija jezika	5
1.3.	Jezik u upotrebi	13
2.	Književnost:	70
2.1.	Romantizam	25
2.2.	Realizam	25
2.3.	Moderna	20
	Ukupno:	105

JEZIK

I. SINTAKSIČKI NIVO JEZIČKE ANALIZE

- Predmet sintakse; Riječ, sintagma, rečenica; Sintaksički nivo jezičke analize
- Sastav sintagmi; Sintagma i rečenica;
- Rečenica kao gramatička i komunikativna jedinica; rečenice po sastavu, rečenice po ciljnoj usmjerenosti
- Subjekt: gramatička svojstva; Rečenice bez subjekta
- Glagolski i neglagolski predikat
- Atribut i apozicija; Objekat i priloške odredbe
- Složena rečenica; Red riječi u rečenici; Intonacija rečenice
- Sklapanje rečenica nizanjem i povezivanjem
- Upravni govor
- Nezavisnosložene rečenice (tipovi)
- Zavisnosložene rečenice (tipovi)
- Kongurencija¹
- Sintaksa vezanog teksta - diskursa

¹ Informativno

II. HISTORIJA JEZIKA

- Bosanski, hrvatski jezik u 19. Stoljeću - period romantizma - odnos prema jeziku, Bečki dogovor
- Bosanski jezik za vrijeme Austro-Ugarske (uloga Benjamina Kalaja, Gramatika iz 1980.)

III. JEZIK U UPOTREBI

- Raspravljjanje kao tip vezanog teksta
- U toku školske godine predviđene su četiri školske pismene zadaće.

KNJIŽEVNOST

I. OSNOVNI POJMOVI IZ TEORIJE I NAUKE O KNJIŽEVNOSTI

1. ROMANTIZAM

Građanske revolucije u Evropi. Prodor individualizma. Kult „genija“ kao stvaraoca koj i sam sebi propisuje pravila. Kult Prirode i prirodnih oblika stvaranja. Otkriće novih modela kulture, koji su drugačiji od klasicističkog, aristokratsko-dvorskog modela: barok, orijentalna umjetnosti i poezija, usmena, naroda književnost (balada „Hasanaginica“ i njen prijem kod evropsih romantičara). - E.A. Po: „Gavran“

- Romantizam u južnoslavenskim književnostima (pojam maternjeg jezika, Ilirski pokret kod Hrvata...)
- I. Mažuranić ili P. Preradović
- A. Međedović: „Ženidba Smailagić Mehe“ (odlomak)
- A. Softić: Antologija

2. REALIZAM

Historijske i misaone pretpostavke evropskog realizma. Društveno - historijski i kulturno - civilizacijski kontekst. Razvoj nauke i tehnike, ideja progresna. Doktrina pozitivizma. Razvoj društvenih nauka i kritičko - analitički odnos prema stvarnosti. Postupci i tehnike realističkog oblikovanja. Objektivnost, reprezentativnost (tipičnost) i individualizacija likova. Socijalno - psihološka motivacija. Kritika kao strogo objektivna nauka. Tumačenje duhovnih pojava uz pomoć mehaničkog djelovanja prirodnih faktora; rase, sredine i trenutaka. Metodološka ograničenja pozitivizma i scijenizma. Neutralizam. Specifičnost realizma u južnoslavenskim književnostima.

- F.M. Dostojevski: „Zločin i kazna“
- Realizam u južnoslavenskim književnostima
- S. S. Kranjčević: Pjesme (izbor)

Bošnjačka preporodna književnosti

- Safet - beg Bašagić: Izabrane pjesme
- O. Aziz: „Bez nade“
- A. Šantić: „Pjesme“ (izbor)

- S. Ćorović: „Komšije“

3. MODERNA

Razaranje realizma. Bodler kao začetnik moderne lirike. Nova misija poezije. Kult umjetničke forme. Parnas, simbolizam i imprevizionizam. Procvat lirike. Hermetizam: magija riječi kao nosilac suštine i izvor čistih ideja. Geneza moderne i njeni predstavnici u južnoslavenskim književnostima na prelomu 19. i 20. stoljeća.

- P. Verlen: „Pjesme“ (izbor)
- V. Vitman: „Vlati trave“
- H. Ibzen: „Nora“
- A. G. Matoš: „Pjesme“ (izbor)
- V. Vidarić: „Pjesme“ (izbor)
- M. Ć. Ćatić: Pjesme (izbor)

7. LEKTIRA²

- J.W. Gete: „Jadi mladog Vertera“
 - A.S. Puškin: „Evgenije Onjegin“
-
- Onore de Balzak: „Evgenija Grande“ ili „Čiča Gorio“
 - L.N. Tolstoj: „Ana Karenjina“
 - A. Kovačić: „U registraturi“
 - A. Šenoa: „Zlatarevo zlato“ ili „Prosjak Luka“
 - L. Kostić ili Đ. Jakšić (izbor)
 - E. Mulabdić: „Zeleno busenje“
 - Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak: „Narodno blago“
 - Š. Bodler: „Cvijeće zla“
 - B. Stanković: „Nečista krv“
 - I. Vojnović: „Dubrovačka trilogija“

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost ili odsjek za južnoslavenske jezike i književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem, gdje su bosanski/hrvatski/srpski jezik ili književnost/južnoslavenski jezici ili književnost glavni ili ravnopravni predmeti u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor

² Obavezno obraditi osam djela

bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje su bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost ili književnost naroda BiH i bosanski/hrvatski/srpski jezik glavni ili ravnopravni predmeti u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST (IZBORNA NASTAVA)

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJ

CILJEVI I ZADACI IZBORNE NASTAVE ZA III i IV RAZRED:

Učenici treba da:

- se bave jezičkim i književnim sadržajima na višem nivou nego u redovnoj nastavi;
- se osposobe za samostalni kreativni pristup jezičkoj i književnoj problematici;
- se osposobe za samostalno problemsko bavljenje odabranim nastavnim sadržajima;
- razvijaju sposobnost timskog rada, shodno sklonosti prema određenim nastavnim sadržajima i načinu njihova proučavanja;
- razvijaju sposobnosti uočavanja bitnog i vrijednog u književnom djelu;
- stvaraju duhovnu potrebu za čitanjem i proširivanjem spoznaja dobijenih na izbornoj nastavi;
- ovladaju jezičkim, književnim, historijskim i teorijskim problemima;
- stručno se bave jezikom i književnim djelom;
- steknu umijeća kritičkog promišljanja o književnim djelima i pojavama; - razvijaju umijeće esejističkog pristupa književnom djelu i umijeće pisanja eseja; - razvijaju govornu kulturu;
- postignu viši nivo pismenog izražavanja.

ZADACI:

Zadaci izborne nastave:

- Spoznavanje suštine književnosti. Poimanje smisla književnog stvaranja.
- Razvijanje učeničke kreativnosti u oblasti govornih vježbi i usmenog kritičkog raspravljanja o djelu. Razvijanje sposobnosti pisanja kritičkih osvrti, rasprava i posebno eseja o pojedinim književnim pojavama, djelima i problemima.
- Bavljenje literaturom o književnosti. Usvajanje potrebe za konsultiranjem književne kritike, esejistike, književnih rasprava, studija, biografija i monografija, teorije i historije književnosti, leksikona književnih pojmova i raznih rječnika,
- Kompariranje književne umjetnosti i ostalih umjetničkih disciplina, posebne likovne, pozorišne i filmske umjetnosti.
- Književno - znanstveno upoređivanje, posebno književnosti i historije, filozofije i psihologije.
- Istraživačko bavljenje književnom, naučnom i jezičkom materijom.

Napomena

Zadaci koje učenici imaju u izbornoj nastavi u dijelu koji se ne bavi jezičkom materijom, hronologijom književnih kretanja i pristupom književnom, lirskom, epskom i dramskom djelu, podudarni su u osnovi sa obavezama koje imaju u redovnoj nastavi jezika i književnosti u III i IV razredu, stoga ih nije potrebno posebno navoditi.

PROGRAMSKI SADRŽAJI:

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Jezik:	31
1.1.	Sintaksički nivo jezičke analize	10
1.2.	Historija jezika	5
1.3.	Jezik u upotrebi	16
2.	Književnost:	54
2.1.	Romantizam	25
2.2.	Realizam	25
2.3.	Moderna	20
3.	Teme za samostalni i grupni rad	20
	Ukupno:	105

JEZIK

I. SINTAKSIČKI NIVO JEZIČKE ANALIZE

- Sintaksa: pojam, predmet, jedinice, odnosi među sintaksičkim jedinicama
- Sintagma, sintagma i rečenica, vrste sintagmi
- Rečenica, pojam rečenice, klasifikacija rečenice, gramatičko ustrojstvo rečenica, obavijesno ustrojstvo svojstva rečenice: modalnost, predikativnost, ciljna usmjerenost, diskretnost, složena rečenica, subjekat, predikat, adverbijalna odredba, atribut i apozicija.

II. HISTORIJA JEZIKA

- Bosanski, hrvatski jezik u 19. stoljeću - period romantizma - odnos prema jeziku, Bečki dogovor
- Bosanski jezik za vrijeme Austro-Ugarske (uloga Benjamina Kalaja, Gramatika iz 1980. i usporedba s aktuelnom gramatikom)

III. JEZIK U UPOTREBI

- Raspravljjanje kao tip vezanog teksta

- Upotreba interpunkcijskih znakova, posebice zarez, u složenoj rečenici, pisanje negacije, sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi.
- U toku školske godine predviđene su četiri školske pismene zadaće: pozorišna i filmska kritika, književna kritika, rasprava (četiri pismene zadaće, pisati dva časa, ispravka dva časa)

KNJIŽEVNOST

I. OSNOVNI POJMOVI IZ TEORIJE I NAUKE O KNJIŽEVNOSTI

1. ROMANTIZAM

- Romantizam u evropskoj književnosti: pojava, značajke, predstavnici i djela; motivi i teme, pomantičarska osjećajnost, tip suvišnog čovjeka, odnos prema prirodi, historijsko, mistično i metafizičko.
- Predstavnici: Bajron, Gete, Ljermontov, Edgar Alan Po
- Romantizam u južnoslavenskim književnostima: Kosta Herman
- Narodne pjesme muslimana u BiH (Aiša Softić Antologija, I. Mažuranić, Laza Kostić)

2. REALIZAM

Realizam u evropskoj književnosti, pojam, značajke, predstavnici i djela

- Naturalizam
- Predstavnici: Balzak: „Šagrenska koža“ („Evgenija Grande“), Dostojevski: „Dvojniki“, Flober: „Novembar“
- Realizam u južnoslavenskim književnostima: A. Kovačević, S. Matavulj - pripovjetke, Nafija Sarajlić: „Teme“
- Poezija: Šantić, Kranjčević, Bašagić

3. MODERNA

- Moderna: pojava, odlike
- Predstavnici: Bodler, Rilke, Vitmen, Teufik Fikret, Vidrić, Matoš, B. Stanković

4. **SAVREMENA KNJIŽEVNOST:** Hese: „Sidarta“, Koeljo: „Alkemičar“, Markes „Ljubav u doba kolere“, Tarik Ali: „U sjeni narova drveta“, Džojls: „Portret umjetnika u mladosti“, M. Jergović: „Mama Leone“, M. Krleža: „Povratak Filipa Latinovića“, Džemaludin Alić: „Demijurg“³

TEME ZA SAMOSTALNI I GRUPNI RAD

Teme po izboru učenika i nastavnika⁴:

- Romantični - realistički - savremeni junak romana
- Odnos umjetnika prema vremenu i stvarnosti na primjeru romantičkog, realističkog i savremenog pogleda na svijet

³ Obraditi po dva djela po izboru nastavnika i učenika.

⁴ Teme se mogu obrađivati u usmenoj i pisanoj formi, zavisno od izabrane teme.

- Mistično i metafizičko u romanu
- Psihološka i filozofska dimenzija u romanesknoj radnji
- Jezik i stilska izražajna sredstva u poeziji romantizma i realizma
- Karakteristike stila u romantičnom, realističkom i savremenom romanu
- Psihologija i sudbina žene u bošnjačkoj književnosti
- Pisanje eseja iz oblasti književnosti, pozorišne i filmske umjetnosti
- Pisanje pritičke i rasprave

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost ili odsjek za južnoslavenske jezike i književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem, gdje su bosanski/hrvatski/srpski jezik ili književnost/južnoslavenski jezici ili književnost glavni ili ravnopravni predmeti u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje su bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost ili književnost naroda BiH i bosanski/hrvatski/srpski jezik glavni ili ravnopravni predmeti u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

ENGLISKI JEZIK (PRVI STRANI JEZIK) - REDOVNA NASTAVA, NAPREDNI NIVO

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Programski sadržaji engleskog jezika u trećem razredu opće gimnazije su na naprednom novou - *upper - intermediente*. Program sadrži cjelovito pokrivanje gramatičkih i leksičkih sistema engleskog jezika (*a comprehensive coverage of the grammatical and lexical systems of English*) u komparaciji sa iscrpnim vježbanjima četiri poznate jezičke vještine u komunikativnom kontekstu (*reading, writing, speaking, listening*). Izrađen je jedinstven pristup razvoju vokabulara i na receptivnom i na produktivnom nivou.

Ciljevi i zadaci, pored navedenih u prezentaciji nastavnih sadržaja u prethodnim razredima, su da se učenici ohrabre i analiziraju sisteme praktične primjene jezika, da budu izloženi nizu izazovnih i zanimljivih vrsta tekstova tokom aktivnosti slušanja i razumijevanja govora (*Listening*) i čitanja (*Reading*). Učenici trebaju unositi vlasitita iskustva i osjećaj za ostvarenje precizne i pouzdane upotrebe jezika - *accurate and confident language in use*.

Osnovni ciljevi i strukture nastavnog plana i programa trebaju da:

- navedu učenike na bolje učenje sa sadržajima koji su zanimljivi i dobro osmišljeni,
- se bave stvarima koje privlače pažnju i od direktnog su interesa za tinejdžere i ranu dob odraslih, - pomažu učenicima da preciznije uče o svijetu, nauci, umjetnosti, životu...
- istaknu kulturni aspekt sa fokusom na različitim kulturama širom svijeta (npr. svadbe, festivali, i dr.) uz posebnu pažnju na zemlje engleskog govornog područja i dodatne informacije o bosanskoj kulturi i tradiciji,
- obezbijede gramatičku građu za obradu u okviru konteksta obrađivane teme,
- razvijaju sve četiti jezičke vještine i studentima predoče strategije komuniciranja, uz jasnu leksičku i funkcionalnu građu,
- omoguće učenicima korištenje strategija i jezika koji se usvaja u toku prethodne nastave,
- pomaže učenicima da komuniciraju na engleskom jeziku i da koriste kontekst za usvajanje nove leksike, odnosno vokabulara.

Jezičke vještine

Za uspješno rješavanje komunikativnih zadataka i ostvarenje zadatah ciljjeva moraju biti temeljito izgrađivane poznate četiri uslovno izdvojene jezičke vještine:

Čitanje - *reading*, slušanje - *listening*, pisanje - *witing* i usmeno izražavanje - *speaking*.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje govora- Listening	9
2.	Usmeno izražavanje - Speaking	9
3.	Čitanje i razumijevanje teksta - Reading	9
4.	Pismeno izražavanje - Writing	9
5.	Prevođenje	8
6.	Tematika	8
7.	Vokabular	9
8.	Gramatičko gradivo	9
	Ukupno:	70

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE GOVORA - LISTENING

- Slično radu u prvom i drugom razredu, učenici slušaju različite vrste govornika u raznim situacijama, dijalozima, monolozima, telefonskim razgovorima, informativnim tekstovima, opisivanjima, davanju prezentacija, praćenju kviza na radiju i televiziji, intervjui i sve više demonstriraju svoje samopouzdanje i praktična znanja u aktivnom učešću u govornim aktivnostima na času i van škole.
- Veoma su korisna slušanja monologa u kojima se opisuje neka osoba, predmet ili mjesto, intervjui sa tinejdžerima koji dolaze iz zemalja engleskog govornog područja, slušanje šala, anegdota, različitih oblika smijeha, ironije, muzičkih djela u kratkim kompozicijama, dijaloga, radio programa, muzike i pojedinih filmova i sl.
- Vještina slušanja i razumijevanja govora - listening se razvija kroz rješavanje niza različitih provjerenih tipova zadataka.

2. USMENO IZRAŽAVANJE - SPEAKING

- Jedan od najvažnijih praktičnih ciljeva učenja stranog jezika je vođenje razgovora i izlaganje vlastitih ideja. Najbolji rezultati se postižu u radu sa manjim grupama. Nastavnici su obavezni

pomagati učenicima da su sklopu obrađivane tematike budu u stanju tečno govoriti o sebi i zbivanjima u svijetu.

- Raznovrsni zadaci se koriste i za vježbe usmenog izražavanja i razvijanja govorne strategije u usmenoj komunikaciji, kao što su različite uloge u davanju i pribavljanju informacija - roleplays, kazivanje opisa ljudi - *describing people*, razgovori o svojim ranim osjećanjima i kazivanja o sebi - *talking about early memories*, vođenje rasprava o konkretnim predmetima ili pojmovima, planiranju nekih aktivnosti, učešća u diskusijama po grupama i prezentacija pred razredom na zadatu temu - *a class presentation of a chosen topic*, iznošenje vlastitih iskustava - *personal experience*, i pričanje šala - *telling a joke*, razgovor o muzici (na primjer - lični ukus, reakcije na različite stilove u muzici), o nauci danas, robotici, rješavanje zadataka tipa kviza iz domena različitih naučnih disciplina.

3. ČITANJE I RAZUMIJEVANJE TEKSTA - READING

- Učenici obrađuju raznovrsne zanimljive tekstove iz odabrane literature, časopisa i novina, elektronske pošte - *e mail*, i „dozirane” lektire - *graded readers* gdje rješavaju različite tipove zadataka. Pažnja se usmjerava najviše na kratke biografije, zabavne tekstove kao što su analiza rukopisa - grafikologija, formalna i neformalna pisma i elektronska pošta - *e mail*, zabavne priče iz novina i časopisa, izvodi iz književnih djela različitih žanrova, opisi ljudi i događaja, analize filmova i tekstova o putovanjima čovjeka u svemir i sl.
- U prezentaciji nove građe i njenoj konsolidaciji, pored ranije spominjanih uspješnih oblika rada koriste se razne nove tehnike usvajanja i konsolidacije obrađenog gradiva.

4. PISMENO IZRAŽAVANJE - WRITING

- Pisanje - *Writing* je važna aktivnost u ostvarivanju uspješne komunikacije među učenicima i njihovim poznanicima širom svijeta. Ovim se razvijaju strategije razmišljanja o idejama - *thinking of ideas*, pripreme - *preparation* i sastavljanje bilješki za pisani sastav - *writing notes*, pisanje raznih sastava i eseja - *essays*, razrade ideja - *organising ideas*, te pouzdano korištenje znakova interpunkcije - *punctuation*.
-
- Pisanje - *Writing* je veoma značajno danas u pismenim komuniciranjima preko internet (*email*), razmjeni formalnih i neformalnih pisama - *letters and postcards*, davanju opisa mjesta, ljudi - *description of people and places*, profila najpoznatijih javnih radnika, glumaca, muzičara, sportista itd. - *star profile*, pisanja zabavnih ličnih anegdota i šaljivih priča, kritičkih osvrti na film, članaka raznih vrsta sa formalnim i neformalnim stilom, i sl. Pisanje je na znatno složenijem višem nivou u svakom pogledu u odnosu na drugi razred.

5. PREVOĐENJE - TRASLATING/INTERPRETING

- Pismeno prevođenje tekstova srednje težine s engleskog na maternji jezik i obrnuto
- Uočavanje i spoznavanje razlika u strukturama i načinima izražavanja u maternjem i engleskom jeziku

6. TEMATIKA - TOPICS

- Teme iz kulture i civilizacije zemalja engleskog govornog područja i BiH,

- Gradovi i regije zemalja engleskog govornog područja,
- Slobodno vrijeme (književna djela različitih žanrova - odlomci, film, pozorište, novele, muzika),
- Škola i učenje; usporedba školskih sistema, formalna i neformalna korespondencija,
- Porodica, prijatelji, zapošljavanje,
- Naučni trendovi, naučna dostignuća u različitim znanostima, neke zanimljivosti iz medicine,
 - Naučna fantastika

7. RJEČNIK - VOCABULARY

- Izbor i uvođenje novih riječi zasnovano na komunikacijskom kontekstu,
- Korištenje vlastitog učeničkog rječnika koje učenici sastavljaju prateći nastavu,
- Upotreba razne literature, rječnika i priručnika za vježbe vokabulara,
- Vježbe upotrebe novih i nepoznatih riječi i vještina razumijevanja u datom kontekstu

8. GRAMATIČKO GRADIVO - GRAMMAR

1. Glagolska vremena i glagolski oblici - Ponavljanje glagolskih vremena kao i različitih oblika glagola / Pasiv i aktiv

1.1 Glagolski oblici sadašnjeg vremena

- 1.1.1. Obično sadašnje vrijeme
- 1.1.2. Trajno sadašnje vrijeme
- 1.1.3. Obični sadašnji perfekt
- 1.1.4. Trajni sadašnji perfekt

1.2 Glagolski oblici prošlog vremena

- 1.2.1. Obično prošlo vrijeme
- 1.2.2. Trajno prošlo vrijeme
- 1.2.3. Obični prošli perfekt
- 1.2.4. Trajni prošli perfekt

1.3 Načini izražavanja budućnosti

- 1.3.1. Obično sadašnje vrijeme
- 1.3.2. Trajno sadašnje vrijeme
- 1.3.3. Izraz *to be going to*
- 1.3.4. Obično buduće vrijeme
- 1.3.5. Trajno buduće vrijeme
- 1.3.6. Perfekt buduće vrijeme

1.4 Upotreba trajnih vremena i glagolskih vremena perfekta i njihovih glagolskih oblika (Dodatne vježbe)

2. Modalni glagoli i izrazi (ponavljanje)

- 2.1 Modalni glagoli (*must, may, may not, might, can't, could*)
- 2.2 Modalni glagoli za nagađanje koji se odnose na sadašnjost i prošlost – (*might know, might be, might have been*)
- 2.3 Modalni glagoli u prošlom vremenu (*had to, used to, would, should/shouldn't, could/couldn't, was/were able to*)

- 2.4 Modalni glagoli za zabrane, dopuštenja, obaveze i izuzeća (*must, can, mustn't, needn't*)
 - 2.5 Modalni glagoli za obavezu i nužnost (*must, have to*)
 - 2.6 Modalni glagoli za slučaj nedostatka obaveze (*needn't, do not, have to, do not, need to, needn't have done*)
 - 2.7 Ostali slučajevi upotrebe modalnih glagola za manju obavezu ili savjet, sposobnost, mogućnost, Predviđanje za budućnost, namjera i spontane odluke, tipično ponašanje ili navike u sadašnjosti i u prošlosti.
- 3. Pridjevi**
- 3.1 Pridjevi za opis ličnosti
 - 3.2 Pridjevi za izražavanje mišljenja
 - 3.3 Komparativ i superlativ
 - 3.4 Nepravilni oblici komparativa i superlativa
 - 3.5 Složeni pridjevi
- 4. Prilozi**
- 4.1 Prilozi za način (*well, kindly, unexpectedly*)
 - 4.2 Prilozi za učestalost (*always, frequently, never*) - ponavljanje
 - 4.3 Prilozi za mjesto i za pravac (*above, down, there*) - ponavljanje
 - 4.4 Određivači – ponavljanje
 - 4.5 Određivačikoji se ne mogu koristiti sa pridjevima.
- 5. Prepozicije (ponavljanje)**
- 5.1 Prepozicije koje dolaze poslije pridjeva
 - 5.2 Prepozicije koje dolaze poslije glagola
 - 5.3 Prepozicije u određenim izrazima
 - 5.4 Prepozicije u neslužbenim rečenicama
 - 5.5 Prepozicije sa oblicima pasiva
 - 5.6 Prepozicije u frazama
 - 5.7 Prepozicije u složenim riječima
 - 5.8 Prepozicije koje stoje na kraju klauze ili rečenice
- 6. Zamjenice (ponavljanje)**
- 6.1 Lične zamjenice (u nominativu: *I, you, he, she, it, we, you, they*; u akuzativu: *me, you, him, her, us, you, them*)
 - 6.2 Složene lične zamjenice (*myself, yourself, himself, herself, itself, ourselves, yourselves, themselves*) – upotreba naglašenih i povratnih zamjenica
 - 6.3 Prisvojne zamjenice (*mine, yours, his, hers, ours, yours, theirs*)
 - 6.4 Uzajamne zamjenice (*each, other, one another*)
 - 6.5 Relativne zamjenice: *who, which, that, whose, whom, where, when*
 - 6.6 Zamjenice (*one, you – anyone*)
- 7. Imenice i tvorba riječi**
- 7.1 Brojive imenice – ponavljanje
 - 7.2 Nebrojive imenice – ponavljanje
 - 7.3 Uobičajni izrazi koji se koriste sa nebrojivim imenicama (*a piece of..., a spoonful of..., a glass of..., a bar of..., a slice of..., a news item*) – ponavljanje

- 7.4 Imenice koje zbunjuju (*profits / benefits, career / course, clothes / dresses, fathers / parents*)
- 7.5 Neke ostale riječi koje zbunjuju
- 7.6 Tvorba riječi
- 7.7 Složene riječi
- 7.8 Pravilna i nepravilna množina imenica i posebni slučajevi
- 7.9 Produžetak: Britanski i američki engleski, onomatopeja
- 8. Određivači**
 - 8.1 *a lot, lots (of)*
 - 8.2 *many, much*
 - 8.3 *more, most*
 - 8.4 *some, any (of)*
 - 8.5 *a / an / the* (članovi + bez člana)
 - 8.6 *the other / the second / the another*
 - 8.7 *all*
 - 8.8 *a / an / another*
 - 8.9 prisvojne zamjenice: *my, your, his, her, its, our, their*
 - 8.10 pokazni pridjevi i zamjenice: *this / that, these / those*
- 9. Relativne klauze**
 - 9.1 Vrste relativnih klauza – ponavljanje
 - 9.2 Određene relativne klauze
 - 9.3 Neodređene relativne klauze
 - 9.4 Usklađene relativne klauze
 - 9.5 Skraćene relativne klauze
- 10. Glagolski obrasci**
 - 10.1 Infinitivi, glagol *-ing* i *-ed* oblici;
 - 10.2 Glagoli + *ing* oblik (*adore, avoid, consider, enjoy, finish, hate, like, love*) – ponavljanje
 - 10.3 Glagoli + infinitiv (*afford, agree, choose, decide, help, expect, manage, would like / love / prefer*)
 - 10.4 Glagoli koji se mogu pojaviti u oba oblika tada i imaju različito značenje kao npr. *stop, stopping*
 - 10.5 Upotreba sadašnjeg i prošlog participa u glagolskim vremenima – ponavljanje
- 11. Glagoli sastavljeni od više riječi / frazalni glagoli (glagoli od dvije ili tri riječi)**
 - 11.1 Glagoli sa propozicijama
 - 11.2 Glagoli sa i bez objekta
 - 11.3 Frazalni glagoli sa (*get, take*)
- 12. Idiomi, poslovice i određene fraze**
 - 12.1 Idiomatski izrazi
 - 12.2 Određeni izrazi (sa i bez člana)
 - 12.3 Skraćenice
 - 12.4 Poslovice
- 13. Veznici**
 - 13.1 Veznici za niz

13.2 Veznici za razloge i namjene

13.3 *So, such*

13.4 *Either ... or / neither ... nor*

13.5 Veznici sa participima

14. Znaci interpunkcije (ponavljanje)

- Interpunkcija prilikom službenog i neslužbenog pisanja

15. Fonologija

15.1 Poteškoće prouzrokovane zvukom pojedinih samoglasnika i suglasnika

15.2 Izgovaranje – stres pojedinih riječi

15.3 Izgovaranje – skraćivanje

15.4 Izgovaranje – naglašavanje

15.5 Stres i intonacija (u mjenjanju značenja rečenica): modifikator

16. Dodatne kratke priče i poeme na engleskom

- Za nastavnike sa manjim razredima ili grupama (izabrani tekst od strane nastavnika iz udžbenika za učenike
- Ili drugih povjerljivih izraza

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor engleskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je engleski jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor engleskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je engleski jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

ENGLESKI JEZIK (PRVI STRANI JEZIK) - IZBORNA NASTAVA, NAPREDNI NIVO

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

- Programski sadržaji engleskog jezika u trećem razredu opće gimnazije su na naprednom novou
- *upper - intermediente*. Program sadrži cjelovito pokrivanje gramatičkih i leksičkih sistema engleskog jezika (*a comprehensive coverage of the grammatical and lexical systems of English*) u komparaciji sa iscrpnim vježbanjima četiri poznate jezičke vještine u komunikativnom kontekstu

(*reading, writing, speaking, listening*). Izrađen je jedinstven pristup razvoju vokabulara i na receptivnom i na produktivnom nivou.

Ciljevi i zadaci, pored navedenih u prezentaciji nastavnih sadržaja u prethodnim razredima, su da se učenici ohrabre i analiziraju sisteme praktične primjene jezika, da budu izloženi nizu izazovnih i zanimljivih vrsta tekstova tokom aktivnosti slušanja i razumijevanja govora (*Listening*) i čitanja (*Reading*). Učenici trebaju unositi vlastita iskustva i osjećaj za ostvarenje precizne i pouzdane upotrebe jezika - *accurate and confident language in use*.

Osnovni ciljevi i strukture nastavnog plana i programa trebaju da:

- navedu učenike na bolje učenje sa sadržajima koji su zanimljivi i dobro osmišljeni,
- se bave stvarima koje privlače pažnju i od direktnog su interesa za tinejdžere i ranu dob odraslih, - pomažu učenicima da preciznije uče o svijetu, nauci, umjetnosti, životu...
- istaknu kulturni aspekt sa fokusom na različitim kulturama širom svijeta (npr. svadbe, festivali, i dr.) uz posebnu pažnju na zemlje engleskog govornog područja i dodatne informacije o bosanskoj kulturi i tradiciji,
- obezbijede gramatičku građu za obradu u okviru konteksta obrađivane teme,
- razvijaju sve četiri jezičke vještine i studentima predoče strategije komuniciranja, uz jasnu leksičku i funkcionalnu građu,
- omoguće učenicima korištenje strategija i jezika koji se usvaja u toku prethodne nastave,
- pomaže učenicima da komuniciraju na engleskom jeziku i da koriste kontekst za usvajanje nove leksike, odnosno vokabulara.

Jezičke vještine

Za uspješno rješavanje komunikativnih zadataka i ostvarenje zadatah ciljjeva moraju biti temeljito izgrađivane poznate četiri uslovno izdvojene jezičke vještine:

Čitanje - *reading*, slušanje - *listening*, pisanje - *witing* i usmeno izražavanje - *speaking*.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje govora- Listening	13

2.	Usmeno izražavanje - Speaking	13
3.	Čitanje i razumijevanje teksta - Reading	11
4.	Pismeno izražavanje - Writing	11
5.	Prevođenje	11
6.	Tematika	11
7.	Vokabular	13
8.	Gramatičko gradivo	13
9.	Engleski jezik u upotrebi - English in use	9
	Ukupno:	105

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE GOVORA - LISTENING

- Učenici bi trebali imati sposobnost da poslušaju i shvate autentičan tekst i iz njega razdvoje glavne ideje od sporednih, da shvate samu bit ili da slušajući tragaju za specifičnom informacijom. Autentični tekstovi bi trebali biti raznovrsni: proglašaji, radio emisije, telefonske poruke, razgovori, predavanja, intervjui, sastanci i sl. Učenici bi trebali pokušati praviti zabilješke tokom slušanja.
- Intervjui
 - a. Glavni sadržaj u nekoliko riječi
 - b. Dopunjavanje rečenica
 - c. Slušanje koje se odnosi na određene informacije
- Konverzacije - Višestruki izbor
- Dopunjavanje rečenice
- Poruke (ostavljanje poruka na telefonu i primanje snimljenih poruka)
- Radio program
- Pjesme
- Pisanje podsjetnika

2. USMENO IZRAŽAVANJE - SPEAKING

- Učenici trebaju imati što više govorne prakse, kako kroz redovne textbook aktivnosti tako i kroz časove diskusije, prezentacija, debate i sl. Njihov govorni engleski jezik bi trebao biti tečan i prilično precizan. Njihov izgovor bi trebao biti jasan, naravno uz mogućnost upotrebe što raznovrsnijih gramatičkih struktura.
- Pripovjedanje:
 - Ispričajte priču na osnovu datih slika
 - Neprekidno pričanje u toku jedne minute kao reakcija na različiti set slika - Davanje mišljenja
 - Rješavanje zadatog problema
- Nagadanje

3. ČITANJE I RAZUMIJEVANJE TEKSTA - READING

- Učenici bi trebali znatno povećati brzinu čitanja i razumjevanja pročitanog teksta. Prilikom učenja nastavnici bi se trebali koristiti raznim pismenim materijalima kao što su: novinski članci, enciklopedije, brošure, književna djela, pjesme i sl. Nastavnici bi također trebali uvesti raznolike tipove zadataka kao što *su matching prompts, finish sentences* ili *finding grammar mistakes*.
- Višestruki izbor/povezivanje
- Čitanje upitnika
- Čitanje letimicom
- Klišeji – Otrcane književne fraze
- Popunjavanje praznog prostora (izdvojeni paragrafi)

4. PISMENO IZRAŽAVANJE - WRITING

- Učenici bi trebali biti u mogućnosti izraziti se pisanom rječju na više načina. Trebali bi znati pisati formalno i neformalno pismo, kao što je aplikacija za posao ili e – mail pisan prijatelju, zatim bi trebali steći vještinu pisanja novinskog članka ili dužeg eseja.
- Skiciranje: Pisanje napomena - Informacioni list
- Neslužbeno/službeno pismo
- Pismo zahvalnosti
- Kratak pregled/kritika
- Izvještaj
- Članak
- Zabilješke/poruke

5. ENGLISKI JEZIK U UPOTREBI - ENGLISH IN USE

- Ispravljanje grešaka
 - a. Gramatička rječ
 - b. Neobična/suvišna riječ
 - c. Uobičajene greške spelinga/sricanja slova
 - d. Uobičajne greške interpunkcije - Popunjavanje praznina u tekstu
- a. Čitanje osnovnih riječi
- b. Slušanje i pamćenje ključnih riječi
- c. Biranje tačne opcije
- Tvorba riječi
- Upisivanje riječi koje se slušaju

6. RJEČNIK - VOCABULARY

- Logičko zaključivanje iz konteksta
- Izabiranje rječnika
- Tvorba riječi: sufiksi; (*-ive, -ion, -ful, -ity, -ism, -ness, -able, -ish, -ment, -ous, -al*) o Sufiksi koji se koriste da bi napravili imenice od pridjeva i glagola, kao i glagole od pridjeva.
- Prilozi za način
- Riječi sa sličnim značenjem (običaji, navike, tradicija)
- Izrazi sa glagolom *carry*

- Složenice od pridjeva
- Poređenje sličnosti (*like/as...as*)
- Povezivanje imenica u kolokaciju (*with of*)
- Kolokacije koje se odnose na osobu
- Jezički gramatički rod

7. GRAMATIČKO GRADIVO - GRAMMAR

1. Glagolski obrasci

- 1.1 Prelazni i neprelazni glagoli
- 1.2 Glagoli koji mogu biti prelazni i neprelazni

2. Imeničke fraze

- 2.1 Imenica + imenica
- 2.2 Imenica + ('s) + imenica
- 2.3 Imenica + prepozicija + imenica

3. Modalni glagoli (*can, may, must, have to*) - bitne karakteristike

- 3.1 Izražavanje dopuštenja
- 3.2 Izražavanje mogućnosti
- 3.3 Izražavanje blage obaveze
- 3.4 Izražavanje jake obaveze
- 3.5 Izražavanje nedostatka obaveze
- 3.6 Izražavanje zabrane
- 3.7 Izražavanje odbijanja
- 3.8 Izražavanje sposobnosti

4. Sadašnja, prošla i buduća nesvršena vremena – nesvršeni perfekt

- 4.1. Razlika u značenju pomoću združenih rečenica
- 4.1. Glagoli koji se rijetko koriste u nesvršenim vremenima

5. Članovi

- 5.1. Neodređeni član (*a / an*)
- 5.2. Određeni član (*the*)
- 5.3. Izostavljanje člana (-)

6. Odnosne klauze/ zamjenice

7. Gerund (glagolska imenica); infinitiv

8. Kondicionalne rečenice (ponavljanje i napredni oblici)

- 8.1. Inverzija (izostavljanje *if*)
- 8.2. *If + happen to/should*
- 8.3. Predpostavljanje/zamišljanje
- 8.4. *If + was/were to*
- 8.5. *If + will/would*

9. Oblici za izražavanje budućnosti (ponavljanje i bitne karakteristike)

- 9.1. Nesvršeni futur (*Future Continuous*)
- 9.2. Svršeni futur (*Future Perfect*)
- 9.3. Izražavanje pretpostavki u budućnosti (*about to, on the point of*)
- 9.4. Izražavanje budućnosti koja se odnosi na sljedeći trenutak (*are to*)

9.5. Izražavanje budućnosti koja ukazuje na neformalne dogovore (*is due to*) **PROFIL I**
STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor engleskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je engleski jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor engleskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je engleski jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

NJEMAČKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave njemačkog jezika kao drugog stranog jezika, je razvijanje svijesti o postojanju drugih jezika i mogućnosti komuniciranja na nekom drugom jeziku koji nije maternji. Učenje stranog jezika učeniku treba da olakša razumijevanje drugih i različitih kultura i tradicija i jača motivaciju za učenje stranih jezika. Učenik treba da se osposobi da na njemačkom jeziku komunicira o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba da podstakne njegovu maštu, radoznalost i kreativnost.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje, čitanje i govor	20
2.	Pisanje	15
3.	Tematika	10
4.	Vokabular	10
5.	Gramatičko gradivo	15
	<i>Ukupno:</i>	70

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE, ČITANJE I GOVOR

- I dalje poklanjati pažnju objašnjavanju riječi i izraza pomoću već poznatih riječi, pitanjima i odgovorima, izradi sažetaka sadržaja, čitanju, prepričavanju pomoću teza, izdvajanju ključnih riječi i formulisanju bitnih misli, čitanju po ulogama ili stvaranju dijaloga. Zavisno od teme, koristiti dodatne informacije, naročito kada se radi o običajima zemalja njemačkog govornog područja, novim idejama u obrazovanju i sl. Koristiti zainteresovanost učenika da sami kreiraju i prezentuju neki tekst, na prijer o automobilima ili kompjuterima.

- ### 2. PISANJE
- Vježbe u pisanju riječi sa dugim i kratkim vokalima putem diktata i drugim pogodnih oblika i uvoditi učenike u ortografka pravila. Pismene vježbe vezivati za sadržaj tekstova i upućivati ih u izražavanje misli na više načina.

3. TEMATIKA

- Reklama i odnos mladih prema reklami;
- Slobodno vrijeme; - Svijet računara, Internet;
- Praznici i običaji naše zemlje i zemalja njemačkog govornog područja i njihovo obilježavanje; - Ljubav, odnosi prema polovima;
- Raspust, putovanja, prirodne ljepote;
- Škola, tradicionalna nastava i nove ideje u obrazovanju.

- Zadržati osnovni pristup tematici, kao u prethodnim razredima. U skladu sa uzrastom učenika staviti težište na svjesni pristup, to jest njegovati sposobnosti učenika da kritički posmatraju informacije i zauzimaju vlastite stavove. Tome će doprinijeti izrada sažetaka o pojedinim temama, uz pomoć nastavnika po grupama ili samostalno. Razvijati kod učenika vještinu pojednostavljivanja i skraćivanja sadržaja, njihovog drugačijeg rasporeda sa ciljem odvikavanja učenika od učenja napamet. Izbjegavati stalno opominjanje i ukazivanje na greške, jer to u velikoj mjeri sputava slobodu učenika.

4. VOKABULAR

- Pokloniti pažnju složenicama, upućivati učenike u način tvorbe složenih riječi. I dalje insistirati na sistematskom bilježenju nepoznatih riječi i uvježbavati ih putem odgovarajućih vježbanja i upućivanje na samostalno korištenje rječnikom. Provoditi vježbanja u formulisanju jednostavnijih neutralnih izraza sa glagolom kao nosiocem.

5. GRAMATIČKO GRADIVO

- Imenice:
Sistematizacija deklinacija;
Složene imenice;
Rod imenica prema sufiksu.
- Zajmjenice:
Odnosne zamjenice - deklinacija.
- Pridjevi:
Sistematizacija.
- Glagoli: Pluskvamperfekt;
Modalni glagol i infinitiv pasiva;
Prezent i preterit pasiva; Konjuktiv slabih i jakih glagola; Reakcija glagola.
- Prijedlozi:
Prijedlozi sa genitivom -
Veznici:
Als, wenn, bevor, bis, nachdem, seitdem, wahrend, damit, obwohl, wenn/falls. -
Sintaksa:
Red riječi u zavisnosloženoj rečenici: objekatske, atributske, vremenske, namjerne, dopusne, pogodbene (realne i potencijalne).
- Kao i ranije, gramatičke strukture vezati za poznate sadržaje. Poklanjati pažnju pravilnoj upotrebi vremena, smanjivanju aktiva i pasiva, redu riječi, rekciji glagola i pridjeva...

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za njemački jezik književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor njemačkog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je njemački jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za njemački jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor njemačkog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je njemački jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;

NJEMAČKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave njemačkog jezika kao izbornog predmeta u trećem razredu gimnazije, kao drugog stranog jezika, je razvijanje svijesti o postojanju drugih jezika i mogućnosti komuniciranja na nekom drugom jeziku koji nije maternji. Učenje stranog jezika učeniku treba da olakša razumijevanje drugih i različitih kultura i tradicija i jača motivaciju za učenje stranih jezika. Učenik treba da se osposobi da na njemačkom jeziku komunicira o temama iz svog neposrednog okruženja.

Ciljevi i zadaci su da se učenici ohrabre i analiziraju sisteme praktične primjene jezika, da budu izloženi nizu izazovnih i zanimljivih vrsta tekstova tokom aktivnosti slušanja i razumijevanja govora i čitanja.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje, čitanje i govor	15
2.	Pisanje	15
3.	Tematika	10
4.	Vokabular	10
5.	Gramatičko gradivo	20
	Ukupno:	70

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE, ČITANJE I GOVOR

- Osnove razumijevanja i interpretacija teksta
- Interpretacija proznog teksta
- Interpretacija lirskog teksta

2. PISANJE

- Pismene sastave raditi prema zahtjevima za određenu vrstu sastava uz uvažavanje i podsticanje kreativnosti učenika
- Prepričavanje - Nacherzählung
- Avanturistički roman - Erlebniserzählung

- Raspoloženje - Stimmungsbild

3. TEMATIKA

- Uvesti učenike u osnovne principe interpretacije proznog i lirskog teksta. Na pogodnim primjerima pružiti učenicima osnovna saznanja o razlikama između umjetničkog i neumjetničkog teksta. Osnovni principi rada u ovoj oblasti su sloboda i kreativnost samih učenika.

4. VOKABULAR

- I dalje insistirati na sistematskom bilježenju nepoznatih riječi i uvježbavati ih putem odgovarajućih vježbanja i upućivanje na samostalno korištenje rječnikom.

5. GRAMATIČKO GRADIVO

- Gramatičko gradivo za izbornu nastavu u trećem razredu bazira se na zahtjevima solidnog i temeljitog ovladavanja glagola kao centralne vrste riječi i rečenice. Naročitu pažnju posvetiti dijelovima rečenice i praktičnim vježbanjima iz analize rečenice.

1. Glagol:

- Klasifikacija glagola prema morfološkim kriterijima (*die drei Personen, die zwei Numeri, die sechs Temporar, die drei Genera, die drei Modi*),
- Pravilni i nepravilni glagoli (abecedni pregled nepravilnih glagola),
- Rekcija glagola,
- Klasifikacija glagola prema semantičkim kriterijima (*imerfektive Verben, perfective Verben*),
- Funkcionalni glagoli.

2. Rečenice:

- Prosta, proširena
- Nezavisno i zavisno složena rečenica (*Hauptsatz – Trägersatz / Nebensatz ersten, zweiten Grades*)
- Dijelovi rečenica (*Prädikat, Grammatischer Prädikatsteil, Prädikativ, Subjekt, Akkusativobjekt, Dativobjekt, Genitivobjekt, Präpositionalobjekt, Adverbialbestimmung – semantische Klassen, Ergänzungsangaben zum Satz und zu einzelnen Gliedern*)

3. Analiza rečenice:

- Praktična vježbanja

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za njemački jezik književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor njemačkog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je njemački jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za njemački jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor njemačkog jezika i

književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je njemački jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;

TURSKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Ciljevi nastave turskog jezika su sljedeći:

- omogućiti razvoj jezičke kompetencije učenika, što predstavlja središnji, nezamjenjiv vid učenja jezika, a naročito razviti njihove komunikacijske sposobnosti
- bolje upoznati učenike sa elementima civilizacije i kulture zemlje/zemalja čiji jezik uče kao i sa njihovom vlastitom kulturom, naučiti ih cijeniti, ali i razumjeti i poštovati druge kulture
- omogućiti svim učenicima uživanje u učenju, motivaciju za učenje, naučiti ih razmišljati, te ih osposobiti za daljnje sudjelovanje u samostalnom pojedinačnom i/ili grupnom učenju, radu ili obuci
- pripremiti sve učenike za efikasno i odgovorno sudjelovanje u društvu, razvijajući njihov pozitivan stav prema kulturalnim, vjerskim i drugim različitostima koje su prisutne u njihovom društvu, stimulirajući na taj način korektno i pravedno društvo koje vrednuje takve različitosti
- omogućiti učenicima razvijanje samopouzdanja i osjećaja samopoštovanja, čime utiru put ka vlastitom sretnom i zdravom životu ispunjenom zadovoljstvom - kod učenika razviti pozitivnu radoznalost, samostalnost i kreativnost
- razvijati kod učenika sposobnost pažljivog slušanja i uvažavanja mišljenja drugih
- usaditi učenicima ljubav prema prirodi i svijest o potrebi ekološke zaštite
- razviti kod učenika načelo humanog odnosa između spolova
- pospiješiti kontinuitet i povezanost učenja kao cjeloživotnog procesa

Učenike nije potrebno dodatno stimulirati jer su oni već samim odabirom ovog predmeta pokazali da imaju veliku motivaciju, ali je poželjno učenicima kroz dobro osmišljene aktivnosti pokazati fenomen turskog jezika, književnosti i kulture. Te aktivnosti može uobličiti sam profesor uočavajući želje i mogućnosti samih učenika. Nekoliko prijedloga koji mogu pomoći unapređenju Izborne nastave:

- U toku dvije godine (3. i 4. razred) razviti samostalne grupne projekte, koje bi učenici pripremali u periodu od 3-4 mjeseca, na razne teme kao što su: Kulturno naslijeđe Bosne i Hercegovine, Kulturne i historijske razlike između Turske i BiH, Da li postoji tradicionalna turska hrana?, Da li je Ataturk bio samo predsjednik Turske ili više od toga?

Izbor tema i osmišljavanje projekata od strane učenika mogu biti i predstavljeni kroz prezentacije ili izložbe u samoj školi.

- Učenicima bi se trebao približiti književni izraz, prvo kroz kratke priče, zatim kroz kraće romane, te naravno i kroz pjesnički izraz.
- Učenici bi mogli da uredi i svoj časopis na turskom jeziku, koji se može izložiti i u vidu mjesečnog panoa.

- Učenici se mogu uključiti i u razne grupe za upoznavanje i dopisivanje sa mladima Turske, pa i cijelog svijeta putem Interneta.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje, čitanje i govor	20
2.	Pisanje	15
3.	Tematika	10
4.	Vokabular	10
5.	Gramatičko gradivo	15
	Ukupno:	70

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE

Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:

- Davanjem kratkih ili nešto dužih spontanih odgovora na tražena pitanja
- Uočavanjem određenih informacija/glavne misli/detalja
- Prepoznavanjem glavne informacije u izgovorenom tekstu i davanjem kratkih *evet/hayır* odgovora
- Prepoznavanjem teme/konteksta (globalno slušanje)
- Predviđanjem sadržaja, daljnje radnje (predikativno slušanje)
- Rješavanjem zadataka, zadataka višestrukog izbora, odgovaranjem na pitanja sa višestrukim kombinacijama, popunjavanjem praznina/tabela, dovršavanjem rečenica itd.
- Postupanjem prema uputstvima
- Učenici bi trebali imati sposobnost da poslušaju i shvate autentičan tekst i iz njega razdvoje glavne ideje od sporednih, da shvate samu bit ili da slušajući tragaju za specifičnom informacijom. Autentični tekstovi bi trebali biti raznovrsni: proglasi, radio emisije, telefonske poruke, razgovori, predavanja, intervjui, sastanci i sl. Učenici bi trebali pokušati praviti zabilješke tokom slušanja.

2. ČITANJE I RAZUMIJEVANJE

Učenici će čitati kratke tekstove u sebi ili naglas i reagovati:

- davanjem kratkih ili nešto dužih spontanih odgovora
- uočavanjem glavne informacije, sadržaja i glavne misli u tekstu - razumijevanjem o čemu se radi:
 - e) na osnovu riječi koje se stalno ponavljaju ili riječi koje su istaknute velikim/masnim slovima ili na drugi način
 - f) iz naslova i ilustracija ili naslova i podnaslova

- g) oslanjajući se na poznavanje tematike
- h) zaključivanjem o značenju novih riječi: iz konteksta ili fokusirajući se na riječi koje razumiju itd.
- Pokušavanjem da zamisle i verbalno izraze ono što se u tekstu opisuje
- Rješavanjem zadataka, zadataka višestrukog izbora, odgovaranjem na pitanja sa višestrukim kombinacijama, popunjavanjem praznina, tabela, dovršavanjem rečenica itd.
- Obraćanjem pažnje na pravilno izgovaranje riječi, ritam i intonaciju cijele rečenice kod glasnog čitanja.
- Učenici bi trebali znatno povećati brzinu čitanja i razumijevanja pročitano g teksta. Prilikom učenja profesori bi se trebali koristiti raznim pisanim materijalima kao što su novinski članci, enciklopedije, brošure, književna djela, pjesme i sl. Profesori bi također trebali uvesti raznolike tipove zadataka.
- Učenici će moći parafrazirati u toku čitanja, povezivati ono što su pročitali sa njihovim iskustvom.

3. GOVOR

Učenici će:

- Opisivati:
 - osobe (tjelesni izgled)
 - predmete(npr. fotografije gradova u Turskoj) - obavljati zadatke u parovima/grupama:
 - intervjuišući svoje vršnjake, članove svoje porodice
 - ispunjavajući upitnike
 - rješavajući neki problem
 - simulirati ćaskanje preko telefon
 - učestvovati u aktivnostima traženja i popunjavanja nedostajućih informacija - igrati uloge (dramatizacija)
 - izraziti preciznije slaganje, neslaganje,
 - učestvovati u nevezanim diskusijama koje se odnose na vokabular i gramatiku, predstaviti publici npr. svog vršnjaka, sebe ili nekog poznatog
 - analizirati opcije, npr. prednosti, nedostatke
 - voditi diskusije, te davati detaljnije opise i opširnije pričati na ponuđene teme.

4. PISANJE

Učenici će:

- Opisivati: osobe, predmete i mjesta; neki proces
- Iznositi i braniti svoje mišljenje
- Pisati: kraće sastave na poznate i nepoznate teme, kraća pisma prijateljima u inostranstvu, projekt.
- Hvatati bilješke
- Praviti pribilješke
- Pisati odlomke, prilog za zidne novine, članak u kojem će raspravljati o prednostima i nedostacima nečega, kratku priču i projekat.
- Uvježbati kako da se počne i završi neki tekst

- Pisati priče prema slikama
- Uključiti u tekst važne informacije, glavnu informaciju i pomoćne - Ispravljati greške
- Trebali bi biti u mogućnosti izraziti se pisanom riječju na više načina. Trebali bi znati pisati formalno i neformalno pismo, kao što je plikacija za posao ili e-mail pisan prijatelju, zatim bi trebali steći vještinu pisanja novinskog članka ili dužeg eseja.

5. GRAMATIČKO GRADIVO

Učenici će ponavljati ili učiti:

- Ortoepiju i ortografiju
- Perifrastičnu konjugaciju: izražavanje modalnosti i mogućnosti
- Participe: -miş, -(y)an, -r, -acak
- Glagolske imenice: -ma, -mak, -maklık, -(y)iş
- Participipi: -dik, -(y)ecek
- Gerunde na: - (y) ip
- Gerundi načina: -(y)a, -(y)arak, -madan
- Gerundi vremena: -(y)alı, -(Y)ınca, -iken
- Kvazigerunde: -madan önce, -mazdan önce, -casına, -r...maz, -dikte, -dikten sonra, -dikça, dikten başka
- Priloge: za mjesto, vrijeme, uzrok i svrhu, cilj

6. VOKABULAR

- Pokloniti pažnju složenicama, upućivati učenike u način tvorbe složenih riječi. I dalje insistirati na sistematskom bilježenju nepoznatih riječi i uvježbavati ih putem odgovarajućih vježbanja i upućivanje na samostalno korištenje rječnikom. Provoditi vježbanja u formulisanju jednostavnijih neutralnih izraza sa glagolom kao nosiocem.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Profesor turskog jezika (VII stepen stručne spreme)
2. Diplomirani orijentalista – profesor turskog jezika i turske književnosti
3. Diplomirani orijentalista – profesor turskog jezika
4. Diplomirani orijentalista – turkolog sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičkodidaktičkom grupom predmeta
5. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova iz oblasti turskog jezika sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

TURSKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Učenici koji se opredjeljuju za Izbornu nastavu iz turskog jezika uglavnom su shvatili savremeni značaj poznavanja tog jezika. To su prije svega učenici koji turski jezik izučavaju od šestog razreda osnovne škole kao drugi strani jezik i koji će nastaviti studij stranog tj. Turskog jezika, posebno, i za nas u Bosni i Hercegovini vrlo važnog osmansko-turskog. To su učenici koji će nastaviti studij u inostranstvu na turskom govornom području, ili pak oni koji su shvatili da će im dobro poznavanje turskog jezika omogućiti dodatni izvor informacija ma koji studijski odsjek izabrali (časopisi, knjige, stručna literatura napisana na turskom jeziku itd.)

Ciljevi i zadaci su da se učenici ohrabre i analiziraju sisteme praktične primjene jezika, da budu izloženi nizu izazovnih i zanimljivih vrsta tekstova tokom aktivnosti slušanja i razumijevanja govora i čitanja.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje, čitanje i govor	15
2.	Pisanje	15
3.	Tematika	10
4.	Vokabular	10
5.	Gramatičko gradivo	20
	Ukupno:	70

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE

- Mladi u zemljama turskog govornog područja (odnosi između odraslih i mladih, slobodno vrijeme)
 - Moderno društvo
- Školski sistemi (školske aktivnosti, raspust)
- Turska /BiH (slobodno vrijeme)
- U kupovini
- Ogledalo zemalja kroz medije; film; muzika
- Njegovanje sportskih aktivnosti - Zdravlje i ishrana Turska/BiH
- Festivali i različite proslave
- Prevazilaženje prepreka

2. VOKABULAR

Učenici će ponavljati ili učiti vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:

- Interesovanja mladih ljudi i slobodno vrijeme, osnovni vokabular npr.: *spor ve kultur faaliyetleri, stayuma gitme, havuza gitmek, internet...*

- Festivali, zabave, svečanosti, sportske aktivnosti, osnovni vokabular, npr.: *maç, konser, törenler...*
- Čovječije tijelo, osnovni vokabular: *vücutumuz, yüzümüz...*
- Ishrana i zdrav život, uglavnom osnovni vokabular, npr.: *Yemek menüsü, yemek siparişi, masad neler var, beslenme, yemekler, doktora gitmek*
- Putovanje i prevoz, nešto prošireniji vokabular, npr.: *trende, istasyonda* - Mediji, npr.: *gazete, televizyon, internet...*
- Moje okruženje, naselje (grad ili selo): *belediye, tiyatro, sinema, kütüphane* - Turska i BiH, osnovni vokabular npr.: *tatil ve bayramlar, eğitim sistemi.*
- Škola i sistem školovanja, biranje fakulteta.
- Međuljudski odnosi (odnos prema starijima, prema osobama sa poteškoćama u razvoju ili nekim invaliditetom)

3. GRAMATIČKO GRADIVO

Učenici će ponavljati ili učiti:

- Ortoepiju i ortografiju
- Perifrastičnu konjugaciju: izražavanje modalnosti i mogućnosti
- Participe: -miş, -(y)an, -r, -acak
- Glagolske imenice: -ma, -mak, -maklık, -(y)iş
- Proparticipi: -dik, -(y)ecek
- Gerunde na: - (y) ip
- Gerundi načina: -(y)a, -(y)arak, -madan
- Gerundi vremena: -(y)alı, -(Y)ınca, -iken
- Kvazigerunde: -madan önce, -mazdan önce, -casına, -r...maz, -dikte, -dikten sonra, -dıkça, dikten başka
- Priloge: za mjesto, vrijeme, uzrok i svrhu, cilj
- Postpozicije: prave i kvazipostpozicije
- Veznike
- Čestice i modalne riječi - Uzvike
- Povratnost: -(y)iş, -n, -l
- Kondicional: -sa, -saydı
- Necesitativ: -malı
- Etirgen: -dir, -ir, -t, -ar
- Edilgen: -l, -n
- Nastavci: -mak şart, -mak gerek, -mak zorunda kal-, -mak lazım
- Analiza rečenice: Praktična vježbanja

4. TEMATIKA

- Uvesti učenike u osnovne principe interpretacije proznog i lirskog teksta. Na pogodnim primjerima pružiti učenicima osnovna saznanja o razlikama između umjetničkog i neumjetničkog teksta. Osnovni principi rada u ovoj oblasti su sloboda i kreativnost samih učenika.

5. PISANJE

- Pismene sastave raditi prema zahtjevima za određenu vrstu sastava uz uvažavanje i podsticanje kreativnosti učenika.
- Prepričavanje
- Avanturistički roman
- Raspoloženje

NIVO ZNANJA: Funkcionalno i fluentno osnovno znanje B1.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Profesor turskog jezika (VII stepen stručne spreme)
2. Diplomirani orijentalista – profesor turskog jezika i turske književnosti
3. Diplomirani orijentalista – profesor turskog jezika
4. Diplomirani orijentalista – turkolog sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičkodidaktičkom grupom predmeta
5. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova iz oblasti turskog jezika sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

MATEMATIKA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

Ciljevi i zadaci redovne nastave matematike u trećem razredu opće gimnazije su sljedeći:

- Grafički prikaz trigonometrijskih funkcija na kružnici
- Trigonometrijske funkcije karakterističnih uglova ($0, \pi/2, \pi, 3\pi/2$ i 2π)
- Periodičnost, funkcije uglova $\pi - a, 2\pi - a$
- Da učenik pomoću karakterističnih tačaka zna nacrtati grafike trigonometrijskih funkcija
- Da učenik zna pojednostaviti trigonometrijske izraze
- Rješavanje prostih trigonometrijskih jednačina
- Svođenje na istu trigonometrijsku funkciju
- Jednačine koje se ne mogu riješiti faktorizacijom
- Jednačine oblika $a \sin^2 x + b \sin x \cos x + c \cos^2 x = d$
- Jednačine oblika $a \sin x + b \cos x = c$
- Prijemjena trigonometrijskih funkcija na rješavanje trougla
- Da učenik zna preći iz jednog oblika prave u drugi
- Da zna značenje parametra u raznim oblicima jednačine prave
- Da zna nacrtati pravu
- Pisanje jednačine kružnice, elipse, hiperbole i parabole iz datih podataka
- Da iz date jednačine zna odrediti centar i poluprečnik kružnice, poluose i žiže, elipse i hiperbole i asimptote hiperbole i direktrisu parabole
- Učenik treba da zna naći presjek prave i krive drugog reda i presjek dvije krive drugog reda, te tangente krivih u presječnim tačkama tangente povučene iz tačke na krivu, tangente paralelne (normalne) na datu pravu
- Da učenik nauči razložiti vektor na dva nekolinearna vektora u istoj ravni, da zna računati sa vektorima u datoj ortonormiranoj bazi
- Naći vektor \overrightarrow{AB} ako su poznate koordinate tačaka A i B
- Izračunati intenzitet vektora, skalarni proizvod, ugao između vektora – Iz datih podataka izračunati površinu, obim, visinu, težišnicu, dijagonalu itd.
- Iz datih podataka izračunati površinu, zapreminu, površinu osnog presjeka, visinu tijela, bočnu ivicu, prostornu dijagonalu...

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Trigonometrija	30
2.	Analitička geometrija u ravni	26
3.	Koordinatni sistem u prostoru. Vektori u prostoru	9
4.	Površina geometrijskih figura u ravni	10
5.	Površina geometrijske figure u prostoru (stereometrije)	22
6.	Školske pismene zadaće	8
	Ukupno:	105

1. TRIGONOMETRIJA

Orijentisani ugao. Radian. Trigonometrijska kružnica. Definicija trigonometrijskih funkcija na kružnici. Periodičnost trigonometrijskih funkcija. Trigonometrijske funkcije negativnog argumenta. Svođenje na prvi kvadrant. Adicione teoreme. Trigonometrijske funkcije dvostranog ugla. Transformacija trigonometrijskih funkcija u proizvod. Transformacija trigonometrijskih izraza. Sinusna i kosinusna teorema i rješavanje pravouglog i kosouglog trougla. Trigonometrijske jednačine. Rješavanje raznih tipova trigonometrijskih jednačina (jednostavniji slučajevi). Grafici trigonometrijskih funkcija: $y = \sin x$, $y = a \sin x$, $y = a \sin bx$, $y = \cos x$, $y = a \cos x$, $y = a \cos bx$, $y = \operatorname{tg} x$, $y = \operatorname{ctg} x$. Grafičko predstavljanje funkcije $y = a \sin (bx+c)+d$, $y = a \cos (bx+c) + d$ pomoću karakterističnih tačaka.

2. ANALITIČKA GEOMETRIJA U RAVNI

Koordinatni sistemi. Udaljenost dviju tačaka. Podjela duži u datom omjeru, koordinate djelišta. Površina trougla. Uslov da tri tačke pripadaju istoj pravoj. Pojam i formiranje jednačine geometrijskog mjesta tačaka u ravni. Jednačine prave. Ugao između dvije prave. Uslov paralelnosti i normalnosti pravih. Presjek dvije prave. Jednačina prave kroz jednu tačku. Jednačina prave kroz dvije tačke. Jednačina kružnice (centralna i opća). Centralni oblik jednačine elipse, hiperbole i parabole. Međusobni položaj prave i krive drugog reda (kružnice, elipse, hiperbole i parabole), uslov dodira. Jednačina tangente u dodirnoj tački.

3. KOORDINATNI SISTEM U PROSTORU, VEKTORI U PROSTORU

Vektori u prostoru. Osnovne operacije s vektorima. Linearna kombinacija vektora. Linearna zavisnost i nezavisnost vektora. Koordinatni vektori. Razlaganje vektora na komponente. Definicija i osobine skalarnog proizvoda dva vektora.

4. POVRŠINA GEOMETRIJSKIH FIGURA U RAVNI

Površina pravougaonika (pravokutnika), kvadrata, paralelograma, površine trougla, trapeza, četverouga (četverokutnika) s normalnim (okomitim) dijagonalama. Heronov obrazac. Površina mnogougla. Površina kruga, kružnog isječka; kružnog prstena i kružnog odsječka.

5. GEOMETRIJSKE FIGURE U PROSTORU (STEREOMETRIJA)

Tačka, prava, ravan, poluprava, poluravan, prostor, diedar, rogalj i poliedar. Prizma, piramida i njihovi ravni presjeci. Površina i zapremina poliedara. Zapremina kvadra. Zapremina prizme, piramide i zarubljenje piramide. Obrtna (rotaciona) tijela. Valjak (cilindar). Kupa (stožac). Lopta (kugla). Ravni presjeci obrtnih tijela. Površina i zapremina uspravnog valjka uspravne kupe i upravne zarubljene kupe. Površina i zapremina lopte i njenih dijelova. Upisana i opisana sfera poliedra, uspravnog valjka i uspravne kupe.

6. ŠKOLSKE PISMENE ZADAĆE

- U svakom polugodištu obavezno je uraditi i po dvije jednočasovne pismene zadaće sa jednočasovnim analizama i ispravicima

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za matematiku, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor matematike ili drugim stručnim zvanjem gdje je matematika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za matematiku, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor matematike ili ekvivalent u jednopredmetnoj dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi predmeta.

MATEMATIKA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

Ciljevi i zadaci izborne nastave matematike u trećem razredu opće ginazije su sljedeći:

- Da učenik zna riješiti sve vrste nejednačina uključujući i nejednačine sa apsolutnim vrijednostima
- Da učenik zna izračunati vrijednost determinante
- Da zna primijeniti determinante na rješavanje sistema
- Da zna primijeniti matrice na rješavanje sistema
- Da učenik zna provjeriti kolinearnost, komplementarnost i okomitost vektora u prostoru
- Da učenik zna izračunati površinu paralelograma i zapreminu paralelopipeda - Da učenik upozna sve oblike jednačina ravni, kao i njihove međusobne odnose

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Matematička logika	5
2.	Jednačine i nejednačine	27
3.	Determinante i matrice	26
4.	Trodimenzijski vektori	15
5.	Analitička geometrija u prostoru	20
6.	Školske pismene zadaće	12
	Ukupno:	105

1. MATEMATIČKA LOGIKA

- Logičke operacije. Tautologija (razni načini dokazivanja)

2. JEDNAČINE I NEJEDNAČINE

- Iracionalne nejednačine. Eksponencijalne nejednačine. Logaritamske nejednačine. Jednačine, nejednačine i funkcije sa apsolutnim vrijednostima. Trigonometrijske funkcije poluugla, pretvaranje proizvoda u zbir. Složenije trigonometrijske jednačine. Trigonometrijske nejednačine.

3. DETERMINANTE I MATRICE

- Pojam determinante i osobine. Izračunavanje vrijednosti determinante. Laplasov razvoj. Primjena determinante na sisteme, Kramerovo pravilo. Vrsta matrice, operacije sa matricama.

Adjungovana matrica. Invertna matrica (definicija i izračunavanje) rang matrice i primjena na rješavanje sistema nejednačina sa n nepoznatih, Kramer – Kapelijev stav.

4. TRODIMENZIONALNI VEKTORI

- Projekcija vektora na osu i vektor (algebarska vrijednost). Primjena vektora u geometriji. Vektorski proizvod dva vektora (definicije i osobine). Mješoviti proizvod tri vektora (definicije i osobine).

5. ANALITIČKA GEOMETRIJA U PROSTORU

- Tačka, prava i ravan. Odnos prave i ravni. Odnos dvije prave u prostoru. Normala na ravan. Ugao između dvije ravni. Udaljenost paralelnih i mimoilaznih pravih.

6. ŠKOLSKE PISMENE ZADAĆE

- U svakom polugodištu obavezno je uraditi i po dvije jednočasovne pismene zadaće sa jednočasovnim analizama i ispravcima

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za matematiku, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor matematike ili drugim stručnim zvanjem gdje je matematika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za matematiku, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor matematike ili ekvivalent u jednopredmetnoj dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi predmeta.

FIZIKA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 35

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastavnog predmeta fizika je da učenik ovlada savremenim znanjem iz fizike i upozna njihovu primjenu u nauci, tehnici i svakodnevnom životu, da kod učenika doprinese formiranju naučne slike o materijalnosti svijeta, da kod učenika razvije sposobnosti posmatranja, apstrahovanja i zaključivanja, da podstiče maštu i razvija želju za stvaralaštvom, da doprinosi razvoju cjelokupne njegove ličnosti.

Zadaci nastave fizike su:

- Upoznavanje učenika sa najvažnijim znanjima iz različitih oblasti fizike, te ulogom i značajem fizike za razvoj nauke, tehnike, tehnologije i društva
- Upoznavanje sa metodama kojima se u fizici dolazi do otkrića
- Osposobljavanje za korištenje znanja iz fizike za objašnjavanje raznovrsnih fizikalnih pojava u prirodi i principa funkcionisanja svakodnevnih tehničkih uređaja - Osposobljavanje učenika za rješavanje raznovrsnih fizikalnih zadataka
- Podsticanje interesa za stvaralaštvo
- Razvijanje interesa za proučavanje i očuvanje prirode
- Osposobljavanje učenika za upotrebu različitih izvora informisanja, za grupni individualni rad

Zadaci nastave fizike u trećem razredu opće gimnazije su:

- Upoznavanje osnovnih veličina, zakona i pravila iz geometrijske i fizičke optike i specijalne teorije relativnosti
- Razvijanje stvaralačkih sposobnosti za primjenu postupaka i metoda fizike u navedenim oblastima fizike
- Osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje ogleđa i mjerenja iz pomenutih oblasti fizike
- razvijanje shvatanja da je fizika egzaktna nauka, ali da se njeni zakoni usavršavaju i mijenjaju

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1	OPTIKA	23
1.1.	Geometrijska optika	14
1.2.	Talaska optika	9
2.	Specijalna teorija relativnosti	5
3.	Laboratorijski rad učenika	3
4.	Školske pismene zadatke	4
	<i>Ukupno:</i>	35

1. OPTIKA

1.1. Geometrijska optika

- Teorije o prirodi svjetlosti. Brzina svjetlosti. Ravno ogledalo.
- Udubljena i ispupčena ogledala.
- Zakon prelamanja svjetlosti. Indeks prelamanja. Totalna refleksija.
- Prelamanje kroz ploču i prizmu. Optički kablovi.
- Ispupčena i udubljen sočiva. Žižna daljina i optička jačina sočiva.
- Konstrukcija likova kod sočiva. Jednačina tankog sočiva.
- Sistemi sočiva. Optički instrumenti (oko, lupa).
- Mikroskop. Teleskop. Nedostaci sočiva (sferna i hromatska aberacija).

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Odbijanje i prelamanje svjetlosti. - Totalna refleksija.
- Likovi kod sabirnog i rasipnog sočiva.

1.2. Talasna optika

- Disperzija svjetlosti. Spektri (neprekidni i linijski).
- Interferencija svjetlosti i njena primjena. - Difrakcija svjetlosti na jednoj pukotini. - Difrakcija na optičkoj rešetki i njena primjena. - Polarizacija svjetlosti i njena primjena.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Disperzija svjetlosti. Posmatranje spektara spektroskopom.
- Interferencija svjetlosti pomoću biprizme ili dvije pukotine. - Difrakcija svjetlosti jednoj pukotini ili na tankoj niti.
- Difrakcija svjetlosti na difrakcionoj rešetci.
- Polarizacija svjetlosti pomoću polarizatora, zakretanje ravni polarizacije.

Učenik treba da usvoji sljedeće pojmove i zakone (principe): -

Pravolinijsko postiranje svjetlosti.

- Zakon o nezavisnosti širenja snopova zraka svjetlosti. - Zakon odbijanja i prelamanja svjetlosti.
- Apsolutni indeks loma svjetlosti.
- Totalna refleksija. Primjena totalne refleksije.
- Prizma. Ugao minimalne devijacije za prizmu.
- Optička vlakna i primjena optičkih vlakana. - Lik predmeta kod ogledala.
- Lik predmeta kod sočiva. Uvećanje lika.
- Jednačine za ogledala i sočiva. - Oko i nedostaci oka.
- Lupa. Mikroskop. Tleskop.
- Talasna dužina svjetlosti. Brzina svjetlosti.
- Disperzija svjetlosti i spektri.
- Koherentna svjetlost.
- Interferencija svjetlosti. Fazni i putni uslovi.
- Fenelov ogled sa biprizmom.
- Difrakcija svjetlosti.
- Difrakcione rešetke. Konstanta difrakcione rešetke. - Polarizovan talas. Nepolarizovan talas.
- Polarizator. Brusterov ugao.
- Dvojno prelamanje. Nikolova prizma.

2. SPECIJALNA TEORIJA RELATIVNOSTI

- Intercijani sistemi. Klasični princip relativnosti.
- Einsteinov princip relativnosti. Relativnost vremenskog intervala i dužine.
- Masa i impuls u specijalnoj teoriji relativnosti. Ekvivalentnost mase i energije.

Učenik treba da usvoji sljedeće pojmove i zakone (principe): -

Vrste sistema. Pojam Inercijalnog sistema.

- Klasični princip relativnosti. - Ajnštajnov princip relativnosti. - Lorencove transformacije.
- Kontrakcija dužine. Dilatacija vremena.
- Relativistička masa i energija. - Princip ekvivalentnosti.

3. LABORATORIJSKI RAD UČENIKA

Uraditi dvije vježbe.

- Određivanje indeksa loma stakla
- Određivanje talasne dužine laserske svjetlosti pomoću difrakcione rešetke.
- Određivanje rastojanja između tragova na CD – u pomoću laserske svjetlosti.
- Određivanje žižne duljine sabirnog sočiva.
- Određivanje talasne dužine svjetlosti pomoću difrakcione rešetke.

4. ŠKOLSKE PISMENE ZADAĆE

U toku školske godine realizirati dvije školske pismene zadaće.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno- matematički fakultet, odsjek za fiziku, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor fizike ili drugim stručnim zvanjem gdje je fizika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/prirodno- matematički fakultet, odsjek za fiziku, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor fizike ili drugim stručnim zvanjem gdje je fizika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

FIZIKA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastavnog predmeta fizika je da učenik ovlada savremenim znanjem iz fizike i upozna njihovu primjenu u nauci, tehnici i svakodnevnom životu, da kod učenika doprinese formiranju naučne slike o materijalnosti svijeta, da kod učenika razvije sposobnosti posmatranja, apstrahovanja i zaključivanja, da podstiče maštu i razvija želju za stvaralaštvom, da doprinosi razvoju cjelokupne njegove ličnosti.

Zadaci nastave fizike su:

- Upoznavanje učenika sa najvažnijim znanjima iz različitih oblasti fizike, te ulogom i značajem fizike za razvoj nauke, tehnike, tehnologije i društva
- Upoznavanje sa metodama kojima se u fizici dolazi do otkrića
- Osposobljavanje za korištenje znanja iz fizike za objašnjavanje raznovrsnih fizikalnih pojava u prirodi i principa funkcionisanja svakodnevnih tehničkih uređaja
- Osposobljavanje učenika za rješavanje raznovrsnih fizikalnih zadataka
- Podsticanje interesa za stvaralaštvo
- Razvijanje interesa za proučavanje i očuvanje prirode
- Osposobljavanje učenika za upotrebu različitih izvora informisanja, za grupni individualni rad

Zadaci izborne nastave fizike u trećem razredu opće gimnazije su:

- Da detaljnije upozna učenika sa sadržajima iz mehanike, molekularno – kinetičke teorije i elektromagnetizma
- Da razvija stvaralačke sposobnosti za primjenu postupka i metoda fizike u navedenim oblastima fizike
- Da dalje razvija sposobnosti učenika za razumijevanje prirodnih pojava, primjere zakona fizike u tehnici, kao i razumijevanje tehnoloških procesa na osnovu znanja iz pomenutih oblasti fizike
- Da kod učenika razvija sposobnost samostalnog rješavanja raznovrsnih teorijskih i eksperimentalnih zadataka, naročito problemskog karaktera
- Osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje ogleđa i mjerenje pomenutih oblasti fizike

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA⁵

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	MEHANIKA	46
1.1.	Kretanje u ravni i prostoru	7
1.2.	Međudjelovanje tijela i kretanje	5
1.3.	Rad i energija	4
1.4.	Impuls sile i impuls sistema tijela	5
1.5.	Kinetika obrtnog kretanja	7
1.6.	Dinamika obrtnog kretanja	8
1.7.	Gravitacija	5
1.8.	Mehanika fluida	5

⁵ Napomena: neki od navedenih sadržaja se trebaju realizovati kroz ponavljanje i sistematizaciju ranije obrađenog gradiva i na odgovarajućim mjestima treba izvršiti proširivanje znanja u okviru navedenih sadržaja. Naveden je veliki broj demonstracionih ogleđa sa ciljem da se realizuju oni za koje postoje mogućnosti u laboratoriji, a i kao pomoć nastavniku pri kupovini nove opreme.

2.	MOLEKULARNA – KINETIČKA TEORIJA TERMODINAMIKA	18
2.1.	Molekule i agregatna stanja	5
2.2.	Molekularno – kinetička teorija gasova	6
2.3.	Zakoni termodinamike. Entropija.	7
3.	ELEKTRICITET I MEGNETIZAM	28
3.1.	Elektrostatička sila i električno polje	5
3.2.	Elektrostatička potencijalna energija i električni potencijal	6
3.3.	Električna struja u metalima, tečnostima i gasovima	7
3.4.	Magnetna sila i magnetna indukcija	6
3.5.	Elektromagnetna indukcija	4
4.	LABORATORIJSKI RAD UČENIKA	9
5.	ŠKOLSKE PISMENE ZADAĆE	4
	<i>Ukupno:</i>	105

1. MEHANIKA

1.1. Kretanje u ravni i prostoru

- Vektori i skalari. Jedinični prostor. Vektor položaja i pomjeranja tijela. Komponente vektora - Sabiranje vektora pomoću komponentata
- Srednja brzina. Trenutna brzina. Komponente brzine. Podjela kretanja prema brzini. Slaganje jednolikih pravolinijskih kretanja. Klasično sabiranje brzina
- Srednje i trenutno ubrzanje. Jednoliko ubrzana i jednoliko usporena kretanja

-
- Slaganje jednolikih i jednoliko promjenljivih kretanja (horizontalni i kosi hitac uz korištenje trigonometrije)
 - Ubrzanje tijela pri jednolikom kružnom kretanju

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Zavisnost intenziteta rezultante od ugla među komponentama
- Jednoliko ubrzano i jednoliko usporeno kretanje po strmoj ravni
- Horizontalni hitac
- Kosi hitac

1.2. Međudjelovanje tijela i kretanje

- Sila. Slaganje i razlaganje sila. Newtonovi zakoni mehanike. Osnovna jednačina dinamike translatornog kretanja. Dijagram slobodnog tijela. Inercijalni i neinerijalni sistemi. Formacija II Newtonovog zakona u neinerijalnim sistemima. Bestežinsko stanje. Centrifugalna i centripetalna sila. Primjena Newtonovih zakona.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Inercijalne sile u sistemu koji se kreće ubrzano po pravcu. - Inercijalne sile u sistemu koji rotira.

1.3. Rad i energija

- Rad. Rad konstantne i promjenljive sile. Konzervativne i nekonzervativne sile. Kinetička energija i rad. Potencijalna energija i rad. Zakon o držanju mehaničke energije. Neki drugi oblici energije i zakon o održavanju ukupne energije.

1.4. Impuls sile i impuls sistema tijela

- Impuls sile. Impuls ili količina kretanja tijela. Spoljašnje i unutrašnje sile. Zakon o održanju impulsa (količine kretanja) izolovanog sistema. Centralni elastični i neelastični sudari. Centar mase sistema. Drugi Newtonov zakon za sistem čestica.

1.5. Kinematika obrtnog kretanja

- Translatorno i obrtno kretanje. Ugaona brzina i ugaono ubrzanje. Jednoliko, jednoliko ubrzano i jednoliko usporeno obrtno kretanje. Veza između ugaone i tangencijalne brzine. Veza centripetalnog ubrzanja i ugaone brzine. Veza ugaonog i tangencijalnog ubrzanja. Totalno ubrzanje pri kružnom kretanju. Analogija među kinematičkim veličinama kod translatornog i obrtnog kretanja.

1.6. Dinamika obrtnog kretanja

- Kruto tijelo. Moment sile u odnosu na učvršćenu osu. Moment sprega sile. Osnovna jednačina dinamike obrtnog kretanja. Moment inercije tijela u odnosu na neku osu. Steinerova teorema o paralelnim osama. Uslovi ravnoteže krutog tijela. Rad i snaga pri obrtnom kretanju. Kinetička energija obrtnog kretanja oko nepomične ose. Kinetička energija tijela pri kotrljanju. Moment impulsa tijela. Moment impulsa sistema tijela. Zakon o održanju momenta impulsa u izolovanom sistemu. Žiroskop. Žiroskopski efekt.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Zavisnost ugaonog ubrzanja od momenta sile
- Zavisnost ugaonog ubrzanja od momenta inercije
- Moment impulsa točka bicikla
- Održanje momenta impulsa u izolovanom sistemu
- Žiroskopski efekat. Procesija žiroskopa.

1.7. Gravitacija

- Geocentrični i heliocentrični sistem. Keplerovi zakoni o kretanju planeta. Newtonov zakon opće gravitacije. Cavendishov eksperiment. Gravitaciono polje. Gravitaciona potencijalna energija. Gravitacioni potencijal i napon. Inerciona i gravitaciona masa. Kosmičke brzine.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Simulacije kretanja planeta u Sunčevom istemu (neki programski paket iz fizike) - Kretanje satelita (programski paket)

1.8. Mehanika fluida

- Izvođenje Bernoullieve jednačine i njena primjena. Viskoznost. Newtonov zakon viskoznosti. Laminarno i turbulentno strujanje. Otpor sredine. Kretanje kugle kroz viskoznu tečnost (Stokesov zakon). Aerodinamički napon. Kapilarne pojave.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Raspodjela pritiska i podjela Bernoullieve jednačine
- Zavisnost brzine isticanja od dubine na kojoj se nalazi otvor
- Mjerenje protoka tečnosti kroz horizontalnu cijev pomoću Venturijeve cijevi
- Laminarno i turbulentno strujanje
- Otpor sredine
- Površinski napon tečnosti

2. MOLEKULARNO – KINETIČKA TEORIJA. TERMODINAMIKA

2.1. Molekule i agregatna stanja

- Diskretna struktura supstance. Količina materije (gradiva). Međumolekularne sile i kretanje molekula. Temperatura. Širenje tijela pri zagrijavanju. Termometri. Kalorimetar. Određivanje specifičnog toplotnog kapaciteta tijela. Promjena agregatnih stanja: topljenje i očvršćavanje, isparavanje, ključanje. Kondenzovanje i sublimacija. Vlažnost vazduha.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Razne vrste termometara i mjerenje temperature
- Određivanje specifičnog toplotnog kapaciteta tijela pomoću kalorimetra - Topljenje leda
- Ključanje vode
- Zavisnost temperature ključanja vode od pritiska
- Vlažnost vazduha

2.2. Molekularno – kinetička teorija gasova

- Osnovna jednačina molekularno – kinetičke teorije gasova. Gasni zakoni (Boyle – Mariotteov, Charlesov i Gay – Lussacov). Apsolutna nula i apsolutna temperatura. Opšta jednačina gasnog stanja. Srednja kinetička energija molekula i apsolutna temperatura. Dobijanje opšte jednačine gasnog stanja u molekularno – kinetičkoj teoriji. Jednačina za realne gasove. Izoterme za realne gasove. Kritična temperatura. Trojna tačka.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Simulacije pomoću računara

2.3. Zakoni termodinamike. Entropija

- Termodinamičko stanje sistema i unutrašnja energija. Nulti zakon termodinamike. Spoljašnji rad gasa. Prvi princip (zakon) termodinamike. Rad pri izotermnom procesu. Molarni toplotni kapaciteti gasova. Adijabatski procesi. Povratni i nepovratni procesi. Rad gasa pri kružnom procesu. Toplotne mašine. Carnotov kružni proces. Stepenn korisnog dejstva. Motori sa unutrašnjim sagorijevanjem (Ottov i Dieselov kružni proces) hladnjak. Drugi princip (zakon) termodinamike. Jednosmjernost termodinamičkih procesa. Entropija. Treći princip (zakon) termodinamike.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Rad gasa pri konstantnom pritisku
- Model parne mašine
- Model Ottovog motora
- Model Dieselovog motora

3. ELEKTRICITET I MAGNETIZAM

3.1. Elektrostatička sila i električno polje

- Columbov zakon u vektorskom obliku i princip superpozicije. Elektrostatičko polje. Linije sile električnog polja. Fluks električnog polja. Određivanje jačine električnog polja u nekim posebnim slučajevima: usamljeno tačkasto naelektrisanje, električni dipol, sistem tačkastih naelektrisanja, naelektrisani sferni provodnik, beskonačna ravna metalna ploča. Kretanje naelektrisanja u elektrostatičkom polju. Millikanov eksperiment.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Dvije vrste elektriciteta - Način naelektrisanja tijela
- Elektrostatička indukcija
- Linije sile električnog polja
- Određivanje jačine električnog polja Thomsonovom vagom

3.2. Elektrostatička potencijalna energija i električni potencijal

- Rad sile elektrostatičnog polja. Elektrostatička potencijalna energija. Potencijal i napon. Ekvipotencijalne površine. Potencijal tačkastog naelektrisanja i sfernog provodnika. Potencijal dipola. Energija dipola u električnom polju. Raspored naelektrisanja na metalnom provodniku. Dejstvo šiljka. Energija elektrostatičkog polja napunjenog kondenzatora. Električno polje u dielektriku. Dielektrična propustljivost izolatora. Vektor polarizacije. Energija polja u dielektriku.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Raspodjela naelektrisanja na provodnicima
- Dejstvo šiljka
- Osobine pločastog kondenzatora

3.3. Električna struja u metalima, tečnostima i gasovima

- Uslovi nastajanja električne struje. Napon i elektromotorna sila izvora. Ohmov zakon za dio strujnog kola na osnovu elektronske teorije. Supraprovodljivost. Ampermetar i voltmetar. Mjerenje otpora Wheatstoneovim mostom. Joule – Lenzov zakon na osnovu elektronske teorije. Mehanizam provođenja električne struje u tečnostima. Ohmov zakon za elektrolite. Faradayevi zakoni elektrolize. Galvanostegija i galvanoplastika. Elektroforeza. Primarni i sekundarni izvori električne struje. Termoelektronska emisija. Katodna cijev. Mehanizam provođenja električne struje u gasovima. Nesamostalno pražnjenje, udarna jonizacija, samostalno i tinjavo pražnjenje. Plazma.

3.4. Električna struja i magnetna indukcija

- Interakcija naelektrisanja u kretanju. Magnetno polje. Magnetna indukcija. Jačina magnetnog polja. Lorentzova sila i njena primjena (katodna cijev – određivanje specifičnog naelektrisanja elektrona, ciklotron – ubrzavanje naelektrisanih čestica naizmjeničnim naponom, magnetno ogledalo, magnetno sočivo). Magnetni moment strujne konture. Potencijalna energija strujne konture na magnetnom polju. Dejstvo homogenog i nehomogenog magnetnog polja na strujnu konturu. Magnetni moment atoma. Veličine koje karakterišu magnetno polje u supstanciji. Dijamagneti, paramagneti i feromagneti. Kirijeva temperatura.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Magnetno polje šipkastog potkovičastog magneta
- Pravac i smjer linija magnetne indukcije
- Djelovanje magneta na provodnik sa strujom
- Magnetno polje električne struje
- Djelovanje struje na struju
- Magnetno polje strujne konture i solenoida
- Dejstvo magnetnog polja na strujnu konturu
- Princip rada ampermetra sa mekim željezom

3.5. Elektromagnetna indukcija

- Pojava elektromagnetne indukcije i samoindukcije. Elektromagnetna indukcija i Lorentzova sila. Elektromagnetna indukcija i vrtložno električno polje. Lencovo pravilo i zakon o održanju energije. Trofazna struja. Obrtno magnetno polje. Asinhroni motor.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Načini dobijanja indukovane struje
- Lencovo pravilo
- Od čega sve zavisi samoindukovani ems u zavojnici
- Trofazni generator i obrtno magnetno polje
- Princip rada asinhronog motora

4. LABORATORIJSKI RAD UČENIKA

- Provjeravanje zakona puta i brzine pri kretanju niz strmu ravan - Određivanje ubrzanja sile Zemljine teže pomoću slobodnog padanja

- Eksperimentalno provjeravanje izraza za centripetalnu, odnosno centrifugalnu silu
- Eksperimentalno provjeravanje osnovne jednačine obrtnog kretanja
- Određivanje koeficijenta površinskog napona
- Provjeravanje gasnih zakona
- Provjeravanje Ohmovog zakona za nerazgranato kolo jednosmjerne struje
- Provjeravanje prvog Faradayevog zakona elektrolize i određivanje elementarnog naelektrisanja elektrolizom vodenog rastvora bakarsulfata
- Mjerenje temperature termoelementom

Uraditi četiri vježbe prema mogućnosti laboratorije.

5. ŠKOLSKE PISMENE ZADAĆE

- U toku školske godine realizirati dvije školske pismene zadaće. Na pismenom ispitu se rade samo računski zadaci iz pređenog gradiva.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno- matematički fakultet, odsjek za fiziku, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor fizike ili drugim stručnim zvanjem gdje je fizika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno- matematički fakultet, odsjek za fiziku, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor fizike ili drugim stručnim zvanjem gdje je fizika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

HEMIJA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 35

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Osnovni cilj nastave hemije je sticanje znanja iz hemije neophodnih za poimanje materijalnog svijeta, razumijevanje zakonitosti na kojima su ta znanja utemeljena i formiranje pozitivnih osobina učenikove ličnosti. Cilj je i da se učenicima, na prikladan i savremen način, približe kontrolirane i nekontrolirane hemijske promjene na živoj i neživoj materiji, koje se svakodnevno odvijaju u njenoj bližoj i široj okolini, da ih shvati i objasni u skladu sa savremenim naučnim dostignućima. Navedeni cilj će se realizirati kroz takav sadržaj nastavnog programa koji će kod učenika:

- egzaktno proširiti i produbiti stečena znanja iz osnovne škole, posebno po pitanju uočavanja uzroka hemijskih promjena na materiji,
- razjasniti pojmove da se promjene materija temelje na promjenama stanja i strukture elementarne čestice (atoma) od kojih je građena materija,
- da shvati da je blagostanje života rezultiralo iz dosadašnjeg višegodišnjeg napretka u razvoju hemijskih istraživanja,
- inicirati želju za novim saznanjima kao i postavljanju logičkih pitanja,
- da hemijske zakonitosti na kojima se temelje pretvorbe materije ovlada kroz hemijska izračunavanja,
- da znanja iz teteoretskog dijela nastavnog programa uočava i raspoznaje na primjerima njihove primjene u praksi,
- da shvati poruku laboratorijskog eksperimenta i osnovne hemijsko-tehnološke procese u proizvodnji i preradi materijala,
- da se obuču u korištenju stručne hemijske literature i da za istu stiče naviku korištenja,
- da hemija, pored pružanja blagostanja čovjeku, može i suprotno djelovati (nekontrolirani i ekscresni hemijski procesi) u pravcu nastajanja nekorisnih i za život štetnih produkata ugrožavajući na taj način životnu i radnu sredinu,
- da obim stečenog znanja, kod savladavanja nastavnog programa, bude dovoljan za kontinuirani nastavak njihovog uspješnog obrazovanja i eksperimentalno teoretskih znanja,
- te, konačno, cilj nastave hemije, kao interdisciplinarne prirodne nauke je, također da omogući povećanje općeg obrazovanja i stvori osnovu za usvajanje znanja i umijeća iz programskih sadržaja na gimnazijskom nivou.

Opći cilj sadrži četiri ključna elementa obrazovanja:

- Učiti da bi vidjeli
- Učiti da bi znali upotrijebiti znanje
- Učiti za cjelovito lično obrazovanje
- Učiti za zajedniči život

Ovakav pristup rezultira razvojem cjelovite ličnosti učenika, koju karakteriše kritičnost, kreativnost, poštenje, znatiželja, sloboda misli i riječi i sposobnost pomoći drugom.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Uvod u organsku hemiju	1
2.	Ugljikovodici (lančani, ciklični, aromatski)	13
3.	Organske hemijske reakcije	4
4.	Organska jedinjenja s kisikom	5
5.	Organska jedinjenja sa azotom	3
6.	Nukleinske kiseline	2
7.	Radioaktivno zračenje	2
8.	Zagađenost i zaštita, zraka, vode i tla	5
	Ukupno:	35

1. UVOD U ORGANSKU HEMIJU

- Kratak historijski pregled razvoja organske hemije.
- Osobine organskih jedinjenja i njihov značaj.
- Razlika između organskih i anorganskih jedinjenja.

2. UGLJIKOVODICI (LANČANI, CIKLIČNI, AROMATSKI)

- Definicija i podjela (šema). Alkalni, alkeni, alkin. - Struktura i nomenklatura, homologni nizovi.
- Predstavnici – dobivanje, fizičke i hemijske osobine, upotreba.
- Ciklični ugljikovodici.
- Aromatski ugljikovodici – benzen (struktura, dobivanje, osobine, upotreba) - Kondenzovani aromatski ugljikovodici.

3. ORGANSKE HEMIJSKE REAKCIJE

- Vrste organskih hemijskih reakcija (supstitucija, eliminacija, adicija).
- Reakcijski mehanizmi: homolitičko i heterolitičko cijepanje kovalentne veze – elektrofili, nukleofili, radikali.

4. ORGANSKA JEDINJENJA S KISIKOM

- Funkcionalne grupe.
- Alkoholi: nomenklatura i podjela.
- Zasićeni monohidroksilni alkoholi: homologni niz, dobivanje, fizičke i hemijske osobine. - Metanol i etanol.
- Fenol.
- Estri.

VJEŽBA 1: Alko test

5. ORGANSKA JEDINJENJA SA AZOTOM

- Amini i amidi: struktura, fizičke i hemijske osobine.

VJEŽBA 2: Dokazivanje N₂ u urei

6. NUKLEINSKE KISELINE

- Strukturne jedinice nukleinskih kiselina. - Primarna struktura DNA.
- Sekundarna struktura DNA
- Transkripcija genetičke informacije

7. RADIOAKTIVNO ZRAČENJE

- Vrste zračenja i dopuštene doze.
- Oštećenja izazvana zračenjem.
- Genetička oštećenja.

8. ZAGAĐENOST I ZAŠTITA ZRAKA, VODE I TLA

- Produkti spaljivanja plastičnih otpadaka.
- Dokazivanje ugljikovih oksida u izduvnim gasovima automobila (vjež.)
- Izračunavanje stepena zagađenosti zraka sagorjevanjem uglja.

VJEŽBA 3:

Dokazivanje ugljikovih oksida u izduvnim gasovima automobila.

UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Programski sadržaji grupisani su u tematske cjeline, za čiju realizaciju je potreban određen fond sti, naznačen uz naziv tematske cjeline. Časovi obrade i tipovi časova drugih oblika (ponavljanje, pismena i usmena provjeravanja znanja, laboratorijske vježbe) stoje u srazmjeri, oko 50 naprema 50%.

Izabrani programski sadržaji, redovne nastave u III razredu, zbog uvođenja izborne nastave u III i IV razred, reducirali smo na 35 časova godišnje. Međutim, odabrani nastavni sadržaji u III razredu redovne nastave predstavljaju neophodnu osnovu za bilo koji kasniji studij u kome se pojavljuje hemija, a u skladu je sa reformisanim Programom za opću gimnaziju, te potrebama nastave hemije na fakultetima.

Uspješna realizacija ovog Programa zahtijeva od nastavnika da sve zaključke, koliko je to moguće, veže za strukturu atoma odnosno molekula. Preporučuje se da predavanja budu međusobno povezana, koncizno izložena, propraćena sa dosta uvježbavanja i diskusija.

Poenta nastave u organskoj hemiji je u tome, da učenik shvati da tu nisu potrebne neke više sile, te da s obzirom na hemijske zakonitosti, ne postoje razlike između anorganskih i organskih jedinjenja, da osjeti otkuda tolika brojnost organskih spojeva i da uđe u sistematiku tih spojeva. Naročito ukazati na neophodni značaj organske hemije u svakodnevnom životu.

Za uspješnu realizaciju svih navedenih zadataka hemije potrebno je da dođu do izražaja prikladni i adekvatni oblici rada, kao što su: eksperimentalni rad, stehiometrijska izračunavanja i drugi oblici rada u nastavi. Posebnu važnost za sticanje vještina i spoznaja ima eksperiment u hemijskim istraživanjima. Stoga on mora dominirati u toku nastave, kako kod nastavnika, tako i kod učenika. Tako će, jedanput, sam nastavnik tumačiti gradivo, uz izvođenje eksperimenata, drugi put će nastavnik izvoditi pokuse, a učenici obješnjavati pojave, treći put će učenik izvesti eksperiment, a nastavnik objasniti pojam, četvrti put će svi učenici izvesti u grupama ili pojedinačno sve eksperimente nastavne jedinice.

Stehiometrijska izračunavanja, također treba da budu gotovo sastavni dio hemijskog istraživanja, jer imaju sličan značaj kao i laboratorijski eksperimenti. Oni čine pojmove očiglednijim, povezuju prirodno pojedina poglavlja i omogućavaju neposrednu praktičnu primjenu usvojenog gradiva. Stoga su ona ukomponirana u nastavni program. Ovakvim pristupom realizaciji nastave hemije učenik će, uglavnom, učiti u školi, i ostaće mu više vremena za slobodne aktivnosti, druženje u porodici i formiranje cjelovite ličnosti.

Pismena provjera znanja nije obavezna, ali se preporučuje, jer daje pouzdane pokazatelje znanja, a kod učenika razvija sposobnost za samostalan rad, logičko mišljenje i egzaktnost, učvršćuje njihovo samopouzdanje.

Napomena: Obradom nastavnih sadržaja iz ekologije, potrebno je da učenici ovladaju najnovijim naučnim dostignućima ove relativno mlade discipline i spoznaju ulogu čovjeka u očuvanju prirodnih resursa, kako bi se osigurale i zadovoljile čovjekove potrebe danas i u budućnosti.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za hemiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor hemije ili drugim stručnim zvanjem gdje je hemija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za hemiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor hemije ili drugim stručnim zvanjem gdje je hemija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

HEMIJA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

Osnovni cilj nastave hemije je sticanje znanja iz hemije neophodnih za poimanje materijalnog svijeta, razumijevanje zakonitosti na kojima su ta znanja utemeljena i formiranje pozitivnih osobina učenikove ličnosti. Cilj je i da se učenicima, na prikladan i savremen način, približe kontrolirane i nekontrolirane hemijske promjene na živoj i neživoj materiji, koje se svakodnevno odvijaju u njenoj bližoj i široj okolini, da ih shvati i objasni u skladu sa savremenim naučnim dostignućima. Navedeni cilj će se realizirati kroz takav sadržaj nastavnog programa koji će kod učenika:

- egzaktno proširiti i produbiti stečena znanja iz osnovne škole, posebno po pitanju uočavanja uzroka hemijskih promjena na materiji,
- razjasniti pojmove da se promjene materija temelje na promjenama stanja i strukture elementarne čestice (atoma) od kojih je građena materija,
- da shvati da je blagostanje života rezultiralo iz dosadašnjeg višegodišnjeg napretka u razvoju hemijskih istraživanja,
- inicirati želju za novim saznanjima kao i postavljanju logičkih pitanja,
- da hemijske zakonitosti na kojima se temelje pretvorbe materije ovlada kroz hemijska izračunavanja,
- da znanja iz teteoretskog dijela nastavnog programa uočava i raspoznaje na primjerima njihove primjene u praksi,
- da shvati poruku laboratorijskog eksperimenta i osnovne hemijsko-tehnološke procese u proizvodnji i preradi materijala,
- da se obuču u korištenju stručne hemijske literature i da za istu stiče naviku korištenja,
- da hemija, pored pružanja blagostanja čovjeku, može i suprotno djelovati (nekontrolirani i ekscresni hemijski procesi) u pravcu nastajanja nekorisnih i za život štetnih produkata ugrožavajući na taj način životnu i radnu sredinu,
- da obim stečenog znanja, kod savladavanja nastavnog programa, bude dovoljan za kontinuirani nastavak njihovog uspješnog obrazovanja i eksperimentalno teoretskih znanja,
- te, konačno, cilj nastave hemije, kao interdisciplinarne prirodne nauke je, također da omogući povećanje općeg obrazovanja i stvori osnovu za usvajanje znanja i umijeća iz programskih sadržaja na gimnazijskom nivou.

Opći cilj sadrži četiri ključna elementa obrazovanja:

- Učiti da bi vidjeli
- Učiti da bi znali upotrijebiti znanje
- Učiti za cjelovito lično obrazovanje
- Učiti za zajedniči život

Ovakav pristup rezultira razvojem cjelovite ličnosti učenika, koju karakteriše kritičnost, kreativnost, poštenje, znatiželja, sloboda misli i riječi i sposobnost pomoći drugom.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	HISTORIJAT HEMIJE	5
2.	EKOHEMIJA	12
3.	REPETITORIJ HEMIJE (OPĆA, ANORGANSKA, ORGANSKA I BIOHEMIJA)	48
4.	LABORATORIJSKE VJEŽBE	20
5.	STEHOMETRIJSKA IZRAČUNAVANJA	20
	<i>Ukupno:</i>	105

1. HISTORIJAT HEMIJE -

Nastanak hemije

- Prealhemijski period
- Period ujedinjenja
- Hronologija nobelove nagrade za hemiju

2. EKOHEMIJA

- Uvod u ekološku hemiju
- Uticaj čovjeka na životnu sredinu
- Uticaj tehničkog razvoja
- Zagađivanje atmosfere (izvori zagađivanja, ozonske rupe)
- Zagađivanje vode, izvori pitke vode (efekti zagađivanja, sanitarne, industrijske i otpadne vode)
- Zagađivanje zemljišta (uticaj urbanizacije, komunalni i industrijsku otpad, specijalni otpad)
- Otpaci kao sekundarne sirovine i sekundarni izvori energije (recikliranje i biorazgradnja)
- Kontrola zagađivanja i mjere zaštite (kontrola atmosfere, vode i tla) - Prostorni plan

(izgradnja industrijskih pogona i uređenje okoline) Vježbe:

- Načini dobijanja pitke vode (posjeta pumpnoj stanici)
- Otpad u gradskim aglomeracijama (posjeta gradskoj deponiji)

3. REPETITORIJ Opća

hemija

- Stehiometrijski zakoni, gasni zakoni
- Građa atoma
- Katodni zraci i otkriće elektrona
- Otkriće radioaktivnosti

- Kanalni zraci i spektrograf masa. Izotopi
- Emisijska i apsorpcijska spektralna analiza
- Kvantni brojevi i Paulijev princip isključenja
- Hemijske veze
- Osobine spojeva građenih po tipu jonske, kovalentne i metalne veze
- Kompleksni ioni i molekule
- Disperzni sistemi
- Koloidno disperzni sistemi – koloidi - Optičke osobine koloida, dobijanje koloida
- Građa koloidnih čestica
- Razlike liofilnih i liofobnih čestica

Anorganska hemija

- Periodni sistem elemenata
- Rendgensko zračenje (X – zračenje). Radioaktivni elementi
- Mozlijev zakon
- Periode i grupe u periodnom sistemu
- Primjena periodnog sistema (simboli, nomenklatura)
- Pregled elemenata po grupama i praktična primjena PSE
- Važniji tehnički metali (Fe, Al, Cu, Pb, Zn)
- Primjena i spojevi
- Plemeniti metali (Ag, Au, Pt)
- Fotografija, nastajanje fotografije, fiksiranje i kopiranje
- Važniji nemetali (O, H, N, Cl i S)

Organska hemija

- Ugljik. Hemijske veze u organskim spojevima, hibridizacija, hibridne orbitale, sp^3 , sp^2 i sp – hibridizacija
- Vrste organskih spojeva i funkcionalne grupe
- Organske hemijske reakcije
- Opće reakcije u organskoj hemiji (oksidacija, redukcija, hidratacija, dehidratacija, kondenzacija)
- Vrste organskih reakcija (supstitucija, eliminacija, adicija i polimerizacija)
- Mehanizmi u organskim reakcijama
- Ugljikovodici
- Shema podjele, opće formule, homolozi, važni predstavnici i upotreba
- Optička izometrija
- Geometrijska izometrija
- Mezometrija
- IUPAC nomenklatura
- Halogeni derivati zasićenih, nezasićenih i aromatičnih ugljikovodika
- Važni predstavnici i upotreba
- Organski spojevi sa oksigenom
- Karbonske kiseline – dikarbonske kiseline, oksidne kiseline i derivati karbonskih kiselina, halogenidi, esteri, amidi, anhidridi)

Biohemija

- Ugljikohidrati
- Shema podjele, važni predstavnici, stereoizometrija, ciklična struktura, reakcije ugljikohidrata
- Lipidi
- Fosfolipidi, voskovi, steoidi
- Aminokiseline
- Struktura polipeptida i proteina
- Biosinteza proteina
- Enzimi
- Nukleinske kiseline
- Transkripcija genetičke informacije
- Vitamini i hormoni
- Alkaloidi

4. LABORATORIJSKE VJEŽBE

1. Uvod u laboratorijski rad

- Mjere predostrožnosti pri radu
- Laboratorijski pribor i poduđe

2. Laboratorijske vježbe

- Obrada stakla (rezanje i poliranje cijevi, savijanje cijevi i izrada kapilara)
- Vaganje
- Rastavljanje smjesa na čiste tvari (destilacija i filtriranje)
- Fizikalna svojstva spojeva (određivanje tačke topljenja benzojeve kiseline, određivanje tačke ključanja etanola, ekstrakcija joda iz vodene otopine pomoću hloroforma)
- Sublimacija (jod)
- Prekristalizacija (benzoeva kiselina)
- Bojenje plamena
- Dobivanje vodika i kisika
- Dobivanje kristala modre galice $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ (rast kristala)
- Određivanje molarnog volumena kisika
- Pripremanje rastvora
- Razređivanje rastvora
- Utvrđivanje toplote jednog egzotermnog procesa
- Reakcije taloženja i rastvaranja
- Ovisnost topljivosti o temperaturi
- Pripremanje koloidnih rastvora. Tyndal-ov efekat
- Difuzija (CuSO_4 i voda) i smoza (NH_3 i HCl)
- Dobivanje i osobine amonijaka

5. STEHIOMETRIJSKA IZRAČUNAVANJA

1. Fizičke veličine i jedinice SI sistema (računanje s veličinama i jedinicama)
2. Mase atoma i molekula. Molarne veličine
3. Svojstva gasova
4. Struktura atoma i hemijske veze
5. Sastav tvari (maseni udio, molarni udio, volumni udio, empirijska formula)
6. Koncentracija rastvora
7. Hemijske jednačine
8. Izračunavanja pomoću hemijskih jednačina

UPUSTVO ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Program izborne nastave hemije za gimnazije sadržajno je koncipiran tako da predstavlja nadogradnju sadržaja programa redovne nastave. Pri operacionalizaciji cilja i zadataka ponuđenog programa, potrebno je ostvariti sljedeće procese:

- Sistematično sakupljanje podataka i informacija
- Sposobnost povezivanja hemijskih informacija
- Spoznavanje prirode naučne misli
- Značaj hemije za trajni čovjekov razvoj - Briga za zdravlje i sigurnost pri radu
- Usvajanje metodologije naučnog rada

Sam program sastoji se iz nekoliko tematskih cjelina koje su, globalno uzevši, podređene pripremi učenika za maturu, upis na studij zdravstvenog usmjerenja i usmjerenja gdje se iz hemije polaže prijemni ispit, te sticanje ekološke kulture neophodne za zdrav život.

Pri izučavanju historije hemije, potrebno je da učenici shvate međuovisnost razvoja naučne misli i socijalnih historijskih okolnosti.

Obrada nastavnih sadržaja iz ekologije zahtijeva da učenici ovladaju najnovijim naučnim dostignućima ove relativno mlade discipline i spoznaju ulogu čovjeka u očuvanju eko sistema. Time će shvatiti ulogu čovjeka u upravljanju i očuvanju budućnosti.

Za realizaciju ovih sadržaja, preporučena je sljedeća literatura: Janković: Historija hemije, Univerzitet u Sarajevu 1999.; Tuhtar: Zagađenje zraka i vode, Svjetlost Sarajevo 1990.; Festić: Čovjek i priroda na putu promjena, Svjetlost Sarajevo 1990.; Grupa autora: Kako spasiti zemlju, Bgd. 1991. **Repetitorij hemije** sastojao bi se u kratkom ponavljanju osnovnih sadržaja iz oblasti opće, anorganske, organske i biohemije, sa akcentom na njihov sistematičan pregled, a potom generaliziranje. Pri pregledu ovih sadržaja, koji se baziraju na pređenom kursu redovne nastave, praktično bi bilo korištenje grafo – folija sa shematskim prikazima podjela, formula i naziva glavnih predstavnika grupa spojeva, općim formulama, crtežima aparatura itd. Ovakav način ponavljanja maksimalno angažira vizuelnu percepciju učenika i olakšava sistematizaciju gradiva. Kao literatura, u realizaciji, koriste se udžbenici propisani u redovnoj nastavi.

Laboratorijske vježbe i stehiometrijska izračunavanja prate repetitorij hemije, konkretizirajući teoretske sadržaje. Eksperimentima i izradom problemskih zadataka stječe se upotrebljivo znanje. Odabir

vježbi i računskih zadataka vrši nastavnik, u skladu sa uvjetima rada, kvalitetom učenika i stepenom njihove motivisanosti.

Nakon ponavljanja teoretskih znanja i njihove primjene na laboratorijske vježbe i problemske zadatke, učenici će biti spremni (stečeno upotrebljivo znanje) za izradu testova sa prijemnih ispita iz proteklih rokova na fakultetima zdravstvenog usmjerenja i drugim fakultetima gdje se polaže hemija. Na taj način, moći će izvršiti vlastitu procjenu svog znanja i pronaći „šupljine“ koje će morati popuniti.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za hemiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor hemije ili drugim stručnim zvanjem gdje je hemija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za hemiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor hemije ili drugim stručnim zvanjem gdje je hemija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

BIOLOGIJA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 35

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Cilj redovne nastave biologije III u razredu je informativno upoznati učenike sa osnovama genetike i evolucije.

Zadaci:

Učenici trebaju da:

- Savladaju osnovne pojmove genetike, tj. pojam i građa gena, djelovanje genetičkog materijala, distribciju hromozoma u ćelijskoj diobi, populacijsku genetiku u genetičko inženjerstvo (ovo treba obraditi pojmovno jer će u izbornoj nastavi zainteresovani učenici to više raditi).
- Savladaju osnovne pojmove evolucije i evolucionih teorija, dokaze evolucije, faktore evolucije i procese evolucije. Isto tako, bitno je odraditi porijeklo i filogenezu biljaka i životinja, kao i antropogenezu.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
--------------	----------------------------	--------------------

		Obrada	Vježbe	Ponavljjanje	Ukupno
1.	Genetika	10	2	8	20
2.	Evolucija	8	0	7	15
	<i>Ukupno:</i>	35			

1. GENETIKA

- Genetički materijal (mjesto gdje se nalazi, pojam gena, hemijska struktura i replikacija molekula DNA)
- Djelovanje genetičkog materijala – biosinteza bjelančevina (pojam relacije: gen bjelančevina, osobina, genetička transkripcija i translacija)
- Organizacija genetičkog materijala (veličina, hemijski sastav, struktura, oblik i broj hromozona, pojam homologih hromozoma, genoma, kariotipa i kariograma)
- Distribucija hromozoma tokom mitoze i mejoze (kontinuitet u prenošenju genetičke informacije sa ćelije na ćeliju – mitozu, i sa organizma na organizam – mejozu)
- Mendelovi zakoni kao fundamentalna genetička metoda (hibridološki, pojam genotipa i fenotipa, lokusa, alela, dominantnih i recesivnih gena i osobina, homozigota i heterozigota)
- Genetička promjenljivost (kombinativna u mutaciona, kratak opis vrsta genske, hromozomske i genomske) i uzroke mutacija
- Kariotip čovjeka (normalni i sa poremećajima) pojam autozoma i polnih hromozoma, poremećaji broja hromozoma (Daunov, Turnerov i Klinefelterov sindrom)
- Populacijska genetika (objasniti Hardi – Vejnbergov zakon na najjednostavnijem primjeru, razjasniti pojam genskog fonda u odnosu na genotip, kao i pojam individualnog i grupnog varijabiliteta – time olakšati obradu faktora evolucije)
- Primjena genetike i genetičko inženjerstvo u medicini (metod amniocenteze i genetičke prognoze, kratak prikaz tehnologije rekombinantne DNA i korištenje transformisanih bakterija u proizvodnji lijekova)
- Genetičko inženjerstvo u biotehnologiji (primjena genetike u industriji, energetici, zaštiti životne sredine, poljoprivredi)

2. EVOLUCIJA

- Evolucionarne ideje i savremena teorija evolucije (kratak prikaz evolucionih ideja od Aristotela do Lamarka, postavke Darvinove teorije)
- Dokazi evolucije (pojmovno razjasniti sa primjerima paleontološke, citološke, morfolološko – anatomske, embriološke i biohemijske dokaze evolucije)
- Faktori evolucije (promjenljivost, prirodna selekcija, izolacioni mehanizmi i genetičko – automatski proces – navesti, obraditi nasljednu promjenljivost i prirodnu selekciju)
- Proces evolucije – specijacija (prostorna i reproduktivna izolacija kao preduslov divergentne evolucije; populacija, podvrsta i vrsta kao etape specijacije)
- Porijeklo života na zemlji (abiogeni postanak organske materije, formiranje koacervata i prvih živih sistema, osobine protobionata)

- Kratak pregled filogeneze biljaka i životinja (porijeklo i period nastanka pojedinih sistematskih grupa biljaka i životinja)
- Antropogeneza (kratak opis genealoškog stabla primata, predhumana i humana faza procesa hominizacije)
- Karakteristike procesa očovječavanja (adaptivna zona i adaptivni tip – odlike predaka čovjeka, uspravnost – ruke – mozak, rad, govor, izgled lobanje i lica čovjeka)

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za biologiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor biologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je biologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za biologiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor biologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je biologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

BIOLOGIJA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

Cilj izborne nastave biologije u III razredu je detaljna razrada programa obrađenog u I i II razredu gimnazije. Zadaci:

Učenici trebaju da:

- Nauče sve o mikroskopu i mikroskopiranju i pravilno rukovanje mikroskopom. Isto tako, mora da definira pojam ćelije i ćelijske teorije, na slici prepozna prokariotsku i eukariotsku ćeliju. Isto tako mora da prepozna biljnu i životinjsku ćeliju na slici, definiše tkivo, organ i organski sistem, kao i pojam specijalizacije i diferencijacije ćelije i primjere jednoćelijskih i višećelijskih organizama.
- Definišu pojam srodnosti, shvate pojam fosila i nabroje neke žive fosile kao i njihov značaj za određivanje srodnosti; nauče pojam vrste i sistematskih kategorija, nauče binarne nomenklature vrsta, kao i građu živih organizama. Posebno je važno da učenici nauče rukovati ključem za određivanje vrsta biljaka i životinja.
- Praživotinje – građa, specijalizacija ćelijskih dijelova, razmnožavanje, ekologija i značaj - Uzgajanje i posmatranje organizacije papučice i sl.
- Posmatranje i utvrđivanje – praživotinje
- Nauče načaj životinja, njihov položaj u biosferi, njihove različitosti, kao i građu i funkciju organa, njihovo sistemsko mjesto, zavisnost i razmnožavanje

- Upoznaju građu biljnih i životinjskih organizama. Uoče razlike između biljnih i životinjskih tkiva i organa
- Nauče sve procese u biljnim organizmima: transpiracija, gutacija, fotosinteza, disanje i pokreti kod biljaka
- Upoznaju funkcionisanje organa i organskih sistema kod životinja i čovjeka (čula, receptori, nervni sistem i funkcija, varenje hrane, tjelesne tečnosti, izlučivanje, disanje i građu kože, skeleta i mišića i njihovu funkciju.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Mikroskop i mikroskopiranje	6
2.	Ćelijski ciklus	6
3.	Sistematika prokariota i eukariota Virusi (3) Bakterije (3) Gljive i lišajevi, mahovine i papratnjače (3) Sjemenice (3) Praživotinje (3) Zglavkari (3) Ribe (3) Vodozemci i gmizavci (3) Ptice (3) Sisari (3)	30

4.	Etologija	6
5.	Histologija i organologija	13
6.	Fiziologija biljaka	13
7.	Fiziologija životinja i čovjeka	31
	Ukupno:	105

1. MIKROSKOP I MIKROSKOPIRANJE

- Mikroskop: otkriće, dijelovi, vrste mikroskopa
- Laboratorijske vježbe – proces i tehnika mikroskopiranja
- Laboratorijske vježbe – posmatranje i crtanje biljne ili životinjske ćelije
- Specijalne ćelije, organele, vakuole, bičevi, treplje, miofibrili, neurofibrili, kristali, skrob, aleuronska zrna
- Metabolizam ćelije – anabolizam i katabolizam
- Enzimi – vrste enzima važnije grupe, funkcija

2. ĆELIJSKI CIKLUS

- Amitoza i mitoza – faze mitoze, promjena tokom faza
- Laboratorijske vježbe – Pravljenje mikroskopskih preparata – vršni dijelovi luka
- Laboratorijske vježbe i utvrđivanje – Faze mitoze
- Redukciona dioba – faze mejoze, promjene tokom faza
- Pravljenje i posmatranje preparata mejoze
- Degenerativne promjene ćelije izazvane spoljašnjim faktorima (agensi)

3. SISTEMATIKA PROKARIOTA I EUKARIOTA **VIRUSI**

- Virusi – građa, oblik, veličina, razmnožavanje, rasprostranjenost
- HIV – osobine
- Virusna oboljenja – mjere zaštite

BAKTERIJE

- Bakterije – oblik, veličina, građa, razmnožavanje, rasprostranjenost

- Laboratorijske vježbe –

-

posmatranje bakterija

Laboratorijske vježbe i utvrđivanje – bakterije

GLJIVE I LIŠAJEVI, MAHOVINE I PAPERATNJAČE

- Gljive, lišajevi, mahovine i papratnjače – važnije osobine, ciklusi, razvića
- Ekскурzija u prirodu – prikupljanje materijala
- Determinacija prikupljenih materijala

SJEMENICE

- Sjemenice, ciklusi razvića golosjemenica i skrivenosjemenica - Laboratorijska vježba – građa cvijeta, cvati na svježem materijalu
- Laboratorijska vježba – determinacija prikupljenih vrsta

PRAŽIVOTINJE

- Praživotinje – građa, specijalizacija ćelijskih dijelova, razmnožavanje, ekologija i značaj - Uzgajanje i posmatranje organizacije papučice i sl.
- Posmatranje i utvrđivanje – praživotinje

ZGLAVKARI

- Građa zglavkara – Insekti i sistematika
- Laboratorijske vježbe – morfologija i anatomija insekta
- Značaj insekta u ekonomiji prirode – korisni, štetni (relevantni pristup) **RIBE**
- Ribe – morfologija, anatomija, sistematika
- Disekcija i crtanje objekta – šaran, deverika, crvenperka
- Značaj insekta u ekonomiji prirode, utvrđivanje – Ribe

VODOZEMCI I GMIZAVCI

- Vodozemci i gmizavci – sličnost i razlike u građi i morfologiji sistematika vodozemaca i gmizavaca
- Disekcija i crtanje objekta – žaba ili gušter
- Značaj i utvrđivanje – vodozemci i gmizavci

PTICE

- Ptice – morfologija i anatomija, građa perja, adaptivne osobine ptica
- Laboratorijske vježbe – crtanje perja ili neke morfol–anatomske osobine (skelet)
- Značaj ptica – sistematizacija – važnije grupe

SISARI

- Sisari – morfologija, anatomija i sistematika
- Laboratorijske vježbe – morfologija ili anatomija, svojstvo sisara (dlaka, epitel ili slično) - Značaj sisara, utvrđivanje – sisari

4. ETOLOGIJA (6)

- Biologija ponašanja, principi etologije
- Ekскурzija u prirodu – komuniciranje, orijentacija
- Sporazumijevanje među životinjama
- Nasljedno i stečeno ponašanje
- Socijalne veze, kooperacija i agresivnost - Sistematizacija – ponašanje životinja

- Laboratorijske vježbe –

-

5. HISTOLOGIJA I ORGANOLOGIJA

- Biljna tkiva, osobine primarnih i sekundarnih tkiva
- Laboratorijske vježbe – Epidermis luka (bojenje preparata)
- Laboratorijske vježbe – Biljna tkiva – crtanje objekta i obnavljanje
- Životinjska tkiva – osobine, vrste, funkcija
- Laboratorijske vježbe – životinjska tkiva po izboru nastavnika i učenika
crtanje objekta – životinjska tkiva i obnavljanje List
– morfologija, građa, funkcija
- Laboratorijske vježbe – unutrašnja građa lista – poprečni presjek
- Laboratorijske vježbe – crtanje objekta i obnavljanje – list
- Stablo – morfologija, građa i funkcija
- Laboratorijske vježbe – poprečni presjek stabla (monokotiledne i dikotiledne biljke)
- Laboratorijske vježbe – crtanje objekta i obnavljanje – stablo
- Korijen – morfologija, građa i funkcija
- Laboratorijske vježbe – poprečni presjek korijena biljke
- Laboratorijske vježbe – crtanje objekta i obnavljanje – korijen

6. FIZIOLOGIJA BILJAKA

- Biljka – samoregulatorni sistem, transpiracija
- Laboratorijske vježbe – Potetometar – faktori koji utiču na transpiraciju
- Gutacija – suština procesa i obnavljanje
- Fotosinteza svjetla i tamna etapa
- Laboratorijske vježbe – uticaj svjetlosti i konc. CO₂ na fotosintezu
- Saksov ogled i obnavljanje
- Disanje biljaka – suština procesa, faze disanja
- Laboratorijske vježbe – disanje biljaka (prokljalo sjeme, suho sjeme)
- Faktori koji utiču na disanje i obnavljanje
- Pokreti kod biljaka – vrste pokreta, suština procesa
- Laboratorijske vježbe – fototropizni, geotropizni, fononastije i sl.
- Laboratorijske vježbe – odabrani primjeri i obnavljanje

7. FIZIOLOGIJA ŽIVOTINJA I ČOVJEKA

- Uvod u animalnu i humanu fiziologiju funk. sistema
- Apsorpcija energije, akcioni potencijal, kodiranje u neuronima
- Sistem informacije i integracije i obnavljanje
- Čulni sistem i mehanoreceptori, osjetljivost na dodir – vježba osjetljivosti na zvuk
- Fotoreceptori, homoreceptori i termoreceptori – pupilarni refleks, slijepa pjega, slika predmeta u oku, osjetljivost na ukus – vježbe
- Laboratorijske vježbe – zaključci i obnavljanje
- Nervni sistem – dijelovi mozga i funkcije (kora velikog mozga)
- Laboratorijske vježbe – refleksni pokreti
- Laboratorijske vježbe – djelovanje inzulina i adrenalina na organizam životinja i obnavljanje -
Varenje, tipovi varenja, građa želudca kičmenjaka, funkcije

- Laboratorijske vježbe –
-
- Laboratorijske vježbe – varenje kod papučice i varenje kod vinogradskog puža, varenje u ustima sisara
- Utvrđivanje – suština laboratorijskih vježbi i obnavljanje
- Tjelesne tečnosti i cirkulacija tj. tečnosti
- Laboratorijske vježbe – krvna plazma i krvni serum, razmaz krvi
- Laboratorijske vježbe – rad srca puža, rad srca žabe – mjerenje krvnog pritiska - Disanje – biol. suština disanja
- Laboratorijske vježbe – disanje ribe, žabe, spirometrija
- Uloga dijafragme u disanju – Dondersov model – obnavljanje
- Koža – zaštitni i potporni organ – građa i funkcija
- Skelet – skelet čovjeka, koristi glave, trupa i udova
- Mišići – mišići čovjeka i fiziološke mišićne kontrakcije
- Intermedijarni metabolizam glicida, bjelančevina i masti
kalorijska vrijednost hrane
- Ergometrija – „Harvard step test“ – zaključci
- Polni život čovjeka – planiranje porodice
- Mjere zaštite, kontracepcija, higijena polnih organa i bolesti
- Humanizacija odnosa među polovima
- AIDS – bolest savremenog doba

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za biologiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor biologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je biologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za biologiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor biologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je biologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

INFORMATIKA - IZBORNA NASTAVA

70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave predmeta informatika u općoj gimnaziji je da se unapređuje i prati opće informatičko obrazovanje učenika, ali i da se učenici upoznaju i osposobe za primjenu novih informacionih tehnologija u svom budućem pozivu.

Zadaci nastave informatike - učenici treba:

Učenici treba:

- Da savladaju osnove jednog od grafičkih paketa po izboru škole odnosno predmetnog nastavnika.
- Da savladaju osnove izrade web stranice.
- Da savladaju osnove jednog od prezentacijskih paketa po izboru škole, odnosno predmetnog nastavnika.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	COREL DRAW	30
2.	IZRADA WEB STRANICA	20
3.	MS POWER POINT	20
	<i>Ukupno:</i>	70

1. COREL DRAW

U okviru ove tematske cjeline:

- Učenici treba da se upoznaju sa pregledom naredbi i osnovnih alata za crtanje i zumiranje.
- Da savladaju izradu osnovnih grafičkih objekata, manipulaciju s objektima, te da se upoznaju sa tehnikom crtanja, upisivanja i ispravljanja teksta, mogućnošću primjene kontura i ispune objekata, primjene boja, specijalnih efekata, ubacivanja simbola i slika.
- U zavisnosti od opremljenosti kabineta da savladaju i osnove skeniranja, memorisanja i ispisa slika.
- Na kraju ove tematske cjeline učenici treba da budu osposobljeni za izradu jednostavnijih grafičkih materijala kao na primjer posjetnice, memoranduma, kalendara ili plakata.

2. IZRADA WEB STRANICA

U okviru oove tematske cjeline:

GODIŠNJI BROJ ČASOVA:

- Učenici treba da se upoznaju sa principima programiranja u HTML-u, radom s listama, svojstvima stranice, linkovima, tabelama, slikama (povezati se sa prethodnom tematskom cjelinom), radom sa wizardima.
- Na kraju ove tematske cjeline učenici treba da budu osposobljeni za izradu jednostavnije web stranice.

3. MS POWER POINT

U okviru ove tematske cjeline:

- Učenici treba da se upoznaju sa početnim ekranom, sastavniom dijelovima, promjenom prikaza, različitim pogledima na dokument, radom sa wizardima i predlošcima te radom sa dijapozitivima (prikaz, kreiranje, manipulacija, mijenjanje sadržaja...). također je potrebno savladati rad sa animacijama i primjenom na tekst, grafikone i slike, te upotrebu zvučnih efekata u animacijama.
- Na kraju ove tematske cjeline učenici treba da budu osposobljeni za izradu jednostavnije prezentacije koja bi trebala da uključuje gore navedene sadržaje.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za informatiku, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor informatike ili drugim stručnim zvanjem gdje je informatika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za informatiku, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor informatike ili drugim stručnim zvanjem gdje je informatika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;
3. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi lica koja imaju sljedeća stručna zvanja i koji imaju položenu pedagoško-psihološku i metodičko-didaktičku grupu predmeta :

1.Prirodno-matematički fakultet:

- Diplomirani matematičar-informatičar;
- Magistar softverskog inženjerstva;
- Magistar matematike, nastavnički smjer;
- Magistar matematičkih nauka, smjer teorijska kompjuterska nauka;

2. Elektrotehnički fakultet:

- Diplomirani inženjer elektrotehnike – smjer informatika i računarstvo; ili visoko obrazovanje prvog ciklusa (koje se vrednuje sa 240 ECTS bodova), drugog ili trećeg ciklusa Bolonjskog sistema studiranja.

3.Fakultet informacionih tehnologija:

HISTORIJA - REDOVNA NASTAVA

35

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Cilj izučavanja redovne nastave historije trećeg razreda opće gimnazije jeste da se učenici upoznaju sa historijskim fenomenima u razvoju ljudskog društva u bosanskohercegovačkim okvirima i spoznaju tok i razvojni put kojim je Bosna i Hercegovina prošla kroz različite historijske epohe.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Bosna i Hercegovina kroz historiju	35
	<i>Ukupno:</i>	35

1. BOSNA I HERCEGOVINA KROZ HISTORIJU

- Najstarija ljudska naselja na tlu Bosne i Hercegovine - Ilirska plemena u Bosni i Hercegovini
- Rimski putevi na području Bosne i Hercegovine
- Razvitak pisma kroz historiju - Politeističke – monoteističke religije
- Kulin – ban utemeljitelj bosanske državne samostalnosti
- Bosanska hereza između zapadne i istočne crkve
- Teritorijalni razvitak Bosne u doba Stjepana II Kotromanića i Tvrtka I
- Razvoj gradova u Bosni u srednjem vijeku
- Uspostava i organizacija Osmanske vlasti u Bosni
- Isa- beg Ishaković - Gazi Husref- beg - Geografska otkrića
- Humanizam i renesansa
- Oblici državnog uređenja u srednjem vijeku - Pokret za autonomiju Bosne
- Husein kapetan Gradašćević – život i djelo
- Istočno pitanje i Bosna
- Svijet razvijenog kapitalizma (druga polovina XIX stoljeća)
- Razdoblje od Drugog svjetskog rata do 1992.godine
- Tema po vlastitom izboru učenika

GODIŠNJI BROJ ČASOVA:

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za historiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor historije ili drugim stručnim zvanjem gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za historiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor historije ili drugim stručnim zvanjem gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

HISTORIJA - IZBORNA NASTAVA

105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

Cilj izučavanja historije od prvog do četvrtog razreda opće gimnazije jeste da se učenici upoznaju sa historijskim fenomenima u razvoju ljudskog društva u svjetskim, evropskim i bosanskohercegovačkim okvirima i spoznaju tok i razvojni put kojim je ljudsko društvo prošlo kroz različite historijske epohe.

Zadaci:

- Da se učenici upoznaju sa nastankom i razvojem imperijalizma i međunarodnim odnosima u drugoj polovini XIX stoljeća
- Da se učenici upoznaju sa razvojem nauke, tehnike i kulture na razmeđu dva stoljeća
- Da se učenici upoznaju s društvenim, političkim i kulturnim razvojem BiH u vrijeme Austrougarske uprave
- Da se učenici upoznaju sa uzocima, rezultatima i posljedicama Prvog svjetskog rata
- Da se učenici upoznaju sa prilikama u BiH za vrijeme Prvog svjetskog rata i sa njenom ulogom u Jugoslavenskom pitanju
- Da se učenici upoznaju sa društvenim, političkim i privrednim prilikama u svijetu između dva svjetska rata
- Da se učenici upoznaju sa Drugim svjetskim ratom kao velikim obračunom demokratskih i fašističkih snaga
- Da se učenici upoznaju sa tečkim patnjama i stradanjem stanovništva BiH u Drugom svjetskom ratu
- Da se učenici upoznaju sa najznačajnijim događajima, procesima i pojavama poslije Drugog svjetskog rata
- Da se učenici upoznaju sa karakteristikama razvoja BiH poslije Drugog svjetskog rata

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA	
		Obrada	Ostali tipovi časa
1.	Antička civilizacija	9	
		6	3
2.	Bosna i Hercegovina u antičko doba	6	
		4	2
3.	Evropa u razvijenom feudalizmu od XVI – XX stoljeća	10	
		6	4
4.	Srednovjekovna Bosna	15	
		10	5

GODIŠNJI BROJ ČASOVA:

5.	Buržoaskе revolucije u svijetu	12	
		8	4
6.	Bosna i Hercegovina od 1878. – 1914.	6	
		4	2
7.	Privreda i saobraćaj u Bosni i Hercegovini u vrijeme austrougarske uprave	4	
		3	1
8.	Kulturno – prosvjetne prilike u Bosni i Hercegovini u vrijeme Austro-Ugarske uprave	5	
		3	2
9.	Slobodni izbor učenika	25	
10.	Posjeta kulturno – historijskim spomenicima	4	
11.	Sistematizacija	5	
	Ukupno:	05	

UPUSTVO ZA IZVOĐENJE IZBORNE NASTAVE**PLANIRANJE GRADIVA IZBORNE NASTAVE HISTORIJE**

Planiranje gradiva, za izvođenje izborne nastave historije, je znatno drugačije od planiranja u zajedničkoj nastavi, jer u izornoj nastavi nema precizno određenih nastavnih jedinica.

Da bi se pristupilo planiranju izborne nastave, nastavnik mora najprije prikupiti podatke o historijskoj literaturi, koja mu je na raspolaganju za pojedine teme izborne nastave, tj. napraviti kartoteku u kojoj će biti popisane sve knjige koje posjeduje školska biblioteka, općinska biblioteka i, eventualno, sami učenici i njihovi roditelji. Kad nastavnik napravi popis literature s kojom može u toku izborne nastave da se služi, onda će učenike upoznati sa temama za izbor i literaturom i saznaće interesovanje učenika za pojedine teme i pitanja. Učenici će sami kazati koje ih teme interesuju i koje bi sami željeli da rade, a nastavnik treba da razmotri, da li za takve teme ima odgovarajuće literature i, u skladu s tim, da teme i formuliše.

Kad sazna interesovanje učenika, prouči teme i razmotri literaturu, tek onda može prići pravljenju plana rada. Učenicima, koji se sami ne opredjele za proučavanje određene teme, pomoći će sam nastavnik uzimajući u obzir njihove mogućnosti. Ako se pokaže interes za neku temu, koja izborom nije izričito predviđena, a za njenu obradu postoji potrebna literatura, ne bi, zbog toga, trebalo odbijati.

Konačno, plan obrade pojedinih tema treba da dobije hronološki ili tematski redoslijed i vezu. Uz to, nastavnik će predvidjeti kojim oblikom i nastavnim metodom i sa kojim nastavim sredstvima bi pojedine teme bilo najkorisnije obraditi, predvidjet će koju temu će on lično, u vidu predavanja, diskusije ili

razgovora obraditi, a koje će obraditi učenici. U načelu, za svaku temu treba planirati nastavnikovo uvodno predavanje, čiji obim i mjera moraju biti usaglašeni sa karakterom nastave.

Sa sačinjenim planom rada treba da bude upoznat svaki učenik izborne nastave historije, kako bi unaprijed znao šta će se i kojim redosljedom, u toku školske godine, raditi. Stoga i jeste poželjno da nastavnik i učenici zajednički prave godišnji plan rada izborne nastave.

PRIPREMANJE NASTAVNIKA ZA IZBORNU NASTAVU OBLICI I METODE RADA

Izvođenje izborne nastave traži veliko angažovanje nastavnika ljubav prema historijskoj nauci. Iako nastavnik, u izvođenju nastave, nailazi na niz teškoća, on ne smije dozvoliti da se nastava, sama od sebe odvija. Na časovima izborne nastave, učenici samo svoje referate čitaju, a nastavnik, ne

udubljujući se, da uzgredno o njima daje uopćena mišljenja, i da tako teme, jedna za drugom, površno obrađene prelazi.

Nastavnik je dužan da čita literaturu za svaku temu koju je učenicima preporučio, da proučava tekstove i priprema pitanja i probleme za raspravljanje, bilo da temu obrađuje učenik ili on lično. Jer, svojim uvodnim riječima, učešćem u diskusiji koju učenici vode, ili rezimeom na kraju obrade jedne teme, on mora da daje smjer raspravljanju i uočavanju bitnoga, da podstiče borbu mišljenja i argumentovano izvođenje zaključaka. On treba stalno da prati stručnu literaturu i časopise, naročito podatke o novim knjigama iz oblasti historije i da njima, u više istih primjeraka, popunjava školsku biblioteku.

Nastavne metode i oblici rada u izornoj nastavi moraju biti u skladu sa zadacima ove nastave i prirodom historijskih sadržaja. Nastavnik mora da bira one oblike rada koji omogućavaju najširu samostalnost učenika u radu, razvijanje historijskog mišljenja učenika i, uopće, rasuđivanje i kritičko mišljenje. Stoga će, pored kolektivnog i grupnog, koristiti, koliko je više moguće i individualni oblik rada.

Nastavne metode je teško jednu od druge odvojiti. One se međusobno isprepliću i dopunjuju, čak i na istom času. Mi ćemo neke od njih, koje se najčešće primjenjuju u izornoj nastavi, posebno istaći i obrazložiti.

UČENIČKI USMENI I PISMENI REFERATI

U izornoj nastavi se najviše tema obradi putem učeničkih referata, bilo usmenih ili pismenih. Od početka izvođenja izorne nastave, treba učenike uputiti u to kako se čita literatura, kako se iz nje prave izvodi i ekscepti, kako se u prikupljanju materijala za obradu određene teme treba služiti enciklopedijama, bibliografijama, rječnicima i ostalom priručnom literaturom. Pri tome je veoma važno da se učenici upute u načine kritičkog odnosa prema literaturi. Preporučljivo je da nastavnik, na prvim časovima izorne nastave, s učenicima prouči ona mjesta iz knjige Medhata Šamića: „Kako nastaje naučno djelo“, koja o tome govore i da im to praktično na primjerima objasni.

Referat, usmeni ili pismeni, ili kraće saopćenje, naročito prvo, za učenike je važan događaj u školskom životu i zato im treba pomoći u njihovom pripremanju. Dobra stana učeničkog usmenog referata je i u tome što učenika privikava da istupa na skupu i da usavršava svoju kulturu govora, dok pismeni referat podiže pismenost učenika i preciznost u izražavanju misli.

Kad učenicima daje teme za referat, nastavnik će voditi računa o tome kako je tema formulisana. Razumljivo je da prvi referati učenika treba da budu kraći i lakši, ali je isto tako važno da tema ne bude preširoka i nedovoljno jasno odrađena. Takve teme učenike obično odvlače u duga pričanja i nabranjanja podataka, tako da ispuste iz vida ono što je za jednu historijsku temu od značaja. Stoga je bolje da teme budu uže, konkretnije i problemski postavljene, jer će tako one same učenike usmjeravati na određen i jasan zadatak.

Pošto učenika uputi na literaturu za pisanje referata, i kada učenika tu literaturu pročita i napravi iz nje pribilježbe za referat, nastavnik će mu pomoći da sastavi plan referata. Učenik će ga obavjestiti kako namjerava da napravi plan referata, koje je činjenice izabrao i kako misli da rasporediti građu. Nastavnik će mu pomoći da izabere sadržaje koji odgovaraju temi, vidjet će da li je za tvrdnje o zaključke naveo dovoljno uvjerljivih dokaza i slično.

Da bi se nastavnik mogao pripremiti za diskusiju o referatu, učenici su dužni da nastavnika, prije podnošenja ili čitanja referata, upoznaju sa konceptom usmenog ili tekstom pismenog referata. Čitajući napisani referat, nastavnik će vidjeti dobra i slaba mjesta u njemu, neka mjesta će provjeriti i u literaturi, pripremit će pitanja koja bi po njegovom mišljenju bilo korisno u diskusiji razmotriti itd. A da bi diskusija o učeničkom referatu bila potpunija i obrada teme korisna za sve učenike, neophodno je da i ostali učenici izborne nastave pročitaju i prouče bar osnovnu literaturu kojom se i referat služio, da i oni naprave poneku bilješku iz literature o pitanju koje ih u vezi sa temom posebno interesuje. Na taj način će i značaj učeničkog referata, kao nastavne metode, znatno porasti. Učenike, također, treba upućivati da u diskusiji raspravljaju o suštini teme, o konkretnoj sadržinskoj strani referata, a ne o njegovoj formalnoj ili literarnoj strani.

RAD NA HISTORIJSKOM DOKUMENTU

Za razliku od učeničkog referata u izornoj nastavi historije se mnogo manje koristi metoda rada na historijskom dokumentu.

Obradujući historijski dokument, učenici će se, donekle, upoznati u s tim kako historičar – istraživač rekonstruiše i izučava prošlost, a za nas u nastavi je historijski dokument važan i zbog toga što on predstavlja konkretan dokaz jednog događaja ili epohe. Taj historijski izvor pomaže učeniku da neposrednije osjeti određeno vrijeme iz prošlosti.

U izornoj nastavi se mogu koristiti razni historijski dokumenti ili tekstovi, zvanični dokumenti, hronike, memoari i književni tekstovi, koji se nalaze u raznim historijskim čitankama i hrestomatijama.

Kad nastavnik odluči da sa uenicima obradi jedan historijski dokument, on će se brižljivo pripremati kako za analizu dokumenata, tako i za organizaciju časa. Razmislit će o pitanjima i problemima koje će na osnovu teksta dokumenta pred učenike postaviti da bi se o njima raspravljalo. Problem će postavljati tako da se potpuni odgovori, na njih, mogu dati tek poslije analize dokumenta, dopunskih pitanja i objašnjenja.

Na početku časa, nastavnik će uenicima kratko objasniti vrijeme i prilike u kojima je dokument nastao, a zatim će, zajedno sa uenicima, čitati određeni dokument ili njegove dijelove, davati objašnjenje, na tabli bilježiti važnija mjesta i pitanja za raspravljanje i poslije toga preći na njihovu analizu. Nastavnik će analizu voditi tako da svojim intervencijama i eventualnim ponovnim čitanjem teksta podstakne učenike da sami dođu do potrebnih zapažanja ili elemenata za odgovore. Na kraju analize, na osnovu učeničkih zapažanja, pribilješki na tabli i odgovora, saznanja će se zajednički rezimirati.

Na primjeru francuske buržoaske revolucije, metodom analize historijskog dokumenta preporučljivo je obraditi Deklaraciju prava čovjeka i građanina. Kako sam tekst Deklaracije mnije obiman može se umnožiti tako da ga dobije svaki učenik izborne nastave. Kad, uz to, pročitaju i mjesta iz literature koja govore o Deklaraciji, onda će učenici, uz pomoć nastavnika, moći da analiziraju Deklaraciju i da raspravljaju o prirodnom pravu, o slobodi i jednakosti, privatnom vlasništvu i sl. Učenici će uočiti da razni historičari drugačije tumače pojedine odredbe Deklaracije, a to će biti korisno za njihovo raspravljanje, razvijanje kritičkog mišljenja i produbljivanje njihovih znanja. Tako će učenici sa više

ličnog unošenja, jasnije shvatiti jedno vrijeme i historijski značaj dokumenta, a posebno će se kod njih razviti i navika proučavanja dokumenata.

Ova nastavna metoda ima, nad ostalim metodama, tu prednost što više podstiče učeničku radoznalost, uvodi učenike u samostalno snalaženje u dokumentima i što manje – višejednako, zapošljava sve učenike, pogotovo ako ih je manji broj. Ali, nastavnik za analizu treba da bira samo takve dokumente koji su po svome jeziku, terminologiji i obimu učenicima pristupačni. One dokumente, koji prije analize zahtjevaju mnoštvo komplikovanih objašnjenja, ne bi trebalo uzimati.

DISKUSIJA

U izornoj nastavi historije, diskusija je veoma prikladna kao nastavna metoda. Diskusijom obično rukovodi nastavnik, a može i učenik koji je dobro proučio materiju o kojoj se raspravlja. Onaj ko vodi diskusiju mora biti pripremljen za to, mora predvidjeti glavna pitanja o kojima će se, u okviru teme, raspravljati, problem, različita mišljenja o njima i objašnjenja. Ova metoda je vrlo slična diskusiji o podnesenom referatu ili raspravljanju o historijskom dokumentu. Razlika je samo u tome što učenici, poslijeproučavanju iste literature na času iznose svoja mišljenja o onome što su pročitali i sami mogu da nameću pitanja o kojima će se raspravljati, naravno, držeći se teme.

RAD U GRUPAMA

U izornoj nastavi se obrada teme može vršiti i u grupama učenika. Jedna tema se može razdvojiti na više problema ili logičkih cjelina, koje se, određeno vrijeme, zasebno proučavaju u posebnim grupama učenika. Kada sve grupe prikupe građu, srede je i odrade određena pitanja, onda na zajedničkom sastanku jedan učenik iz svake grupe podnosi referat. Dobra strana rada u grupama je u tome što se kod učenika razvija smisao za kolektivni rad, a slaba mu je strana što se učenici, podjeljeni u grupe, interesuju uglavnom samo za problem koji njihova grupa obrađuje.

NASTAVNIKOVO IZLAGANJE

Živa riječ nastavnika je nezamjenljiva i takva će, manje – više, ostati pored napretka tehnike. Nastavnik će se i u izornoj nastavi služiti ovom nastavnom metodom, ali neće dopuštati da to bude jedina metoda. Svojim izlaganjem će samo pomoći učenicima da se snađu u literaturi, pomoći im da uđu u probleme i značajnije pojave, ili i da bolje shvate i razumiju ono što su u literaturi pročitali.

Pred nastavnicima, koji će voditi izbornu nastavu historije, stoje velike mogućnosti izbora metoda u obradi historijskog gradiva. Ovdje su spomenute samo neke. Time nisu iscrpljene sve koje se u ovoj nastavi mogu koristiti, kao: rad s filmom, rad u biblioteci, arhivu, muzeju itd. Nastavnik ima punu slobodu u izboru i kombinovanju nastavnih metoda i oblika rada, polazeći od ciljeva nastave historije i konkretnih nastavnih sadržaja koje treba obraditi i ostvariti odgovarajuće obrazovne, funkcionalne i odgojne zadatke nastave.

OCJENJIVANJE UČENIKA U IZBORNOJ NASTAVI

Od početka izvođenja izborne nastave, nastavnik treba da o svakom učeniku vodi odgovarajuće bilješke. Najbolje je da se ta zapažanja o radu učenika vode u posebnoj svesci, u kojoj će za svakog učenika biti određene po dvije – tri stranice. U svesku treba, u kontinuitetu, bilježiti sve podatke koji mogu korisno poslužiti za donošenje ocjene: koliko se učenik interesuje za rad u izornoj nastavi, koje je teme i kada uzeo za samostalni rad, koju je literaturu uzimao na čitanje i kako se u njoj snalazio, koliko pokazuje samostalnosti u radu, je li se spremao za diskusiju o određenim temama, kako je stručno vodio diskusije

i da li umije braniti svoje stavove, kako razumijeva historijsko gradivo, je li u stanju da uočava i samostalno ulazi u ono što je u jednoj temi ili pitanju osnovno, koliko su mu odgovori zreli i sl.

Evidentirajući karakteristične podatke o aktivnostima učenika u izornoj nastavi, nastavniku neće biti teško da na polugodištu i kraju školske godine, taj rad i zapažanja pretvori u brojčanu ocjenu. Nastavnik će, povremeno, upoznati učenike sa svojim zapažanjima o njihovom radu i podsticati njihove želje za samostalnim radom i daljnjim napredovanjem.

UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Program historije za gimnaziju se zasniva na historijskoj nauci iz koje proizilaze sadržaji pomoću kojih se ostvaruje humanistička funkcija nauke – širenje historijskog znanja kao cilja obrazovanja, s jedne, i razvijanje naučno zasnovane historijske svijesti i historijskog mišljenja kao humanističkog cilja odgoa učenika, s druge strane. U tom sklopu, treba i u nastavi historije, u kontinuitetu, ostvarivati univerzalne odgojne principe, koje je utvrdio UNESCO, a koji doslovno glase:

- Upoznavanje i poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda,
- Njegovanje solidarnosti, tolerancije i rješavanje sukoba nenasilnim putem,
- Priznavanje prava na različitost mišljenja, stavova i uvjerenja, - Borba protiv predrasuda i svih oblika diskriminacije - Pozitivno reagovanje pojedinca na promjene u okruženju,
- Kultivisanje kritičkog mišljenja, što uključuje medijsku, kulturnu i političku pismenost
- Razvijanje senzibiliteta za ekološke probleme.

Odgojna suština historije, sadržana u samoj nauci, se ostvaruje u nastavi historije. Dok u historijskoj nauci ne postoje ograničenja, dotle se u nastavi historije sadržaji ograničavaju kako po obimu, tako i po dubini i širini interpretacije. Programom dati sadržaji zasnivaju se na izučavanju reprezentativnih procesa, pojava i događaja u okvirima datog vremena (fond časova) i uzrasta učenika. Nastavni sadržaji, za izučavanje historije u gimnazijama, odabrani su prema sljedećim kriterijima:

- Izučavanje onih procesa, pojava i događaja iz kojih se najjasnije vide opće karakteristike svjetsko – historijskog razvitka određene historijske epohe,
- U okviru svjetsko – historijskog razvitka se predviđa detaljnije izučavanje nastavnih sadržaja iz historije Bosne i Hercegovine u svakoj epohi razvitka ponaosob u cjelini,
- Odabrani su sadržaji na kojima se može ostvarivati humanistički, patriotski, moralni, estetski odgoj učenika,
- Odabrani su programski sadržaji, koji treba da doprinesu formiranju historijske svijesti i historijskog mišljenja, kao i sadržaji koji vode ravnopravnosti ljudi, demokraciji, vjerskim slobodama i slobodama svjetonazora.

Programom odabrani nastavni sadržaji historije u gimnaziji usklađeni su sa programom historije u osnovnoj školi, kako bi se osiguralo izučavanje historije ljudskog društva na principu koncentričnih krugova. Prilikom realizacije programskog sadržaja iz historije u gimnaziji, nužno je voditi računa o sljedećim zahtjevima:

1. Na prvom času školske godine, u svakom razredu treba učenike upoznati sa programom koji će se izučavati, načinom korištenja udžbenika i priručnika, kao i sa korelativnim predmetima čiji pojedini sadržaji višestranu doprinose ostvarivanju programa.

2. Svako tematsko područje treba realizirati tako da se istakne značaj, uloga i mogućnost sadržaja za ostvarivanje općih ciljeva i zadataka, odgoja i obrazovanja učenika, a posebno ciljeva i zadataka nastave historije. Da bi se uspješno, efikasno i racionalno realizirali opći zadaci nastave historije, treba planirati posebne ciljeve i zadatke svakog tematskog područja kako bi se kontinuirano, planski i sistematski ostvariti. Iz tako formuliranih ciljeva i zadataka pojedinih tematskih područja treba konkretizovati posebne ciljeve i zadatke svake nastavne jedinice.
3. Mada nastava historije, po pravilu, podrazumjeva prezentiranje gotovih naučnih rezultata, neophodno je da nastavnici, koristeći se pedagoškom teorijom i praksom, nastavu organiziraju tako da i do ovih naučnih rezultata učenici dolaze samostalno. Zato se u nastavi historije treba koristiti raznovrsnim izvorima saznanja, kako bi se kod učenika razvijalo kritičko rasuđivanje i stvaralačko mišljenje.
4. Samim odabirom programskih sadržaja nije zagarantovana njihova naučna interpretacija. Sigurnost da se historija naučno interpretira je stručna osposobljenost nastavnika, kako bi mogli da otklone slabosti nastave historije koje su se do sada ispoljavale.
5. U programu je dato naglašeno mjesto izučavanju razvoja i značaja kulture za svaku epohu. Međutim, pošto se kultura izučava i u drugim predmetima (Bosanski jezik i književnost, Likovna i Muzička kultura), u realizaciji programa treba voditi računa o korelaciji sadržaja iz historije sa programskim sadržajima u tim predmetima. Prilikom izučavanja evropskog i svjetskog kulturnog naslijeđa, a posebno kulturnog naslijeđa Bošnjaka, treba se koristiti očiglednošću (slike, izvorni tekstovi, film, muzeji,...).
6. Ovim programom dato je odgovarajuće mjesto historiji religije, religijskom utjecaju crkve na društvo. To će omogućiti učenicima da na historijskom materijalu detaljnije prouče realnu ulogu i značaj religije u ljudskom društvu. Prilikom tumačenja religije, potrebno ju je predstavljati u konkretnim historijskim okvirima.
7. Odabrani sadržaji u programu historije, ako se obrade kako valja, predstavljaju onaj minimum na osnovu kojih se mogu širiti i produbljivati historijska znanja pomoću kojih će učenici moći korigovati površna viđenja i dopunjavati nepotpuna znanja. To će im pomoći da bolje razumiju prošlost, da se određenije odnose prema sadašnjosti i usmjere prema budućnosti. Jednom riječju, historija je svjedočanstvo ljudskog razvoja, svjedočanstvo borbe o napretku ljudskog uma i ljudskog duha. Ako se, pri tom, nastavnici u realizaciji, a naročito u interpretaciji programskih sadržaja koriste širim izvorima saznanja (izvorni dokumenti, monografije, baletistika i drugi raznovrsni izvori saznanja). Zbog toga se realizacija ovog programa treba da zasniva, što je moguće više na samostalnom radu učenika.
8. Očiglednost u nastavi historije u gimnazijama, s obzirom na uzrast učenika, ima ograničenu efikasnost i racionalnost. Svako pretjerivanje vodi didaktičkoj simplifikaciji izučavanja procesa, pojava i događaja. Da se ne bi upalo u zamku, koja je privlačna u nastavnoj praksi kada se nauka svodi na didaktičke igre (gledanje filmova, slika, ...), nužno je ovu očiglednost dovesti u funkciju ciljeva i zadataka nastave historije na gimnazijskom nivou obrazovanja.
9. Uspješna realizacija programa historije u gimnazijama zavisi, najviše, od nastavnika i njegove stručnosti, ali gotovo isto toliko od raspoloživog i lako dostignutog fonda historijske i druge literature. Ni jedan čas historije u gimnazijama ne bi trebao proći bez upotrebe raznovrsnih izvora saznanja i literature (historiografija, memoari, monografija, enciklopedije, leksikoni, ...) 10. Uspješna realizacija programskih sadržaja zavisi i od pravilne i racionalne tipološke i metodičke – didaktičke strukture nastave. Tom cilju služi i predočena tipološka distribucija časova nastala kao rezultat afirmisanih iskustava nastavne prakse, navedena funkcionalna distribucija (časovi

obrade i ostali tipovi časova) može da posluži kao orijentacija u makro i mikro planiranju ostvarinja programa, što znači da nema prezentacije konačnosti i obaveznosti pridržavanja.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za historiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor historije ili drugim stručnim zvanjem gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za historiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor historije ili drugim stručnim zvanjem gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

GEOGRAFIJA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 35

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastavnog predmeta Geografija je da pruži učenicima savremena geografska znanja i doprinese razvoju njegovih sposobnosti za razumijevanje zakonitosti u svijetu geografije.

Ovim se Nastavnim planom i programom postavljaju zadaci da upozna učenike sa suvremeni procesima geografske transformacije svijeta:

- Primjerno i zanimljivo prikazati promjene na pragu poslije industrijskog doba, procese globalizacije (pozitivne i negativne posljedice) te promjene u razvoju privrede u razvijenim i slabije razvijenim zemljama.
- Razvijati sposobnost uočavanja prostornih zakonitosti regionalnog razvoja u svijetu.
- Razvijati sposobnost uočavanja i razumjevanja prostorne organizacije i regionalnog planiranja.
- Razvijati kod učenika sposobnost uzročno – posljedične povezanosti prirodno – geografskih i društveno – geografskih procesa na Zemlji.
- Upoznati učenika sa uzrocima podjele svijeta na razvijene i slabije razvijene regije i odnose među njima.
- Da učenici uoče položaj Bosne i Hercegovine u novom političkom okruženju.
- Kod učenika stvoriti jasnu predstavu o pojmovima, pretpostavkama i oblicima ekonomskog povezivanja naroda i država u svijetu.
- Da kod prikaza fizičko – geografskih odlika svaku komponentu prirodne sredine kontinuiteta ili regije treba razmatrati sa stanovišta njene dinamike strukture i razvoja.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA	
		Obrada	Ostali tipovi časa
1.	Regionalni razvoj razvijenih zemalja i zemalja svjetkog značaj	15	
		10	5
2.	Ostale razvijene zemlje	2	
3.	Regionalni razvoj slabije razvijenih zemalja	16	
		12	6
4.	Zadatak objektivnog tipa	2	
	<i>Ukupno:</i>	35	

1. REGIONALNI RAZVOJ RAZVIJENIH ZEMALJA I ZEMALJA SVJETSKOG ZNAČAJA

1. Fizičko – geografske i društveno – geografske karakteristike Evrope

- Evropska UNIJA – Počeci i osnovni ciljevi, širenje članstva i novi izazovi, Ujedinjena Evropa – problemi i dalje perspektive - Savezna Republika Njemačka
 - Italija – najrazvijenija zemlja južne Evrope
 - Austrija – ubrzani razvoj
 - Francuska – poljoprivredna velesila
- ##### 2. Sjeverna Amerika – fizičko – geografske i društveno – geografske karakteristike
- Sjedinjene Američke Države (Svjetski značaj i regija)

2. OSTALE RAZVIJENE ZEMLJE

1. Japan – prodor u svjetski vrh
2. Australija

3. REGIONALNI RAZVOJ SLABIJE RAZVIJENIH ZEMALJA

1. Evropa

- Regionalno – geografski prikaz evropskih zemalja u tranziciji (prostor političkih i privrednih promjena)
- Hrvatska, Slovenija
- Mađarska, Srbija
- Rusija

2. Azija

- Fizičko – geografske i društveno – geografske karakteristike
- Regionalna podjela Azije
- Turska
- NR Kina
- AZIJSKI TIGROVI – kratak osvrt na privredni razvoj
- Malezija, Tajvan - Južna Koreja, Singapur

- PETRODOLARSKE ZEMLJE AZIJE – kratak osvrt na privredni razvoj
- Saudijska Arabija, Kuvajt - U.A.E.

3. AFRIKA

- Fizičko – geografske i društveno – geografske karakteristike
- Regionalna podjela - Egipat
- Južnoafrička Republika

4. Latinska Amerika

- Fizičko – geografske i društveno – geografske karakteristike
- Meksiko
- Brazil

UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Nastavni plan i program u trećem razredu opće gimnazije, a prema nastavnom planu zastupljen je sa po jednim satom sedmično. Iz ovih razloga je teško izraditi Nastavni program koji bi zadovoljio sve postavljene zadatke iz geografije i na njima kod učenika stvorio jasnu predstavu o pojmovima, pretpostavkama i oblicima ekonomskog povezivanja naroda i država u svijetu.

U tom kontekstu, potrebno je regionalno – geografski izdvojiti ekonomski razvijene i slabije razvijene zemlje u svijetu. Ukazati na suvremene probleme današnjice, posebno sa aspekta ekonomskih integracija, globalizacije svjetske privrede i njene posljedice. Danas, date privredno najrazvijenije zemlje doživljavaju jednu od temeljnih, a time i društvenih promjena. U tom smislu, treba podsticati da učenik shvati opću međuzavisnost svih faktora u prostoru, koja postaju opća i sve izražajnije, ali se ujedno dešavaju važne promjene koje utiču na opći razvoj zemalja svijeta (znanje, kapital, trgovina, politika).

U regionalno – geografskom pogledu razvijenih i manje razvijenih regija svijeta, pored već navedenih uzročno – posljedičnih odnosa i veze savremenih svjetskih tokova, potrebno je pristupiti regionalno – geografskoj obradi izdvojenih područja, ustaljenom tradicionalnom regionalno – geografskom prikazu.

Kod prikaza fizičko – geografskih odlika, svaku komponentu prirodne sredine kontinenta ili regije treba razmatrati sa stanovišta njene dinamike, strukture i razvoja.

Regionalna geografija kao kompleksna nauka polazi od objašnjenja međusobno uzročno – posljedičnih odnosa i veza fizičko – geografskih procesa i pojava. Potrebno je naći određenu mjeru na relaciji fizičko – geografskih i društveno-geografskih činjenica u izdvajanju regionalnih cjelina od svijeta.

Literatura:

Kako u trenutku donošenja ovog Nastavnog plana i programa ne postoji udžbenik koji je napisan prema ponuđenom NPP-u, za realizaciju istog se mogu upotrebljavati udžbenici za:

- III razred Gimnazije aut. O. Zubčević i S. Nurković
- Enciklopedijski „Atlas svijeta“, izdanje 1999.godine
- „CD Atlas“ 2000.godina (EN CARTA 2000) ENCYCLOPEDIA BRITANICA 2000

- Udžbenici za III razred gimnazije, izdavačka kuća „Merdijani“
- Časopisi „Gografski list“
- Emisije naučnog programa TVBIH „NATIONAL GEOGRAFIC“ I „DISCOVERY CHANNEL“ – Aktuelni podaci, internet

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za geografiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor geografije ili drugim stručnim zvanjem gdje je geografija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za geografiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor geografije ili drugim stručnim zvanjem gdje je geografija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

GEOGRAFIJA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastavnog predmeta Geografija je da pruži učenicima savremena geografska znanja i doprinese razvoju njegovih sposobnosti za razumijevanje zakonitosti u svijetu geografije.

Učenik treba da zna:

- Predmet, pojam, podjelu i metode istraživanja u geografiji - Savremene teorije o kosmosu
- Reljef, unutrašnje i spoljašnje sile – orogeneza i vulkanizam
- Geografska karta, elementi i topografska karta – njena primjena
- Osnovne probleme zagađivanja i zaštite geografske sredine
- Osnovne ekonomsko – geografske probleme savremenog svijeta
- Ekonomske grupacije i njihova uloga - Probleme ishrane stanovništva svijeta
- Multinacionalne kompanije i njihov značaj
- Odnos razvijenih – nerazvijenih (kriteriji podjele)
- Broj i dinamiku stanovništva svijeta
- Demografska eksplozija – njene posljedice i problemi
- Različitost jezika i religija, značaj i posljedice
- Urbanizacija, pojam, značaj i posljedice u savremenom svijetu
- Osnovne prirodno – geografske i društveno – geografske odlike regija i navedenih zemalja
- Specifičnosti (prirodne, društveno – ekonomske) pojedinih regija i zemalja
- Ulogu (ekonomsku, političku i vojnu) velikih zemalja u svijetu

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA	
		Obrada	Ostali tipovi časa
1.	Fizička geografija	21	
		13	8
2.	Društveno – ekonomska geografija	21	
		13	8
3.	Regionalna geografija svijeta	40	
		25	15
4.	Praktična nastava	23	
	Ukupno:	105	

1. FIZIČKA GEOGRAFIJA

- Geografija kao nauka, geografski (terenski) metod istraživanja, geografija kao kompleksna nauka, multidisciplinarnost geografskih istraživanja - Savremeni pogledi na kosmos, evolucija kosmosa
- Geotektonika planete, razvoj zemljine kore, nastanak kontinenata i okeana, zone vulkanskih aktivnosti
- Prirodne nepogode i katastrofe – vulkani i zemljotresi, poplave i suše,
- Razorni olujni vjetrovi
- Upotreba geografskih karata, topografskih karata i planova. Topografske karte i planovi šireg i užeg zavičaja (kanton, općina, naselja, dijelovi naselja)
- Vrijeme i prognoza vremena, savremene metode i sredstva praćenja prognoza vremena, sinoptičke karte, klimatska kolebanja
- Eko sistem, ekološki pojmovi, antropogeni uticaji na prirodnu i geografsku sredinu

2. DRUŠTVENO – EKONOMSKA GEOGRAFIJA

Savremeni ekonomsko – geografski problemi i trendovi svijeta

- Ekonomske grupacije i trendovi u svijetu
- Geopolitički odnosi u svijetu, svijet sa jednom velikom velesilom
- Problemi ishrane, sirovina, energije i vode – ključni problemi budućnosti
- Multinacionalne kompanije i njihov uticaj
- Društveno bogatstvo i životni standard u svijetu
- Neravnomjernost razvoja u svijetu –razvijene, zemlje u razvoju i nerazvijene zemlje

Savremeni problemi stanovništva svijeta

- Pojam i predmet demogeografije
- Pojam etnologije i etnografije i veza sa geografijom stanovništva
- Demografska eksplozija – posljedice i perspektive, prognoza rasta svjetskog stanovništva
- Geografija jezika svijeta
- Geografija religija svijeta

Savremeni problemi razvoja naselja svijeta

- Najveći gradovi svijeta – u prošlosti i danas - Megapolisi svijeta
- Problemi razvoja sela i novi tipovi naselja
- Problemi u razvoju naselja – saobraćaj, vodosnadbjevanje, otpad...

3. REGIONALNA GEOGRAFIJA SVIJETA

- Regionalna podjela Evrope
- Sredna Evropa – jezgro Evrope (geografsko i ekonomsko), Njemačka
- Alpska regija – Austrija, Švajcarska
- Južna Evropa – Mediteran, turistička metropola svijeta
- Sjeverna Evropa
- Susjedne države – Hrvatska, Srbija
- Regije Azije
- Južna i jugoistočna Azija (Indija, Malezija)
- Regije Afrike
- Sjeverna Afrika (Egipat, Maroko)
- SAD, vodeća sila svijeta
- Sredna Amerika (Meksiko)
- Brazil i Argentina
- Okeanski i polarni predjeli

4. PRAKTIČNA NASTAVA

- 2 x 4 časa laboratorijsko – kabinetske nastave
- 2 x 5 jednodnevnih terenskih nastava
- 5 časova jednodnevne ekskurzije

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za geografiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor geografije ili drugim stručnim zvanjem gdje je geografija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za geografiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor geografije ili drugim stručnim zvanjem gdje je geografija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

PSIHOLOGIJA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave psihologije je upoznavanje učenika s osnovnim psihološkim pojmovima i naučnim objašnjenjima psihičkih procesa kod čovjeka, s ciljem razumijevanja ponašanja, uz korištenje njima bliskih i razumljivih praktičnih primjera iz svakodnevnog života.

Zadaci izborne nastave psihologije u trećem razredu gimnazije podrazumijevaju sljedeće sposobnosti i vještine koje učenik treba steći:

- Učenik definira i razlikuje šta je psihički proces, doživljaju u ponašanju
- Pojašnjavanje teorijskih i praktičnih ciljeva psihologije
- Učenik definira i razlikuje glavne psihološke grane (teorijske: opća, razvojna, socijalna psihologija; praktične: pedagoška, klinička psihologija, psihologija rada, sportska psihologija)
- Pojašnjava naučno i nenaučno shvatanje psihičkog života
- Opisuje začetke naučne psihologije u svijetu
- Opisuje, poredi i procjenjuje pravce razvoja psihologije (psihoanaliza, biheviorizam, humanistički i kognitivni pravac)
- Definiše pojam ekstrospekcija i introspekcija i pojašnjava kroz konkretne primjere; Upoznaje prednosti i nedostatke kod obje metode
- Opisuje metode opažanja i predstavlja ih kroz konkretne primjere
- Opis metoda eksperimenta i upoznavanje kroz konkretne primjere
- Primjena eksperimentalnog metoda opažanja i upoznavanja njenih prednosti i nedostataka. Upoznaje prednosti i nedostatke kod obje metode
- Opisuje metode opažanja i predstavlja ih kroz konkretne primjere
- Opisivanje i razlikovanje strukturnih i nestrukturnih intervjua. Upoznavanje prednosti i nedostataka oba intervjua. Definiše i razlikuje oba pojma. Opisuje i razlikuje otvoreni i zatvoreni tip upitnika i upoznaje kroz primjere. Upoznaje prednosti i nedostatke oba tipa upitnika. - Učenik opisuje značaj sociometrijske tehnike, pojašnjava načine predstavljanja rezultata (sociogram, njegova struktura) i s primjerom ga predstavlja. Učenik primjenjuje navedene tehnike i upoznaje njihovu primjenljivost u praksi (upotrebljava se za lakše namjene).
- Učenik definiše pojam populacije i uzorka. Zna da pojasni reprezentativnost uzorka i da spozna date reprezentativnosti za uopštavanje rezultata, da opiše značaj normalne distribucije rezultata i na konkretnom primjeru ih pojasni.
- Učenik određuje osnovne načine obrade podataka: razvrstavanje, distribucija i frekvencije, razvrstava podatke, obrađuje ih po distribuciji frekvencije, prosuđuje o prednostima i nedostacima određenih podataka
- Učenik prikazuje podatke s histogramima i statističkim poligonom.
- Učenik zna upotrijebiti: relativnu procjenu (postotak), mjere srednje vrijednosti (aritmetička sredina, medijana, modus), uporedno prosuđuje različite sredne vrijednosti, pojašnjava pojam raspršenosti (dispersije), objašnjava pojam korelacije.

- Učenik definira temeljne faktore razvoja, upoznaje značaj i međuovisnost temeljnih činilaca u čovjekovom razvoju i očigledno na razvoju; upoznaje ih, objašnjava relativnu ovisnost pojedinca od nasljeđa i okoline.
- Učenik definira pojam i ulogu nervnog sistema u funkcioniranju čovjeka, poznaje anatomsku osnovu nervnog sistema: nervna ćelija, autonomni i periferni nervni sistem, opisuje i razlikuje funkcionisanje nervnog sistema: procesi, receptori, efektori, osjetni organi, može da objasni funkcionisanje mozga i njegov utjecaj na psihičke procese kod čovjeka kroz primjere.
- Učenik definiše pojam i komponente emocija, poznaje komponente emocija: radost, ljutnja, strah, ljubav, žalost, dijeli emocije po različitim mjerilima (sastav, jačina, trajanje), opisuje ih i pronalazi primjere, opisuje i razlikuje izražavanje emocija putem „govora tijela”.
- Učenik opisuje razvoj emocija i ocjenjuje ulogu zrenja i učenja u emotivnom razvoju, opisuje značaj emotivne zrelosti, upoznaje emotivno zrelo djelovanje i s primjerima ga tumači, objašnjava i ocjenjuje glavne faktore u životnim situacijama, koji utiču na razvoj emotivne zrelosti.
- Učenik objašnjava povezanost emocija s drugim procesima, procjenjuje značaj emocija u međusobnom sporazumjevanju kod različitih životnih situacija (vrijednosna, prilagodstvena, usmjeravajuća, odbrambena funkcija).
- Učenik definiše pojmove: potreba, motiv, cilj, opisuje i s primjerom predstavlja motivacijski process, opisuje značaj bioloških i psihosocijalnih potreba te navodi primjere
- Razlikuje i na primjerima pojašnjava nagonско i socijalizirano zadovoljavanje potreba te homeostatično i progresivno zadovoljenje potreba, opisuje značaj svjesne motivacije (volje) i nesvjesne motivacije (Frojdovo tumačenje), procjenjuje posljedice nezadovoljenja potreba. Učenik objašnjava i vrednuje hijerarhiju motiva po Maslowu, pojašnjava i s primjerima predstavlja ponašanje ljudi u pogledu hijerarhije motiva.
- Učenik definiše pojam motivacije za učenje i rad, opisuje, primjerima predstavlja vrijednosti unutarne i vanjske motivacije, pojašnjava i primjerima predstavlja dijelove naučne motivacije: proizvedene motivacije, nivo aspiracije
- Učenik objašnjava povezanost između motiva, emotivnih procesa i uspješnost u različitim životnim područjima

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Predmet i razvoj psihologije	4
2.	Psihološke metode	4
3.	Tehnike za ispitivanje	5
4.	Skupljanje i obrada psiholoških podataka	11
5.	Faktori razvoja	4
6.	Biološka osnova psihičkog života	5
7.	Psihički procesi	34
	Ukupno:	70

1. PREDMET I RAZVOJ PSIHOLOGIJE

- Predmet psihologije
- Razvoj psihologije

2. PSIHOLOŠKE METODE

- Opažajne metode
- Eksperiment

3. TEHNIKE ZA ISPITIVANJE

- Intervju
- Anketa i upitnici
- Sociometrijska tehnika
- Primjena tehnika

4. SKUPLJANJE I OBRADA PSIHOLOŠKIH PODATAKA

- Skupljanje podataka
- Obrada podataka
- Grafički prikaz
- Kvantitativna obrada podataka

5. FAKTORI RAZVOJA

- Nasljeđe, okolina, samorazvoj

6. BIOLOŠKA OSNOVA PSIHIČKOG ŽIVOTA

- Nervni sistem

7. PSIHIČKI PROCESI

- Emocije: Značaj i vrste emocija Razvoj i zrelost emocija. Odnos između emocija i drugih psihičkih procesa u ponašanju.
- Motivacija: Značaj te vrste potreba i motiva, motivacijski proces. Hijerarhija motiva. Uticaj motivacije na učenje i rad. Motivacija i emotivni procesi. Vrednovanje značaja emocija kao motivacijskog faktora i davanje primjera za to.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za psihologiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor psihologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je psihologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za psihologiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor psihologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je psihologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

SOCIOLOGIJA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj ovog predmeta je upoznavanje učenika s društvom, društvenim pojavama, procesima i odnosima, te zakonitostima po kojima su oni takvi. Usmjerenost je na razumijevanju aktuelnih društvenih događaja, procesa i odnosa koje ljudi proizvode svojim djelovanjem, kao i razvijanje misaonih i izražajnih sposobnosti učenika.

ZADACI:

- Upoznavanje učenika sa sociološkim pristupom i razvojem sociološke spoznaje
- Upoznavanje učenika s procesima i promjenama koji karakterišu savremeno društvo
- Podsticanje kod učenika individualnosti, kritičnosti, tolerantnosti, svijesti i odgovornosti njegovog društvenog bića

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Postanak i razvoj sociologije kao posebne nauke	8
2.	Metode, instrumenti sociološkog istraživanja	6
3.	Struktura i organizacija društva	8
4.	Diferencirani oblici društvene svijesti	8
5.	Ekonomske institucije društva u tranziciji	8
6.	Političke institucije	6
7.	Porodica, brak, srodstvo	5
8.	Socijalizacija	5
9.	Socijalna ekologija	5
10.	Devijantnosti i društvo	5
11.	Promjene i razvoj društva	6
	<i>Ukupno:</i>	70

1. POSTANAK I RAZVOJ SOCIOLOGIJE KAO POSEBNE NAUKE

- Definicija predmeta sociologije
- Odnos prirodnih i društvenih pojava, prirodnih i društvenih nauka
- Razvoj posebnih sociologija
- Mikrosociologija i makrosociologija - Historijski razvoj opće teorije o društvu
- Antička, srednjovjekovna i novovjekovna teorija o društvu
- Osnivači sociologije i njihove teorijske postavke o društvu (Kont, Spenser, Dirkem, Veber)
- Škole u sociologiji i njihovi pravci (naturalističke, psihologističke i sociologističke)

- Savremene teorije perspektive (funkcionalizam, teorija sukoba, interakcionalizam)
- Poređenje teorijskih perspektiva u sociologiji
- Osnovni pojmovi sociologije
- Pojam ljudskog društva i njegov postanak
- Vrste društvenih pojava i njihova podjela na društvene tvorevine i društvene procese.

2. METODE, INSTRUMENTI SOCIOLOŠKOG ISTRAŽIVANJA

- Osnovne metode - Naučna posmatranja
- Eksperiment, sociometrija
- Logičke metode
- Osnovni instrumenti istraživačkim metoda (test, intervju, anketa – upitnik, statistika)

3. STRUKTURA I ORGANIZACIJA DRUŠTVA

- Pojam društvene strukture - Elementi društvene strukture
- Društveno raslojavanje
- Naselja – projekcija društva u prostoru
- Društvene ustanove i organizacije – temelji društvenog poretka
- Društvene pokretljivost: promjene unutar strukture
- Klasna struktura društva (kaste, staleži, klase)
- Narod, nacija – etnički odnosi i tolerancija

4. DIFERENCIRANI OBLICI DRUŠTVENE SVIJESTI

- Moral i pravo
- Umjetnost i filozofija
- Nauka i ideologija
- Jedinstvo i mnogostruost kulture
- Kultura i društvo, značajne komponente kulture
- Sociološko određenje religije - Religijska raznolikost
- Društvene funkcije religije
- Religija i društvene promjene

5. EKONOMSKE INSTITUCIJE DRUŠTVA U TRANZICIJI

- Rad, podjela rada i vlasništvo
- Društvene i psihičke posljedice podjele rada
- Dva dominantna društvena sistema XX vijeka
- Izvori društvenih promjena
- Moć i sukob u industriji (sindikati, štrajkovi, sindikalna demokratija)

6. POLITIČKE INSTITUCIJE

- Pojam politike, moći i vlasti
- Tipovi političkih poredaka
- Država – organizacija vlasti
- BiH (Dejtonski sporazum)
- Modeli moći

- Političke stranke
- Civilno društvo

7. PORODICA, BRAK, SRODSTVO

- Šta je porodica
- Teorijske koncepcije o porodici
- Tipovi porodice u BiH
- Razvoj modernih porodica
- Incest, egzogamija, endogamija
- Savremena porodica: promene i problemi

8. SOCIJALIZACIJA

- Socijalna interakcija
- Društvene grupe (primarne i sekundarne, referentne, terapijske)
- Formalne organizacije
- Društveni sukobi (tipovi sukoba)

9. SOCIJALNA EKOLOGIJA

- Problem prostora selo – grad
- Tipovi naselja
- Demografske promjene
- Ekološke promjene
- Urbanizacija

10. DEVIJANTNOSTI I DRUŠTVO

- Teorija devijantnosti
- Kolektivna ponašanja - Teorija etiketiranja - Društvo kroz zločin
- Sociopatološke pojave u društvu (korupcija, kriminal, prostitucija, narkomanija)

11. PROMJENE I RAZVOJ DRUŠTVA

- Promjene su stalne, a razvoj i napredak nisu
- Društvena pokretljivost
- Društveni razvoj: pojam, činioci i pokazatelji - Razvojne perspektive savremenih društava.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za sociologiju, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor sociologije, ili drugim stručnim zvanjem gdje je sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za filozofiju i sociologiju, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor sociologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

SOCIOLOGIJA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 105

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

Cilj ovog predmeta je upoznavanje učenika s društvom, društvenim pojavama, procesima i odnosima, te zakonitostima po kojima su oni takvi. Usmjerenost je na razumijevanju aktuelnih društvenih događaja, procesa i odnosa koje ljudi proizvode svojim djelovanjem, kao i razvijanje misaonih i izražajnih sposobnosti učenika.

ZADACI:

- Upoznavanje učenika sa sociološkim pristupom i razvojem sociološke spoznaje
- Upoznavanje učenika s procesima i promjenama koji karakterišu savremeno društvo
- Podsticanje kod učenika individualnosti, kritičnosti, tolerantnosti, svijesti I odgovornosti njegovog društvenog bića

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Postanak i razvoj sociologije kao posebne nauke	9
2.	Historijski razvoj teorija o društvu	9
3.	Istraživanja društvenih pojava	9
4.	Društvo	9
5.	Deferencirani oblici društvene svijesti	9
6.	Kultura i civilizacija	2
7.	Ekonomske institucije. Društva u tranziciji	7
8.	Političke institucije	9
9.	Porodica i obitelj	9
10.	Socializacija	9
11.	Socijalna ekologija	8
12.	Devijantnost i društvo	8
13.	Promjene i razvoj društva	8
	<i>Ukupno:</i>	105

1. POSTANAK I RAZVOJ SOCIOLOGIJE KAO POSEBNE NAUKE

- Pojam, definicija i predmet sociologije
- Filozofski korjeni
- Šta je sociologija
- Praktičan rad (prepoznavanje sociologije kao nauke)
- Predmet sociologije
- Sociološki pravci i njeni predstavnici
- Praktičan rad – prepoznavanje sociologije u odnosu na druge nauke
- Emile Durkheim, Saint Simon, Auguste Comte, Max Weber, Karl Marks

2. HISTORIJSKI RAZVOJ TEORIJA O DRUŠTVU

- Antička, kršćanska i islamska misao - Platon – „Država“, Aritotel – „Politika“
- Ibn Haldun, Hasan Kafija Prušćak

-

Novovjekovna misao o društvu

- Praktičan rad u okviru poglavlja II
- Praktičan rad u okviru poglavlja II
- Rad na tekstu „Politika“ Aristotel
- Rad na tekstu „Država“ Platon
- Rad na tekstu Hasan Kafija Prušćak „Temelji mudrosti o uređenju svijeta“

3. ISTRAŽIVANJA DRUŠTVENIH POJAVA

- Metode i tehnike istraživanja u sociologiji - Historijska metoda
- Komparativna ili sporedna metoda
- Dijalektička metoda
- Naučna metoda
- Praktičan rad u okviru poglavlja III
- Tehnike istraživanja – posmatranje - Anketa, intervju, upitnik
- Eksperiment, analiza sadržaja

4. DRUŠTVO

- Opći pristup društvu
- Nasatanak društva
- Društvene pojave
- Društveni procesi
- Društveni odnosi
- Praktičan rad u okviru poglavlja IV
- Klasna struktura društva
- Kaste, staleži, klase
- Narod, nacija, etnički odnosi i tolerancija

5. DEFERENCIRANI OBLICI DRUŠTVENE SVIJESTI

- Moral i pravo
- Umjetnost i filozofija
- Nauka i ideologija
- Praktičan rad u okviru poglavlja V
- Religija sociološkog određenja
- Osnovni elementi društvenosti religije
- Tipovi i funkcije religije
- Proces sekularizacije
- Praktičan rad u okviru poglavlja V

6. KULTURA I CIVILIZACIJA

- Opća svojstva kulture i civilizacije
- Multikultura i BiH kulturni kod

-

7. EKONOMSKE INSTITUCIJE. DRUŠTVA U TRANZICIJI

- Rad, podjela rada i vlasništvo
- Historijske promjene i razvoj društva
- Dva dominantna društvena sistema XX vijeka
- U kom pravcu idu promjene, nosioci društvenih promjena
- Praktičan rad u okviru poglavlja VII
- Moć i sukob u industriji (sindikati, štrajkovi, sindikalna demokratija) Praktičan rad u okviru poglavlja VII

8. POLITIČKE INSTITUCIJE

- Politika, moć i vlast
- Tipovi i oblici vlasti
- Država organizacija vlasti
- Praktičan radu u okviru poglavlja VIII
- Uslovi nastanka, značaj i funkcije političkih stranaka
- Interesne grupe i udruženja
- Izbori i izborni sistem
- Praktičan rad izbori – u okviru poglavlja VIII
- Praktičan rad izbori – u okviru poglavlja VIII

9. PORODICA I OBITELJ

- Opći pogled na prirodu i funkcije porodice
- Teorijske koncepcije o porodici
- Tipovi porodice
- Tipovi porodice u Bosni i Hercegovini
- Praktični rad u okviru poglavlja IX
- Žena, porodica i društvo
- Kriza bračnih veza i pravo na rastavu braka
- Savremena obitelj budućnosti
- Praktičan rad u okviru poglavlja IX

10. SOCIALIZACIJA

- Socijalizacija i interakcija
- Komunikacijska i informatička revolucija
- Praktičan rad u okviru poglavlja X
- Društveni sukobi
- Rat kao najteži oblik društvenog sukoba
- Praktičan rad u okviru poglavlja X
- Industrijski sukobi
- Pojam obrazovanja, društveni položaj i budućnost obrazovanja

-

11. SOCIJALNA EKOLOGIJA

- Problem prostora selo – grad
- Razvoj i tipovi naselja
- Plansko – urbani i ekološki problemi stanovanja
- Selo – mjesto čovjekovog prebivališta - Grad i njegove perspektive - Praktičan rad u okviru poglavlja XI
- Čovjek i prostor – posljedice industrijalizacije
- Praktičan rad u okviru poglavlja XI

12. DEVIJANTNOST I DRUŠTVO

- Teorija devijantnosti
- Fiziološko – psihološka teorija
- Teorija etiketiranja
- Kolektivna ponašanja (pojam i objašnjenja)
- Društvo bez zločina
- Praktičan rad u okviru poglavlja XII
Borba protiv kriminala
- Pojam korupcije
- Praktičan rad u okviru poglavlja XII

13. PROMJENE I RAZVOJ DRUŠTVA

- Klasične i savremene teorije o razvoju društva
- Postindustrijsko društvo
- Postsocijalističko društvo
- Kuda nas vodi tranzicija
- Ka integraciji društva – Evropska unija
- Praktičan rad u okviru poglavlja XIII
- Novo demokratsko društvo cilj promjena
- Praktičan rad u okviru poglavlja XIII

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za sociologiju, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor sociologije, ili drugim stručnim zvanjem gdje je sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za filozofiju i sociologiju, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor sociologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

DEMOKRATIJA I LJUDSKA PRAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJ I ZADACI NASTAVE

Opći ciljevi odgoja i obrazovanja za demokratiju obuhvataju:

- *identificiranje temeljnih ciljeva i koncepata demokratskog društva i njegove historijske, sociološke i političke pozadine,*
- *razvijanje građanskih uvjerenja i vještina koje su važne za efektivno učešće u životu demokratskog civilnog društva,*
- *razumijevanje principa i ponašanja u skladu sa temeljnim demokratskim vrijednostima, poput poštivanja ljudskih prava, dostojanstva, slobode i jednakosti.*

Temeljni zadaci odgoja i obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, a u skladu sa zadatim ciljevima su:

- *jačanje učeničkog identiteta i individualnosti, razvijanje javnih karakternih osobina potrebnih za djelotvorno učešće u demokratskom društvu, - razvijanje shvatanja koncepata i principa funkcioniranja otvorenog i multikulturalnog društva i njihove prethodne primjene u vlastitom ponašanju i djelovanju,*
- *razvijanje shvatanja ideja ljudskih prava i osjećaja odgovornosti za njihovo poštovanje,*
- *razvijanje vještina djelovanja u skladu sa poštivanjem prava drugih i mogućnosti da se predvide posljedice vlastitih odluka,*
- *razvijanje samopoštovanja i poštovanja drugih,*
- *usmjeravanje učenika na pravilan odnos prema sebi, drugima, učenju, te ličnom informisanju o javnim pitanjima,*
- *razvijanje shvatanja pojmova građanske vrline, vlastitog interesa i zajedničkog dobra,*
- *posticanje humanih međuljudskih odnosa,*
- *razvijanje vještina, timskog rada, demokratskog donošenja odluka, poštivanja različitih stavova i*
- *proširivanje znanja iz oblasti građanskog obrazovanja.*

PROGRAMSKI SADRŽAJI

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Poglavlje 1: Temelji Ustavne demokratije	8
2.	Poglavlje 2: Zaštita ljudskih prava	11

3.	Poglavlje 3: Kako vlasti u Bosni i Hercegovini štite ljudska prava	8
4.	Poglavlje 4: Svi smo različiti – Svi smo isti	6
5.	Poglavlje 5: Civilno društvo: Ista prava – Različiti interesi	27+27
6.	Poglavlje 6: Mi trebamo svijet – svijet treba nas	8
7.	Poglavlje 7: Privreda zemlja u tranziciji	2
	<i>Ukupno:</i>	70

1. TEMELJI NASTAVNE DEMOKRATIJE

- Kreiranje atmosfere u razredu: Vježba “Grb” (Vijeće Evrope) 1
- Zašto nam treba vlast? 2
- Da li nam treba vlast? Debata za cijeli razred 1
- Razvoj Ustavne demokratije 2
- Ograničena i neograničena vlast 2

2. ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA

- Demokratija se može naučiti u učionici: Kako procijeniti pravilo? 1
- Demokratski i nedemokratski sistemi 2
- Projekt građanin - Objašnjenje projekta 2
- Rad na izradi razrednog portfolija 2
- Politika i provođenje zakona 2
- Vladavina zakona 2

3. KAKO VLASTI U BOSNI I HERCEGOVINI ŠTITE LJUDSKA PRAVA

- Nivoi vlasti u Bosni I Hercegovini 2
- Tri grane vlasti 2
- Prava građana zaštićena Ustavom BiH 2
- Prava građana zaštićena entitetskim/kantonalnim Ustavima 1
- Evropska konvencija o ljudskim pravima – prilagođena verzija 1 originalna i

4. SVI SMO RAZLIČITI – SVI SMO ISTI

- Čovjek i građanin – građanska vrlina 2
- Kako građani mogu učestvovati – odgajanje aktivnog građanina 2
- Prava pojedinca i zajedničko dobro 2

5. CIVILNO DRUŠTVO: ISTA PRAVA – RAZLIČITI INTERESI

- Civilno društvo i demokratija 2
- Projekt građanin 8

- Rad na izradi razrednog portfolija
- Predstavljanje građana – društvene organizacije 2
- Predstavljanje građana – interesne grupe 2
- Sloboda izražavanja 2
- Uloga medija u demokratiji 2
- Uloga kompromisa u rješavanju konflikta 2
- Vježba “Rješavanje u kojem su svi dobitnici” (Vijeće Evrope) 1
- Demokratski izbori 2
- Izbor dobrog vođe 2
- Pravedne procedure 2

6. MI TREBAMO SVIJET – SVIJET TREBA NAS

- Odnosi između BiH i ostalih zemalja 1
- Vanjska politika BiH 1
- Međunarodne organizacije u BiH 1
- Evropska unija 1
- Projekt građanin - Rad na izradi razrednog portfolija 4

7. PRIVREDA ZEMLJA U TRANZICIJI

- Demokratija i ekonomija 1
- Osnovne karakteristike privrede zemalja u tranziciji 1

OBJAŠNJENJE

Programski sadržaji predmeta demokratija i ljudska prava

Navedeni ciljevi i zadaci odgoja i obrazovanja za demokratiju i ljudska prava u srednjim školama BiH provode se putem predmeta Demokratija i ljudska prava ali i putem drugih sadržaja i djelatnosti (kao što su sekcije CIVITAS, Debatni klubovi i sl.).

Programski sadržaji predmeta Demokratija i ljudska prava predstavljaju osnov nastavnog rada, preko koga se ostvaruje odgojno-obrazovni ciljevi i zadaci u ovoj oblasti. Nastavni plan i program predstavlja dokument na kojem se temelji cjelokupni nastavni rad. »Nastavni plan je (školski) dokument u kojem se propisuju nastavni predmeti, redosljed tih predmeta i sedmični broj sati za pojedini nastavni predmet».

U nastavnom planu predmeta pored sedmičnog opterećenja propisuju sesloženost i težina predmeta. »Nastavni program je (školski) dokument kojim se propisuje opseg, dubina i redosljed nastavnih sadržaja.»

Nastavni program je konkretizacija nastavnog plana, tako da nema nastavnog plana bez nastavnog programa i obrnuto. Realizacijom nastavnog plana i programskih sadržaja učenici bi trebali steći znanja i sposobnosti iz demokratije i ljudskih prava. S obzirom da se znanje odnosi na činjenice i generalizacije, a sposobnosti na aktivnosti, to znači da se obim nastavnog programa odnosi na kvantitetu činjenica koje učenik treba da usvoji i razvije. Intezitetom nastavnog programa određuje se dubina obrazovanja, tj. dubina znanja i stepen sposobnosti koje učenici trebaju da steknu realizacijom programskih sadržaja demokratije i ljudskih prava.

Važeći Nastavni plan i program odgoja i obrazovanja za demokratiju i ljudska prava učenika srednjih škola u BiH, daje naučno zasnovane postupke, kod organizovanja i izvodjenja nastave:

- Odredjuje fond sati i raspoređuje programske sadržaje,
- Nalaže realizaciju nastavnog programa i daje konkretan broj sati za svako tematsko područje,
- Propisuje normativ nastavnih sredstava-obavezuje nastavnike predmeta na stalno stručno usavršavanje i unapređenje naučno-nastavnog rada u oblasti predmeta.

Kako su grupisani programski sadržaji predmeta Demokratija i ljudska prava i kakve su metodičke propozicije predviđene za predmet vidi se iz sljedeće tabele.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Profesor sociologije (VII stepen stručne spreme)
2. Profesor filozofije (VII stepen stručne spreme)
3. Profesor filozofije i sociologije ili sociologije i filozofije (VII stepen stručne spreme)
4. Profesor politologije ili diplomirani politolog (VII stepen stručne spreme)
5. Diplomirani pravnik (VII stepen stručne spreme)
6. Profesor historije (VII stepen stručne spreme)
7. Profesor dvopredmetne grupe od kojih je jedan predmet filozofija, sociologija ili historija (VII stepen stručne spreme)
8. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova iz oblasti: sociologije, filozofije, filozofije i sociologije ili sociologije i filozofije, politologije ili diplomirani politolog, historije - sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.
9. Izuzetno, predmet demokratija u ljudska prava mogu predavati profesori drugih stručnih profila sa sedmim stepenom stručne spreme koji su na dan donošenja ovog akta zatečeni na tim poslovima na neodređeno radno vrijeme.

UMJETNOST: LIKOVNA KULTURA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave likovne kulture u odgoju i obrazovanju učenika srednjih škola je daljnja nadgradnja i trajno usvajanje znanja o likovnoj kulturi, likovnom stvaralaštvu, njenom jeziku, teoriji forme, kao i njenoj evoluciji kroz razdoblja i stilove. Cilj je i aktivno razvijati doživljavanje likovne umjetnosti kod učenika ovog uzrasta, na svim planovima, te ugrađivati u svijest mladih civilizacijske odnose prema kulturnohistorijskom naslijeđu, kao i prema baštini naših naroda i narodnosti, njihovo vrednovanje, čuvanje i zaštitu.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Značaj vizuelne i likovne kulture danas	2
2.	Uslovi percepcije kao izvori likovnih elemenata	12
3.	Oblik	1
4.	Oblikovanje / preoblikovanje – mijenjanje izgleda	4
5.	Prostorne i likovne karakteristike / forme	47
	a. Masa / volumen (temeljni – nosivi likovni element) ostalih karakteristika	6
	b. Površina / lik (temeljni – nosivi likovni element) ostalih karakteristika	4
	c. Linija / crta (temeljni – nosivi likovni element) ostalih karakteristika	8
	d. Tekstura / faktura (materija/l)	3
	e. Obojeno / neobojeno	10
	f. Svijetlo / tamno (valer) osvijetljeno / zasjenjeno	6
	g. Položaj / smijer	4
	h. Dimenzija / proporcija	6
6.	Analiza vježbi, umjetnina i vrednovanje znanja učenika	4
	Ukupno:	70

1. ZNAČAJ VIZUELNE I LIKOVNE KULTURE DANAS

TEMA 1.1. – ka definiciji

TEMA 1.2. – umjetnost i društvo

2. USLOVI PERCEPCIJE KAO IZVORI LIKOVNIH ELEMENATA TEME:

- 1.1. Prostor
 - a. Stvarni prostor (otvoreni, zatvoreni, ..., vidni)
 - b. Prostor umjetničkog djela (predmetni, dočarani i duhovni, na primjerima objasniti)
- 1.2. Svjetlost, fizika boja, osnovne boje svjetlosti i aditivno miješanje (bilješke „dvojezičke“)
- 1.3. Objekt; prirodna i društvena pojava / događaj; faktori nastanka (učenici donose oblike)
- 1.4. Položaj / smjer sredstvo za: lokaciju, orijentaciju i identifikaciju (definitivno razgraničiti)
- 1.5. Vrijeme – vrijeme u umjetničkom djelu
- 1.6. Dimenzija / proporcija – uočavanje kod objekta 3D i proporcije zlatnog reza
- 1.7.
 - a. subjekt – mogućnosti čula vida (bilješke „dvojezičke“)
 - b. psihologija promatranja / zahtjevi vidnog prostora / polja

3. OBLIK

- Nejneposrednije sredstvo izražavanja krije se pod ovim pojmovima: oblik / lik / izgled / spoljašnost – forma. Konstruišu ga tri temeljna elementa:
 - a. Volumen / masa, temeljni izraz u PROSTORNOM MEDIJU
 - b. Površina / lik
 - c. Linija / crta, temeljni izraz u PLOŠNOM MEDIJU Upoznavanjem temeljnih izraza upoznamo i ono što se na njih „nadograđuje“ i time postaje nov izraz.
 - VJEŽBA 3.1. – Konstruisanje pravilnog oblika pomoću njegova tri gradivna likovna elementa – obrnutim neprirodnim redom: linija, lik pa volumen

4. OBLIKOVANJE / PREOBLIKOVANJE – MIJENJANJE IZGELDA

- Iscrpiti sve termine načina oblikovanja koji zavise od karaktera – temeljnih gradivnih elemenata oblika: temeljni su zato jer nose sve ostale prostorne i likovne osobine oblika
- VJEŽBA 4.1. – oblikovanje masom / volumenom – modeliranje pune zatvorene forme, motivacija, portret druga; oblik rada u parovima individualno objasniti metodičke korake skulptora pri modeliranju
- VJEŽBA 4.2. – oblikovanje površinom / oblikom uz pomoć linija na plohi, motivacija otvorene kartonske kutije, tehnika mekana olovka

5. PROSTORNE I LIKOVNE KARAKTERISTIKE / FORME (prostorni i likovni elementi)

a. MASA / VOLUMEN 6

Masa / volumen (punina / praznina) temeljna likovna karakteristika prisustva / odsustva objekta, taktilni i vizuelni doživljaj koji kaže faktor nastanka oblika; da li je pravilan / nepravilan.

- VJEŽBA 5.a.1. – oblikovanje / modeliranje usporedo, pravilnih i nepravilnih oblika, motivacija:
 - a) Priroda (organsko / životinjski) i
 - b) Vještački (industrijski)
 - VJEŽBA 5.a.2. – konstruisanje oblika, sadržaj punine u praznini; organska tvar; da budu zastupljena sva postojeća stanja mase / volumena: (puna / rastanjena / istanjena / motivacija sculpture mobile
 - VJEŽBA 5.a.3. – izbor materijala i tehnike (modeliranje; klesanje; tesanje; lijevanje) u određenoj čvrstoći materijala: (mehki, tvrdi, mehko – tvrdi); motivacija prirodni i vještački oblici

b. POVRŠINA /OB / LIK

Druga osobina po kojoj se (neko / nešto) odlikuje je površinski oblik temeljna likovna karakteristika, vizuelna reakcija na predmet iz jednog gledišta; letimična informacija o prisustvu, vrsti i ostalim osobinama koje na sebi nosi površina kao omot prostornog oblika – ne zaboravimo taj „poslužavnik” ispod: teksture / fakture, ipod boje, svjetline, položaja...

- VJEŽBA 5.b.1. – siluetiranje više profila složenijeg oblika, kontrastne boje, motivacija: Priroda (organski oblici – životinjski svijet) tehnika kolaž
- VJEŽBA 5.b.2. – reprodukcije u plošnom mediju; grafika i vrsta štampe; vježba komponovanje oblika otiskivanjem, motivacija priroda (biljni svijet)
- VJEŽBA 5.b.3. – ritam linija i površina pozitivnih i negativnih, sličnih oblika i sličnih veličina, motivacija dezen za tekstil, novinska stranica

c. LINIJA / CRTA

Treća osobina po kojoj se (neko / nešto) odlikuje je linija / crta temeljna likovna karakteristika, ne zaboraviti je ispod: svjetline, krzavosti, boje, iskrivljenosti,...; uloge linije:

1. Ilustrativna: profilira (mota se oko tijela), kontuira (omeđi lik na plohi), makrostrukturna (identifikuje lik), mikrostrukturna (ilustruje materijalizaciju rasterima),
2. Ekspresivna daje emotivni izraz obliku,
3. Dekorativna ukrašava i plohu i masu / volumen.
 - VJEŽBA 5.c.1. – sve karakteristike linije: prava – kriva / široka – uska, pozitivna – negativna, puna – isprekidana, krzava – čista, svjetla – tamna, obojena – neobojena; Probati raditi svim ostavljajcima linijskih tragova i svim vrstama i tanjih podloga sa ciljem proširivanja znanja o linijskom izrazu, vježba može biti kolažna
 - VJEŽBA 5.c.2. – učimo promatrati – učimo oblikovati linijom / crtom, motivacija žičani kubusi sintetički pristup određivanju mjere figure u formatu, viziranje, ugljen
 - VJEŽBA 5.c.3. – linearni crtež složenije postavke (neprozirna geometrijska tijela – kartonske kutije) uočavanje stabilnosti objekta skraćanja i strane izvora svjetlosti
 - VJEŽBA 5.c.4. - metodika oblikovanja linijom po promatranju, motivacija živi model – koraci

d. TEKSTURA / FAKTURA (MATERIJA/L)

Taktilni / vizuelni doživljaj stanja i vrste materije; prirodno stanje, izgled ili likovna obrada površine: glatko, sjajno, mat, hrapavo, sjenčeno / rasterno, čak i sama linija može da nosi te osobine...

- VJEŽBA 5.d.1. – oblikovanje površina i linija na plohi (\neq) kontrastnih: (oblika, materijala i tekstura), motivacija: zahtjevna mrtva priroda prema gornjem zadatku, lavirani tuš
- VJEŽBA 5.d.2. – izražavanje površinom / likom „opremljenim” različitim teksturama / fakturama, koje se nameću kao sopstveni izraz, usporedno prirodne i vještačke teksture, motivacija prirodne pojave i produkti društva

e. OBOJENO / NEOBOJENO

Fenomenalni vizuelni – likovni energnt postao glavni izraz – boja materija – pigmentne boje

- VJEŽBA 5.e.1. – svaki gradivni element prostornog oblika, može da ponese „dres“ obojeno / neobojeno. Vježba: mutacija lokalnih boja / neboja tj. ahromatski oblici „postaju“ hromatski i obrnuto, koristiti osnovne: (megenta / cijan / žuta), metoda redefinicije
- VJEŽBA 5.e.2. – substraktno međumiješanje; izvedene i drugoizvedene; krug dvanaesterac. Vježba: komponovanje poznatim kontrastima; motivacija: (zasićenost boje koja zastire površine / oblike iz vremena fovizma i ekspresionizma) Uvijek biti svjestan uloge / funkcije boje na slici (dekorativna / ekspresivna / simbolička / imitativna i slikarskih tehnika školi dostupnih
- VJEŽBA 5.e.3. – lokalne boje; slikanje vizuelnog prostora; geometrijska perspektiva; potpomognuta kolorističkom i vazdušnom; rad po pritodi

f. SVIJETLO / TAMNO (VALER) OSVJETLJENO / ZASJENJENO

Ovu karakteristiku nose svi temeljni gradivni elementi: – svijetlo do tamnog kontrast (\neq); uvođenje i međusvjetlina između svijetlog i tamnog je valer, svijetlo / tamno – osvjetljeno / zasjenjeno (valer) imamo kod boja i neboja; dekorativno slikanje odgovora (plošnom „farbanju“); susret svjetla i sjenke na oblim predmetima je prirodni valer / ton, a pri izrazu je tonsko slikanje (dočaravanje obline); proučivalerske ključeve:

- VJEŽBA 5.f.1. – dvodijelne likovne bilješke – vježbe:
 - a. Dekoracija i modelacija ahromatska;
 - b. Dekoracija i modelacija monohromatska;
 - c. Dekoracija i modelacija polihromatska (oblik rada: individualno i na sličnu motivaciju
 - VJEŽBA 5.f.2. – skiciranje (6 – dijelne) vježbe po valeskim ključevima, motivacija po želji, kolaž
 - VJEŽBA 5.f.3. – kontrast (\neq) svijtlo-tamno dvodijelne likovne bilješke – vježbe: ahromatsko i hromatsko, motivacija iz prirode i vještačke „prirode“, tehnika kolaž

g. POLOŽAJ / SMJER

Uslov precepcije bukvalno se ponašamo kao da se radi o materijalu, u kompoziciji služi kao sredstvo za lokaciju, orijentaciju i identifikaciju (sam se ne može smjerati bez nosača gradivnih elemenata forme).

- VJEŽBA 5.g.1. – raspoređivanje u tri osnovna položaja / smijera, usporedno, sva tri izraza u prostornom i plošnom mediju, motivacija djece u ulozi urbaniste i slikara -
- VJEŽBA 5.g.2. – skup istih položaja daje oblik cjelini i glavni položaj potezanje cjeline ima jače dejstvo od zbira svih ostalih smijerova, motivacija scena razne figure ritmičke grupe
- VJEŽBA 5.g.3. – analiza smijera / položaja, crtanjem linija za pokretima, na figuralnim kompozicijama fotografija / reprodukcija i raspravljati zašto nam se neke čine dinamičnijim

h. dimenzija / proporcija

Kompozicija nije atraktivna ako cjelina nema određenu mjeru i ako ostali činioци nisu srazmjerni: svaki sa svakim i svaki pojedinačno naspram cjeline; dimenzija kao i smjer nešto znače tek kada služe nekome / nečemu: volumenu koji ima 3D, površinu 2D, liniji 1D; susjedni predmet predmetu određuje veličinu.

- VJEŽBA 5.h.1. – struktura vidnog polja; glavni dijelovi svake slike; određivanje mjere cjelini „figuri“ i njenim temeljnim gradivnim elementima unutar; vježba: umjetnička struktura kada dominira „figura“ nad formatom i vježba usporedo, kada dominira format nad „figurom“ (2:1)
- VJEŽBA 5.h.2. – čovjek mjera, šta to uopšte znači? – objasniti na primjerima iz života; (moduli / kanoni) konstruisati podjelu površina na dva u proporciji znatnog reza
- VJEŽBA 5.h.3. – uraditi kopije fasada nekih objekata i portreta, motivacija renesansna arhitektura i ljudska glava, školjka
- VJEŽBA 5.h.4. – oblikovanje linijom kao izrazom u tzv. funkcionalnoj proporciji / disproporciji

6. ANALIZA VJEŽBI, UMJETNINA I VREDNOVANJE ZNANJA UČENIKA

- VJEŽBA 6.1.– estetska analiza svih vrsta umjetničkih djela od prostornih medija: arhitektonskih objekata, skulptura i produkt dizajna
- VJEŽBA 6.2. – estetska analiza svih vrsta umjetničkih djela od plošnih likovnih medija: crteža, grafika, slika grafičkog dizajna, fotografija i filmova

UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA VIZUELNO

– LIKOVNA KULTURA

NASTAVNI SADRŽAJ – kao nastavni sadržaj bude obično nosiva građa nekog objekta:

3. masa / volumen,

2. površina / lik,

1. Linija / crta, a one nose ostale likovne karakteristike (volumen, teksturu, boju, ...)

LIKOVNI ZADATAK donosi neka pravila oblikovanja i pravila komponovanja (odnosno oblikovanje „spajanjem“)

Primjer časa:

VIZUELNO – LIKOVNA KULTURA

NASTAVNI SADRŽAJ = površina (bukvalno po teksturu), LIKOVNI

ZADATAK = komponovanje kontrastno

Zahtjev zadatka je:

1. Da se kombinuju dvije različite materijalizacije, ili
2. Dvije različite rasterne mreže linija, ili
3. Dva različita sjaja (mat i sjaja), ali pošto je površina ispod kao nosač teksture traži i
4. Različite (kontrastne) oblike površina.

Površinu ne treba shvatati bukvalno pa praviti shematske crteže. Površine postoje i kao dijelovi na svemu oko nas... riječ „TEMU“ i „MOTIV“ treba izbaviti iz upotrebe kako bi došli do suštine do elemenata koji vode ka likovnoj pismenosti.

Ovdje je motiv **teksturna površina**, a ne recimo „mača“, zato smo „motiv“ zamjenili riječju MOTIVACIJA i tretiramo je više kao poticaj djece na rad – voljni ili spoljni. Zahtjev zadatka pokreće misaone procese i dijete zna koji objekat će donijeti kontrast teksture, ali objekt je u drugom planu, ne mora ni da liči na sebe.

Umjetnici ne gledaju objekt već „figuru“, a figura nije bukvalno figura već sve ono što se zbiva (na / u) formati – i mrlja.

Učenici moraju imati debele, tvrdo ukoričene, blokove formata A4 za skiciranje slično „slikovnici“, u koji hvataju **tekstualno / likovne bilješke** iz teorije likovne forme. Likovni jezik, najbolje objasni sebe, tako se neće pokrasti veliko neznanje kroz verbalizaciju likovne umjetnosti. Ostale vježbe se rade na većem formatu. Predviđeno vrijeme za estetsku analizu vrednovanje / ocjenjivanje znanja učenika odvija se u procesu rada spram specifičnosti predmeta.

Izborna nastava ne smije biti slična vannastavnoj – likovnoj sekciji.

Pojednostavljno gledano, praktični rad se odvija u:

- **Prostornom likovnom mediju:** (projektovanje, građenje / modeliranje, zapremanje virtualnog prostora)
 1. Arhitektura,
 2. Skulptura,
 3. Scena,
 4. Zanatsko / industrijski dizajn.
- **Plošnom likovnom mediju** (crtanje, slikanje, otiskivanje, vizualiziranje projekcijom):
 1. Crteži,
 2. Slike,
 3. Grafike,
 4. Fotografije,
 5. Film,
 6. Grafički i slikarski (zanatsko – industrijski) dizajn.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/akademija likovnih umjetnosti, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor likovne umjetnosti ili drugim stručnim zvanjem na akademiji likovnih umjetnosti sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

2. Nastavnički fakultet/akademija likovnih umjetnosti, nastavnički odsjek sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bakalaureat/bachelor likovne umjetnosti - edukacija likovnih

umjetnosti ili drugim stručnim zvanjem na akademiji likovnih umjetnosti sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja je izgrađivanje i usavršavanje kompleksne ličnosti učenika specifičnim sredstvima i ambijentom koji pružaju tjelesno vježbanje i sport. Poseban cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je stvaranje trajne navike svakodnevnog vježbanja u cilju održavanja i jačanja zdravlja.

Zadaci:

- Stvaranje uvjeta za aktivno angažovanje učenika u utvrđivanju, izražavanju i zadovoljavanju njegovih potreba i interesa za tjelesnim kretanjem, sportom i razonodom, suglasno karakteristikama njihovih uzrasta, sa ciljem oplemenjivanja i usavršavanja osobne prirode i humanih odnosa prema drugim ljudima;
- Dalje razvijanje i usavršavanje psihomotornih sposobnosti i sportskog odgoja započetog na prethodnom stupnju obrazovanja;
- Osposobiti učenika za samostalnu kretno-sportsku aktivnost, samokontrolu zdravlja i tjelesne kondicije;
- Dalje postizanje stepena znanja i navika zdravstveno-higijenskog ponašanja, koji proizilaze iz sadržaja i karaktera tjelesne aktivnosti i sportskog odgoja;
- Stvaranje uvjeta da učenik tjelesno i kretno afirmira osobne stvaralačke mogućnosti slobodne ličnosti, koje se ogledaju u zdravom načinu života, svestranom tjelesnom razvoju, usavršavanju kretanja te boravka u prirodi, s ciljem obogaćivanja kulture življenja;
- Podizanje stepena teorijskih znanja iz domena sportskog načina života, utjecaja tjelesnog vježbanja na zdravlje i tjelesne sposobnosti, životne i radne mogućnosti;
- Podizanje stepena znanja i opće tjelesne spremnosti, kroz usvajanje specifičnih sadržaja iz oblasti tjelesnog i zdravstvenog odgoja i sporta;
- Utvrđivanje i priprema posebnog nastavnog sadržaja za učenike sa tjelesnim nedostacima, oboljenjima, traumama i povredama;
- Motiviranje učenika da se aktivno i kontinuirano bave tjelesnim aktivnostima, sportom i rekreacijom;
- Upoznavanje učenika sa raznovrsnim sadržajem sportske rekreacije (svakodneвне, na vikendu, godišnjem odmoru, rijekama i planinama i slično).

OBLICI REALIZACIJE SPORTSKO-KRETNE AKTIVNOSTI UČENIKA

Ukupna godišnja sportsko-kretna aktivnost učenika realizira se putem:

- Nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja - Tečajne nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja
- Samostalne aktivnosti učenika
- Vannastavne i vanškolske aktivnosti
- Izleti i logorovanja se realizuju prema posebnom programu škole

Svaki od ovih oblika aktivnosti sadrži specifičnu strukturu organiziranja i rada, a svi zajedno sintetiziraju područje sportsko-kretne djelatnosti učenika, koje se prati i uvažava u konačnoj procjeni i vrednovanju rezultata rada u području tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

SADRŽAJI I PERIODIZACIJA TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA ZA OPĆU GIMNAZIJU

Programsku strukturu tjelesnog i zdravstvenog odgoja čine:

5. Osnovni program
6. Dodatni program sportsko-kretne aktivnosti

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
9.	Teorijska priprema	12
10.	Izborni program sa programom dopunskih sportova	
	4. Izborni program - jedna od sportskih grana	30
	5. Program dopunskih sportova grupa sportova, primjena izbornom programu	30
11.	Dijagnostika tjelesnog razvoja i motoričke spremnosti	8
	<i>Ukupno:</i>	70

I. TEORETSKA PRIPREMA

II. IZBORNI PROGRAM SA PROGRAMOM DOPUNSKI SPORTOVA

1. Izborni program – jedna od sportskih grana:

- Košarka
- Odbojka
- Ritmičko – sportska gimnastika i ples
- Atletika
- Drugi izborni sport (rukomet, borilački sportovi, sportska gimnastika)

III. DIJAGNOSTIKA TJELESNOG RAZVOJA I MOTORIČKE SPOSOBNOSTI

PREGLED IZBORNIH PROGRAMA I ODGOVARAJUĆIH PROGRAMA DOPUNSKIH SPORTOVA

IZBORNI PROGRAM	PROGRAM DOPUNSKIH SPORTOVA			
	I ciklus	II ciklus	III ciklus	IV ciklus
Košarka	Odbojka (8)	Akrobatika (8)	Samoodbrana (6)	Atletika (8)
Odbojka	Košarka (8)	Akrobatika (8)	Samoodbrana (6)	Atletika (8)
R.S.G. i ples	Košarka (8)	Akrobatika (8)	Odbojka (6)	Atletika (8)
Atletika	Košarka (8)	Akrobatika (8)	Samoodbrana (6)	Odbojka (8)

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- I. Teoretska priprema (12 časova)
 - Dnevni režim rada
 - Brzina i aerobna izdržljivost

- II. Izborni program sa programom dopunskih sportova
 1. Izborni program – nastavak tehničke – taktičke pripreme prema programskim sadržajima izbornog sporta (30 časova)
 2. Program dopunskih sportova – programsku sadržaji sportova prijerениh izbornom programu (realiziraju se u ciklusima uporedo sa sadržajima izbornog programa – jedan čas izborni program, jedan čas dopunski program) (30 časova)

- III. Dijagnostika tjelesnog razvoja i motoričke spremnosti (8 časova)
 1. Antropometrijska mjerenja
 2. Testiranje motoričke sposobnosti prema EURO FIT testu (evidencija – kaston tjelesnog i zdravstvenog odgoja)

IZBORNI PROGRAM SA PROGRAMOM DOPUNSKIH SPORTOVA

Izborni program

KOŠARKA (30 časova)

Testiranje specifičnih motornih sposobnost

- Odbijanje lopte o zid
- Skok šut s dvije pozicije – 1 min
- Brzina driblinga (kovertatest) Snaga izbačaja

Ponavljjanje sadržaja prethodnog razreda

- Tehnika igre sa loptom
(vođenje, dodavanje, driblinzi, šutiranja)
- Kontrola prostora pred vlastitim košem
- Pozicioni napad

Tehnika zatvaranja koša

- Igrača koji je šutirao
- Igrača koji nisu bili u posjedu lopte

Prenošenje lopte u napad – kontranapad – cilj kontranapada

- Kontranapad 2 : 0
- Kontranapad 3 : 0 Sa raznim varijantama

Taktika napada (individualne akcije)

- Izbor slobodnog mjesta, otkrivanje, šutiranje na koš
- Vođenje,(driblinzi)
- Igre 1 na 1 i na 1 / 4 terena

Taktika napada

- Blokada, blok i kontrablok
- Osnovne postavke – tehnika postavljanja bočnih blokada i tehnika postavljanja vertikalnih blokada

Taktika napada – grupne akcije u napadu

- Na 1 sa dodavačem
- Na 2 sa blokadama ukrštavanjem i individualnim razrješenjem situacije
- Tehnika i taktika napada 3 na 3 na 1 / 4 terena, blokade (horizontalne i vertikalne), kontrablok, ukrštavanje i utrčavanje

Tehnika i taktika odbrane 2 na 2

- U odnosu igrača sa loptom i bez lopte
- Odbrana protiv blokada

Tehnika i taktika odbrane 3 na 3

- Postavljanje u odnosu igrača sa loptom i bez lopte
- Odbrana protiv blokada direktno (bez pomoći) i indirektno (sa pomoći)

Tehnika i taktika odbrane 3 na 2

- Igra na dva koša 3 na 3 po 3 minuta

Kolektivna tehnika i taktika 5 : 5

- Presing igra
- Kombinacija 3 : 3 na opterećenoj strani
- Sloboda bacanja i odbrana zagrađivanjem poslije slobodnih bacanja, igra sa uvježbavanjem blokada

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- Test sa početkom ovog košarkaškog ciklusa

Izborni program

-
ODBOJKA

(30 časova)

Test specifičnih motornih sposobnosti

- Test agilnosti (japan test)
- Test snage odskoka (Ablakovljev test)
- Test odbijanja lopte „prstima“ i „čekićem“ u cilj

Tehnika odbijanja sa prizemljenjem (naprijed, nazad)

Smečiranje i blokade

Dizanje lopte – faza pripremanja smeča

Varijanta dizanja sa izvođenjem „kuhanja“ Smeč:

- Skretanjem smjera iz zgloba šake - Bočno okrenute prema mreži – bočni smeč
- Varijante blokada

Prijem lopte u prizemljenju – pada naprijed

- Upijač
- Poluupijač
- Rolanje

Taktika dizanja (zamjena mjesta) -

- Kretanje dizača u prednjoj liniji
- Ulaženje dizača iz zadnje linije
- Ulaz dizača iz zone odbrane
- Ulazak – izlazak iz zone dizanja
- Smeč na krajevima mreže
- Smeč na sredini mreže

Taktika smeč

- Odvlačenje protivničkog bloka – smeč bez lopte (lažni smeč)
- Penal – smeč

Smeč iz zone odbrane

- Na sredini mreže
- Lijevo i desno od sredine mreže

Taktički elementi igre u napadu

- Prijem sa 5 igrača
- Prijem sa 4 igrača

-

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- Test agilnost
- Test snage odskoka
- Test preciznosti (odbijanje u cilj)

Izborni predmet

RITMIČKO – SPORTSKA GIMNASTIKA I PLES

(30 časova) Utvrditi stepen

tehničkih sposobnosti u odnosu na zahtjeve programskih sadržaja

- Ponavljanje elemenata a i vježbi iz programskih sadržaja II razreda

Kretanje u prostoru

- Hodanje – sa promjenama brzine, sa okretanjem na 45, 90, 180 i 360
- Koraci – naglašeni i nenaglašeni, različitih dužina, sa okretima 45, 90, 180 i 360
- Kombinirani prelasci iz položaja u sjedu, kleku i ležanju
- Valovita gibanja cijelim tijelom u svim ravnima sa zadacima
- Ravnoteže na jednoj nozi u usponu, prenoženju, odnoženju i zanoženju sa različitim položajima ruku
- Ravnoteže u kombinaciji sa drugim elementima
- Okreti i piruete – za 180 i 360 dopunjeni sa različitim gibanjima ruku i zamasima
- Povezivanje okreta i piruete sa drugim elementima i izvođenje sa zaustavljanjem iz kretanja
- Skokovi i poskoci: povezivanje više serija niskih poskoka sa drugim elementima
- Skokovi sa promjenom nogu i skokovi sa udarcima nogu – povezati sa drugim elementima u cjeline – vježbe
- Vježbe sa vijačom – poskoci, skokovi, serije poskok
- Povezivanje skokova i poskoka kroz vijače sa ostalim elementima (njihanja, kruženja, vrtenja, kretanja u vidu osmice i bacanja) u jednu cjelinu
- Vježbe sa obručem – povezivanje zamaha sa okretanjima obruča, izbačajima, sa obrtanjima obruča oko ruke(ili ruku) sa skokovima i prolascima kroz obruč
- Povezivanje više različitih elemenata sa obručem u jednu cjelinu
- Vježbe sa loptom – slobodna kotrljanja lopte po tijelu i tlu
- Povezivanje elemenata ssa loptom: bacanja, hvatanja, odbijanja, kotrljanja
- Vježbe sa čunjevima: „mlinovi“, krugovi, izbačaji, toracije
- Kombiniranje elemenata sa čunjevima u jednu cjelinu
- Vježbe s trakom – „zmije“, spirale u različitim ravnima, u mjestu i kretanju sa okretima i skokovima, sa izbačajima
- Povezivanje elemenata sa trakom u logične cjeline - Komponovanje – uvježbavanje individualne vježbe
- Bez rekvizita
- Sa jednim rekvizitom

-

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- Individualna vježba u trajanju od jedne minute sa vlastitim izborom muzike, bez rekvizita ili s jednim od rekvizita

Izborni program

ATLETIKA (30 časova)

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- Utvrditi stepen tehničkih sposobnosti u odnosu na zahtjeve programskih sadržaja

Tehnika štafetnog trčanja (4 x 100)

- Štafetne igre i tehnika sprinterskog trčanja – ponavljanje poluvisokog i niskog starta
Tehnika nošenja štafete, predaje štafete u mjestu, hodanju, laganom trčanju
- Tehnika primopredaje štafete „odozdo“, „odozgo“ na kraćim distancama
- Primopredaja štafete četveročlane ekipe u zoni za izmjene štafete
- Takmičenja štafeta

Tehnika skoka u vis (stredl)

- Tehnika zaleta pri opkoračenoj tehnici i tehnika odraza
- Tehnika skoka na malim visinama s predvježbama (prelazak preko letvice na zemlji, postepeno podizanje letvice)
- Usavršavanje faze odraza i prelaska preko letvice
- Tehnika skoka u cjelini iz punog zaleta sa postepenim podizanjem visine letvice

Tehnika bacanja koplja

- Vježbe za povećanje pokretljivosti remenog pojasa i zglobova ruku
- Tehnika držanja i izbačaja koplja s mjesta i iz hodanja, bacanje loptice 300 – 400 gr.
- Tehnika nošenja koplja u zaletu, odvođenja koplja i ukrštanja koraka (u hodanju i trčanju)
- Tehnika izbačaja – faza maksimalnog napora i tehnika bacanja koplja u cjelini (u cilj i u daljinu)

Metodi razvoja izdržljivosti

- Dvanaest minuta hodanja i trčanje
- Skraćivanje intervala hodanja i produžavanje trčanja
- Pretrčavanje dionice od 2.400 m (ocjena po Cooperu)

Tehnika bacanja kugle – rotaciona

- Ponavljanje vježbi tehnike bacanja diska
- Tehnika ulaska u okret i tehnika okreta

-
- Tehnika izbačaja i amortizacije (prestupni korak) i tehnika bacanja u cjelini sa maksimalnim izbačajem

Tehnika troskoka

- Tehnika zaleta, dolaska na dasku za odraz i tehnika odraza
- Tehnika poskoka, koraka i doskoka (po dijelovima), tehnika skoka u cjelini
- Skokovi iz punog zaleta na maksimalnu daljinu

Prirpema za provjeru efikasnosti tehničkih sposobnosti

- Tehnika štafetnih trčanja – ponavljanje
- Tehnika bacanja koplja - ponavljanje

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- Ekipno trčanje štafete 4 x 100 m
- Bacanje koplja

PROGRAM DOPUNSKIH SPORTOVA

CIKLUS ODBOJKE

(8 časova)

Tehnika odbijanja prstima i podlakticama – ponavljanje i uvježbavanje vježbi iz prethodnog ciklusa odbojke

- Uvježbavanje servisa (tenis servis) i prijem servisa – dodavanje dizaču pod mrežom - Organiziranje prebacivanja trećom loptom
- Specifična kretanja u odbojci (kretanje povezano s preciznosti, s brzinom reakcije)
- Dizanje lopte sa srednjim i visokim lukovima
- Uvježbavanje dizanja lopte
- Igra s prebacivanjem treće lopte
- Testiranje specijalnih motornih sposobnosti
- Dizanje lopte s visokim lukom, servis u određene zone

CIKLUS KOŠARKE

(8 časova)

Bazična tehnika s loptom i bez lopte

- Skok šut poslije driblinga i skokovi na odbijenu loptu
- Zagađivanje – postavljanje tijela poslije šutirane lopte na koš
- Kretanje u osnovnom odbrambenom košarkaškom stavu – naprijed, nazad, lijevo, desno, klizanje, ukršteni korak, kombinovani korak
- Postavljanje igrača (ekipe) u odbrani – kontrola prostora pod košem i pozicioni napad „potkovića“

-
- Vježbe brzog dodavanja i otkrivanja – razne elementarne igre (npr. Tri igrača između sebe dodaju loptu, a dva igrača ometaju dodavanje – izlazi iz kruga onaj koji „presječe“ dodavanje)
- Dvokorak – uvježbavanje: poslije dodavanja, poslije driblinga sa polaganjem
- Igra sa primjenom elemenata košarkaške tehnike
- Testiranje specifičnih motornih sposobnosti
- Skok šut, dvokorak sa polaganjem

CIKLUS AKROBATIKE (8 časova) -

Kolut naprijed sa zadacima A, B, C, D, E, F Kolut nazad i naprije sa zadacima A, B, C, D, E, F

A – skok uvito

B – skok zgrčen

C – skok prednožno – raznožno

C – skok sa okretom za 180

D - skok sa okretom za 360

F – skok sa zanošenjem uvito i dotik rukama

- Stav o šakama kolut naprijed
Kolut nazad kroz stav šakama
Predmet strance „zvijezd“ – u lijevu i desnu stranu
- Kolut naprijed i nazad sa zadacima A, C, E, F
„Razovka“ – vaga i spojeno stav o šakam – kolut Iz uspravnog stava sunožnim odrazom stav na glavi
„Most“ i podizanje uz pomoć do stava uspravnog

Iz uspravnog stava stoj na glavi – „most“

Usprav usklonno sa čela – metodika

Leteći kolut

- Usrav usklonno sa čela
Stav o šakama – „most“ uz asistenciju
Prekopit uporom naprijed – metodika
- Kolut naprijed i nazad sa zadacima A, C, E, F
Usprav usklonno sa čela
Prekopit uporom naprijed
Razovka i spojeno – stav o šakam kolut naprijed
- Leteći kolut uz pomoć „Rojter“ daske
Kolut naprijed – okret – kolut naprijed – niz stav o šakama – kolut naprijed na pružene noge

- Prekopit uporom naprijed
- Testiranje specifičnih motornih sposobnosti Stav o šakama – kolut naprije
Usprav usklupno sa čela
Prekopit uporom naprijed

CIKLUS SAMOODBRANE (8 časova)

- Oslobađanje od povlačenja za ruke, obrada šake za kontranapade
- Obrada dolazeće ruke, oslobađanje od zahvata za rever i kontranapad, oslobađanje od zahvata za kosu
- Oslobađanje od gušenja sprijeda sa kontra napadom, oslobađanje od gušenja od pozadi sa kontranapadima
- Oslobađanje od gušenja na tlu sa kontranapadom, oslobađanje od obuhvata za trup sa kontranapadima
- Oslobađanje od obuhvata za trup od pozadi sa kontranapadom, odbrana od udarca šamarom sa kontranapadom
- Odbrana od udarca štapom i sl. sa kontranapadom
- Odbrana od udarca nogama sa kontranapadima, odbrane od udarca nožem sa kontranapadima

CIKLUS ATLETIKE (8 časova)

- Tehnika štafetnog trčanja (4 x 100) – ponavljanje poluvisokog i niskog starta, nosšenje i predaja štafete u mjestu, hodanju i laganom trčaju, primopredaja u zoni izmjene
 - Štafetno trčanje sa četveročlanim ekipama
 - Tehnika bacanja koplja – držanje i nošenje koplja i odvođenje koplja i ukrštanje koraka, tehnika izbačaja – faza maksimalog napora
 - Tehnika bacanje kugle (rotaciona) – držanje kugle, tehnika ulaska u okret i tehnika okreta, tehnika izbačaja i amortizacije
- Tehnika troskoka – tehnika zaleta i dolaska na dasku za odraz, tehnika poskoka, koraka i odskoka, tehnika skoka u cjelini
- Tehnika skoka u vis („Slop“) – tehnika kružnog zaleta skoka „škarama“, postavljanje odrazne noge i tehnika odskoka, tehnika vertikalnog obrtanja i prelaska preko letvice – lasatiša
 - Usavršavanje tehnike skoka postepenim podizanjem visine

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Fakultet sporta i tjelesnog odgoja/nastavnički fakultet, odsjek za tjelesni odgoj i sport/fizičku (tjelesnu) kulturu, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor tjelesnog odgoja i

-
sporta ili drugim stručnim zvanjem gdje je tjelesni odgoj i sport/fizička (tjelesna) kultura glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Fakultet sporta i tjelesnog odgoja/nastavnički fakultet, odsjek za tjelesni odgoj i sport/fizičku (tjelesnu) kulturu, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor tjelesnog odgoja i sporta ili drugim stručnim zvanjem gdje je tjelesni odgoj i sport/fizička (tjelesna) kultura glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

EKONOMIJA, PODUZETNIŠTVO I MENADŽMENT - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 70

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave ovog predmeta je razviti kod učenika shvatanje o potrebi usvajanja osnovnih pojmova i kategorija iz područja ekonomije, poduzetništva i menadžmenta, koja će im omogućiti stvaranje fundamenta za dalje obrazovanje i praktično djelovanje.

ZADACI nastave su:

- I. Upoznati učenike sa temeljnim znanstvenim kategorijama iz područja ekonomije, poduzetništva i menadžmenta;
- II. Razviti sposobnosti učenika za razumijevanje uzajamnog dejstva ekonomskih kategorija i njihovog uticaja na svakodnevni život u organizacijama i privatnom životu;
- III. Podsticati učenike na praktično provjeravanje usvojenih teorijskih znanja, kako bi sami osjetili neposredne koristi te na takav način doprinjeli popularizaciji ekonomije, poduzetništva i menadžmenta.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Definisanje, struktura i priroda ekonomije	8
2.	Uvod u mikroekonomiju	8
3.	Osnovni pojmovi o privredi	38
4.	Poduzetništvo i poduzetnik	8
5.	Uvod u menadžment	8
	<i>Ukupno:</i>	70

1. DEFINISANJE, STRUKTURA I PRIRODA EKONOMIJE

- IV. Predmet ekonomije kao nauke
- V. Definisanje ekonomije
- VI. Područje ekonomijemakroekonomija i Mikroekonomija
- VII. Pozitivna i normativna ekonomija
- VIII. Ekonomski modeli i ekonomske tehnike

REZULTATI UČENJA:

Poslije obrade ove temtske cjeline, učenik treba da:

- I. Može definisati područje izučavanja ekonomske nauke kao i samu ekonomsku nauku.
- II. Zna osnovne karakteristike ekonomske nauke i najvažnije ekonomske discipline koje proizilaze iz podjele ekonomske nauke.
- III. Može razlikovati područje proučavanja mikroekonomije i makroekonomije.
- IV. Razumije ulogu ekonomskih modela i njihov teorijski i praktični značaj za izučavanje ekonomskih fenomena.
- V. Može identifikovati najvažnije tehnike kojima se služe ekonomska nauka u proučavanju pojava iz područja ekonomije.

2. UVOD U MIKROEKONOMIJU

- I. Ekonomski problemi
- II. Ekonomski sistem
- III. Evolucija ekonomskog sistema
- IV. Ciljevi ekonomskog sistema
- V. Tok ekonomske aktivnosti

REZULTATI UČENJA

Poslije obrade ove tematske cjeline, učenik treba da:

- I. Zna koji su to centralni ekonomski problemi kojima se bavi ekonomska nauka.
- II. Razumije ulogu i značaj strukturnih elemenata ekonomskog sistema.
- III. Može jasno identifikovati strateške i operativne ciljeve ekonomskog sistema.
- IV. Razumije proces ekonomskih aktivnosti, u smislu identifikacije pojedinih faza u tom procesu.

3. OSNOVNI POJMOVI U PRIVREDI I.

Osnovni pojmovi u privredi

- II. Faze rivređivanja
- III. Preduzee (pojam i vrste)
- IV. Reprodukcija (pojam, vrste i elementi reprodukcije)
- V. Sredstva preduzeća (pojam, vrste i izvori sredstava) VI. Troškovi reprodukcije (pojam i kriteriji podjele troškova)
- VII. Rezultat reprodukcije
- VIII. Ekonomski principi reprodukcije
- IX. IZRADA SEMINARSKOG RADA

REZULTATI UČENJA

Poslije obrade ove tematske cjeline, učenik treba da:

- I. Može nabojati najvažnije pojmove koje ekonomska teorija koristi u objašnjavanju privrednih tokova.
- II. Rezumij značaj i ulogu preduzeća kao nosioca privređivanja i to: pojam i karakteristike preduzeća, njegove zadatke i elemente kao i vrste preduzeća.
- III. Zna faze proste i proširene reprodukcije kao i ežlemente reprodukcije.

- IV. Može jasno idenificirati razliku između pojedinih vrsta sredstava preduzeća, kao što su: fizička sredstva, finansijska sredstva, ljudski potencijali.
- V. Zna razlikovati utroške i troškove. Uoči razliku između fiksnih i relativno fiksnih i varijabilnih troškova, kao i razliku između pojedinih i ukupnih troškova. VI. Nabrojati rezultate reprodukcije i istaći njihove osnovne atribute. VII. Jasno razgraničiti osnovne principe reprodukcije
- VIII. Može napisati seminarski te u njemu prepoznati glabne strukturne dijelove. Dati svoje viđenje o razmatranoj temi u seminarskom radu čiji sadržaj treba biti zasnovan na izučavanju prethodnih tematskih cjelina. Temu za izradu seminarskog rada predlažu učenici a nastavnik odobrava. Po usvojenoj temi nastavnik daje konkretne upute za izradu rada i usmjerava učenika ka zadatom cilju.

4. PREDUZETNIŠTVO I PREDUZETNIK

- I. Pojam i definisanje poduzetništva II. Pojam i definisanje poduzetnika
- III. Karakteristike savremenog okruženja i poduzetništva
- IV. Karakteristike okruženja i poduzetništva Bosne i Hercegovine

REZULTATI UČENJA

Poslije obrade ove tematske cjeline, učenik teba da:

- I. Zna uloge koje je poduzetnik igrao u ekonomskoj teoriji, te na osnovu toga razumije značaj poduzetništva za razvoj društva.
- II. Može na bazi osobina usppješnih poduzetnika dati definiciju džpoduzetnika.
- III. Može identifikovati osnovna teorijska polazišta relevantnih teoretičara poduzetništva.
- IV. Razumije razliku između tradicionalnih i modernih teorija poduzetništva, te na tim osnovama usvoji definiciju poduzetništva za svakodnevnu upotrebu.
- V. Jasno utvrditi osnovne karakteristike okruženja koje determiniraju razvoj poduzetništva u zemljama tržišne privrede i tranzicijskim zemljama, kao što su: globalizacija, internacionalizacija poslovanja, jedinstvo tržišta, perfektnst proizvoda, kvalitet i sl.
- VI. Nabrojati osnovne karakteristike okruženja koje determiniraju razvoj poduzetništva u Bosni i Hercegovini, kao što su: posljedice ratnog razaranja, rezultati privatizaije, veličina tržišta, makroekonomska politika i sl.

5. UVOD U MENADŽMENT

- I. Menadžment okruženja
- II. Razine menadžmenta preduzeća
- III. Funkcionalni oblici menadžmenta (Kadrovski menadžment; Marketing menadžment; Tehnološko – razvojni menadžment; Projekt menadžment; Proizvodni menadžment; Finansijski menadžment; Menadžment kvaliteta, Javni menadžment)

REZULTATI UČENJA

Poslije obrade ove tematske cjeline, učenik treba da:

- I. Može razumjeti strukturne elemente definicije menadžmenta i na osnovu njih usvojiti definiciju menadžmenta.
- II. Zna koji su to kriteriji za definisanje menadžera i razumije poslove i zadatke menadžera.
- III. Zna nabrojati osnovne faktore uticaja na menadžment koji dolaze iz: društvenog, ekonomskog, političkog, pravnog, tehnološkog, ekološkog okruženja.
- IV. Može identifikovati razine menadžmenta i to: tejičku, operativnu i stratešku.
- V. Razumjeti ulogu i identificirati zadatke menadžera najviše razine, menadžera srednje razine i menadžera najniže razine.
- VI. Može nabrojati i istaći najznačajnije karakteristike pojedinih funkcionalnih oblika menadžmenta.

UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Program nastavnog predmeta Ekonomija, poduzetništvo i menadžment je koncipiran na bazi suvremene literature iz ovih oblasti. Nastavno gradivo je strukturirano po logičnom toku koji će omogućiti učenicima na nivou srednjeg obrazovanja da se upoznaju sa osnovnim pojmovima i kategorijama iz područja ekonomije, poduzetništva i menadžmenta. Usvojena znanja iz ovog nastavnog predmeta za učenike imaju praktičnu vrijednost čije vrijeme eksploatacije usko korelira sa vremenom življenja učenika.

U interesu ostvarenja zadatka i potpunog ispunjenja cilja nastave nastavnik treba izbjegavati apstraktna tumačenja pojmova što bi značilo da elaboraciju gradiva treba zasnivati na primjerima iz prakse te na taj način pojmove učiniti razumljivim. U tom cilju koristiti šeme, crteže, grafikone, originalnu dokumentaciju, filmove, web sajtove i druga dostupna nastavna sredstva. Nastojati upriličiti posjete preduzećima i institucijama čija djelatnost je tematizirana u nastavnom gradivu. U toku elaboriranja naglašavati značaj, važnost i isticati posredne i neposredne koristi od usvojenog znanja učenika.

Nastavu izvoditi uz pomoći suvremenih pomagala kao što su: personalni računari, prenosni računari, prezentacijski topovi i sl.

Literatura

Za ovako koncipiran nastavni predmet nije urađen adekvatan udžbenik. Dok se to ne uradi, predlaže se na upotrebu literatura koja će prije svega biti u funkciji pripreme nastavnika za izvođenje nastave, a nastavnici će sami predlagati učenicima pojedine dijelove teksta vodeći računa o obimu predloženih dijelova teksta:

1. Kapić Reuf: Mikroekonomija, Harfo – graf, Tuzla, 1999. (prva, druga i treća tematska cjelina),
2. Golić Bajro: Osnove ekonomije, Pravni fakultet Univerzite u Sarajevu, Sarajevo, 1996. (prva, druga i treća tematska cjelina),
3. Dedić Muhamed, Umihanić Bahrija: Osnove menadžmenta i poduzetništva, Ekonomski institut Tuzla, Tuzla, 2004. (četvrta i peta cjelina)
4. Koontz Harold & Weihrich Heinz: Menadžment, MATE, Zagreb 1996.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Diplomirani ekonomista (VII stepen stručne spreme), završen ekonomski fakultet sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta;
2. Završen prvi ciklus školovanja dodiplomskog studija ekonomskog fakulteta koji je vrednovan sa najmanje 240 ECTS bodova sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

ISLAMSKA VJERONAUKA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 35

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave Islamske vjeronauke u trećem razredu jeste produbljivanje spoznaja o definisanim tematskim područjima islama koja se odnose na pitanja života u vjeri, individualnosti, posljednje Božije objave, odgovornosti, praktične dimenzije morala, perspektive žene u islamu, porodice i islamske civilizacije, s ciljem njihovog daljeg razvijanja, otkrivanja ljudskih iskustava i povezivanja sa veličinom Božije poruke u kontekstu svakodnevnog života.. Zadaci nastave Islamske vjeronauke:

- Otvoriti učeniku prostor da traga za vjerom i smislom života, te uobličava značenje svog vjerovanja
- Upoznati sa jedinstvenim porijeklom vjerovanja u Jednog Boga i mnoštvom različitih manifestacija religija
- Usmjeravati u oblikovanju identiteta i vlastite individualnosti
- Potaknuti učenika na bliskost, primjenjivost, žeđ za kur'anskom riječju na svom maternjem jeziku
- Istražiti različite dimenzije nadnaravnosti Kur'ana radi razvijanja svijesti o njegovom savršenstvu
- Podsticati na razmišljanje o ulozi slobode u životu i posljedicama izbora koje prave
- Razvijati moral i etičnost, te pomoći učeniku da uredi svakodnevicu islamskim moralom
- Usmjeravati na primjenu islamske etike rada u različitim profesijama
- Razumijevati položaj i ulogu žene u islamu, te razumjeti puninu odnosa između muškarca i žene
- Osvijestiti načine upoznavanja suprotnog spola radi formiranja bračne zajednice
- Jačati ulogu i značaj porodice, te osvijestiti uloge članova porodice s ciljem odupiranja izazovima svog vremena
- Upoznavati kontinuitet razvoja islamske vladavine, kulture i civilizacije

- Podsticati na razumijevanje, prijateljstvo, toleranciju, dijalog i saradnju s drugima i drugačijima
- Razvijati svijest o povezanosti tradicionalnog i modernog, duhovnog i materijalnog, etničkog i multikulturalnog u Bosni i Hercegovini i evropskom ambijentu
- Unapređivati svijest o značaju temeljnih postulata interkulturalnog odgoja i ljudskog dostojanstva i slobode
- Odgajati u duhu patriotizma i potrebe za zajedničkim životom na historijskim, kulturnim i vjerskim odrednicama

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
16.	Živjeti vjeru	4
17.	Biti drugačiji od ostalih	2
18.	Kur'an - posljednja božija objava	4
19.	Sloboda i odgovornost	4
20.	Islamski moral u svakodnevnom životu	7
21.	Žena u islamu	4
22.	Brak i porodica u islamu	5
23.	Vrijeme civilizacije islama	5
	Ukupno:	35

1. ŽIVJETI VJERU

- Zašto vjerujemo
- Vjera je jedna, a religija je više
- Živi islam - život sa svrhom

2. BITI DRUGAČIJI OD OSTALIH

- Biti originalan

3. KUR'AN - POSLJEDNJA BOŽIJA OBJAVA

- Kur'an - radosna vijest
- Čovjek u Kur'anu
- Kur'an u mom životu
- Savršenstvo Kur'ana u naučnim dokazima

4. SLOBODA I ODGOVORNOST

- Predanost Bogu kao vrhunac slobode
- Podsticanje dobra i osuđivanje zla
- Granice slobode u savremenom svijetu

5. ISLAMSKI MORAL U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU

- Osnove islamskog morala
- Značaj moralnih uzora
- Islamska etika rada
- Kako biti moralan danas

6. ŽENA U ISLAMU

- Žene - čast muslimanske zajednice i ljudskog roda
- Pokušaji kompromitiranja položaja žene u islamu

7. BRAK I PORODICA U ISLAMU -

Izazovi upoznavanja bračnog druga

- Islamski pogled na brak
- Značaj porodice u muslimanskoj zajednici
- Tradicionalna i savremena porodica

8. VRIJEME CIVILIZACIJE ISLAMA

- Središta islamske kulture
- Safavidi i Veliki Moguli
- Memluci i Osmanlije
- Islam i muslimani danas

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Profesor islamske teologije (VII stepen stručne spreme)
 2. Profesor islamskih nauka (VII stepen stručne spreme)
 3. Diplomirani teolog sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta (VII stepen stručne spreme)
 4. Profesor islamskih teoloških studija (VII stepen stručne spreme)
 5. Profesor islamske vjeronauke i religijskih odgoja (VII stepen stručne spreme)
 6. Profesor religijske pedagogije (VII stepen stručne spreme)
 7. Profesor islamske pedagogije (VII stepen stručne spreme)
 8. Profesor islamske vjeronauke (VII stepen stručne spreme)
9. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova iz oblasti islamskih nauka, islamske vjeronauke, islamske pedagogije i teologije sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

ETIKA – REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 35

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Program Etike, predviđen za četiri godine izučavanja u gimnaziji vodi učenike u susret sa različitim tumačenjima i prilazima o odnosu morala i pitanja političkog, pravnog, društvenog karaktera. Intencija je na problematizaciji, protivrječnosti moralnog i političkog. Zato ovaj predmet je i okrenut cilju da se uz kognitivnu stranu moralnih vrijednosti razvija i formira kritički stav.

Cilj u trećem razredu je u nastavku problematizacije etičkih pitanja i to s aspekta morala i religije.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
7.	Etika, religija, moral	5
8.	Etika, religija i moral u filozofiji Zapada	5
9.	Stari Istok	10
10.	Učenje o etičkom u judeizmu	3
11.	Kršćanski pristup o etičkom	4
12.	Etičko učenje u islamu	4
13.	Bosanskohercegovački prostor i etika	4
	<i>Ukupno:</i>	35

1. ETIKA, RELIGIJA I MORAL

- Vrlina, dobročinstvo, umjerenosti i tolerancija
- Mudrost, nadarenost, pravednost, plemenitost
- Dobrota, surovost, strah

2. ETIKA I RELIGIJA U FILOZOFIJI ZAPADA

- Antičko shvaćanje
- Kršćanska etika – starovjekovno poimanje
- Novovjekovno poimanje

3. STARI ISTOK

- Etičko u indijskoj Veda interpretaciji U svetim tekstovima (Samihite) U komentarima (Brahmane)
U šumi knjiga (Aranyake)
- Heterodokсни pristup – Indija
Caravake Džainizam
Budizam
- Klasični iranski pristup
Mazdeizam
- Kineski pristup:
Konfučijanstvo
Taoizam

4. UČENJE O ETIČKOM U JUDEIZMU

- O vrijednostima
- O porocima

5. KRŠĆANSKI PRISTUP O ETIČKOM

- O vrijednostima
- O porocima

6. ETIČKO UČENJE U ISLAMU

- O vrijednostima
- O porocima

7. BOSANSKOHERCEGOVAČKI PROSTOR I ETIKA

- Multikultura
- Međureligijski odnosi

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za filozofiju i sociologiju, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor filozofije i sociologije, sociologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je filozofija, sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za filozofiju i sociologiju, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor filozofije i sociologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je filozofija, sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;

ČETVRTI RAZRED

BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJ

Neposredni cilj nastave jeste ovladavanje jezičkom strukturom i s tim u vezi i izgrađivanje svijeti o ulozi jezika u kulturnom razvoju naroda, razvijanja sposobnosti za održavanje, saznavanje i stvaranje jezičkih vrijednosti i osposobljavanje učenika da se pouzdano koriste jezičkom literaturom u daljem obrazovanju.

ZADACI:

- Proučavanje maternjeg jezika kao sistema na svim nivoima strukture, fonetske, morfološke, leksičke, sintaksičke i stilističke kao sredstvo sporazumijevanja;
- Tumačenje jezičkih pojava u naslijeđima i novostvorenim djelima;
- Odgoj u duhu jezičke tolerancije;
- Usvajanje lingvističkih znanja;
- Razvoj sposobnosti praktične primjene teorijskih znanja o jezičkim pojavama;
- Upoznavanje sistema bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika na svim jezičkim nivoima i usvajanje gramatičkog sistema;
- Upoznavanje historije jezika i poimanje složene jezičke historije bosanske kulture;
- Razumijevanje narječja bosanskog, hrvatskog i srpskog književnog jezika;
- Usmeno i pismeno služenje jezikom u svakodnevnom tipičnom i najvažnijem ophođenju u savremenoj civilizaciji i društvu;
- Usvajanje pravopisnih i ortopedskih pravila i konvencija, a u skladu sa savremenom normom;
- Sticanje znanja o književnosti u svijetu i kod nas;
- Razumijevanje književnosti kao umjetnosti;
- Upoznavanje sa najznačajnim djelima bosanskohercegovačke književnosti, južnoslavenskih književnosti i svjetske književnosti;
- Upoznavanje s razvojnim epohama i periodima u historiji književnosti;
- Razumijevanje književnosti kao oblika nacionalne kulture i kao vida nacionalnog samopotvrđivanja;
- Upoznavanje nacionalnog i kulturno-historijskog naslijeđa naroda Bosne i Hercegovine;
- Razumijevanje književnih i jezičkih činjenica: razvijanje sposobnosti za kritičko sagledavanje jezičkih i drugih umjetnina, te njihovo estetsko i kulturološko vrednovanje;
- Upoznavanje medija i kanala kojima su se tokom historije prenosile i naraštajima predavale jezičke i književne činjenice: rukopisa, knjiga, časopisa, manifestacija, književnih i jezikoslovnih pokreta i skupina, modernih sredstava masovnog komuniciranja;

- Razumijevanje naučnog pogleda na kojima se tumače književne i jezičke činjenice s obzirom na jezički kod i na historijske presjeke, a u skladu sa modernim poimanjem retorike, estetike, teorije komunikacije i semiotike.

PROGRAMSKI SADRŽAJI:

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Jezik:	30
1.1.	Jezik kao društvena pojava	3
1.2.	Osnovni pojmovi iz sociolingvistike	3
1.3.	Funkcionalni stilovi	3
1.4.	Leksikologija	3
1.5.	Sematika	3
1.6.	Teorija informacija	2
1.7.	Historija jezika	3
1.8.	Jezik u upotrebi	10
2.	Književnost:	60
2.1.	Književnost od 1918. do 1945.	21
2.2.	Književnost nakon 1945.	21
2.3.	Lektira	18
	Ukupno:	90

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

JEZIK

JEZIK KAO DRUŠTVENA POJAVA

- Općelingvistički zakoni, raznovrsnost jezika

OSNOVNI POJMOVI IZ SOCIOLINGVISTIKE

- Osnovni pojmovi
- Raslojavanje jezika: funkcionalno, teritorijalno, socijalno, nacionalno

FUNKCIONALNI STILOVI

- Vrste stilova; Osnovne odlike stilova

LEKSIKOLOGIJA

- Predmet leksikologije
- Tipovi riječnika; Odnos prema tuđicama

SEMANTIKA

- Osnovni pojmovi o semantici
- Osnos semantike i sintakse

TEORIJA INFORMACIJA

- Osnovni pojmovi; Govorni čin
- Pošiljalac, primalac, poruka, predmet poruke
- Osnovne funkcije jezika

HISTORIJA JEZIKA

- Ukidanje nominacije bosanski jezik 1907.godine; Položaj jezika između dva svjetska rata
- Položaj bosanskog jezika poslije Drugog svjetskog rata - Pravopis iz 1960.godine
- Mostarsko savjetovanje- simpozij o jezičkoj toleranciji
- Vraćanje naziva bosanski jezik
- Pravopis bosanskog jezika iz 1996.godine

Učenici treba da:

- Zapamte pojam sintakse, sociolingvistike, funkcionalnih stilova, leksikologije, semantike i teorije informacija, značajne datume, pojave, djela i ličnosti iz povijesti jezika;
- Razlikuju pojedine stilove;
- Prepoznaju stilove po njihovim karakterističnim osobinama; - Usvoje osnovne pojmove iz navedenih oblasti i disciplina.

JEZIK U UPOTREBI

- Diskusija; Polemika

U toku školske godine pišu se četiri školske pismene zadaće.

KNJIŽEVNOST

LEKTIRA

- Albert Kami – *Stranac*
- Herman Hese – *Sidarta*
- Džerom Dejvid Selindžer – *Lovac u žitu*
- Horche Luis Borches – *Alef*
- Tarik Ali – *Sjene narova drveta*
- A. H. Bjelavac – *Minka*
- Miroslav Krleža – *Gospoda Glembajevi* - Husein Taha – *Dani*
- Enver Čolaković – *Legenda o Ali-paši*
- Meša Selimović – *Derviš i smrt*

KNJIŽEVNOST OD 1918. DO 1945.

Bošnjački pisci i djela

- Hamza Humo – *Pjesme (izbor)*
- Ahmed Muratbegović – *Haremske novele, Post*

- Alija Nametak – *Za obraz, Trava zaboravka*
- Zija Dizdarević – *Pripovjetke (izbor)*
- Šemsudin Sarajlić – *Pripovjetke (izbor)*

Hrvatski pisci i djela

- A. B. Šimić – *Pjesme (izbor)*
- Augustin Ujević – *Pjesme (izbor)*
- Dobriša Cesarić – *Pjesme (izbor)*
- Miroslav Krleža – *Novele (izbor)*

KNJIŽEVNOST NAKON 1945.

Bošnjački pisci i djela

- Skender Kulenović – *Soneti (izbor), Ponornica*
- Mak Dizdar – *Pjesme (izbor)*
- Abdulah Sidran – *Pjesme (izbor)*
- Ćamil Sijarić – *Pripovjetke (izbor)*
- Muhamed Kondžić – *Sužnji*
- Alija Isaković – *Taj čovjek*
- Zuko Džumhur – *Pisma iz Azije*
- Jasmina Musabegović – *Skretnice*

Hrvatski pisci i djela

- Vesna Parun – *Pjesme (izbor)*
- Ranko Marinković – *Ruke*
- Vitomir Lukić – *Hodnici svjetloga praha (odlomak)*

Srpski pisci i djela

- Miloš Crnjanski – *Pjesme (izbor)*
- Danilo Kiš – *Grobnica za Borisa Davidovića (odlomak)*

Jevrejski pisci u BiH

- Isak Samokovlija – *Pripovjetke (izbor)*

U oblasti lirske poezija učenici treba da:

Analiziraju lirsku pjesmu i da: -

- Prepoznaju osjećanja izražena u pjesmi
- Izraze svoj emotivni doživljaj pjesme
- Analiziraju misaoni nivo pjesme
- Izraze osnovnu misao pjesme
- Odrede: temu, motive, kompoziciju, ritam, osobine pjesničkog jezika, atmosferu i raspoloženja, stilska izražajna sredstva
- Uporede pjesme iz različitih vremenskih perioda i različitih jezičko – stilskih značajki.

U oblasti epske književnosti učenici treba da:

- Definišu pojam epskih vrsta različitih po porijeklu i značajkama,

- Analiziraju: pripovjetku, novelu, roman,
- Odrede: vrstu romana, temu, motive, kompoziciju,
- Analiziraju: likove (glavne, sporedne i epizodne),
- Uoče idejni svijet djela,
- Potkrepljuju citatima svoje tvrdnje,
- Izraze svoj doživljaj djela i svoj misaoni stav,
- Samostalno izlažu u obliku usmenog ili pisanog referata o pojedinim djelima, -
Raspravljaju o pojedinim problemima djela ili zadatim tezama.

U oblasti dramske književnosti učenici treba da:

- Definišu pojam građanske ili psihološke drame,
- Shvate suštinu dramske radnje, dramskog sukoba, oblika dramskog govora: monologa i dijaloga,
- Odrede kompoziciju dramskog djela,
- Analiziraju likove dramskog djela,
- Kažu svoj stav o pojedinom dramskom djelu,
- Samostalno izlažu u obliku usmenog ili pisanog referata o datom dramskom djelu, -
Raspravljaju o učeničkom izlaganju ili zadatim tezama.

U oblasti hronologije književnih zbivanja učenici treba da:

- Zapamte značajke književnosti i pojedinih razdoblja, predstavnike i djela.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost ili odsjek za južnoslavenske jezike i književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem, gdje su bosanski/hrvatski/srpski jezik ili književnost/južnoslavenski jezici ili književnost glavni ili ravnopravni predmeti u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje su bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost ili književnost naroda BiH i bosanski/hrvatski/srpski jezik glavni ili ravnopravni predmeti u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

**BOSANSKI / HRVATSKI / SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST - IZBORNA
NASTAVA**

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJ

CILJEVI I ZADACI IZBORNE NASTAVE ZA III i IV RAZRED:

Učenici treba da:

- se bave jezičkim i književnim sadržajima na višem nivou nego u redovnoj nastavi;
- se osposobe za samostalni kreativni pristup jezičkoj i književnoj problematici;
- se osposobe za samostalno problemsko bavljenje odabranim nastavnim sadržajima;
- razvijaju sposobnost timskog rada, shodno sklonosti prema određenim nastavnim sadržajima i načinu njihova proučavanja;
- razvijaju sposobnosti uočavanja bitnog i vrijednog u književnom djelu;
- stvaraju duhovnu potrebu za čitanjem i proširivanjem spoznaja dobijenih na izornoj nastavi;
- ovladaju jezičkim, književnim, historijskim i teorijskim problemima;
- stručno se bave jezikom i književnim djelom;
- steknu umijeća kritičkog promišljanja o književnim djelima i pojavama; - razviju umijeće esejističkog pristupa književnom djelu i umijeće pisanja eseja; - razviju govornu kulturu;
- postignu viši nivo pismenog izražavanja.

ZADACI:

Zadaci izborne nastave:

- Spoznavanje suštine književnosti. Poimanje smisla književnog stvaranja.
- Razvijanje učeničke kreativnosti u oblasti govornih vježbi i usmenog kritičkog raspravljanja o djelu. Razvijanje sposobnosti pisanja kritičkih osvrtā, rasprava i posebno eseja o pojedinim književnim pojavama, djelima i problemima.
- Bavljenje literaturom o književnosti. Usvajanje potrebe za konsultiranjem književne kritike, esejstike, književnih rasprava, studija, biografija i monografija, teorije i historije književnosti, leksikona književnih pojmova i raznih rječnika,
- Kompariranje književne umjetnosti i ostalih umjetničkih disciplina, posebne likovne, pozorišne i filmske umjetnosti.
- Književno - znanstveno upoređivanje, posebno književnosti i historije, filozofije i psihologije.
- Istraživačko bavljenje književnom, naučnom i jezičkom materijom.

Napomena

Zadaci koje učenici imaju u izornoj nastavi u dijelu koji se ne bavi jezičkom materijom, hronologijom književnih kretanja i pristupom književnom, lirskom, epskom i dramskom djelu, podudarni su u osnovi sa obavezama koje imaju u redovnoj nastavi jezika i književnosti u III i IV razredu, stoga ih nije potrebno posebno navoditi.

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.		15

1.1.	Jezik: Orijentalizmi u djelima M. Selimovića, D. Sušića i H. Kikića	3
1.2.	Interpunkcija u zavisnosloženoj rečenici na primjeru djela iz izborne nastave Upotreba i značenje inverzije na primjerima djela iz izborne nastave Red riječi i afektivne vrijednosti postignute posebnim redom riječi u složenoj rečenici Značenjski odnosi među rečenicama (frazza, kontradikcija, tautologija, dvosmislenost)	3
1.3.		3
1.4.		3
1.5.		3
2.		Književnost
3.	Esej	10
4.	Pisanje esejističke radnje	10
	Ukupno:	90

1. JEZIK

- Orientalizmi u djelima M. Selimovića, D. Sušića i H. Kikića
- Interpunkcija u zavisnosloženoj rečenici na primjeru djela iz izborne nastave
- Upotreba i značenje inverzije na primjerima djela iz izborne nastave
- Red riječi i afektivne vrijednosti postignute posebnim redom riječi u složenoj rečenici - Značenjski odnosi među rečenicama (frazza, kontradikcija, tautologija, dvosmislenost)

2. KNJIŽEVNOST

Književno djelo Meše Selimovića

- Pripovjetke (izbor); Sjećanja; Derviš i smrt; Tvrđava; Ostrvo

Književno djelo Derviša Sušića

- Pripovjetke (izbor); Veliki vezir; Pobune; Posljednja ljubav Hasana Kaimije

Književno djelo Hasana Kikića

- Pripovjetke (izbor); Bukve; Ho – ruk

Književno djelo Danila Kiša

- Čas anatomije

Književno djelo Miroslava Krlež

- Novele (izbor); Povratak Filipa Latinovića; Leda

Književno djelo Maka Dizdara

- Lirske pjesme i poeme

Savremena svjetska književnost

- M. Jursenar – *Hodrijanovi memoari*
- G. Gras – *Limeni doboš*
- Dž. D. Selinger – *Freni i Zui*
- U. Eko – *Ime ruže*
- P. Kueljo – roman po izboru

3. ESEJ

- Midhat Begić
- Miroslav Krleža
- Ivo Andrić
- Skender Kulenović
- Isidora Sekulić

4. PISANJE ESEJISTIČKE RADNJE

- Pjesma ili uporedno više pjesama istog pjesnika (po izboru učenika i nastavnika)
- Jedna ili više pripovijetki istog pisca (po izboru učenika i nastavnika)
- Roman pisca (po izboru učenika i nastavnika)
- Književna pojava (po izboru učenika i nastavnika iz NPP-a)
- Problem estetske, psihološke, povijesne... filozofske prirode – na primjeru jednog djela ili uporedo više djela (po izboru učenika i nastavnika iz programa izborne nastave)

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost ili odsjek za južnoslavenske jezike i književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem, gdje su bosanski/hrvatski/srpski jezik ili književnost/južnoslavenski jezici ili književnost glavni ili ravnopravni predmeti u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje su bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost ili književnost naroda BiH i bosanski/hrvatski/srpski jezik glavni ili ravnopravni predmeti u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

ENGLESKI JEZIK (PRVI STRANI JEZIK) - REDOVNA NASTAVA

**GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90 SEDMIČNI
BROJ ČASOVA: 3**

GLAVNE ODLIKE

Programski sadržaji engleskog jezika u četvrtom razredu opće gimnazije su kao i u trećem razredu na naprednom nivou – *upper-intermediate*. U razredima sa manjim brojem učenika koji brže napreduju nastavnici trebaju proširiti svoj rad na višem nivou – *advanced level* ukoliko to bude izvodljivo.

Program sadrži cjelovito pokrivanje gramatičkih i leksičkih sistema engleskog jezika (*a comprehensive coverage of the grammatical and lexical systems of English*) u kombinaciji sa iscrpnim vježbanjima četiri poznate jezičke vještine u komunikativnom kontekstu (*reading, writing, speaking, listening*). Izgrađen je jedinstveni pristup razvoju vokabulara i na receptivnom i na produktivnom nivou.

CILJEVI I ZADACI

Ciljevi i zadaci su da se učenici ohrabre i analiziraju sisteme praktične primjene jezika, da budu izloženi nizu izazovnih i zanimljivih vrsta tekstova i praktičnih vježbanja tokom aktivnosti slušanja i razumjevanja govora (*Listening*) i čitanja (*Reading*). Učenici trebaju unositi vlastita iskustva i osjećaj za ostvarenje precizne i pouzdane upotrebe jezika – *accurate and confident language in use*.

Osnovni ciljevi i pažnja nastavnog plana i programa trebaju da:

- navedu učenike na bolje učenje sa sadržajima koji su zanimljivi i dobro osmišljeni,
- se bave stvarima koje privlače pažnju i od direktnog su interesa za tinejdžere i ranu dob odraslih,
- pomažu učenicima da preciznije uče o svijetu, nauci, umjetnosti, životu...,
- istaknu kulturni aspekt sa fokusom na različitim kulturama širom svijeta (npr. svadbe, festivali i dr.) uz posebnu pažnju na zemlje engleskog govornog područja i dodatne informacije o bosanskoj kulturi i tradiciji,
- obezbijede gramatičku građu za obradu u okviru konteksta obrađivane teme,
- razvijaju sve četiri jezičke vještine i učenicima predoče strategije komuniciranja, uz jasnu leksičku i funkcionalnu građu,
- omoguće učenicima korištenje strategija i jezika koji se usvaja u toku prethodne nastave,
- pomaže učenicima da komuniciraju na engleskom jeziku i da koriste kontekst za usvajanje nove leksike odnosno vokabulara.

Jezičke vještine

Za realizaciju komunikativnih zadataka i ostvarenje programskih ciljeva moraju biti temeljito izgrađivane poznate četiri jezičke vještine:

Čitanje – *reading*, slušanje – *listening*, pisanje – *writing*, i usmeno izražavanje – *speaking*.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje govora- Listening	10
2.	Usmeno izražavanje - Speaking	10
3.	Čitanje i razumijevanje teksta - Reading	10
4.	Pismeno izražavanje - Writing	15
5.	Tematika	15
6.	Vokabular	10
7.	Gramatičko gradivo	20
	Ukupno:	90

1. SLUŠANJE I RAZUMJEVANJE – LISTENING

Slično radu u prethodnim razredima, učenici slušaju različite vrste govornika u raznim situacijama, dijalozima, monolozima, telefonskim razgovorima, informativnim tekstovima, opisivanjima, praćenju kviza na radiju i televiziji, intervjuima, i sve više demonstriraju svoje samopouzdanje i praktična znanja u aktivnom učešću u govornim aktivnostima na času i van škole.

Veoma su korisna slušanja monologa u kojima se opisuje neka osoba, predmet ili mjesto, intervjui sa tinejdžerima koji dolaze iz zemalja engleskog govornog područja, slušanje šala, anegdota, različitih oblika smijeha, ironije, prepoznavanje raspoloženja ljudi na osnovu slušanog govornog iskaza, muzičkih djela u kratkim kompozicijama, dijaloga, praćenje predavanja o nauci putem radio programa, slušanje izvještaja – na primjer o siromaštvu u svijetu, iskustava sa putovanja, muzike iz filmova i sl.

Vještina slušanja i razumjevanja govora – *listening* se razvija kroz rješavanje niza različitih provjerenih tipova zadataka.

2. USMENO IZRAŽAVANJE – SPEAKING

Jedan od najvažnijih praktičnih ciljeva učenja stranog jezika je vođenje razgovora i izlaganje vlastitih ideja; realizacija svih nastavnih sadržaja u učenju stranog jezika najefikasnije u malim grupama.

Nastavnici su obavezni pomagati učenicima da u sklopu obrađivane tematike budu u stanju tečno govoriti o sebi i zbivanjima u svijetu. Obratiti pažnju na usvojene standarde vođenja službenih razgovora, direktnih i putem telefona, rješavanje problema, usmene rasprave o svjetskim

trendovima u različitim oblastima, medicina na primjer, savjetodavne uloge u demonstriranim raspravama i sl.

Raznovrsni zadaci se koriste za vježbe usemenog izražavanja i razvijanja govorne strategije u usmenoj komunikaciji kao što su razgovor o budućim trendovima u medicini, o postavljanju ili izbjegavanju problema, o godišnjim odmorima i putovanjima u nepoznate krajeve, o prirodnim fenomenima i katastrofalnim posljedicama po ljude – poplave, zemljotresi i pružanje pomoći u takvim situacijama, vođenje raprava o raznim stvarima – fotografiji na primjer, o novim trendovima u društvu, rješavanju problema maloljetničke delikvencije i kriminala, učešće u raspravama o konfliktnim situacijama i vođenju ratova. Nastavnici iznose i sva druga aktualna pitanja na raspravu, koja ne narušavaju moralni kodeks škole, a mogu doprinjeti aktivnoj ulozi učenika kao sudionika odnosno subjekata u nastavnom procesu. Učenici u vježbama govorne komunikacije također imaju različite uloge u davanju i pribavljanju informacija (*roleplays*), kazivanju opisa ljudi i vođenju razgovora o svojim ranim sjećanjima o događajima u prošlosti.

3. ČITANJE I RAZUMJEVANJE TEKSTA - *READING*

Učenici rade na raznovrsnim tekstovima iz odabrane literature, časopisa i novina, elektronske pošte – *e-mail* i „dozirane“ lektire – *graded readers* gdje rješavaju različite tipove zadataka.

Pažnja se usmjerava najviše na kratke biografije, zabavne tekstove kao što su analiza rukopisa – grafologija, formalna i neformalna pisma i elektronska pošta – *e-mail*, zabavne priče iz novina i časopisa, izvodi iz književnih djela različitih žanrova, opisi ljudi i događaja, analize filmova i tekstova o putovanjima čovjeka u svemir i tekstovi iz nauke kao što je npr. genetički inženjering i drugo.

U prezentaciji nove građe i njenoj konsolidaciji, pored ranije spominjanih uspješnih oblika rada, koriste se razne nove tehnike usvajanja i konsolidacije obrađenog gradiva.

4. PISMENO IZRAŽAVANJE – *WRITING*

Pisanje – *Writing* je važna aktivnost u ostvarivanju uspješne komunikacije među učenicima i njihovim poznanicima širom svijeta. Ovim se razvijaju strategije razmišljanja o idejama – *thinking of ideas*, pripreme – *preparation* i sastavljanje bilješki za pismeni sastav – *writing notes*, sastavljanje pisama formalnog i neformalnog stila – *a formal and informal letters – formal style*, pisanje raznih sastava i eseja – *essays*, razrade ideja – *organising ideas*, pisanje izvještaja sa istraživanjem materijala za njih – *a report – finding source material for reports*, te pouzdano korištenje znakova interpukcije – *punctuation*.

Pisanje – *writing* je veoma značajno danas u pismenim komuniciranjima preko interneta – *e-mail*, razmjeni formalnih i neformalnih pisama – *letters and postcards*, davanje opisa mjesta, ljudi – *descriprion of people and places*, profila najpoznatijih javnih radnika, glumaca, muzičara, sportista i sl. – *star profile*, pisanje zabavnih ličnih anegdota i šaljivih priča, kritičkih osvрта na film, članaka raznih vrsta sa formalnim i neformalnim stilom i sl. Pisanje – *writing* je na malo složenijem višem nivou u odnosu na treći razred. Naročitu pažnju treba posvetiti pisanju eseja, formalnim stilovima različitih pisanih formi u poslovnom i književnom okruženju, raznih izvještaja i formalnih pisama.

5. ŠKOLSKE PISMENE ZADAĆE

- U svakom polugodištu obavezno je uraditi po dvije jednočasovne pismene zadaće sa jednočasovnim analizama i ispravicima.

6. TEMATIKA

- Teme iz kulture i civilizacije zemalja engleskog govornog područja i BiH,
- Gradovi i regije zemalja engleskog govornog područja, putovanja širom svijeta,
- Slobodno vrijeme (književna djela različitih žanrova – odlomci, film, pozorište, novele, muzika),
- Škola i učenje; usporedba raznih školskih sistema, formalna i neformalna korespondencija,
 - Porodica, prijatelji, zapošljavanje,
- Naučni trendovi, naučna dostignuća u različitim znanostima, neke zanimljivosti iz medicine,
- Naučna fantastika i kloniranje živih bića.

7. VOKABULAR

- Izbor i uvođenje novih riječi zasnovan na komunikacijskom kontekstu,
- Korištenje vlastitog učeničkog rječnika koje učenici sastavljaju prateći nastavu, -
 - Upotreba razne literature, rječnika i priručnika za vježbe vokabulara,
- Vježbe upotrebe novih i nepoznatih riječi i vještina razumjevanja u datom kontekstu.

8. GRAMATIČKO GRADIVO

- 1. Glagolska vremena i glagolski oblici** – Ponavljanje različitih oblika glagolskih vremena korištenih u tekstu – dopunski rad ako je neophodno; uključujući Aktiv i Pasiv.

1.1. Glagolski oblici sadašnjeg vremena

1.2. Glagolski oblici prošlog vremena

1.3. Glagolski oblici za izražavanje budućnosti

- 2. Modalni glagoli i izrazi**

2.1. Modalni glagoli – must, have to, may, may not, might, can, can't, could, need, needn't, ought to, should, shouldn't, will, would, wouldn't; - Ponavljanje

2.2. Različite upotrebe modalnih glagola

2.2.1. Modalni glagoli za nagađanje/špekulaciju koji se odnose na sadašnjost i prošlost (sadašnjost i prošlost – might know, might be, might have been); - Ponavljanje

2.2.2. Modalni glagoli u prošlom vremenu – had to, used to, would, should/shouldn't, could/couldn't, was/were able to; - Ponavljanje

2.2.3. Modalni glagoli zabrane, dopuštenja, obaveze i izuzeća – must, can, mustn't, needn't; - Ponavljanje

2.2.4. Modalni glagoli obaveze i nužnosti – must, have to; - Ponavljanje

2.2.5. Modalni glagoli za slučaj nedostatka, tj. manje obaveze/nužnosti– needn't, do not have to, do not need to, needn't have done; - Ponavljanje

2.3. Ostali slučajevi upotrebe modalnih glagola za nedostatak/manju obavezu ili savjet, sposobnost, mogućnost, predviđanje za budućnost, namjere i spontane odluke, tipično ponašanje ili navike u sadašnjosti i u prošlosti. - Ponavljanje.

3. Pridjevi

(dopunski rad, ako je neophodno)

4. Prilozi

(dopunski rad, ako je neophodno)

5. Prepozicije

5.1. Pozicija, redoslijed i usmjerenost prepozicije

5.2. Prepozicije koje dolaze poslije glagola i imenica

5.3. Prepozicije u frazama

5.4. Prepozicije u složenim riječima

5.5. Prepozicije na kraju klauze ili rečenice

6. Imenice i tvorba riječi

6.1. Brojive imenice – ponavljanje, ako je neophodno

6.2. Nebrojive imenice – ponavljanje, ako je neophodno

6.3. Složene riječi

6.4. Tvorba riječi sa prefiksima i sufiksima

7. Kondicionali

7.1. Nulti kondicional (If + Present Simple, Present Simple) – ponavljanje

7.2. Prvi kondicional (If + Present Simple, will/won't + infinitive without to) – ponavljanje

Unless u prvom i nultom kondicionalu - ponavljanje

7.3. Drugi kondicional (If + Past Simple, would/could/might + infinitive without to)

7.4. Treći kondicional (If + Past Perfect, would/could/might + Perfect infinitive)

7.5. Mješani kondicional – obrada

8. Wish, Should, Ought, If only (Ponavljanje; Naglašene strukture)

9. Izvještavanje (Indirektni govor)

9.1. Zahtjevi i naredbe u indirektnom govoru (Ponavljanje)

9.2. Izjavne rečenice i pitanja u indirektnom govoru – mjenjanje glagolskih vremena, priloških odredbi za vrijeme, upitnih riječi, redoslijeda riječi u rečenici, uvodnih glagola i obrazaca za izvještavanje.

9.3. Bezlična struktura indirektnog govora.

10. Glagolski obrasci

- 10.1. Infinitivi, oblici glagola –ing i –ed:
 - 10.1.1. Glagoli + -ing oblik: *adore, avoid, consider, enjoy, finish, hate, like, love*, itd. – ponavljanje
 - 10.1.2. Glagoli + infinitiv; *afford, agree, choose, decide, help, expect, manage, would like/love/prefer*, itd... – ponavljanje
 - 10.1.3. Glagoli koji se mogu pojaviti u oba oblika i mjenjaju (npr. *stop, stopping*) – ponavljanje
 - 10.1.4. Infinitivi u pasivnim rečenicama
- 10.2. Različiti glagolski oblici perfekta
- 10.3. Obrasci sa izvještajnim glagolima
- 10.4. Glagolski obrasci sa *used to, be used to, get used to*, and *see/hear/watch/notice somebody do something*;
- 10.5. Korištenje sadašnjeg i prošlog participa u glagolskim vremenima, pasivnim rečenicama, kao pridjevi i u participnim, relativnim i priloškim klauzama.

11. Glagoli sastavljeni od više riječi / Frazalni glagoli u pisanom tekstu

- 11.1. Glagoli sa prepozicijama – ponavljanje
- 11.2. Glagoli sa i bez objekta – ponavljanje
- 11.3. Frazalni glagoli sa različitim značenjem
- 11.4. Frazalni glagoli sa stalnim izrazima

12. Idiomatski izrazi, poslovice i stalne fraze

- 12.1. Idiomatski izrazi
- 12.2. Stalne fraze
- 12.3. Skraćenice u savremenom engleskom jeziku
- 12.4. Poslovice

13. Veznici i izrazi

- 13.1. Formalni veznici – ponavljanje
- 13.2. Veznici za razlog i svrhu – ponavljanje
- 13.3. Veznici za razlog i rezultat
- 13.4. Veznici za dozvolu i kontrast
- 13.5. Veznici za uslov

14. Rečenice – ponavljanje

- 14.1. Složene rečenice (Ubjeđivanje)
- 14.2. Složene rečenice (Naglašavanje)

15. Izgovaranje

- 15.1. Naglašavanje riječi – ponavljanje
- 15.2. Zvučenje suglasnika i samoglasnika/sricanje

- 15.3. Odlučno i umjereno nagovaranje
- 15.4. Ljubaznost
- 15.5. Raspoloženje
- 15.6. Pridruživanje i izostavljanje samoglasnika ili sloga u izgovoru
- 15.7. Važnost naglašavanja pojedinih slogova
- 15.8. Naglašavanje u frazalnim glagolima
- 15.9. Snalaženje prilikom naglašavanja riječi

16. Znaci interpunkcije

Ponavljanje znakova interpunkcije

17. Dodatne kratke riječi i poeme na engleskom jeziku

Za nastavnike sa manjim brojem učenika u odjeljenju ili grupama (izabrani tekst od strane nastavnika iz udžbenika za učenike ili drugih povjerljivih izvora).

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor engleskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je engleski jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor engleskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je engleski jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

ENGLISKI JEZIK (PRVI STRANI JEZIK) - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

Programski sadržaji engleskog jezika u trećem razredu opće gimnazije su na naprednom novou - *upper - intermediente*.

Osnovni ciljevi i strukture nastavnog plana i programa trebaju da:

- navedu učenike na bolje učenje sa sadržajima koji su zanimljivi i dobro osmišljeni,
- se bave stvarima koje privlače pažnju i od direktnog su interesa za tinejdžere i ranu dob odraslih,
- pomažu učenicima da preciznije uče o svijetu, nauci, umjetnosti, životu...
- istaknu kulturni aspekt sa fokusom na različitim kulturama širom svijeta uz posebnu pažnju na zemlje engleskog govornog područja i dodatne informacije o bosanskoj kulturi i tradiciji,
- obezbijede gramatičku građu za obradu u okviru konteksta obrađivane teme,
- razvijaju sve četiri jezičke vještine i studentima predoče strategije komuniciranja, uz jasnu leksičku i funkcionalnu građu,
- omoguće učenicima korištenje strategija i jezika koji se usvaja u toku prethodne nastave,
- pomaže učenicima da komuniciraju na engleskom jeziku i da koriste kontekst za usvajanje nove leksike, odnosno vokabulara.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje govora- Listening	10
2.	Usmeno izražavanje - Speaking	10
3.	Čitanje i razumijevanje teksta - Reading	10
4.	Pismeno izražavanje - Writing	15
5.	Vokabular	10
6.	Gramatičko gradivo	15
7.	Engleski jezik u upotrebi - English in use	20
	Ukupno:	90

1. SLUŠANJE I RAZUMJEVANJE GOVORA – LISTENING

Učenici će imati sposobnost da poslušaju i shvate autentičan tekst sa raznih engleskih govornih područja, te da uoče većinu detalja. Trebali bi steći mogućnost prepoznavanja stavova i načina iznošenja nečijeg mišljenja. Trebali bi pratiti duža izlaganja, te voditi precizne zabilješke.

- Vođenje zabilješke
- Pjesma – predviđanje riječi
- Priče – povezivanje ekstrakta sa nazivom tema
- Višestruko povezivanje
- Kratak sadržaj

2. USMENO IZRAŽAVANJE – SPEAKING

Učenici bi se zaista trebali osjećati vrlo opuštenim kad je govorna praksa u pitanju. Već i se trebali koristiti širokom lepezom izraza, jezičkih struktura, te bi na ovom pitanju morali biti u mogućnosti da izaberu tačan vokabular kako bi izrazili svoje ideje, stavove i mišljenja. Trebali bi se osjećati lagodno dok vode dijalog sa drugim učenicima ili profesorima, te bi trebali bez straha primjeniti svoje stečeno umijeće u pravim životnim situacijama.

- Diskusija o različitim cikatima
- Nagadanje/Špekulacije – izrazi
- Poređenje i suprostavljanje (fizički izgled, suprotnost, kvalifikator)
- Približno opisivanje
- Slaganje i neslaganje
- Pobljšavanje kratkotrajnog pamćenja
- Izražavanje nesigurnosti
- Izgledati i zvučati zainteresovano

3. ČITANJE I RAZUMJEVANJE TEKSTA – READING

Učenici bi trebali bez teškoća čitati i razumjevati različite pisane materijale. prilikom učenja profesori bi se trebali koristiti raznim pisanim materijalima kao što su: novinski članci, enciklopedije, brošure, književna djela, pjesme i sl. Učenici bi također trebali biti u mogućnosti da identifikuju gramatičke strukture unutar pisanog teksta, trebali bi znati i prilagoditi pisani tekst određenim zahtjevima, te transformirati tekst u skladu sa potrebama.

- Letimično čitanje
- Klišeji – otrcane književne fraze
- Popunjavanje praznog prostora (izdvojeni paragrafi)
- Brzo čitanje – brzo odlučivanje (dopunjavanje teksta koji nedostaje).

4. PISMENO IZRAŽAVANJE - WRITING

Učenici bi trebali biti u mogućnosti izraziti se pisanom riječju u više registara. Trebali i znati oblike formalnog i neformalnog izražavanja, trebali bi prilično lahko odrediti kojem registru pripada zadati pisani tekst te isti oponašati stilom i upotrebom jezika.

- Letak
- Prijava za takmičenje
- Brošura

- Izvještaj
- Šta čini dobru biografiju
- Prijava za posao
- Davanje savjeta u kratkom članku
- E-mail poruka
- Izjava o ciljevima
- Memorandum
- Informacioni list

5. VOKABULAR

- Riječ + prepozicija
- Riječi koje obično zbunjuju (childish/childlike, lie/lay, imply/infer)
- Sinonimi
- Tvorba riječi: prefiksi (un-, dis-, im-, il-, ir-)
- Izrazi sa glagolima: make/get/keep/gain/resolve
- Riječi iz drugih jezika
- Izražajno opisivanje
- Prilozi koji izražavaju stav
- Izrazi sa glagolom take
- Frazalni glagoli sa up/down
- Odnosne riječi u tekstu
- Idiomaticki izrazi za razgovor/komunikaciju

6. GRAMATIKA:

1. Zamjenjivanje/Elipsa
 - 1.1. Da bi izbjeglo ponavljanje riječi ili izraza umjesto njih koristimo: *it, one, do, there, that, so, neither, not.*
 - 1.2. Da bi izbjegli ponavljanje riječi u potpunosti ih izostavljamo – Elipsa
2. Hipotetičko značenje
 - 2.1. *wish* + Past Simple
 - 2.2. *wish* + *would*
 - 2.3. *wish* + *could*
 - 2.4. *wish* + Past Perfect
 - 2.5. *If only*
 - 2.6. *It's time*
 - 2.7. *I'd rather*
 - 2.8. *Suppose as/What if?*
3. Glagolski obrasci
 - 3.1. Glagoli koje slijedi (glagol + –ing)
 - 3.2. Glagoli koje slijedi (infinitiv)
4. Indirektni govor (ponavljanje i složeni oblici)
 - 4.1. Sa izvještajnim glagolima (*suggested, recommended, explained, believed*)
5. Naglašavanje

6. Ponavljanje glagolskih vremena
7. *It* – kao osnovni subjekat/objekat
8. Poređenje pridjeva – ponavljanje
9. Relativne klauze (složeni oblici)
 - 9.1. Određene relativne klauze
 - 9.2. Neodređene relativne klauze
10. Veznici (*firstly, therefore, however*)
11. Naglašavanje putem inverzije
12. Postavljanje pitanja – ponavljanje
13. Oblici pasiva (ponavljanje i složeni oblici)
14. Participne kauze
15. Brojive/nebrojive imenice
16. *Have/get something done*
7. ENGLJSKI U UPOTREBI
 - Register Transfer Language – RTL – predstavljanje riječi putem simbola
 - Višestruki izbor – učenje vokabulara iz konteksta
 - Ispravljanje grešaka – izostavljanjem nepripadajuće riječi
 - Tekstovi sa prazninama

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor engleskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je engleski jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor engleskog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je engleski jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

NJEMAČKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 60

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave njemačkog jezika kao drugog stranog jezika, je razvijanje svijesti o postojanju drugih jezika i mogućnosti komuniciranja na nekom drugom jeziku koji nije maternji. Učenje stranog jezika učeniku treba da olakša razumijevanje drugih i različitih kultura i tradicija i jača motivaciju za učenje stranih jezika. Učenik treba da se osposobi da na njemačkom jeziku komunicira o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba da podstakne njegovu maštu, radoznalost i kreativnost.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje, čitanje i govor	15
2.	Pisanje	10
3.	Tematika	10
4.	Vokabular	10
5.	Gramatičko gradivo	15
	<i>Ukupno:</i>	60

1. SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE, ČITANJE I GOVOR

Upućivanje učenika na samostalan rad na tekstovima, za što je pogodan grupni rad. To podrazumjeva u većoj mjeri nego do sada disciplinu i odgovornost prema radu i svijest o tome da se tekstu može prilaziti na mnogo načina, te da se on može interpretirati sa različitih stanovišta, reflektirano, tj. da treba težiti ka tome da, kad je to moguće tekst u krajnjem rezultatu bude „Nachschöpfung“.

2. PISANJE

I dalje uvježbavati pravilno pisanje u različitim kombinacijama vokala i konsonanata, pisanja složenica i stranih riječi, putem diktata sa dopunskim zadacima ili dopunjavanja izostavljenih slova u pojedinim riječima, riječi u rečenicama, bližeg određivanja značenja novih riječi pomoću već poznatih pojmova i sl. Kao i ranije provoditi pismene vježbe sa ciljem skraćenog interpretiranja tekstova, odnosno tema ili refleksije na interesantne detalje u tekstu. Raditi vježbe prevođenja.

- U svakom polugodištu obavezno je uraditi po jednu jednočasovnu pismenu zadaću sa jednočasovnim analizama i ispravicima.

3. TEMATIKA:

- Odnos među polovima u školi i u društvu, mjesto žene u društvu:

- Život u gradu, neki gradovi u zemljama njemačkog govornog područja, moj grad;
- Šta mladi podrazumijevaju pod pojmom slobode, tolerancije, demokratskog društva;
- Učenje stranih jezika, boravak u inostranstvu;
- Mladi i njihovi projekti;
- Kulturno i historijsko blago zemalja njemačkog govornog područja;
- NJemačka, Austrija, Švicarska – tvornost i predrasuda; - Ujedinjena Evropa;
- Škola i izbor budućeg zanimanja, planovi za budućnost.

Kao u III razredu, podsticati učenike na kreativni odnos prema pojedinim temama. Razvijati kod njih uvjerenje da teme i lekcije u okviru njih imaju korisnu praktičnu stranu, jer pružaju informacije iz različitih oblasti života mladih, kao što je tema o kulturi i historiji zemalja njemačkog govornog područja, o izboru budućeg zanimanja i uloge mladih u savremenim demokratskim društvima Evrope. Podsticati ih na istraživanje vlastitih stavova o pitanju slobode, tolerancije i demokratije.

4. VOKABULAR

Pored novih riječi, na pogodan način obnavljati ranije usvojene riječi putem izrade tablice na određene teme, ukazivanjem na polja riječi, vježbanja u traženju sinonima, ukazivanje na postojanje riječi iste fonetske vrijednosti ali različitih značenja.

5. GRAMATIKA:

- Imenice:

Participi u funkciji imenica – deklinacija;

Imenice stranog

porijekla - Glagoli: Perfekt

pasiva;

Modalni glagoli i infinitiv pasiva;

Perfekt modalnih glagola;

Konjuktiv prezenta, preterita, perfekta i pluskvamperfekta;

Indirektni govor;

Particip I i II u funkciji atributa.

- Prijedlozi:

Sistematizacija -

Vežnici:

Als ob, als, indem, wenn/falls, so dass, statt dass, ohne dass, je ... desto. -

Sintaksa:

Zavisnosložene rečenice: vremenske, pogodbene (irealne), načinske poredbene, posljedične, proporcionalne;

Obnavljanje i sistematizacija gramatičkih znanja sa upotrebom gramatičkih termina (receptivno), sistemsko uvježbavanje zavisnosloženih rečenica, oblika konjuktiva i aktiva, svih oblika pasiva, perfekta, modalnih glagola, indirektnog govora, rekcije glagola.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za njemački jezik književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor njemačkog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je njemački jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za njemački jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor njemačkog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je njemački jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;

NJEMAČKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 60

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave njemačkog jezika kao drugog stranog jezika, je razvijanje svijesti o postojanju drugih jezika i mogućnosti komuniciranja na nekom drugom jeziku koji nije maternji. Učenje stranog jezika učeniku treba da olakša razumijevanje drugih i različitih kultura i tradicija i jača motivaciju za učenje stranih jezika. Učenik treba da se osposobi da na njemačkom jeziku komunicira o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba da podstakne njegovu maštu, radoznalost i kreativnost.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Gramatika	30
2.	Pisanje	30
	<i>Ukupno:</i>	60

1. GRAMATIKA:

1. Tvorba riječi:

- Abteilungen;
- Zusammensetzungen;
- Verkürzungen.

2. Složena rečenica:

- Uvedena i neuvedena sporedna rečenica;
- Umetnuta rečenica;
- Rečenični period.

3. Infinitivne konstrukcije:

- Zamjena subjekatske rečenice;
- Zamjena objekatske rečenice;
- Zamjena adverbijalne rečenice.

4. Participske konstrukcije:

- Atributske;
- Neatributske.

5. Relativna rečenica:

- atributska rečenica sa der, wer, was;
- Atributska rečenica sa wo...;
- Atributska rečenica sa wie.

2. PISANJE

- a) Opis, izvještaj, raspravljanje, referat;
- b) Stručni rad (upoznavanje učenika sa raznim tehnikama, fazama izrade – naročito matorskog rada; prikupljanje građe i uvođenje zabilješki, raspored građe, ekscerpiranje, citiranje, navođenje izbora, tabele, obilježavanje).

Na osnovu ovog predloška nastavnik će izraditi program rada u kome će se smjenjivati gramatičko gradivo sa radom na predviđenim oblicima pismenog izražavanja. Zavisno od složenosti i obima gradiva, nastavnik će odrediti potrebno vrijeme i pronaći pogodne forme rada. Učenici treba da usvoje potrebne stručne izraze. Zavisno od mogućnosti grupe, težiti ka rješavanju složnijih i apstraktnijih zadataka.

Predviđeni oblici pismenih sastava imaju za učenike praktičnu važnost i doprinose jezičkoj kompetenciji učenika. Predstavljaju neophodno predznanje za kasnije uspješno rješavanje svih složenijih zadataka.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za njemački jezik književnost, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor njemačkog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je njemački jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za njemački jezik i književnost, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor njemačkog jezika i književnosti ili drugim stručnim zvanjem gdje je njemački jezik glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;

TURSKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 60

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Ciljevi nastave turskog jezika u četvrtom razredu opće gimnazije se mogu predstaviti na sljedeći način:

- Osposobljavanje učenika za komuniciranje na turskom jeziku u usmenoj i pisanoj formi: sticanje jezičke kompetencije u okviru programom predviđenog gradiva;
- Osposobljavanje učenika za uspješno dalje usavršavanje turskog jezika, i za nas u Bosni i Hercegovini vrlo važno, osmansko – turskog;
- Obogaćivanje općih jezičkih znanja na nivou programskih zahtjeva;

- Proširivanje i obogaćivanje općih izražajnih i intelektualnih mogućnosti učenika;
- Razvijanje estetskih i moralnih vrijednosti;
- Izgrađivanje svijesti o potrebi saradnje i razumjevanja među ljudima, koji govore različitim jezicima.

ZADACI

- Ovladavanje turskim jezikom kroz četiri osnovna jezička područja nastave: slušanje i razmjivanje, usmeno izražavanje, čitanje i pismeno izražavanje;
- Usvajanje fonetskog, leksičkog, gramatičkog i pravopisnog minimuma u komunikacijskim situacijama i u kontekstu;
- Sticanje osnovnih znanja o civilizaciji i kulturi Turske, čiji se jezik i uči;
- Upoznavanje sa osnovnim lingvokulturološkim elementima turskog jezika.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje, čitanje i govor	15
2.	Pisanje	15
3.	Tematika	10
4.	Vokabular	5
5.	Gramatičko gradivo	15
	Ukupno:	60

SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE, ČITANJE I GOVOR

1. Razumjevanje usmenog izlaganja sagovornika neposredno ili putem medija; sudjelovanje u razgovoru, opis i preporučavanje na osnovu poznate leksike, komunikacijskih uzoraka i gramatičkih struktura;
2. Osposobljavanje za čitanje u sebi i razumijevanje teksta sa manjim brojem nepoznatih riječi i gramatičkih struktura radi sticanja informacija;
3. Osposobljavanje za pisanje vođenih sastava i sažetaka, kraćih pisama i poruka;
4. Osposobljavaje za samostalan rad prema uputama uz korištenje rječnikom, udžbenikom i gramatikom.

PISANJE

- U svakom polugodištu obavezno je uraditi po jednu jednočasovnu pismenu zadaću sa jednočasovnim analizama i ispravcima.

TEMATIKA

- Školski sistem;
- Izbor zanimanja, sklonosti i interesovanja, planovi za budućnot;

- Život mladih (kultura i zabava, sportske aktivnosti), sredstva informisanja, čovjekova okolina i odnos prema njoj;
- Praznici i značajni datumi, poznate ličnosti iz nauke, kulture i umjetnosti, prirodne ljepote, kulturno i historijsko blago.

VOKABULAR

- Insistirati na sistematskom bilježenju nepoznatih riječi i uvježbavati ih putem odgovarajućih vježbanja i upućivanje na samostalno korištenje rječnikom. U skladu sa tematikom razvijati fond riječi koje učenici usvajaju.

GRAMATIČKO GRADIVO

- Zavisna uslovna rečenica,
- Participiji: disk i ecek,
- Optativ,
- Razlomci, - Sufiks daš/deš, - Prolozi,
- Uslovni način,
- Zavisna dopusna rečenica,
- Sastavljeni glagoli,
- Izvedeni glagoli,
- Glagolski vid i način vršenja glagolske radnje,
- Veznici,
- Uzvici,
- Direktni i indirektni govor, - Lektira,
- Tekstovi za konverzaciju,

UPUTVO ZA REALIZACIJU PROGRAMA

Glavni cilj učenja turskog jezika je usvajanje jezičkih znanja i sticanja vještina neophodnih za usmenu i pismenu komunikaciju na turskom jeziku. Da bi se postigla određena komunikativna kompetencija, neophodno je ovladati fonetskim i grafijskim sistemom turskog jezika i predviđenim gramatičkim gradivom i leksičkim fondom. Jezička građa se uči na poznatom i leksičkom materijalu, a nova leksika se smenatizira na usvojenim gramatičkim oblicima i strukturama.

Učenje turskog jezika, s obzirom na opće jezičko znanje i mogućnost pozitivnog transfera, odvija se nešto bržim tempom. Nastava se realizira paralelno u sva četiri područja: slušanje i razumjevanje, usmeno izražavanje, čitanje i pismeno izražavanje. U I i II razredu težište nastave je na razumjevanju i usmenom izražavanju, a u III i IV razredu ravnomjerno su zastupljena sva područja nastave.

Cjelokupno gradivo u nastavu se uvodi po osnovnim pedagoškim i psihološkim principima: od lakšeg ka težem i od poznatog ka nepoznatom. U realizaciji konkretnih nastavnih zadataka polazi se od predviđenog nivoa usvojenosti gradiva (receptivnog i produktivnog), a sistematičnim vježbanjem i ponavljanjem stepena usvajanja gradiva postepeno se „podize“ sa receptivnog na produktivni nivo.

Značajnu komponentu nastave turskog jezika predstavlja redovno praćenje i objektivno vrednovanje učenikovog zalaganja i postignutih rezultata. Nastavnik pažljivo prati i vrednuje usvojenost svakog pojedinog područja nastave na receptivnom i produktivnom nivou, kao i cjelovitu učenikovu jezičku kompetenciju u okviru programom predviđenog gradiva.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Profesor turskog jezika (VII stepen stručne spreme)
2. Diplomirani orijentalista – profesor turskog jezika i turske književnosti
3. Diplomirani orijentalista – profesor turskog jezika
4. Diplomirani orijentalista – turkolog sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičkodidaktičkom grupom predmeta
5. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova iz oblasti turskog jezika sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

TURSKI JEZIK (DRUGI STRANI JEZIK) - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 60

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

GLAVNE ODLIKE

Učenici koji se opredjeljuju za izbornu nastavu iz turskog jezika uglavnom su shvatili savremeni značaj poznavanja tog jezika. To su prije svega učenici koji turski jezik izučavaju od šestog razreda osnovne škole kao drugi strani jezik i koji će nastaviti studij stranog tj. turskog jezika, posebno, i za nas u Bosni i Hercegovini vrlo važnog osmansko – turskog. To su učenici koji će nastaviti studij u inostranstvu na turskom govornom području, ili pak oni koji su shvatili da će im dobro poznavanje turskog jezika omogućiti dodatni izvor informacija ma koji studijski odsjek izabrali (časopisi, knjige, stručna literatura napisana na turskom jeziku itd.)

CILJEVI I ZADACI

Ciljevi nastave turskog jezika su sljedeći:

- omogućiti razvoj jezičke kompetencije učenika, što predstavlja centralni, nezamjenljiv vid učenja jezika, a naročito razviti njihove komunikacijske sposobnosti
- bolje upoznati učenike sa elementima civilizacije i kulture zemlje/zemalja čiji jezik uče kao i sa njihovom vlastitom kulturom, naučiti ih cijeniti, ali i razumjeti i poštovati druge kulture
- omogućiti svim učenicima uživanje u učenju, motivaciju za učenje, naučiti ih razmišljati, te ih osposobiti za daljnje sudjelovanje u samostalnom pojedinačnom i/ili grupnom učenju, radu ili obuci
- pripremiti sve učenike za efikasno i odgovorno sudjelovanje u društvu, razvijajući njihov pozitivan stav prema kulturalnim, vjerskim i drugim različitostima koje su

prisutne u njihovom društvu, stimulirajući na taj način korektno i pravedno društvo koje vrednuje takve različitosti

- omogućiti učenicima razvijanje samopouzdanja i osjećaja samopoštovanja, čime utiru put ka vlastitom sretnom i zdravom životu ispunjenom zadovoljstvom
- kod učenika razviti pozitivnu radoznalost, samostalnost i kreativnost
- razvijati kod učenika sposobnost pažljivog slušanja i uvažavanja mišljenja drugih
- usaditi učenicima ljubav prema prirodi i svijest o potrebi ekološke zaštite
- razviti kod učenika načelo humanog odnosa između spolova
- pospiješiti kontinuitet i povezanost učenja kao cjeloživotnog procesa

Učenike nije potrebno dodatno stimulirati jer su oni već samim odabirom ovog predmeta pokazali da imaju veliku motivaciju, ali je poželjno učenicima kroz dobro osmišljenje aktivnosti pokazati fenomen turskog jezika, književnosti i kulture. Te aktivnosti može uobličiti sam profesor uočavajući želje i mogućnosti samih učenika. Nekoliko prijedloga koji mogu pomoći unapređenju izborne nastave:

- U toku dvije godine (3. i 4. razred) razviti samostalne grupne projekte, koje bi učenici pripremali u periodu od 3 do 4 mjeseca, na razne teme kao što su: kulturno naslijeđe Bosne i Hercegovine, kulturne i historijske razlike između Turske i BiH, da li postoji tradicionalna turska hrana?, da li je Atatürk bio samo predsjednik Turske ili više od toga?

Izbor tema i osmišljavanje projekata od strane učenika mogu biti i predstavljeni kroz prezentacije ili izložbe u samoj školi.

- Učenicima bi se trebao približiti književni izraz, prvo kroz kratke priče, zatim kroz kraće romane, te naravno i kroz pjesnički izraz
- Učenici bi mogli da uredi i svoj časopis na turskom jeziku, koji se može izložiti i u vidu mjesečnog panoa
- Učenici se mogu uključiti i u razne grupe za upoznavanje i dopisivanje sa mladima Turske, pa i cijelog svijeta putem Interneta
- Nivo znanja: Funkcionalno i fluentno osnovno znanje B1

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Slušanje i razumijevanje	10
2.	Pisanje	15
3.	Tematika	10
4.	Vokabular	10
5.	Gramatičko gradivo	15
	Ukupno:	60

SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE

Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:

- Davanjem kratkih ili nešto dužih spontanijih odgovora na tražena pitanja
- Uočavanjem određenih informacija/glavne misli/detalja
- Prepoznavanjem glavne informacije u izgovorenim tekstu i davanjem kratkih *evet/hayır* odgovora
- Prepoznavanjem teme/konteksta (globalno slušanje)
- Predviđanjem sadržaja, daljnje radnje (predikativno slušanje)
- Rješavanjem zadataka, zadataka višestrukog izbora, odgovaranjem na pitanja sa višestrukim kombinacijama, popunjavanjem praznina/tabela, dovršavanjem rečenica itd.
- Postupanjem prema uputstvima
- Učenici bi trebali imati sposobnost da poslušaju i shvate autentičan tekst i iz njega razdvoje glavne ideje od sporednih, da shvate samu bit ili da slušajući tragaju za specifičnom informacijom. Autentični tekstovi bi trebali biti raznovrsni: proglasi, radio emisije, telefonske poruke, razgovori, predavanja, intervjui, sastanci i sl. Učenici bi trebali pokušati praviti zabilješke tokom slušanja.

ČITANJE I RAZUMIJEVANJE

Učenici će čitati kratke tekstove u sebi ili naglas i reagovati:

- davanjem kratkih ili nešto dužih spontanijih odgovora
- uočavanjem glavne informacije, sadržaja i glavne misli u tekstu - razumijevanjem o čemu se radi:
 - a) na osnovu riječi koje se stalno ponavljaju ili riječi koje su istaknute velikim/masnim slovima ili na drugi način
 - b) iz naslova i ilustracija ili naslova i podnaslova
 - c) oslanjajući se na poznavanje tematike
 - d) zaključivanjem o značenju novih riječi: iz konteksta ili fokusirajući se na riječi koje razumiju itd.
- Pokušavanjem da zamisle i verbalno izraze ono što se u tekstu opisuje
- Rješavanjem zadataka, zadataka višestrukog izbora, odgovaranjem na pitanja sa višestrukim kombinacijama, popunjavanjem praznina, tabela, dovršavanjem rečenica itd.
- Obraćanjem pažnje na pravilno izgovaranje riječi, ritam i intonaciju cijele rečenice kod glasnog čitanja.
- Učenici bi trebali znatno povećati brzinu čitanja i razumijevanja pročitane teksta. Prilikom učenja profesori bi se trebali koristiti raznim pisanim materijalima kao što su novinski članci, enciklopedije, brošure, književna djela, pjesme i sl. Profesori bi također trebali uvesti raznolike tipove zadataka.
- Učenici će moći parafrazirati u toku čitanja, povezivati ono što su pročitali sa njihovim iskustvom.

GOVOR

Učenici će:

- Opisivati: osobe (tjelesni izgled) i predmeta (npr. fotografije gradova u Turskoj)
- Obavljati zadatke u parovima/grupama: intervjuišući svoje vršnjake, članove svoje porodice, ispunjavajući upitnike, rješavajući neki problem
- Simulisati ćaskanje preko telefona
- Učestvovati u aktivnostima traženja i popunjavanja nedostajućih informacija
- Igrati uloge (dramatizacija)
- Izraziti preciznije slaganje, neslaganje
- Učestvovati u nevezanim diskusijama koje se odnose na vokabular i gramatiku, predstaviti publici npr. svog vršnjaka, sebe ili nekog poznatog
- Analizirati opcije, npr. prednosti, nedostatke
- Voditi diskusije, te davati detaljnije opise i opširnije pričati na ponuđene teme.

PISANJE

Učenici će:

- Opisivati: osobe, predmete i mjesta; neki proces
- Iznositi i braniti svoje mišljenje
- Pisati: kraće sastave na poznate i nepoznate teme, kraća pisma prijateljima u inostranstvu, projekt
- Hvatati bilješke
- Praviti pribilješke
- Pisati odlomke, prilog za zidne novine, članak u kojem će raspravljati o prednostima i nedostacima nečega, kratku priču i projekat
- Uvježbati kako da se počne i završi neki tekst
- Pisati priče prema slikama
- Uključiti u tekst važne informacije, glavnu informaciju i pomoćne - Ispravljati greške

Trebali bi biti u mogućnosti izraziti se pisanom riječju na više načina. Trebali bi znati pisati formalno i neformalno pismo, kao što je plikacija za posao ili e-mail pisan prijatelju, zatim bi trebali steći vještinu pisanja novinskog članka ili dužeg eseja.

TEMATIKA

- Biografije
- Filmovi: vrste fimova
- Teške životne priče
- Nagrade
- Proslave, svadbe, slavlja
- Nezaboravne ljubavi, poznate ljubavne priče iz književnosti - Priče o uspješnim ljudima i njihovim uspjesima.

VOKABULAR

Učenici će ponavljati ili učiti vokabular koji se odnosi na date teme, npr.: -

Prepričavanje različitih životnih priča: *engelli, görmek, saygı, yaşam*

- Nagrade i razgovor na zadatu temu: *sinema, bilet, görüşme, rüya*
- Filmski festivali i razgovori sa filmskom ekipom
- Pojmovi i fraze bitne za čestitanja proslava, običaji i tradicija vezana za različite proslave: *düğün, davet, kutlama, şölen*
- Obilježavanje različitih bitnih datuma: *Dünya Günü*
- Različite narodne priče, fraze i način prepričavanja istih: *aşk, başarı, çalışma, yetenek.*

GRAMATIČKO GRADIVO

- Nastavci za tvorbu pravilnih glagola: *-n, -l*
- Povratna zamjenica sebe, se (*kendi*)
- Nastavci: *- mak zorunda kal -, - mak lazim, - mak gerek, - mak şart*
- Pasiv, edilgen: *-n, -l*
- Imenski glagoli: *-an, -dik, -acak*
- Ponavljanje gramatike

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Profesor turskog jezika (VII stepen stručne spreme)
2. Diplomirani orijentalista – profesor turskog jezika i turske književnosti
3. Diplomirani orijentalista – profesor turskog jezika
4. Diplomirani orijentalista – turkolog sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičkodidaktičkom grupom predmeta
5. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova iz oblasti turskog jezika sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

MATEMATIKA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90 SEDMIČNI

BROJ ČASOVA: 3

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Matematička indukcija	8
2.	Trigonometrijski oblik kompleksnog broja	8
3.	Skup R	3
4.	Nizovi i redovi	12
5.	Realne funkcije jedne promjenljive	12

6.	Diferencijalni račun	23
7.	Integralni račun	16
8.	Školske pismene zadaće	8
	Ukupno:	90

Napomena

U svakom polugodištu obavezno je uraditi i po dvije jednočasovne pismene zadaće sa jednočasovnim analizama i ispravcima

MATEMATIČKA INDUKCIJA

Pojam indukcije. Princip potpune matematičke indukcije. Primjena matematičke indukcije (Dokazi raznih identiteta, nejednakosti, tvrdnji o djeljivosti, itd.) Cilj:

- Upoznati učenike sa principom potpune matematičke indukcije.
- Da učenik zna primjeniti ovaj princip u dokazima tvrdnji koje se odnose na sve $n \in \mathbb{N}$.

TRIGONOMETRIJSKI OBLIK KOMPLEKSNOG BROJA

Trigonometrijski oblik kompleksnog broja. Operacije s kompleksnim brojevima u trigonometrijskom obliku: množenje, dijeljenje, stepenovanje (Moavrov obrazac) i korjenovanje.

Cilj:

- Da učenik zna napisati kompleksan broj u trigonometrijskom obliku, kao i operacije množenja, dijeljenja, stepenovanja, korjenovanja u tom obliku.

SKUP R

Podskupovi skupa R. Gornja i donja granica. Supremum i infimum. Aksiom potpunosti skupa R. Tačka nagomilavanja.

Cilj:

- Upoznati učenika sa skupom R.

NIZOVI I REDOVI

Brojni niz. Aritmetička progresija. Geometrijska progresija. Granična vrijednost niza. Računanje sa graničnim vrijednostima. Monotoni nizovi. Broj e. Pojam reda. Geometrijski red.

Cilj:

- Da učenik zna napisati nekoliko članova niza ako je dat opšti član
- Izračunati sumu prvih n članova A.N i G.N, diferenciju i količnik n-tog člana iz datih podataka
- Pojam konvergenције i izračunavanja granične vrijednosti konvergentnih nizova - Operacije sa limesima
- Da upozna pojam reda i da zna odrediti sumu beskonačnog geometrijskog reda.

REALNA FUNKCIJA JEDNE REALNE PROMJENLJIVE

Pojam realne funkcije jedne realne promjenljive. Područje definiranosti i područje vrijednosti funkcije. Grafik funkcije. Kompozicija funkcije. Osobine funkcije: ograničenost, parnost,

monotonost, periodičnost. Pregled elementarnih funkcija. Granična vrijednost funkcije $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{\sin x}{x} = 1$. Računanje s graničnim vrijednostima funkcija. Neprekidnost. Osobine neprekidnih funkcija. Asimptote krivih.

Cilj:

- Upoznavanje sa osobinama funkcija
- Obnavljanje elementarnih funkcija
- Granična vrijednost funkcije i izračunavanje granične vrijednosti funkcije
- Shvatanje pojma neprekidnosti funkcije
- Određivanje i crtanje asimptote funkcije

DIFERENCIJALNI RAČUN

Izvod funkcije u tački. Geometrijsko značenje izvoda. Tangenta i normala. Pravila diferenciranja. Izvod složene funkcije. Izvod osnovnih elementarnih funkcija. Pojam diferencijala. Izvodi višeg reda. Primjena izvoda na zadatke o ekstremima funkcija. Ispitivanje toka i crtanje grafika funkcija.

Cilj:

- Da se učenik upozna sa definicijom i glavnim značenjem izvoda, da zna tablicu izvoda elementarnih funkcija
- Da zna naći izvod složene funkcije
- Određivanje jednačine tangent i normale na krivu i ugao između dvije krive -
Primjenjivanje izvoda na monotonost ekstrema

INTEGRALNI RAČUN

Primitivna funkcija i neodređeni integral. Tablica osnovnih neodređenih integrala. Osnovna pravila integracije. Određeni integral. Osobine određenog integrala, Njutn – Lajbnicova (Newton – Leibnitz) formula, primjena određenog integral na izračunavanje površine ravnih figura.

Cilj:

- Da učenik zna tablicu integrala, pravila integracije i metodu neposredne integracije
- Da zna pojam određenog integrala, geometrijsko značenje, Njutn – Lajbnicovu formulu
- Izračunavanje površine lika ograničenog krivom (jednostavniji primjeri)

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za matematiku, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor matematike ili drugim stručnim zvanjem gdje je matematika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za matematiku, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor matematike ili ekvivalent u jednopredmetnoj dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi predmeta.

MATEMATIKA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Realni brojevi i matematička indukcija	10
2.	Inverzne funkcije trigonometrijskih funkcija	5
3.	Trigonometrijski oblik kompleksnog broja	6
4.	Vjerovatnoća i statistika	20
5.	Opća jednačina krivih drugog reda	10
6.	Diferencijalni račun	15
7.	Integralni račun	15
8.	Školske pismene zadaće	9
	<i>Ukupno:</i>	90

Napomena

U toku svakog polugodišta obavezno je uraditi i po jednu dvočasovnu pismenu zadaću sa jednočasovnim analizama i ispravicima.

REALNI BROJEVI I MATEMATIČKA INDUKCIJA

Skup \mathbb{N} i Peanove aksiome. Proširenje skupa \mathbb{N} na skup \mathbb{Z} , \mathbb{Q} , \mathbb{I} , \mathbb{R} . Aksiome potpunosti.

Matematička indukcija, primjena na dokazivanje jednakosti, nejednakosti i djeljivosti brojeva.

Cilj:

- Upoznati učenike sa podskupovima skupa \mathbb{R} i aksiomatskim zasnivanjem skupa prirodnih brojeva
- Da se upozna sa pojmom supremuma i infimuma

INVERZNE FUNKCIJE TRIGONOMETRIJSKIH FUNKCIJA

Funkcije $y = \arcsin x$ $y = \arccos x$. Funkcije $y = \operatorname{arctg} x$ i $y = \operatorname{arcctg} x$.

Cilj:

- Da se učenik upozna sa graficima i osobinama inverznih trigonometrijskih funkcija.

TRIGONOMETRIJSKI OBLIK KOMPLEKSNOG BROJA

Trigonometrijski oblik kompleksnog broja. Proizvod i količnik kompleksnog broja. Stepen kompleksnog broja. Moavrova formula. Korijen kompleksnog broja.

Cilj:

- Da učenik zna napisati kompleksan broj u trigonometrijskom obliku, kao i operacije množenja, dijeljenja, stepenovanja, korjenovanja u tom obliku.

VJEROVATNOĆA I STATISTIKA

Binomna raspodjela vjerovatnoće. Slučajne promjenljive. Matematičko očekivanje, disperzija, standardna devijacija. Elementi matematičke statistike (populacija, uzorak). Statistička raspodjela, frekvencija, empirijska funkcija raspodjele. Neke brojne karakteristike uzorka.

Cilj:

- Da se učenik upozna sa pojmom matematičkog očekivanja, disperzije, standardne devijacije i zakona velikih brojeva
- Upoznati učenike sa osnovama statistike.

OPĆA JEDNAČINA KRIVIH DRUGOG REDA Translacija i rotacija koordinatnog sistema. Krive drugog reda $Ax^2+Bxy+Cy^2+Dx+Ey+F=0$.

Cilj:

- Da učenik zna izvršiti translaciju i rotaciju koordinatnog sistema.

DIFERENCIJALNI RAČUN

Izvod inverzne i implicitne funkcije. Izvod višeg reda. Konveksnost i konkavnost, primjena na funkcije. Osnovne teoreme diferencijalnog računa (Fermaova, Rolova, Kašijeva, Lagranžova). Lopitalovo pravilo i primjena. Grafici transcendentnih funkcija (jednostavniji primjeri).

Cilj:

- Da učenik ovlada teoremama diferencijalnog računa i da ih zna primjeniti na ispitivanje funkcije.

INEGRALNI RAČUN

Metoda smjene promjenljive. Parcijalna integracija. Integracija racionalnih funkcija. Opća trigonometrijska smjena. Primjena integrala na izračunavanje površine, zapremine rotacionih tijela i dužine luka.

Cilj:

- Da učenik ovlada navedenim metodama inegracije i da ih zna primjeniti na izračunavanje površina i zapremina.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za matematiku, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor matematike ili drugim stručnim zvanjem gdje je matematika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za matematiku, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor matematike ili ekvivalent u jednopredmetnoj dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi predmeta.

FIZIKA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 30 SEDMIČNI

BROJ ČASOVA: 1

Zadaci nastave fizike u IV razredu

- Upoznavanje osnovnih veličina, zakona i pravila iz atomske i nuklearne fizike
- Razvijanje stvaralačkih sposobnosti za primjenu postupka i metoda fizike u navedenim oblastima fizike
- Osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje ogleada i mjerenja iz pomenutih oblasti fizike

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1	Osnovi kvantne fizike	15
1.1.	Kvantna priroda elektromagnetnog zračenja	4
1.2.	Fizika atoma	3
1.3.	Talasna priroda čestica	2
1.4.	Osnovi kvantne fizike atoma	6
2.	Fizika atomskog jezgra	9
3.	Osnovi astrofizike	2
4.	Labaratorijski rad učenika	2
5.	Dvije školske pismene zadaće	2
	<i>Ukupno:</i>	30

OSNOVI KVANTNE FIZIKE

1.1.Kvantna priroda elektromagnetnog zračenja -

- Toplotno zračenje. Zakoni zračenja.
- Planckov zakon zračenja.
 - Fotoelektrični efekat. Kvantna priroda svjetlosti.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Fotoelektrični efekat - Pritisak svjetlosti.

1.2.Fizika atoma

- Atomski spektri. Spektralne serije u spektru atoma vodonika. - Borov model atoma. Borovi postulati.

DEMONSTRACIONI OGLEDI - Linijski spektri (emisioni i apsorpcioni – uživo ili koristiti kompjuter).

1.3. Talasna priroda čestica

- Talasne osobine mikročestica. Elektronski mikroskop.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Difrakcije slike svjetlosti i elektrona.

1.4. Osnovi kvantne fizike atoma

- Kvantnomehanički model atoma. Kvantni brojevi i njihove vrijednosti. - Višeelektronski atomi. Paulijev princip zabrane.
- Objašnjenje Periodnog sistema elemenata.
- Kristalno i amorfno stanje supstancije. Vrste veza među atomima i molekulima. - Laseri. Principi rada i primjena

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Simulacija rada lasera.

Učenik treba da usvoji sljedeće pojmove i zakone (principe)

- Zračenje crnog tijela - Kirhofov zakon
- Štefan – Bolcmanov zakon - Plankov zakon
- Fotoni. Fotoelektrični efekt
- Jednačina fotoelektričnog efekta - Kvantna priroda svjetlosti
- Raderfordov model atoma
- Borov model atoma
- Borov model atoma. Borovi postulati
- Kvantiziranost energija atoma vodonika
- Atomski spektri
- Valna priroda mikročestica
- Hajzenbergove relacije neodređenosti
- Kvantnomehanički model atoma
- Kvantni brojevi
- Glavni kvantni broj
- Orbitalni kvantni broj
- Mahnetni kvantni broj
- Spinski kvantni broj
- Paulijev princip zabrane
- Objašnjenje periodnog sistema elemenata - Kristalno i amorfno stanje supstancije - Vrste veza među atomima i molekulima - Laseri. Princip rada i njihova primjena.

FIZIKA ATOMSKOG JEZGRA

- Građa atomskog jezgra. Izotopi

- Nuklearne sile. Defekt mase i energija veze jezgra
- Prirodna i vještačka radioaktivnost
- Zakon radioaktivnog raspadanje. Aktivnosti radioaktivnog izvora
- Neuklearne reakcije. Nuklearna fisija i fuzija - Nuklearna energija. Nuklearni reaktori.

Učenik treba da usvoji sljedeće pojmove i zakone (principe):

- Atomska jedinica mase
- Struktura jezgra atoma
- Nukleoni. Nuklearne sile
- Izotopi
- Defekt mase. Energija veze - Radioaktivnost. α β i γ zračenje
- Vještačka radioaktivnost
- Zakon radioaktivnog raspada
- Nuklearne reakcije
- Nuklearna fisija i fuzija - Nuklearna energija - Nuklearni reaktori.

OSNOVI ASTROFIZIKE

- Astronomija i fizika. Sadržaj svemira
- Postanak svemira. Postanak atoma i svemirskih objekata.

Učenik treba da usvoji sljedeće pojmove i zakone (principe):

- Veza između astronomije i fizike
- Sadržaj svemira
- Postanak svemira
- Postanak atoma
- Nastanak svemirskih objekata.

LABARATORIJSKI RAD UČENIKA

- Određivanje Planckove konstante pomoću fotoefekta ili
- Provjeravanje zakona radioaktivnog raspada simulacijom na računaru.

ŠKOLSKE PISMENE ZADAĆE

- U toku školske godine realizirati dvije školske pismene zadaće.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno- matematički fakultet, odsjek za fiziku, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor fizike ili drugim stručnim zvanjem gdje je fizika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno- matematički fakultet, odsjek za fiziku, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor fizike ili drugim stručnim zvanjem

gdje je fizika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

FIZIKA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

ZADACI IZBORNE NASTAVE FIZIKE U IV RAZREDU

- Detaljnije upoznavanje učenika sa osnovnim veličinama i zakonima oscilatornog i talasnog kretanja, atomske i nuklearne fizike i astrofizike
- Detaljnije upoznavanje učenika sa eksperimentalnim rezultatima koji su doveli do uvođenja novih shvatanja prostora i vremena
- Detaljnije upoznavanje učenika sa eksperimentalnim rezultatima koji su doveli do prihvatanja korpuskularno – talasnog dualizma materijalnog svijeta
- Formira saznanja o potrebi uvođenja kvantne mehanike, njena uloga i značaj za razvoj moderne nauke, tehnike i tehnologije
- Razvijanje stvaralačkih sposobnosti za primjenu postupka i metoda fizike u navedenim oblastima fizike kao i svakodnevnom životu
- Osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje oglada i mjerenja iz pomenutih oblasti fizike

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1	OSCILATORNO KRETANJE	16
	Elastičnost	5
	Harmonijsko oscilovanje	7
	Prigušeno oscilovanje	2
	Prinudno oscilovanje. Rezonancija	2
2.	TALASNO KRETANJE. ZVUK	8
	Prenošenje oscilovanja kroz sredinu – talasno kretanje	5
	Zvuk	3
3.	ELEKTROMAGNETNE OSCILACIJE I TALASI	4
	Proizvođenje i osobine elektromagnetnih talasa	4
4.	OPTIKA	12
	Energija svjetlosti. Fotometrija	3
	Geometrijska optika	2
	Talasna optika	7
5.	SAVREMENA FIZIKA I STRUKTURA MATERIJE	32
	Teorija relativnosti	5

	Korpuskularno – talasni dualizam zračenja	5
	Linijski spektri i građa atoma	4
	Talasne osobine čestica	3
	Kvantno – mehanički model atoma	5
	Fizika čvrstog stanja	5
	Atomsko jezgro i elementarne čestice	5
6.	OSNOVI ASTROFIZIKE I KOSMOLOGIJE	5
7.	LABORATORIJSKI RAD UČENIKA	9
8.	ŠKOLSKE PISMENE ZADAĆE	4
	Ukupno:	90

OSCILATORNO KRETANJE ○

Elastičnost

- Elastične i plastične deformacije. Hookeov zakon za istežanje (sabijanje) Uvijanje (torzija). Potencijalna energija elastično deformisanog tijela.

○ **Harmonijsko oscilovanje**

- Periodično kretanje. Oscilatorno kretanje. Prosto harmonijsko oscilovanje. Zakon sile. Energija kod prostog harmonijskog oscilovanja. Klatna (matematičko, fizičko, torziono). Predstavljanje oscilovanja pomoću vektora amplitude. Slaganje oscilacije istog pravca frekvencije. Slaganje oscilacija istih pravaca i približno jednakih frekvencija. Modulacija.

○ **Prigušeno oscilovanje**

- Uslovi nastanka prigušenog oscilovanja. Amplituda i frekvencija prigušenog oscilovanja.

○ **Prinudno oscilovanje**

- Uslovi nastanka prinudnog oscilovanja. Amplituda, frekvencija i faza prinudnih oscilacija. Rezonancija

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Elastična i plastična deformacija
- Oscilovanje tijela obješenog na oprugu
- Određivanje krutosti opruge
- Provjera formule za period oscilovanja
- Veza između jednolikog kružnog kretanja i harmonijskog oscilovanja
- Slaganje matematičkog, fizičkog i torzionog klatna
- Prigušeno oscilovanje
- Prinudno oscilovanje. Rezonancija.

TALASNO KRETANJE, ZVUK

○ **Prenošenje oscilovanja kroz sredinu – talasno kretanje**

- Talasno kretanje. Vrste talasa. Talasna dužina i brzina talasa. Jednačina progresivnog ravanskog talasa. Energija i snaga progresivnog talasa. Princip superpozicije za talase. Huygensov princip. Zakon odbijanja i prelamanja talasa. Interferencija talasa. Difrakcija talasa. Polarizacija talasa.

○ **Zvuk**

- Zvuk kao mehanički talas. Izvori muzičkih tonova. Objektivne i subjektivne karakteristike zvuka. Uho i sluh. Doplerov efekat kod zvučnih talasa. Ultrazvuk i njegova primjena.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Ravanski i sferni talasi na površini vode - Huygensov princip
- Interferencija talasa na površini vode
- Difrakcija talasa na površini vode
- Polarizacija talasa na zategnutoj gumenoj niti
- Proizvođenje zvuka na monokordu
- Ultrazvuk i njegova primjena

ELEKTROMAGNETNE OSCILACIJE I TALASI

○ **Proizvođenje i osobine elektromagnetnih talasa**

- Spektar elektromagnetnih talasa. Proizvođenje i širenje elektromagnetnih talasa. Energija elektromagnetnog talasa. Intenzitet elektromagnetnog talasa. Herzovi eksperimenti. Principi prenosa zvuka i slike na daljinu.
- DEMONSTRACIONI OGLEDI
- Osobine elektromagnetnih talasa
- Herzovi eksperimenti

OPTIKA ○ **Energija svjetlosti. Fotometrija**

- Energija svjetlosti. Objektivne (energijske) veličine kod svjetlosti. Vizuelne (fotometrijske) veličine. Fotometrijski zakoni osvijetljenosti. Fotometri.

○ **Geometrijska optika**

- Prelamanje na sfernoj površini. Jednačina debelog i tankog sočiva.

○ **Talasna optika**

- Interferencija svjetlosti kao pojava. Uslovi opažanja interferentne slike. Interferencija na tankim listićima. Newtonovi prstenovi. Michelsonov interferometar i rasprostiranje svjetlosti. Primjena interferencije. Difrakcija svjetlosti kao pojava. Raspodjela intenziteta svjetlosti pri difrakciji na jednoj pukotini i kružnom otvoru. Granica razdvajanja oka i mikroskopa. Difrakcija na rešetci i njena primjena u spektralnim aparatima. Holografija i njena primjena. Difrakcija X – zraka i kristalna struktura. Polarizacija svjetlosti kao pojava. Brewsterov zakon. Dvojno prelamanje. Malusov zakon. Zakretanje ravni polarizacije.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Princip rada vizuelnog fotometra
- Youngov eksperiment interferencije svjetlosti na dva otvora
- Boje tankih listića
- Pruge jednakog nagiba
- Newtonovi prstenovi
- Difrakcija na pukotini - Difrakcija na tankoj žici
- Difrakcija na kružnom otvoru
- Difrakcija na kružnom disku (glava od čiode)
- Difrakcija na oštroj granici (žilet)
- Difrakcija na rešetci
- Razlaganje svjetlosti od razrijeđenih gasova pomoću prizme i difrakcione rešetke
- Dejstvo polarizatora i analizatora
- Okretanje ravnih polarizacije

SAVREMENA FIZIKA I STRUKTURA MATERIJE

- **Teorija relativnosti** - Klasični princip relativnosti. Einsteinovi postulati specijalne teorije relativnosti. Lorentzove transformacije koordinata. Istovremenost. Kontrakcija dužine i dilatacija vremena. Relativističko slaganje brzina. Dopplerov efekat kod svjetlosti. Relativistički implus i energija. Osnovni pojmovi opšte teorije relativnosti.
- **Korpuskularno – talasni dualizam zračenja**
 - Zakoni zračenja apsolutno crnog tijela. Hipoteza o kvantima. Planckov zakon zračenja. Primjena toplotnog zračenja. Fotoelektrični efekat. Fotonska teorija svjetlosti i Einsteinovo objašnjenje fotoelektričnog efekta. Zakočno X – zračenje. Impuls fotona i Comptonov efekat. Vjerovatnoća i amplituda elektromagnetnog zračenja (svjetlosti).

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Prenos energije toplotnim zračenjem
- Fotoelektrični efekat
- Pritisak svjetlosti
- Neke primjene fotoelektričnog efekta
- **Linijski spektri i grada atoma**
 - Vrste spektara. Spektralni aparati. Spektar atoma vodonika. Spektralne serije. Rutherfordov model atoma. Bohrov model atoma vodonika i njemu sličnih jona. Bohrovi postulati. Proračun spektroskopskih veličina u elementarnoj Bohrovoj teoriji. Franck – Hertzov eksperiment.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

Neprekidni spektar Sunčeve svjetlosti
Linijski spektri razrijeđenih gasova
Linijski spektar atoma vodonika

Emisioni i apsorpcioni spektri raznih elemenata (pomoću CD-a) na računaru.

○ **Talasne osobine čestica**

- De Broglieva hipoteza o talasima materije. Difrakcija elektrona. Fizički smisao de Broglievih talasa. Heizenbergove relacije neodređenosti. Elektronski mikroskop.

DEMONSTRACIONI OGLEDI Difrakciona slika X – zraka na kristalu i difrakciona slika elektrona na istom kristalu.

○ **Kvantno – mehanički model atoma**

- Fizički smisao Bohrovih orbita. Orbitalni magnetni moment elektrona. Vlastiti moment (spin) elektrona. Kvantno – mehanička slika atoma vodonika (energija) orbitalni moment impulsa, projekcija orbitalnog i vlastitog momenta impulsa (spina) na smjer spoljašnjeg magnetnog polja. Raspodjela vjerovatnoća nalaženja elektrona u oolini jezgra (elektronski oblak vjerovatnoće). Pauliev princip zabrane i Periodni sistem elemenata. Karakteristični X – zraci i redni broj elemenata. Laseri i laserska svjetlost.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Slike raspodjele vjerovatnoće nalaženja elektrona u raznim kvantnim stanjima - Simulacija pumpanja i spontanog emitovanja kod lasera

○ **Fizika čvrstog stanja**

- Kristalno i amorfno stanje supstancije. Vrste veza u kristalima. Polimeri. Tečni kristali. Energije elektrona u čvrstim tijelima. Provodnici, izolatori i poliprovodnicivlastiti poluprovodnici. Primjesni poluprovodnici. PN-spoj (poluprovodnička dioda, LED dioda, poluprovodnički laseri) PNP i NPN-spoj (tranzistor). Mikroelektronika. Integrisani sklopovi (čipovi). Dijamagnetizam, paramagnetizam i feromagnetizam.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Ispravljачko dejstvo poluprovodničke diode
- Karakteristike tranzistora - Magnetizacija različitih materijala
- Ponašanje dija – i paramagnetnih materijala u homogenom i nehomogenom polju.

○ **Atomsko jezgro i elementarne čestice**

- Otkriće protona i neutrona. Modeli jezgra. Nuklearna karta. Očuvanje mase i energije u nuklearnim reakcijama. Radioaktivni nizovi i zakon pomjeranja. Energetski spektar jezgra i gama zračenje. Detekcija radioaktivnog zračenja. Djelovanje jonizujućeg zračenja na žive organizme. Dozimetrija. Zaštita od jonizujućeg zračenja. Kosmičko zračenje. Elementarne čestice. Osnovna međudjelovanja u prirodi. Kvarkovi.

DEMONSTRACIONI OGLEDI

- Detekcija fona radioaktivnog zračenja u učionici
- Detekcija zračenja nekog radioaktivnog izvora
- Simulacija radioaktivnog raspada na računaru

OSNOVI ASTROFIZIKE I KOSMOLOGIJE

Astronomija i fizika. Vasioni objekti i astronomske metode. Zvijezde. Naša galaksija. Postanak Svemira. Postanak atoma i vasionih objekata. Pojam o opštoj teoriji relativnosti i njenoj vezi sa astrofizikom. Fizika i treća naučno – tehnološka revolucija.

LABORATORIJSKI RAD UČENIKA

- Određivanje Youngovog modula elastičnosti za gumu
- Određivanje talasne dužine transferzalnih talasa na zategnutom koncu
- Određivanje brzine zvuka u vazduhu pomoću rezonancije vazdušnog stuba
- Određivanje talasne dužine laserske svjetlosti pomoću difrakcione rešetke
- Određivanje rastojanja između tragova na CD-u pomoću laserske svjetlosti
- Određivanje žižne daljine sabinog i rasipnog sočiva
- Određivanje talasne dužine svjetlosti pomoću difrakcione rešetke

Uraditi četiri vježbe prema mogućnostima laboratorije

ŠKOLSKE PISMENE ZADAĆE

- U toku školske godine realizirati dvije školske pismene zadaće.
- Na pismenom ispitu se rade samo računski zadaci iz pređenog gradiva.

UPUTSTVA ZA REALIZACIJU PROGRAMA

Neki od navedenih sadržaja se trebaju realizovati kroz ponavljanje i sistematizaciju ranije obrađenog gradiva. Na odgovarajućim mjestima treba samo izvršiti proširivanje znanja u okviru navedenih sadržaja. Naveden je veliki broj demonstracionih oglada sa ciljem da se realizuju oni za koje postoje mogućnosti u laboratoriji, a i kao pomoć nastavniku pri kupovini nove opreme.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno- matematički fakultet, odsjek za fiziku, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor fizike ili drugim stručnim zvanjem gdje je fizika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno- matematički fakultet, odsjek za fiziku, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor fizike ili drugim stručnim zvanjem gdje je fizika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

HEMIJA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 30

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Osnovni cilj nastave hemije je sticanje znanja iz hemije neophodnih za poimanje materijalnog svijeta, razumijevanje zakonitosti na kojima su ta znanja utemeljena i formiranje pozitivnih osobina učenikove ličnosti. Cilj je i da se učenicima, na prikladan i savremen način, približe kontrolirane i nekontrolirane hemijske promjene na živoj i neživoj materiji, koje se svakodnevno odvijaju u njegovoj bližoj i široj okolini, da ih shvati i objasni u skladu sa savremenim naučnim dostignućima.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1	Uvod	1
2.	Elektrohemija	8
3.	Analitička hemija - Osnovi kvalitativne hemijske analize - Osnovi kvantitativne hemijske analize	8
4.	Hemijske reakcije; Osnovi kinetike – brzine hemijske reakcije	5
5.	Hemijska ravnoteža	8
	<i>Ukupno:</i>	30

UVOD

ELEKTROHEMIJA ○ GALVANSKI ČLANCI

- Pojam i nastanak galvanskog članka, provodnici I i II reda, elektrode i procesi na elektrodama, šematski prikaz članka, definicija elektrodnog potencijala, standardni elektr. potencijal i objašnjenje tablice standardnih redukcionih potencijala. Pojam korozije, vrste i primjeri.
 - ELEKTROLIZNI ČLANCI
 - ✦ Procesi elektrolize u rastopinama (taljevinama) i vodenim rastvorima na primjeru NaCl, Faradejevi zakoni elektrolize (informativno)
 - ELEKTROHEMIJSKI IZVORI ELEKTRIČNE STRUJE
 - ✦ Baterija – nepovratni galvanski članci informativno o baterijama bez ulaženja u hemiza procesa, nabrojati vrste baterija i šta predstavlja katodu, anodu i elektrolit.
 - ✦ Leklanšeov suhi članak

- ✦ Alkalna baterija sa MnO_2
- ✦ Akumulatori – povratni galvanski članci
- Olovni akumulator (Reakcija punjenja i pražnjenja)
- Alkalni akumulator Ni–Cd – akumulatori
- ✦ VJEŽBA (po grupma – 6 učenika u grupi)
- ✦ **I grupa:** Istiskivanje jednog metala iz rastvora njegove soli, drugim metalom na osnovu razlike elektrodnih potencijala i korozija na primjeru željezo – voda (izdvajanje Hg na Cu)
- ✦ **II grupa:** Provodljivost vodnih rastvora elektrolita
- ✦ **III grupa:** Prikazivanje korozija na parovima metala. Npr. Zn–Cu
- ✦ **IV grupa:** Elektroliza vode u Hofmanovom elektrolizeru
- ✦ **V grupa:** Elektroliza vodenog rastvora NaCl ili CuSO_4 s topivom anodom.

ANALITIČKA HEMIJA ○ KVALITATIVNA

HEMIJSKA ANALIZA

- ✦ Analiza suhim i mokrim putem, reagensi i reakcije, ✦ Osjetljivost reakcije, količina uzorka rastavljanje faza
- ✦ Makro, suhim i mikro analiza
- ✦ Podjela elemenata na katione i anione, tabela kationa, aniona sa grupnim reagensima
- ✦ Grupa kationa i aniona
- Reakcije na: Ag^+ , Cu^{2+} , Al^{3+} , Fe^{3+} , Ca^{2+} kationa
- Reakcije na: Cl^- , CO_3^{2-} , SO_4^{2-} , PO_4^{3-} , anione

- Vježbe iz kvalitativne hemijske analize: (Rad po grupama)
- **I grupa:** Pripremanje uzoraka za mokri postupak analize, rastvaranje čvrstog uzorka u kiselini (CaCO_3 u HCl)
- **II grupa:** Kvalitativne reakcije (makro) na jone: Ag^+ , Cu^{2+} , Hg_2^{2+} , Hg^{2+}
- **III grupa:** Kvalitativne reakcije na katione Al^{3+} , Fe^{3+}
- **IV grupa:** Odvajanje, dokazivanje olova i srebra iz rastvora
- **V grupa:** Dokazivanje važnijih aniona: Cl^- , CO_3^{2-} , SO_4^{2-} , PO_4^{3-}
- Dokazivanje nepoznatog kationa u rastvoru i u smjesi 2 kationa (po izboru profesora)

○ KVANTITATIVNA HEMIJSKA ANALIZA

- ✦ Osnovni principi i podjela klasičnih kvantitativnih metoda hemijske analize:
- Glavimetrija (princip) – izračunavanje rezultata
- Volumetrija (principi) – izračunavanje rezultata
- Podjela volumetrijskih metoda na osnovu hemijskih reakcija na kojima se zasniva metoda
- Metode neutralizacije (alkalimetrija, acidimetrija)

- Redoks metode (permanganometrija, jodometrija, itd)
- Taložne metode – Argentometrija - Kompleksometrija
- Izračunavanje rezultata u volumetriji.
- ✦ Instrumentalne metode kvantitativne analize
- Elektrohemijske metode
- Optičke metode
- Hromatografske metode
 - ✦ Gasna Hromatografija (principi)
 - ✦ Radiohemijske analize (principi)
 - ✦ Vježbe iz kvantitativne hemijske analize
 - ✦ **I grupa:** Vaganje na savremenoj digitalnoj vagi
 - ✦ **II grupa:** Upoznavanje sa odmjernim posudama i sipanje rastvora u odmjerne posude, pipete – pipetiranje
 - ✦ **III grupa:** Taloženje i filtriranje taloga, savijanje filter papira i prenošenje u lončić za žarenje eksikator
 - ✦ **IV grupa:** Sipanje radnog rastvora u biretu i izvođenje titracija uz odgovarajući indikator
 - ✦ **V grupa:** Određivanje Fe^{2+} sa KMnO_4 ili određivanje H_2SO_4 sa NaOH ili kompleksometrijsko određivanje metala.

HEMIJSKE KINETIKA

- Kako nastaje hemijska reakcija, teorija sudara energija aktivacije
- Zadatak kinetike, pojam bazne hemijske reakcije i faktori koji utiču na nju:
- Promjena koncentracije
- Promjena temperature
- Agregatno stanje, dodirna površina, građa molekula i ugao pod kojim se čestice sudaraju, uticaj katalizatora na brzinu hemijske reakcije i važnost katalize.
- Izračunavanje brzine hemijske reakcije i konstanta brzine, nepovratne reakcije

HEMIJSKA RAVNOTEŽA

- Šta je ravnotežno stanje i kako se uspostavlja hemijska ravnoteža? ○ Povratne (reverzibilne) hemijske reakcije i konačne reakcije.
- Ravnoteža u homogenom i heterogenom sistemu ○ Konstanta ravnoteže i zakon o dejstvu masa (Guldberg Wagge) (Guldberg-Vog) ○ Kakvo je značenje konstante ravnoteže? Kako se može uticati na ravnotežu i konstantu? Uticaj vanjskih faktora
- Ravnoteže u rastvorima elektrolita. Jaki i slabi elektroliti. Termička, elektrolitička disocijacija, stepen i konstanta jonizacije kod slabih elektrolita
- Jonski produkt vode i pH indikatori pH ○ Ravnoteže u sistemu teško topivih elektrolita. ○ Proizvod rastvorljivosti (produkt topivosti)

VJEŽBA

- Kinetika i ravnoteža
- I grupa: Određivanje konstante ravnoteže računskim putem
- II grupa: Ispitivanje pomjeranja ravnoteže neke hemijske reakcije Npr. $3FeCl_3 + 3NH_4CNS \rightarrow Fe(CNS^-)_3 + 3NH_4Cl$
- III grupa: Uticaj koncentracije reaktanata na brzinu reakcije: _____
- IV grupa: Uticaj temperature na brzinu reakcije: _____
- V grupa: Uticaj dodirne površine i agregatskog stanja na brzinu hemijske reakcije: _____

UPUTSTVO ZA REALIZACIJU PROGRAMSKIH SADRŽAJA

S obzirom na to da se u IV razredu hemija sluša 30 časova, u realizaciju nastavnog gradiva ne ulaziti duboko. Zato je potrebno povezati nastavne sadržaje sa prethodnim znanjem iz ovog predmeta.

1. UVOD – po vlastitoj kreaciji profesora.

2. ELEKTROHEMIJA

Da bi se savladali osnovni pojmovi iz elektrohemije, treba razlikovati elektrolite i neelektrolite, razlikovati jonizaciju od elektrolize, poznavati oksidaciju i redukciju, kako bi se mogli shvatiti procesi na elektrodama.

Uočiti razlike, u elektrodnim procesima, u toku elektrolize rastopina (galina) i vodenih rastvora nekih stvari. Osim toga, treba uočiti i razlike između galvanskih članaka i elektrolizera.

Kod elektrohemijskih izvora električne struje, ne ulaziti u detalje. Istaknuti razlike između nepovratnih i povratnih galvanskih članaka.

Kod akumulatora, dati reakciju samo za olovni akumulator, kao reverzibilni proces punjenja i pražnjenja, ostale akumulatore pomenuti samo principijelno navodeći šta je katoda, anoda i elektrolit.

VJEŽBA:

- Poželjno je učenike podijeliti na grupe (6-7)
- U jednoj grupi podijeliti ciklus na grupe
- Obzirom na kratko vrijeme 3. ANALITIČKA HEMIJA

U sklopu ove oblasti, učenike prvenstveno upoznati sa pojmom hemijske analize. Dati razlike između kvalitativne i kvantitativne hemijske analize. Istaknuti značaj kvalitativne i kvantitativne hemijske analize. Istaknuti značaj kvalitativne analize za kvantitativnu analizu.

3.1.KVALITATIVNA ANALIZA

Navesti da postoje makro, semimikro i makro analiza i u čemu se one razlikuju. Podjelu elemenata, na katione i anione i na grupe kationa i aniona, najbolje je prikazati tabelarno ili podijeliti kopirane tabele učenicima. Objasniti značenje tabele „Grupne reagense“ i boje taloga pomoću kojih će vizuelno razlikovati neke katione i anione. Obraditi po jednu (sa grupnim reagensom) i jednu

specifičnu reakciju na pojedine katione i anione date u programskom sadržaju. Spomenuti da se kationi rijetko nalaze sami i da su uglavnom, u smjeti iz koje se selektivno odvajaju.

3.2.KVANTITATIVNA ANALIZA

Istaknuti da postoje klasične hemijske i savremene instrumentalne metode hemijske analize, ali da je klasična gravimetrijska metoda, sa savremenim elektronskim i digitalnim vagama, najtačnija i napreciznija metoda koja daje najpouzdanije rezultate, pa se koristi za upoređivanje tačnosti ostalih metoda, uključujući i najsavremenije instrumentalne metode.

U realizaciji nastavnog sadržaja kvantitativne hemijske analize, dati samo osnovne principe pojedinih klasičnih metoda (grafimetrije i volumetrije) i prikazati izračunavanje rezultata.

Za neke pojedinačne volumetrijske reakcije, navesti ko je titraciono sredstvo i indikator. Kod instrumentalnih metoda, nabrojati ih pojedinačno i samo kratko navesti na čemu se zasnivaju, ne ulazeći u detaljnija objašnjenja.

VJEŽBA: Kvalitativna analiza po grupama

VJEŽBA: Kvantitativna analiza po grupama

4. HEMNIJSKE REAKCIJE

Učenike upoznati kako dolazi do hemijske reakcije, šta je brzina reakcije i faktorima koji na nju utiču (bez ulaženja u detalje).

U hemijskoj ravnoteži, objasniti razlike između povratnih i konačnih reakcija. Na primjerima povratnih reakcija, izvesti izraz za konstantu ravnoteže. Navesti šta može uticati na ravnotežu i konstantu ravnoteže, kao vanjski faktori i objasniti princip najmanjeg nasilja na primjeri sinteze NH_3 kao egzoternog i raspadu _____ kao endotermnog procesa. Ravnoteže, u rastvorima elektrolita, bazirati na slabim elektrolitima, smatrajući i čistu destilovanu vodu kao slab elektrolit.

Prilikom obrade katalizatora, istaknuti i značaj katalizatora u ispušnim automobilskim sistemima cilju smanjenja aerozagađenja. Uopšte, u svim sadržajima istaknuti i značaj očuvanja čovjekove okoline koja se ozbiljno narušava na različite načine.

Tokom izlaganja nastavnih sadržaja, izraditi sa učenicima i po koji računski primjer iz Faradejevih zakona elektrolize, brzine reakcije i hemijske ravnoteže (jednostavniji primjeri), jonskog produkta vode i pH, kao i produkta topivosti. Provjeriti znanje iz računskih zadataka (ali da dobijena ocjena iz zadataka nije odlučujuća).

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za hemiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor hemije ili drugim stručnim zvanjem gdje je hemija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za hemiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor hemije ili drugim stručnim zvanjem gdje je hemija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

HEMIJA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90 SEDMIČNI

BROJ ČASOVA: 3

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1	Hemijska kinetika	8
2.	Analitička hemija - Kvalitativna naliza - Kvantitativna analiza	22
3.	Elektrohemija	12
4.	Primjena hemije - Anorganska tehnologija - Organska tehnologija	18
5.	Posjeta tehnološkim postrojenjima	10
6.	Pripreme za prijemne ispite	20
	<i>Ukupno:</i>	90

HEMIJSKA KINETIKA

- brzina hemijske reakcije (pojam)
- faktori koji utiču na brzinu hemijske reakcije
- hemijska ravnoteža (konstanta ravnoteže)
- jonski proizvod vode
- ph – vrijednost
- produkt topivosti

ANALITIČKA HEMIJA

- Kvalitativna analiza
Tipovi hemijske reakcije u analitičkoj hemiji (taloženje, kompleksi, reduks reakcije)
Šematski pregled kationa i aniona (podjela, grupni reagensi, predstavnici)
Pojedinačne reakcije (kation=2 časa, anion= 2 časa)
Razdvajanje smjese kationa
Rezime – kvalitativna analiza
- Kvantitativna analiza
Volumenska analiza (standardizacija rastvora, izračunavanje)
Gravimetrijska analiza (izračunavanje) Fizičko
– hemijske metode...

ELEKTROHEMIJA

- Osnovi elektrohemije:
Hemijski procesi i elektricitet
- Faradejevi zakoni elektrolize
Vježba: Provjera Faradejevih zakona. Kulometri
- Električna vodljivost elektrolita Vježbe: Konduktometrijske titracije
- Galvanski članci i elektrodni potencijal
Vježbe: Pripremanje olovnog akumulatora, mjerenje potencijala... -
Rezime i ponavljanje

PRIMJENJENA HEMIJA (anorganska i organska tehnologija)

- Uvod: opći pojmovi, tehnološke operacije
- Anorganska hemijska tehnologija Dobivanje metala: Al, Fe, Cu, Pb, Zn Vježba:
Redukcija CuO ili PbO. Flotacija
Hloralkalna tehnologija
Dobivanje: NaOH, Cl₂, Na₂CO₃
Vježba: Dobivanje Na₂CO₃
Tehnologija anorganskih kiselina (H₂SO₄, HNO₃, HCl, H₃PO₄) Vježba:
Sinteza amonijaka
- Organska hemijska tehnologija
Tehnologija sinteze polimera (podjela, nastanak) – dobivanje polietilena, polistirena
Tehnologija celuloze i papira – dobivanje celuloze, dobivanje papira
Nafta i naftni derivati – prerada nafte, bitumen – sastav
Površinski aktivne supstance – sapuni, deterdženti
Vježba: Dobivanje sapuna
Tehnologija šećera
Vježba: Dobivanje alkohola iz šećera – alkoholno vrenje
Tehnologija lijekova – Farmaceutska industrija Vježba:
Sinteza aspirina

POSJETA TEHNOLOŠKIM POSTROJENJIMA

- Jedan čas potrebne teorije, pripreme o načinu ponašanja u pogonu, mjerama zaštite i načinu vođenja pismenih zapažanja
- Posjetiti raspoložive tehnološke kapacitete

PRIPREME ZA PRIJEMNE ISPITE

- Osnova za realizaciju ovog dijela programa su testovi sa prijemnih (kvalifikacionih) ispita sa onih fakulteta na kojima se hemija polaže na prijemnom ispitu (Veterinarski, Poljoprivredni, Tehnološki, Farmaceutski, Medicinski, Stomatološki, Prirodno – matematički...)
- Program realizirati tako što četiri (4) časa utrošiti za teorisku prepremu, šest (6) časova za ponavljanje i utvrđivanje već saznalog, a deset (10) časova utrošiti samu provjeru

znanja putem testova i na taj način učenike pripremiti ne samo za prijemni ispit, već i za takav oblik provjere usvojenog znanja.

UPUSTVO ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Programski sadržaji grupisani su u šest tematskih cjelina, sa predviđenim fondom sati naznačenim ut nazive tematskih cjelina. Tipovi časova stoje u određenoj srazmjeri, što nastavniku omogućava maksimalno racionalno korištenje vremena po pojedinim tipovima časa.

Sami programski sadržaji koncipirani su tako da daju učeniku šifru znanja iz pojedinih hemijskih područja, ali i omoguće potrebno predznanje za kvalitetan nastavak školovanja, na onim fakultetima, na kojima je hemija fundamentalna nauka. Da bi realizacija ovog programa bila uspješna, nastavnik treba što veći akcenat da stavi na individualni rad samih učenika. Neminovan, izraženi akcenat kod učenika, staviti na izradu stehiometrijskih iz hemijske kinetike. Programske sadržaje iz analitičke hemije, obavezno je realizirati kroz grupni rad u hemijskoj laboratoriji, gdje učenici treba da steknu osnovna znanja rada u laboratoriji. Onaj dio, koji može da se realizira u hemijskoj laboratoriji iz elektrohemijske, takođe je potrebno, kroz grupni rad učenika, realizirati sa akcentom na kombinaciju laboratorijskog rada i hemijskog izračunavanja.

Realizacija programskih sadržaja iz oblasti primjenjene hemije, potrebno je realizirati kao kombinaciju tematskih izlaganja nastavnika i raznih skica i šema, koje treba da izrade sami učenici, što bi kao rezultat trebalo da da sticanje osnovnih znanja o onim tehnološkim procesima, koji su predviđeni programom, i koji bi učenike trebali upoznati sa onim procesima koji čine pojedine cjeline.

Sadržaje pojedinih testova, kao dio programa pripreme učenika za kvalifikacione ispite na pojedinim fakultetima, neminovno je realizirati kroz rad i rješavanje testova i računarskih zadataka, uz obaveznu teorijsku pripremu nastavnika, posjete tehnološkim postrojenjima, kao dio predviđenog programa, realizirati će se uslovljeno u zavisnosti od mogućnosti same sredine, hemijskih postrojenja koja su u mogućnosti učenici da posjete, ali i od udaljenosti škole od većih industrijskih centara.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za hemiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor hemije ili drugim stručnim zvanjem gdje je hemija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za hemiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor hemije ili drugim stručnim zvanjem gdje je hemija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

BIOLOGIJA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 30

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave biologije u IV razredu je da se učenici informativno upoznaju sa ekologijom, antropogenom ekologijom, kao i degradacijom i zaštitom životne sredine.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA			
		Obra da	Vježbe / ekskurzi ja	Ponavljjan je	Ukupno
1.	Opšta ekologija	7 15	2	6	
2.	Antropogena ekologija, degradacija i zaštita životne sredine	8 15		7	
	<i>Ukupno:</i>	30			

OPŠTA EKOLOGIJA

- Ekologija i ekološki faktori (podjela ekologije prema životnim oblastima, predmetu i problemu proučavanja, podjela ekoloških faktora i pojam ekološke valence)
- Karakteristike osnovnih abiotičkih faktora (svjetlost, voda i vlažnost, toplota)
- Populacija kao prvi stepen ekološke integracije: individua – populacija (osnovni atributi populacija: gustina, natalitet, mortalitet, rast, struktura)
- Biocenoza kao drugi stepen ekološke integracije biotičkog sistema (kratak pregled karakteristika: sastav, struktura, odnosi ishrane u biocenozi)
- Ekosistem kao vrhunski stepen integracije biotičkog i abiotičkog sistema (kruženje materije – kratak opis biogeohemijskih ciklusa C, H, O i N; poticanje energije u ekosistemu)
- Glavni ekosistemi planete Zemlje (kratak prikaz distribucije kopnenih ekosistema od polarnih do tropskih oblasti)
- Osnovne karakteristike ekosistemavoda (more i kopnene vode)

Učenici trebaju da:

- Upoznaju ekologiju i ekološke faktore, populaciju, biocenozu i ekosistem – informativno
ANTROPOGENA EKOLOGIJA, DEGRADACIJA I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

- Ekološke karakteristike ljudske populacije (demografska eksplozija i problem ishrane čovječanstva, struktura i geografska distribucija ljudske populacije)
- Aero zagađenje (prirodni i antropogeni izvori zagađenja – mobilni, stacionarni, zagađivanje od motora, industrije i ložišta)
- Hidro zagađenje (fizički, hemijski i biološki indikatori zagađenosti voda – saprobni metoda, klasifikacija voda)
- Mjere zaštite od aero zagađenja i hidro zagađenja (visoki dimnjaci, razblaženje koncentracija polutanata, kontrola samog izvora zagađenja, dodatni uređaji za prečišćavanje otpadnih gasova i voda)
- Degradacija tla – pedosfere (odbacivanje čvrstih otpadaka, zagađivanje polutantima iz vazduha, vode, poljoprivrednom proizvodnjom – mineralnim đubrivima i pesticidima)
- Zaštita od degradacije tla (sanitarne jame, reciklaža, zatvoreni ciklus u proizvodnji – povratni sistem)
- Štetni efekti polutanata na klimu (lokalno – temperatura, svjetlost, vlažnost; globalno – zagrijavanje atmosfere – efekat „greenhouse“, stvaranje ozonskih rupa)
- Štetni efekti polutanata na zdravlje ljudi (unošenjem polutanata hranom, udisanjem, djelovanjem na kožu: trovanja i bolesti; mutageno, teretogeno i kancerogeno dejstvo polutanata).

Učenici treba da:

- savladaju osnovne karakteristike ljudske populacije, aero i hidro zagađenja i mjere zaštite od njih; posebno obraditi degradacije pedosfere i zagađivanja atmosfere i mjere zaštite.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za biologiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor biologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je biologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za biologiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor biologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je biologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

BIOLOGIJA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90 (48 + 42)

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJEVI I ZADACI

Izborna nastava ima za cilj da učenicima, koji su istu odabrali, omogući produbljivanje znanja koje je usvojeno u nižem nivou obrazovanja. To će učenici uspjeti u prvom redu kroz samostalni rad, kao individualni ili grupni gdje će nastavnik biti taj koji će samo organizovati i usmjeravati rad pojedinca, grupe ili cijeline.

Izborna nastava u III razredu pokriva gradivo obrađeno u I i II razredu, a izborna u IV razredu pokriva gradivo obrađeno u III i IV razredu

Da bi se učenici više osamostalili i da bi se približili biološkim istraživanjima, oavezni su da prate jednu biljnu te jednu životinjsku vrstu (u III i IV razredu – izborna grupa) o kojima će voditi evidenciju, što će poslužiti kao osnova za povremeno referisanje.

Učenici će samostalno pripremiti određene oblasti o kojima će se voditi rasprava. U laboratorijskom radu učenici će izvoditi opite, posmatrati, praviti skice i crteže. Na terenskom radu, učenici će se upoznati sa raznovrsnošću živog svijeta uz upoznavanje svog najbližeg okruženja. Na ekskurzijama u prirodi učenici će prikupljati material, a u školi će isti determinisati. Također će praviti zbirke, koje će poslužiti kao nastavno sredstvo za obradu nekih tema. Korisno je posjetiti određene institucije, iz kojih će se ponijeti podaci neophodni za usvajanje znanja iz biologije.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Genetika	25
2.	Biotehnologija i genetičko inženjerstvo	20
3.	Organska evolucija	20
4.	Ekologija	25
	<i>Ukupno:</i>	90

GENETIKA

- Genetika, pojam, područja i nivoi proučavanja genetičkih pojava i procesa, podjela genetike
- Repliacija i biosinteza bjelančevina, faze
- Laboratorijske vježbe – izrada modela DNK
- Regulacija djelovanja genetičkog materijala
- Organizacija i funkcija genetičkog materijala na mikroskopskom nivou; struktura hromosoma i hromosomska garnitura
- Utvrđivanje gradiva
 - Geni i njihove osobine, genski lokusi, aleli, multiplialelizam; Genotip, fenotip
 - Mopnogensko, oligogensko i poligensko nasljeđe, interakcija alelnih gena; probojnost i izražajnost

- Ponavljanje – na odabranim primjerima
- Autosomno nasljeđivanje, polno vezano i polno ograničeno nasljeđivanje
- Laboratorijske vježbe – primjeri navedenih nasljeđivanja
- Laboratorijske vježbe – primjeri navedenih nasljeđivanja
- Raspodjela nasljedne tvari – mitozu kao osnov distribucije genet. materijala
- Mejoza kao osnov međugeneracijskog kontinuiteta genet. informacije
- Ponavljanje – mitozu i mejozu (šeme i grafofolije) - Rekombinacije, genske mape, vezani geni
- Laboratorijske vježbe – prepoznavanje faza mitoze
- Laboratorijske vježbe – prepoznavanje faza mejoze
- Fundamentalni genetički metodi – hibridološki metodi
- Laboratorijske vježbe – primjeri i zakonitosti monohibridnog ukrštanja
- Laboratorijske vježbe – primjeri i zakonitosti monohibridnog ukrštanja - Dihybridno društvo
- Laboratorijske vježbe – Panetova križaljka – primjeri dihibridnog ukrštanja
- Laboratorijske vježbe – primjeri i zakonitosti dihibridnog ukrštanja
- Blizanački metoda i procjena nasljednosti – hereditabilnost
- Genealoški metod – suština i metodi
- Laboratorijske vježbe – rodoslov unutar svoje familije
- Laboratorijske vježbe – mikroskopiranje i posmatranje kariotipa čovjeka
- Laboratorijske vježbe – izrada kariograma čovjeka
- Utvrđivanje – oblik, veličina, struktura čovjekovih hromosoma
- Populaciona genetika – genetska ravnoteža u populaciji
- Genetski poremećaji – genopatije kod čovjeka
- Hromosomski poremećaji – hromosomopatije kod čovjeka
- Genetičko savjetovalište – posjeta zdravstvenoj instituciji (3)
- Genetičko patološka stanja i osobine
- Utvrđivanje gradiva

BIOTEHNOLOGIJA I GENETIČKO INŽINJERSTVO

- Biotehnologija i genetičko inženjerstvo, definicija, tipovi i područja primjene biotehnologije
- Posjeta institucija sa biotehnološkim procesom - Aktivni agensi u biotehnološkom procesu
- Klasični biotehnološki procesi injihova primjena
- Naučna posjeta mljekari
- Naučna posjeta mljekari
- Gensko inženjerstvo – definicija, nivoi, metodi i pravci genetičkog inženjerskog istraživanja i postupaka
- Hromosomsko inženjerstvo – transfer pojedinih hromosoma, konstrukcija vještačkih hromosoma

- Genetsko inženjerstvo – suština procesa – primjeri
- Naučna posjeta zdravstvenoj instituciji – primjena genetskog inženjeringa u medicini, farmaciji
- Aktuelno stanje i perspektiva
- Sistematizacija gradiva – zaključivanje ocjena
- Bionika i bioarhitektura
- Primjeri i primjene bioloških spoznaja u tehnici – seminarski pristup obrade teme - Utvrđivanje gradiva – genetika i genetsko inženjerstvo

Učenici trebaju da:

- Nauče osnovne pojmove genetike (genotip, fenotip, mutacije, modifikacije, gen, alel, hromozom, monohybridno i dihibridno ukrštanje, Mendelove zakone, populacijsku genetiku, molekularnu genetiku, RNA i DNA, genetiku čovjeka, biotehnologiju i gensko inženjerstvo).

ORGANSKA EVOLUCIJA

- Organska evolucija – uvod, problemi i zadaci proučavanja - Dokazi organske evolucije na prikupljenom materijalu
- Laboratorijski rad – zbirke paleontoloških iskopina i sl.
- Faktori evolucije – promjenljivost (genetička i negenetička)
- Laboratorijski rad – prikupljene zbirke – primjeri prirodne selekcije
- Rasprave – Prirodna i vještačka selekcija
- Izolacije i genetičko – automatski procesi
- Postanak viših sistemskih kategorija
- Sistematizacija – dokazi i faktori organske evolucije
- Laboratorijski rad – Prilagođenost i prilagođavanje
- Rasprava – analiza prikupljenih zbirki
- Čovjek kao misaono i kulturno biće

Učenici trebaju da:

- Nauče osnovne evolucione pojmove: abiogeneza, biogeneza, lamarkizam i darvinizam, selekcija – prirodna i vještačka, izolacija i evolucija čovjeka.

EKOLOGIJA

- Ekologija – položaj ekologije u sistemu nauka – Ekologija holističkih nauka
- Biosfera – funkcije biosfere i podjela
- Utvrđivanje
- Naučna ekskurzija – životna sredina
- Mjerenje ekoloških faktora
- Uzimanje i sakupljanje materijala
- Naučna ekskurzija – nivoi biološke i ekološke integracije
- Određivanje nekih atributa populacije
- Osobine biocenoze i ekosistema

- Naučna ekskurzija; Primarni klimatogeni ekosistem
- Sekundarni antropogeni ekosistemi
- Tercijalni antropogeni ekosistemi

Ekologija čovjeka

- Položaj čovjeka u geobiosferi – ekološka valenca u odnosu na ekološke faktore OZ, toplotu, hranu i zdravlje
- Osnovi socijalne medicine
- Ponavljanje gradiva
- Promjenljivost savremenog čovjeka, tipovi promjenljivosti – kvalitet i kvantitet, nasljedna, nenasljedna promjenljivost
- Laboratorijski rad – Analiza odabranih kvaliteta i kvantiteta osobina u razredu, školi ili u lokalnom stanovništvu
- Prenatalni i postnatalni rast i razvoj
- Ekološke osnove prostornog i društvenog planiranja
- Naučna posjeta – općinska institucija – urbanizacija
- Globalno, regionalno i lokalno planiranje – terenski rad
- Terenski rad – degradacija i zaštita životne sredine
- Globalni trendovi u zaštiti životne sredine
- Posjeta nekoj većoj firmi
- Biološka raznolikost – tipovi biodiverziteta - Savremeno upravljanje biološkom raznolikošću - Sistematizacija gradiva

Učenici trebaju da:

- Nauče osnovne pojmove ekologije, značaj ekologije za čovjeka, biotop, biocenozu, ekosistem, odnose među živim organizmima, ekološku nišu, populaciju i okolinu, kruženje materije i energije u ekosistemu, biom, vodene i kopnene sisteme, antropogeni sistem, glavne ekološke probleme i ekologiju čovjeka.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za biologiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor biologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je biologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za biologiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor biologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je biologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

INFORMATIKA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 60

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave predmeta informatika u općoj gimnaziji je da se unapređuje i prati opće informatičko obrazovanje učenika, ali i da se učenici upoznaju i osposobe za primjenu novih informacionih tehnologija u svom budućem pozivu.

Zadaci nastave informatike u četvrtom razredu (izborna nastava):

- Savladati osnove jednog od programskih jezika po izboru škole odnosno predmetnog nastavnika.

NAPOMENA:

- Kao jedan od mogućih odabira nastavnika je dat programski jezik PASCAL i dat je prijedlog orijentacione distribucije časova.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Elementi Pascala	4
2.	Struktura programa u Pascalu	4
3.	Jednostavni tipovi podataka	4
4.	Izrazi	4
5.	Naredbe	10
6.	Procedure i funkcije	10
7.	Složeni tipovi podataka	10
8.	Izrada programa	14
	<i>Ukupno:</i>	60

ELEMENTI PASCALA

U okviru ove tematske cjeline učenici treba da se upoznaju sa osnovnim znakovima, komantarima, te upoznaju pojmove: ime, bro i konstanta.

STRUKTURA PROGRAMA U PASCALU

U okviru ove tematske cjeline učenici treba da savladaju pojmove: struktura bloka, deklaracija oznaka, definicija tipova, varijabli, procedura i funkcija, naredba, deklaracija jedinice.

JEDNOSTAVNI TIPOVI PODATAKA

U okviru ove tematske cjeline potrebno je uvesti pojmove: logički, znakovni, cjelobrojni i realni tip.

IZRAZI

U okviru ove tematske cjeline upoznati učenike sa strukturom izraza, operatorima kao i standardnim funkcijama.

NAREDBE

U okviru ove tematske cjeline na praktičnim primjerima savladati ispis i čitanje podataka kao i naredbe pridruživanja, složene naredbe, naredbe: IF, CASE, WHILE, REPEAT, FOR, GOTO.

PROCEDURE I FUNKCIJE

U okviru ove tematske cjeline upoznati: procedure, parametre, tipove varijabli, funkcije.

SLOŽENI TIPOVI PODATAKA U okviru ove tematske cjeline upoznati: skup, niz, string, zapis, naredba WITH

IZRADA PROGRAMA

U okviru ove tematske cjeline učenici treba da samostalno riješe programski zadatak.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za informatiku, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor informatike ili drugim stručnim zvanjem gdje je informatika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za informatiku, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor informatike ili drugim stručnim zvanjem gdje je informatika glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;
3. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi lica koja imaju sljedeća stručna zvanja i koji imaju položenu pedagoško-psihološku i metodičko-didaktičku grupu predmeta :

1. Prirodno-matematički fakultet:

- Diplomirani matematičar-informatičar;
- Magistar softverskog inženjstva;
- Magistar matematike, nastavnički smjer;
- Magistar matematičkih nauka, smjer teorijska kompjuterska nauka;

2. Elektrotehnički fakultet:

- Diplomirani inženjer elektrotehnike – smjer informatika i računarstvo; ili visoko obrazovanje prvog ciklusa (koje se vrednuje sa 240 ECTS bodova), drugog ili trećeg ciklusa Bolonjskog sistema studiranja.

- 3.Fakultet informacionih tehnologija:
 - Bakalaureat/bachelor – inženjer informacionih tehnologija (240 ECTS)

HISTORIJA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 30

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 1

CILJEVI I ZADACI

Cilj izučavanja redovne nastave historije četvrtog razreda opće gimnazije jeste da se učenici upoznaju sa historijskim fenomenima u razvoju ljudskog društva kroz različite historijske epohe, s akcentom na novi vijek.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Geografska otkrića	3
2.	Humanizam i renesansa	3
3.	Oblici državnog uređenja u srednjem vijeku	3
4.	Pokret za autonomiju Bosne	2
5.	Husein kapetan Gradašćević-Život i djelo	2
6.	Istočno pitanje i Bosna	3
7.	Svijet razvijenog kapitalizma (druga polovina XIX stoljeća)	4
8.	Razdoblje u svijetu od 1945. do 1992. godine	6
9.	Tema po vlastitom izboru	4
	<i>Ukupno:</i>	30

GEOGRAFSKA OTKRIĆA

- Pronalasci koji su omogućili geografska otkrića; Otkriće pomorskog puta za Indiju; Značaj geografskih otkrića;
- Ekonomski učinci geografskih otkrića i susreta sa vanevropskim civilizacijama

HUMANIZAM I RENESANSA

- Političke i ekonomske prilike u Italiji, Firenca, Potraga za antikom;
- Temelji renesanse, renesansna umjetnost, Velika imena itlijanske Renesanse;
- Renesansa i Humanizam na sjeveru Evrope

OBLICI DRŽAVNOG UREĐENJA U SREDNJEM VIJEKU

- Apsolutistička monarhija;
- Apsolutističke monarhija u Engleskoj, Francuskoj i Španiji

POKRET ZA AUTONOMIJU BOSNE

- Uzroci, Veliki bosanski ustanak, put do ustanka;
- Borba za autonomiju, posljedice borbe za autonomiju

HUSEJN KAPETAN GRADAŠČEVIĆ – ŽIVOT I DJELO

- Značaj Husejn kapetana Gradaščevića u historiji Bosne i Hercegovine;
- Pokušaj stvaranja autonomije BiH u okviru Osmanskog carstva

ISTOČNO PITANJE I BOSNA

- Agrarno pitanje u Bosni, bune i ustanci kršćana;
- „Nevesinjska puška“ – početak velik istočne krize – Berlinski kongres

SVIJET RAZVIJENOG KAPITALIZMA (DRUGA POLOVICA XIX STOLJEĆA)

- Industrijska revolucija; Koncentracija ljudi i proizvodnje. Promjene u društvu;
- Zapadna Evropa u drugoj polovici XIX stljeća

RAZDOBLJE U SVIJETU OD 1945. DO 1992. GODINE

- Kraj drugog svjetskog rata, novi početak – Početak hladnog rata, obilježja hladnog rata;
- Hladni rat u Evropi, Treći svijet, Izraelsko-arapski sukobi i njihove posljedice;
- Palestina početkom XX stoljeća, stvaranje države Izrael
- Utjecaj velikih sila na Bliskoistčni sukob

TEMA PO VLASTITOM IZBORU

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za historiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor historije ili drugim stručnim zvanjem gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za historiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor historije ili drugim stručnim zvanjem gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

HISTORIJA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90 SEDMIČNI

BROJ ČASOVA: 3

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Istočno pitanje i krize pred Prvi svjetski rat	6
2.	Prvi svjetski rat	6
3.	BiH u Prvom svjetskom ratu	6
4.	Svijet između dva svjetska rata	8
5.	BiH između dva svjetska rata	8
6.	Drugi svjetski rat	8
7.	BiH u Drugom svjetskom ratu	8
8.	Svijet poslije Drugog svjetskog rata	10
9.	BiH poslije Drugog svjetskog rata	10
10.	Slobodni izbor učenika	20
	Ukupno:	90

ISTOČNO PITANJE I KRIZE PRED PRVI SVJETSKI RAT

- Razvijeni kapitalizam – imperijalizam - Borba velikih sila za prevlast;
- Istočna kriza i Berliski kongres;
- Stvaranje Antante i Trojnog saveza;
- Kolonijalizam i otpori kolonijalizam

PRVI SVJETSKI RAT

- Sarajevski atentat;
- Uzroci, povod i tok prvog svjetskog rata;
- Pobjednici i poraženi;
- Nastanak novih država u Evropi;
- Mirovni pregovori i ugovori

BOSNA I HERCEGOVINA U PRVOM SVJETSKOM RATU

- Bosna i Hercegovina kao neposredno ratno područje;
- Bosanci i Hercegovci na frontovima;
- Bosna i Hercegovina i Jugoslovensko pitanje;
- Uključivanje BiH u sastav Države Slovenaca, Hrvata i Srba (SHS)

SVIJET IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

- Tri tipa političke scene u svijetu u periodu od 1919 do 1939.godine;
- Pojava i pobjeda Fašizma u Italiji, nacizma u Njemačkoj i militarizma u Japanu;
- Sličnosti i razlike Italijanskog, njemačkog i japanskog fašizma;
- Španski građanski rat;
- Fašističke vođe;
- Otpori fašizmu, počeci antifašističkih pokreta u Evropi.

BOSNA I HERCEGOVINA IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

- BiH za vrijeme tranzicije (1918-1921.) državnog uređenja;
- Agrarna reforma, osnivanje političkih stranaka i početak rada Ustavotvorne skupštine;
- Politički život u Vidovdanskom sistemu, šestojanuarska diktatura i njen sistem, podjela BiH na četiri banovine;
- Sporazum Cvetković-Maček, nova podjela Bosne i Hercegovine;
- Zahtjev za autonomiju BiH, Opće kulturne i privredne prilike u BiH

DRUGI SVJETSKI RAT

- Prve ekspanzije fašističkih država, ratna i ostala zbivanja u svijetu u 1939-1941;
- Sadržaj i smisao Atlantske povelje;
- Značaj i nastanak antifašističke koalicije; Podmornički rat; - Kapitulacija Italije – značaj i posljedice;
- Uspjesi sila antifašističke koalicije, mirovne konferencije;
- Zločini u okupiranim zemljama – Holokaust, kraj rata;
- Usporeda Prvog i Drugog svjetskog rata

BOSNA I HERCEGOVINA U DRUGOM SVJETSKOM RATU

- Velike bitke – Kozara, Neretva, Sutjeska;
- Rad na stvaranju federalne Bosne i Hercegovine;
- Značaj Fočanskih i Krajiških propisa;
- Deklaracije AVNOJ-a i ZAVNOBIH-a (rad na dokumentima izdatim tokom rata)

SVIJET POSLIJE DRUGOG SVJETSKOG RATA

- Suđenje i kažnjavanje ratnih zločinaca – Nirnberški proces;
- Mirovni ugovori sa pobjeđenim zemljama;
- Različite države na istom nacionalnom prostoru;
- Hladni rat i vojnopolitički blokovi;
- Pad komunistički režima u Evropi – Berlinski zid, Ujedinjenje Njemačke;
- Osnivanje i djelovanje Ujedinjenih Naroda (UN-a);
- Analiza povelje UN-a i Opće deklaracije o pravima čovjeka

BOSNA I HERCEGOVINA POSLIJE DRUGOG SVJETSKOG RATA

- Ljudski gubici i ratna razaranja;
- Političke, privredne i društvene promjene;
- Uzrok i posljedica sukoba Staljin-Tito – „Goli otok“;
- Radničko samoupravljanje;
- Raspad Jugoslavije, Bosna i Hercegovina kao samostalna, suverena i jedinstvena država

SLOBODAN IZBOR UČENIKA

UPUSTVO ZA IZVOĐENJE IZBORNE NASTAVE PLANIRANJE GRADIVA IZBORNE NASTAVE HISTORIJE

Planiranje gradiva, za izvođenje izborne nastave historije, je znatno drugačije od planiranja u zajedničkoj nastavi, jer u izornoj nastavi nema precizno određenih nastavnih jedinica.

Da bi se pristupilo planiranju izborne nastave, profesor mora najprije prikupiti podatke o historijskoj literaturi, koja mu je na raspolaganju za pojedine teme izborne nastave, tj. napraviti kartoteku u kojoj će biti popisane sve knjige koje posjeduje školska biblioteka, općinska biblioteka i, eventualno, sami učenici i njihovi roditelji. Kad profesor napravi popis literature s kojom može u toku izborne nastave da se služi, onda će učenike upoznati sa temama za izbor i literaturom i saznaće interesovanje učenika za pojedine teme i pitanja. Učenici će sami kazati koje ih teme interesuju i koje bi sami željeli da rade, a nastavnik treba da razmotri, da li za takve teme ima odgovarajuće literature i, u skladu s tim, da teme i formuliše.

Kad sazna interesovanje učenika, prouči teme i razmotri literaturu, tek onda može prići pravljenju plana rada. Učenicima, koji se sami ne opredjele za proučavanje određene teme, pomoći će sam nastavnik uzimajući u obzir njihove mogućnosti. Ako se pokaže interes za neku temu, koja izborom nije izričito predviđena, a za njenu obradu postoji potrebna literatura, ne bi, zbog toga, trebalo odbijati.

Konačno, plan obrade pojedinih tema treba da dobije hronološki ili tematski redoslijed i vezu. Uz to, nastavnik će predvidjeti kojim oblikom i nastavnim metodom i sa kojim nastavnim sredstvima bi pojedine teme bilo najkorisnije obraditi, predvidjet će koju temu će on lično, u vidu predavanja, diskusije ili razgovora obraditi, a koje će obraditi učenici. U načelu, za svaku temu treba planirati nastavnikovo uvodno predavanje, čiji obim i mjera moraju biti usaglašeni sa karakterom nastave. Sa sačinjenim planom rada treba da bude upoznat svaki učenik izborne nastave historije, kako bi unaprijed znao šta će se i kojim redoslijedom, u toku školske godine, raditi. Stoga i jeste poželjno da nastavnik i učenici zajednički prave godišnji plan rada izborne nastave.

PRIPREMANJE NASTAVNIKA ZA IZBORNU NASTAVU OBLICI I METODE RADA

Izvođenje izborne nastave traži veliko angažovanje nastavnika ljubav prema historijskoj nauci. Iako nastavnik, u izvođenju nastave, nailazi na niz teškoća, on ne smije dozvoliti da se nastava, sama od sebe odvija. Na časovima izborne nastave, učenici samo svoje referate čitaju, a nastavnik, ne udubljujući se, da uzgredno o njima daje uopćena mišljenja, i da tako teme, jedna za drugom, površno obrađene prelazi.

Nastavnik je dužan da čita literaturu za svaku temu koju je učenicima preporučio, da proučava tekstove i priprema pitanja i probleme za raspravljanje, bilo da temu obrađuje učenik ili on lično. Jer, svojim uvodnim riječima, učešćem u diskusiji koju učenici vode, ili rezimeom na kraju obrade jedne teme, on mora da daje smjer raspravljanju i uočavanju bitnoga, da podstiče borbu mišljenja i argumentovano izvođenje zaključaka. On treba stalno da prati stručnu literaturu i časopise, naročito podatke o novim knjigama iz oblasti historije i da njima, u više istih primjeraka, popunjava školsku biblioteku.

Nastavne metode i oblici rada u izornoj nastavi moraju biti u skladu sa zadacima ove nastave i prirodom historijskih sadržaja. Nastavnik mora da bira one oblike rada koji omogućavaju najširu samostalnost učenika u radu, razvijanje historijskog mišljenja učenika i, uopće, rasuđivanje i kritičko mišljenje. Stoga će, pored kolektivnog i grupnog, koristiti, koliko je više moguće i individualni oblik rada.

Nastavne metode je teško jednu od druge odvojiti. One se međusobno isprepliću i dopunjuju, čak i na istom času. Mi ćemo neke od njih, koje se najčešće primjenjuju u izornoj nastavi, posebno istaći i obrazložiti.

UČENIČKI USMENI I PISMENI REFERATI

U izornoj nastavi se najviše tema obradi putem učeničkih referata, bilo usmenih ili pismenih. Od početka izvođenja izborne nastave, treba učenike uputiti u to kako se čita literatura, kako se iz nje prave izvodi i ekscepti, kako se u prikupljanju materijala za obradu određene teme treba služiti enciklopedijama, bibliografijama, rječnicima i ostalom priručnom literaturom. Pri tome je veoma važno da se učenici upute u načine kritičkog odnosa prema literaturi. Preporučljivo je da nastavnik, na prvim časovima izborne nastave, s učenicima prouči ona mjesta iz knjige Medhata Šamića: „Kako nastaje naučno djelo“, koja o tome govore i da im to praktično na primjerima objasni.

Referat, usmeni ili pismeni, ili kraće saopćenje, naročito prvo, za učenike je važan događaj u školskom životu i zato im treba pomoći u njihovom pripremanju. Dobra stana učeničkog usmenog referata je i u tome što učenika privikava da istupa na skupu i da usavršava svoju kulturu govora, dok pismeni referat podiže pismenost učenika i preciznost u izražavanju misli. Kad učenicima daje teme za referat, nastavnik će voditi računa o tome kako je tema formulisana. Razumljivo je da prvi referati učenika treba da budu kraći i lakši, ali je isto tako važno da tema ne bude preširoka i nedovoljno jasno odrađena. Takve teme učenike obično odvlače u duga pričanja i nabranja podataka, tako da ispuste iz vida ono što jke za jednu historijsku temu od značaja. Stoga je bolje da teme budu uže, konkretnije i problemski postavljene, jer će tako one same učenike usmjeravati na određen i jasan zadatak.

Pošto učenika uputi na literaturu za pisanje referata, i kada učenika tu literaturu pročita i napravi iz nje pribilješke za referat, nastavnik će mu pomoći da sastavi plan referata. Učenik će ga obavjestiti kako namjerava da napravi plan referata, koje je činjenice izabrao i kako misli da rasporediti građu. Nastavnik će mu pomoći da izabere sadržaje koji odgovaraju temi, vidjet će da li je za tvrdnje o zaključke naveo dovoljno uvjerljivih dokaza i slično.

Da bi se nastavnik mogao pripremiti za diskusiju o referatu, učenici su dužni da nastavnika, prije podnošenja ili čitanja referata, upoznaju sa konceptom usmenog ili tekstom pismenog referata.

Čitajući napisani referat, nastavnik će vidjeti dobra i slaba mjesta u njemu, neka mjesta će provjeriti i u literaturi, pripremit će pitanja koja bi po njegovom mišljenju bilo korisno u diskusiji razmotriti itd. A da bi diskusija o učeničkom referatu bila potpunija i obrada teme korisna za sve učenike, neophodno je da i ostali učenici izborne nastave pročitaju i prouče bar osnovnu literaturu kojom se i referat služio, da i oni naprave poneku bilješku iz literature o pitanju koje ih u vezi sa temom posebno interesuje. Na taj način će i značaj učeničkog referata, kao nastavne metode, znatno porasti. Učenike, također, treba upućivati da u diskusiji raspravljaju o suštini teme, o konkretnoj sadržinskoj strani referata, a ne o njegovoj formalnoj ili literarnoj strani.

RAD NA HISTORIJSKOM DOKUMENTU

Za razliku od učeničkog referata u izornoj nastavi historije se mnogo manje koristi metoda rada na historijskom dokumentu.

Obradjujući historijski dokument, učenici će se, donekle, upoznati u s tim kako historičar – istraživač rekonstruiše i izučava prošlost, a za nas u nastavi je historijski dokument važan i zbog toga što on predstavlja konkretan dokaz jednog događaja ili epohe. Taj historijski izvor pomaže učeniku da neposrednije osjeti određeno vrijeme iz prošlosti.

U izornoj nastavi se mogu koristiti razni historijski dokumenti ili tekstovi, zvanični dokumenti, hronike, memoari i književni tekstovi, koji se nalaze u raznim historijskim čitankama i hrestomatijama.

Kad nastavnik odluči da sa uenicima obradi jedan historijski dokument, on će se brižljivo pripremati kako za analizu dokumenata, tako i za organizaciju časa. Razmislit će o pitanjima i problemima koje će na osnovu teksta dokumenta pred učenike postaviti da bi se o njima raspravljalo. Problem će postavljati tako da se potpuni odgovori, na njih, mogu dati tek poslije analize dokumenta, dopunskih pitanja i objašnjenja.

Na početku časa, nastavnik će uenicima kratko objasniti vrijeme i prilike u kojima je dokument nastao, a zatim će, zajedno sa uenicima, čitati određeni dokument ili njegove dijelove, davati objašnjenje, na tabli bilježiti važnija mjesta i pitanja za raspravljanje i poslije toga preći na njihovu analizu. Nastavnik će analizu voditi tako da svojim intervencijama i eventualnim ponovnim čitanjem teksta podstakne učenike da sami dođu do potrebnih zapažanja ili elemenata za odgovore. Na kraju analize, na osnovu ueničkih zapažanja, pribilješki na tabli i odgovora, saznanja će se zajednički rezimirati.

Na primjeru francuske buržoaske revolucije, metodom analize historijskog dokumenta preporučljivo je obraditi Deklaraciju prava čovjeka i građanina. Kako sam tekst Deklaracije mnije obiman može se umnožiti tako da ga dobije svaki učenik izborne nastave. Kad, uz to, pročitaju i mjesta iz literature koja govore o Deklaraciji, onda će učenici, uz pomoć nastavnika, moći da analiziraju Deklaraciju i da raspravljaju o prirodnom pravu, o slobodi i jednakosti, privatnom vlasništvu i sl. Učenici će uočiti da razni historičari drugačije tumače pojedine odredbe Deklaracije, a to će iti korisno za njihovo raspravljanje, razvijanje kritičkog mišljenja i produbljivanje njihovih znanja. Tako će učenici sa više ličnog unošenja, jasnije shvatiti jedno vrijeme i historijski značaj dokumenta, a posebno će se kod njih razviti i navika proučavanja dokumenata.

Ova nastavna metoda ima, nad ostalim metodama, tu prednost što više podstiče ueničku radoznalost, uvodi učenike u samostalno snalaženje u dokumentima i što manje – višejednako, zapošljava sve učenike, pogotovo ako ih je manji broj. Ali, nastavnik za analizu treba da bira samo takve dokumente koji su po svome jeziku, terminologiji i obimu uenicima pristupačni. One dokumente, koji prije analize zahtjevaju mnoštvo komplikovanih objašnjenja, ne bi trebalo uzimati.

DISKUSIJA

U izornoj nastavi historije, diskusija je veoma prikladna kao nastavna metoda. Diskusijom obično rukovodi nastavnik, a može i učenik koji je dobro proučio materiju o kojoj se raspravlja. Onaj ko vodi diskusiju mora biti pripremljen za to, mora predvidjeti glavna pitanja o kojima će se, u okviru teme, raspravljati, problem, različita mišljenja o njima i objašnjenja. Ova metoda je vrlo slična

diskusiji o podnesenom referatu ili raspravljanju o historijskom dokumentu. Razlika je samo u tome što učenici, poslijeproučavanju iste literature na času iznose svoja mišljenja o onome što su pročitali i sami mogu da nameću pitanja o kojima će se raspravljati, naravno, držeći se teme.

RAD U GRUPAMA

U izbornoj nastavi se obrada teme može vršiti i u grupama učenika. Jedna tema se može razdvojiti na više problema ili logičkih cjelina, koje se, određeno vrijeme, zasebno proučavaju u posebnim grupama učenika. Kada sve grupe prikupe građu, srede je i odrade određena pitanja, onda na zajedničkom sastanku jedan učenik iz svake grupe podnosi referat. Dobra strana rada u grupama je u tome što se kod učenika razvija smisao za kolektivni rad, a slaba mu je strana što se učenici, podjeljeni u grupe, interesuju uglavnom samo za problem koji njihova grupa obrađuje.

NASTAVNIKOVO IZLAGANJE

Živa riječ nastavnika je nezamjenljiva i takva će, manje – više, ostati pored napretka tehnike. Nastavnik će se i u izbornoj nastavi služiti ovom nastavnom metodom, ali neće dopuštati da to bude jedina metoda. Svojim izlaganjem će samo pomoći učenicima da se snađu u literaturi, pomoći im da uđu u probleme i značajnije pojave, ili i da bolje shvate i razumiju ono što su u literaturi pročitali.

Pred nastavnicima, koji će voditi izbornu nastavu historije, stoje velike mogućnosti izbora metoda u obradi historijskog gradiva. Ovdje su spomenute samo neke. Time nisu iscrpljene sve koje se u ovoj nastavi mogu koristiti, kao: rad s filmom, rad u biblioteci, arhivu, muzeju itd. Nastavnik ima punu slobodu u izboru i kombinovanju nastavnih metoda i oblika rada, polazeći od ciljeva nastave historije i konkretnih nastavnih sadržaja koje treba obraditi i ostvariti odgovarajuće obrazovne, funkcionalne i odgojne zadatke nastave.

OCJENJIVANJE UČENIKA U IZBORNOJ NASTAVI

Od početka izvođenja izborne nastave, nastavnik treba da o svakom učeniku vodi odgovarajuće bilješke. Najbolje je da se ta zapažanja o radu učenika vode u posebnoj svesci, u kojoj će za svakog učenika biti određene po dvije – tri stranice. U svesku treba, u kontinuitetu, bilježiti sve podatke koji mogu korisno poslužiti za donošenje ocjene: koliko se učenik interesuje za rad u izbornoj nastavi, koje je teme i kada uzeo za samostalni rad, koju je literaturu uzimao na čitanje i kako se u njooj snalazio, koliko pokazuje samostalnosti u radu, je li se spremao za diskusiju o određenim temama, kako je stručno vodio diskusije i da li umije braniti svoje stavove, kako razumijeva historijsko gradivo, je li u stanju da uočava i samostalno ulazi u ono što je u jednoj temi ili pitanju osnovno, koliko su mu odgovori zreli i sl.

Evidentirajući karakteristične podatke o aktivnostima učenika u izbornoj nastavi, nastavniku neće biti teško da na polugodištu i kraju školske godine, taj rad i zapažanja pretvori u brojčanu ocjenu. Nastavnik će, povremeno, upoznati učenike sa svojim zapažanjima o njihovom radu i podsticati njihove želje za samostalnim radom i daljnjim napredovanjem.

UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Program historije za gimnaziju se zasniva na historijskoj nauci iz koje proizilaze sadržaji pomoću kojih se ostvaruje humanistička funkcija nauke – širenje historijskog znanja kao cilja obrazovanja, s jedne, i razvijanje naučno zasnovane historijske svijesti i historijskog mišljenja kao humanističkog cilja odgoa učenika, s druge strane. U tom sklopu, treba i u nastavi historije, u kontinuitetu, ostvarivati univerzalne odgojne principe, koje je utvrdio UNESCO, a koji doslovno glase:

- Upoznavanje i poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda,
- Njegovanje solidarnosti, tolerancije i rješavanje sukoba nenasilnim putem,
- Priznavanje prava na različitost mišljenja, stavova i uvjerenja, - Borba protiv predrasuda i svih oblika diskriminacije - Pozitivno reagovanje pojedinca na promjene u okruženju,
- Kultivisanje kritičkog mišljenja, što uključuje medijsku, kulturnu i političku pismenost - Razvijanje senzibiliteta za ekološke probleme.

Odgojna suština historije, sadržana u samoj nauci, se ostvaruje u nastavi historije. Dok u historijskoj nauci ne postoje ograničenja, dotle se u nastavi historije sadržaji ograničavaju kako po obimu, tako i po dubini i širini interpretacije. Programom dati sadržaji zasnivaju se na izučavanju reprezentativnih procesa, pojava i događaja u okvirima datog vremena (fond časova) i uzrasta učenika. Nastavni sadržaji, za izučavanje historije u gimnazijama, odabrani su prema sljedećim kriterijima:

- Izučavanje onih procesa, pojava i događaja iz kojih se najjasnije vide opće karakteristike svjetsko – historijskog razvitka određene historijske epohe,
- U okviru svjetsko – historijskog razvitka se predviđa detaljnije izučavanje nastavnih sadržaja iz historije Bosne i Hercegovine u svakoj epohi razvitka ponaosob u cjelini,
- Odabrani su sadržaji na kojima se može ostvarivati humanistički, patriotski, moralni, estetski odgoj učenika,
- Odabrani su programski sadržaji, koji treba da doprinesu formiranju historijske svijesti i historijskog mišljenja, kao i sadržaji koji vode ravnopravnosti ljudi, demokraciji, vjerskim slobodama i slobodama svjetonazora.

Programom odabrani nastavni sadržaji historije u gimnaziji usklađeni su sa programom historije u osnovnoj školi, kako bi se osiguralo izučavanje historije ljudskog društva na principu koncentričnih krugova. Prilikom realizacije programskog sadržaja iz historije u gimnaziji, nužno je voditi računa o sljedećim zahtjevima:

1. Na prvom času školske godine, u svakom razredu treba učenike upoznati sa programom koji će se izučavati, načinom korištenja udžbenika i priručnika, kao i sa korelativnim predmetima čiji pojedini sadržaji višestranu doprinose ostvarivanju programa.
2. Svako tematsko područje treba realizirati tako da se istakne značaj, uloga i mogućnost sadržaja za ostvarivanje općih ciljeva i zadataka, odgoja i obrazovanja učenika, a posebno ciljeva i zadataka nastave historije. Da bi se uspješno, efikasno i racionalno realizirali opći zadaci nastave historije, treba planirati posebne ciljeve i zadatke svakog tematskog područja kako bi se kontinuirano, planski i sistematski ostvariti. Iz tako formulisanih ciljeva i zadataka pojedinih tematskih područja treba konkretizovati posebne ciljeve i zadatke svake nastavne jedinice.

3. Mada nastava historije, po pravilu, podrazumjeva prezentiranje gotovih naučnih rezultata, neophodno je da nastavnici, koristeći se pedagoškom teorijom i praksom, nastavu organiziruju tako da i do ovih naučnih rezultata učenici dolaze samostalno. Zato se u nastavi historije treba koristiti raznovrsnim izvorima saznanja, kako bi se kod učenika razvijalokritičko rasuđivanje i stvaralačko mišljenje.
4. Samim odabirom programskih sadržaja nije zagarantovana njihova naučna interpretacija. Sigurnost da se historija naučno interpretira je stručna osposobljenost nastavnika, kako bi mogli da otklone slabosti nastave historije koje su se do sada ispoljavale.
5. U programu je dato naglašeno mjesto izučavanju razvoja i značaja kulture za svaku epohu. Međutim, pošto se kultura izučava i u drugim predmetima (Bosanski jezik i književnost, Likovna i Muzička kultura), u realizaciji programa treba voditi računa o korelaciji sadržaja iz historije sa programskim sadržajima u tim predmetima. Prilikom izučavanja evropskog i svjetskog kulturnog naslijeđa, a posebno kulturnog naslijeđa Bošnjaka, treba se koristiti očiglednošću (slike, izvorni tekstovi, film, muzeji,...).
6. Ovim programom dato je odgovarajuće mjesto historiji religije, religijskom utjecaju crkve na društvo. To će omogućiti učenicima da na historijskom materijalu detaljnije prouče realnu ulogu i značaj religije u ljudskom društvu. Prilikom tumačenja religije, potrebno ju je predstavljati u konkretnim historijskim okvirima.
7. Odabrani sadržaji u programu historije, ako se obrade kako valja, predstavljaju onaj minimum na osnovu kojih se mogu širiti i produbljivati historijska znanja pomoću kojih će učenici moći korigovati površna viđenja i dopunjavati nepotpuna znanja. To će im pomoći da bolje razumiju prošlost, da se određenije odnose prema sadašnjosti i usmjere prema budućnosti. Jednom riječju, historija je svjedočanstvo ljudskog razvoja, svjedočanstvo borbe o napretku ljudskog uma i ljudskog duha. Ako se, pri tom, nastavnici u realizaciji, a naročito u interpretaciji programskih sadržaja koriste širim izvorima saznanja (izvorni dokumenti, monografije, baletistika i drugi raznovrsni izvori saznanja). Zbog toga se realizacija ovog programa treba da zasniva, što je moguće više na samostalnom radu učenika.
8. Očiglednost u nastavi historije u gimnazijama, s obzirom na uzrast učenika, ima ograničenu efikasnost i racionalnost. Svako pretjerivanje vodi didaktičkoj simplifikaciji izučavanja procesa, pojava i događaja. Da se ne bi upalo u zamku, koja je privlačna u nastavnoj praksi kada se nauka svodi na didaktičke igre (gledanje filmova, slika, ...), nužno je ovu očiglednost dovesti u funkciju ciljeva i zadataka nastave historije na gimnazijskom nivou obrazovanja.
9. Uspješna realizacija programa historije u gimnazijama zavisi, najviše, od nastavnika i njegove stručnosti, ali gotovo isto toliko od raspoloživog i lako dostignutog fonda historijske i druge literature. Ni jedan čas historije u gimnazijama ne bi trebao proći bez upotrebe raznovrsnih izvora saznanja i literature (historiografija, memoari, monografija, enciklopedije, leksikoni, ...).

Uspješna realizacija programskih sadržaja zavisi i od pravilne i racionalne tipološke i metodičko – didaktičke strukture nastave. Tom cilju služi i predočena tipološka distribucija časova nastala kao rezultat afirmisanih iskustava nastavne prakse, navedena funkcionalna distribucija (časovi obrade i ostali tipovi časova) može da posluži kao orijentacija u makro i mikro planiranju ostvarinja programa, što znači da nema prezentacije konačnosti i obaveznosti pridržavanja.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za historiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor historije ili drugim stručnim zvanjem gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za historiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor historije ili drugim stručnim zvanjem gdje je historija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

GEOGRAFIJA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 30 SEDMIČNI

BROJ ČASOVA: 1

ZADACI:

- Da kod učenika probudi interes za kompleksni programski sadržaj Bosne i Hercegovine -
Da učenici uoče položaj Bosne i Hercegovine u novom političkom okruženju,
- Da učenici upoznaju prirodne karakteristike Bosne i Hercegovine i specifičnosti zemne površine,
- Da se pomoću karata i stečenih znanja iz topografije praktično služe na terenu,
- Da se učenici upoznaju sa demografskim problemima BiH,
- Da shvate prirodne i društvene uvjete za razvoj privrede BiH,
- Da sa ekonomskog i saobraćajnog aspekta uoče položaj BiH u Evropi i svijetu, -
Da kod učenika razvija ekološku kulturu u cilju očuvanja životne sredine.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Geografski položaj	2
2.	Fizičko–geografske karakteristike Bosne i Hercegovine	8
3.	Društveno – geografske karakteristike Bosne i Hercegovine	5
4.	Privredne odlike Bosne i Hercegovine	7
5.	Geografske regije Bosne i Hercegovine	8
	<i>Ukupno:</i>	30

GEOGRAFSKI POLOŽAJ

- Država Bosna i Hercegovina
- Ime historijski, geografski i teritorijalni razvoj
- Suvremeni fizičko – geografski i društveno – geografski položaj, prostor, granice i veličina.

FIZIČKO–GEOGRAFSKE KARAKTERISTIKE BOSNE I HERCEGOVINE

- Geološka građa i geo – tektonski sklop – litološki sastav, geotektonske faze, geološka i geotektonska regionalizacija BiH,
- Oblici reljefa, morfostrukturne cjeline i geomorfološka regionalizacija,
- Klimatske karakteristike,
- Faktori i modifikatori, tipovi i klimatska regionalizacija BiH,
- Hidrografske odlike BiH,

- Riječni slivovi, sistemi i hidrografska mreža. Glavni tokovi, podzemne vode, jezera i mora,
- Tla i biogeografske odlike BiH, uslovi za nastanak tla, osnovni tipovi tla – flora i fauna BiH.

DRUŠTVENO – GEOGRAFSKE KARAKTERISTIKE BOSNE I HERCEGOVINE

- Demografska obilježja BiH,
- Struktura, dinamika i razvoj stanovništva BiH,
- Naselja, njihov razvoj, tipovi, mreža i sistem naselja.

PRIVREDNE ODLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

- Prirodni i društveni uvjeti privrednog razvoja, glavne odlike privredne strukture BiH: poljoprivreda, rudarstvo, industrija, saobraćaj i turizam.

GEOGRAFSKE REGIJE BOSNE I HERCEGOVINE

- Regionalne geografske karakteristike Sjeverne Bosne i subregionalna područja,
- Regionalne geografske karakteristike Srednje Bosne i subregionalna područja,
- Regionalne geografske odlike visokog krša i subregionalna područja,
- Regionalne geografske osobine mediteranske i submediteranske Hercegovine.

UPUSTVO ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Prirodno – geografske osobenosti Bosne i Hercegovine izložiti kroz njene komponente, tako da uslovljavaju jedna drugu, na primjer, geološka građa i geotektonski sklop uslovljavaju opći morfostrukturni plan BiH itd. Klimatske promjene i fluvijalni procesi značajno utiču na modifikacije reljefne plastike, a svi zajedno na osobenosti nastanka tla, ne odvijaju se samo u jednom smjeru i oni imaju i svoje privatno dejstvo, tako na primjer, reljef i geološka građa utiču na formiranje hidrografskog sistema i hidrografske mreže kao i na klimatske modifikacije. Pri komponentnom fizičko – geografskom prikazivanju prostora BiH zadržati pažnju učenika na porijeklu obnovljenih i neobnovljenih prirodnih resursa kao i na teritorijalni izmještaj.

Pri obradi tematske cjeline, koja tretira stanovništvo i naselja BiH, potrebno je pored statističkih podataka i prirodnom i mehaničkom kretanju stanovništva, kao i kod struktura stanovništva, stalno naglašavati da su korišteni podaci samo statistički pokazatelj iz predratnog razdoblja i da su tokom rata stvarna stanja potpuno izmjenjena.

Kad se govori o privredi BiH, potrebno je zadržati pažnju učenika na prirodnim potencijalima kojima raspolaže BiH i na kojima će se, vjerovatno, temeljiti njen budući poslijeratni razvoj.

U obradi predviđenog programa, potrebno je u nastavi koristiti savremenu geografsku terminologiju, a nova objašnjenja i prezentacije osavremeniti najnovijim naučnim i pedagoškim metodama.

U realizaciji NPP, potrebno je koristiti očigledna sredstva, slike i ilustracije iz udžbenika, grafolije, koje će sami nastavnici napraviti, koje će vizuelno dočarati geografske procese i pojave

i one za koje će objasniti nejasne i teže shvatljive pojave i procese, upotrebljavati fizičko – geografske karte BiH, Azije, Afrike i Amerike odobrene od Federalnog ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta. Koristiti multimedijalni atlas.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za geografiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor geografije ili drugim stručnim zvanjem gdje je geografija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za geografiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor geografije ili drugim stručnim zvanjem gdje je geografija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

GEOGRAFIJA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90 SEDMIČNI

BROJ ČASOVA: 3

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Geografski prikaz Bosne i Hercegovine	42
2.	Bosansko – podrinjski kanton Goražde	20
3.	Izrada geografskih karti, posjete, slobodan izbor učenika	28
	<i>Ukupno:</i>	90

GEOGRAFSKI PRIKAZ BOSNE I HERCEGOVINE

- Historijsko – geografski pregled razvoja geografije i kartografije u BiH
- Historijsko – geografski prikaz teritorijalnog razvoja države BiH, historijat državnosti, razvoj granica, suvremeni problemi granica BiH
- Dejtonska BiH i perspektive
- Geografska regionalizacija BiH - Geomorfološka regionalizacija BiH
- Klimatska regionalizacija BiH
- Razvoj naseljenosti BiH, stari narodi, migracije, multikulturalnost
- Mreža i sitem naselja u BiH
- Najvažniji prirodno resursi BiH
- Karakteristični geografski detalji BiH: obala, mora, neki gradovi, planine, rijeke, jezera, banje,...

Učenik treba da zna:

- Osnovne historijsko – geografske podatke o razvoju BiH,
- Međunarodno priznanje i Dejtonski sporazum,
- Osnovne karakteristike (reljefa, klime i hidrografije) u BiH, - Migracije stanovništva, dinamika i struktura stanovništva BiH, - Najvažniji prirodni resursi (ugalj i hidroenergija).

BOSANSKO – PODRINJSKI KANTON GORAŽDE

- Geografski položaj, veličina i struktura Kantona,
- Fizičko – geografske karakteristike Kantona
- Društveno – geografske karakteristike Kantona,
- Geografski detalji Kantona: gradovi, jezera, planine, rijeke, banje, privredni kapaciteti,...
- Uži zavičaj škole (općina, naselje) – Njen geografski položaj, fizičko – geografske karakteristike, društveno – ekonomske karakteristike, etnografske karakteristike, turističke karakteristike,...

Učenik treba da zna:

- Osnovne prirodno – geografske karakteristike kantona,
- Osnovne društveno – geografske karakteristike kantona,
- Specifičnosti kantona,

Osnovne prirodno – geografske i društveno – geografske karakteristike (općine i naselja u kojima je škola).

IZRADA GEOGRAFSKIH KARTI, POSJETE, SLOBODAN IZBOR UČENIKA

- 12 časova kabinetske nastave (izrada geografskih karata)
- 4 časa posjeta kulturno historijsko-geografskim spomenicima - 12 časova slobodan izbor učenika

UPUSTVO ZA IZVOĐENJE IZBORNE NASTAVE

PLANIRANJE GRADIVA IZBORNE NASTAVE GEOGRAFIJE

Planiranje gradiva, za izvođenje izborne nastave geografije, je znatno drugačije od planiranja u zajedničkoj nastavi, jer u izbornoj nastavi nema precizno određenih nastavnih jedinica.

Da bi se pristupilo planiranju izborne nastave, nastavnik mora najprije prikupiti podatke o geografskoj literaturi, koja mu je na raspolaganju za pojedine teme izborne nastave, tj. napraviti kartoteku u kojoj će biti popisane sve knjige koje posjeduje školska biblioteka, općinska biblioteka i, eventualno, sami učenici i njihovi roditelji. Kad nastavnik napravi popis literature s kojom može u toku izborne nastave da se služi, onda će učenike upoznati sa temama za izbor i literaturom i saznaće interesovanje učenika za pojedine teme i pitanja. Učenici će sami kazati koje ih teme interesuju i koje bi sami željeli da rade, a nastavnik treba da razmotri, da li za takve teme ima odgovarajuće literature i, u skladu s tim, da teme i formuliše.

Kad sazna interesovanje učenika, prouči teme i razmotri literaturu, tek onda može prići pravljenju plana rada. Učenicima, koji se sami ne opredjele za proučavanje određene teme, pomoći će sam nastavnik uzimajući u obzir njihove mogućnosti. Ako se pokaže interes za neku temu, koja izborom nije izričito predviđena, a za njenu obradu postoji potrebna literatura, ne bi, zbog toga, trebalo odbijati.

Konačno, plan obrade pojedinih tema treba da dobije hronološki ili tematski redoslijed i vezu. Uz to, nastavnik će predvidjeti kojim oblikom i nastavnom metodom i sa kojim nastavim sredstvima bi pojedine teme bilo najkorisnije obraditi, predvidjet će koju temu će on lično, u vidu predavanja, diskusije ili razgovora obraditi, a koje će obraditi učenici. U načelu, za svaku temu treba planirati nastavnikovo uvodno predavanje, čiji obim i mjera moraju biti usaglašeni sa karakterom nastave. Sa sačinjenim planom rada treba da bude upoznat svaki učenik izborne nastave geografije, kako bi unaprijed znao šta će se i kojim redoslijedom, u toku školske godine, raditi. Stoga i jeste poželjno da nastavnik i učenici zajednički prave godišnji plan rada izborne nastave.

PRIPREMANJE NASTAVNIKA ZA IZBORNU NASTAVU OBLICI

I METODE RADA

Izvođenje izborne nastave traži veliko angažovanje nastavnika i ljubav prema geografskoj nauci. Iako nastavnik, u izvođenju nastave, nailazi na niz teškoća, on ne smije dozvoliti da se nastava,

sama od sebe odvija. Na časovima izborne nastave, učenici samo svoje referate čitaju, a nastavnik, ne udubljujući se, da uzgredno o njima daje uopćena mišljenja, i da tako teme, jedna za drugom, površno obrađene prelazi.

Nastavnik je dužan da čita literaturu za svaku temu koju je učenicima preporučio, da proučava tekstove i priprema pitanja i probleme za raspravljanje, bilo da temu obrađuje učenik ili on lično. Jer, svojim uvodnim riječima, učešćem u diskusiji koju učenici vode, ili rezimeom na kraju obrade jedne teme, on mora da daje smjer raspravljanju i uočavanju bitnoga, da podstiče borbu mišljenja i argumentovano izvođenje zaključaka. On treba stalno da prati stručnu literaturu i časopise, naročito podatke o novim knjigama iz oblasti geografije i da njima, u više istih primjeraka, popunjava školsku biblioteku.

Nastavne metode i oblici rada u izbornoj nastavi moraju biti u skladu sa zadacima ove nastave i prirodom geografskih sadržaja. Nastavnik mora da bira one oblike rada koji omogućavaju najširu samostalnost učenika u radu, razvijanje geografskog mišljenja učenika i uopće, rasuđivanje i kritičko mišljenje. Stoga će, pored kolektivnog i grupnog, koristiti, koliko je više moguće i individualni oblik rada.

Nastavne metode je teško jednu od druge odvojiti. One se međusobno isprepliću i dopunjuju, čak i na istom času. Mi ćemo neke od njih, koje se najčešće primjenjuju u izbornoj nastavi, posebno istaći i obrazložiti.

UČENIČKI USMENI I PISMENI REFERATI

U izbornoj nastavi se najviše tema obradi putem učeničkih referata, bilo usmenih ili pismenih. Od početka izvođenja izborne nastave, treba učenike uputiti u to kako se čita literatura, kako se iz nje prave izvodi i ekscepti, kako se u prikupljanju materijala za obradu određene teme treba služiti enciklopedijama, bibliografijama, rječnicima i ostalom priručnom literaturom. Pri tome je veoma važno da se učenici upute u načine kritičkog odnosa prema literaturi. Preporučljivo je da nastavnik, na prvim časovima izborne nastave, s učenicima prouči ona mjesta iz knjige Medhata Šamića: „Kako nastaje naučno djelo“, koja o tome govore i da im to praktično na primjerima objasni.

Referat, usmeni ili pismeni, ili kraće saopćenje, naročito prvo, za učenike je važan događaj u školskom životu i zato im treba pomoći u njihovom pripremanju. Dobra stana učeničkog usmenog referata je i u tome što učenika privikava da istupa na skupu i da usavršava svoju kulturu govora, dok pismeni referat podiže pismenost učenika i preciznost u izražavanju misli. Kad učenicima daje teme za referat, nastavnik će voditi računa o tome kako je tema formulisana. Razumljivo je da prvi referati učenika treba da budu kraći i lakši, ali je isto tako važno da tema ne bude preširoka i nedovoljno jasno odrađena. Takve teme učenike obično odvlače u duga pričanja i nabranjanja podataka, tako da ispuste iz vida ono što jke za jednu historijsku temu od značaja. Stoga je bolje da teme budu uže, konkretnije i problemski postavljene, jer će tako one same učenike usmjeravati na određen i jasan zadatak.

Pošto učenika uputi na literaturu za pisanje referata, i kada učenika tu literaturu pročita i napravi iz nje pribilješke za referat, nastavnik će mu pomoći da sastavi plan referata. Učenik će ga obavjestiti kako namjerava da napravi plan referata, koje je činjenice izabrao i kako misli da rasporediti građu. Nastavnik će mu pomoći da izabere sadržaje koji odgovaraju temi, vidjet će da li je za tvrdnje o zaključke naveo dovoljno uvjerljivih dokaza i slično.

Da bi se nastavnik mogao pripremiti za diskusiju o referatu, učenici su dužni da nastavnika, prije podnošenja ili čitanja referata, upoznaju sa konceptom usmenog ili tekstom pismenog referata. Čitajući napisani referat, nastavnik će vidjeti dobra i slaba mjesta u njemu, neka mjesta će provjeriti

i u literaturi, pripremit će pitanja koja bi po njegovom mišljenju bilo korisno u diskusiji razmotriti itd. A da bi diskusija o učeničkom referatu bila potpunija i obrada teme korisna za sve učenike, neophodno je da i ostali učenici izborne nastave pročitaju i prouče bar osnovnu literaturu kojom se i referat služio, da i oni naprave poneku bilješku iz literature o pitanju koje ih u vezi sa temom posebno interesuje. Na taj način će i značaj učeničkog referata, kao nastavne metode, znatno porasti. Učenike, također, treba upućivati da u diskusiji raspravljaju o suštini teme, o konkretnoj sadržinskoj strani referata, a ne o njegovoj formalnoj ili literarnoj strani.

RAD NA GEOGRAFSKOJ KARTI

Za razliku od učeničkog referata u izornoj nastavi rad na geografskoj karti je od velikog značaja jer radeći na geografskoj karti učenici upoznaju pojedine dijelove svijeta, kao i granice susjednih država.

Kad nastavnik odluči da sa učenicima radi određene karte, on će pripremiti određene teme koje će učenik predstaviti na geografskoj karti. Najčešće teme koje se daju učenicima su fizičkogeografske (reljef, klima, vode, tlo, biljni i životinjski svijet i društvenogeografske karte (različiti grafici prirodnog i mehaničkog kretanja stanovništva)..

Ova nastavna metoda ima, nad ostalim metodama, tu prednost što više podstiče učeničku radoznalost, uvodi učenike u samostalno izradu geografskih karata. Ali, nastavnik za analizu treba da bira samo takve geografske karte koji su po svome sadržaju, terminologiji i obimu učenicima pristupačni. One geografske karte koje zahtjevaju unošenje mnogobrojnih fizičkogeografskih i društveno geografskih sadržaja, a zbog opterećenosti geografske karte ne treba učenicima zadavati, zato je poželjno davati jednu temu kao što je npr: klima BiH a ne miješati i druge sadržaje.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za geografiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor geografije ili drugim stručnim zvanjem gdje je geografija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/prirodno-matematički fakultet, odsjek za geografiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor geografije ili drugim stručnim zvanjem gdje je geografija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

FILOZOFIJA SA LOGIKOM - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

OPŠTI CILJEVI I ZADACI PREDMETA FILOZOFIJA

- Da se učenici, u pogledu rasuđivanja o standardnim životnim pitanjima, čija geneza izvire iz prakse življenja, osposobe za kritičko i pragmatičko promišljanje o različitim teorijskim

pristupima rješavanja praktičnih problema i donošenja adekvatnih odluka u pogledu izgradnje progresivne i moralne ličnosti, te u kontekstu razumjevanja složenosti konstrukcije društva u cjelini, razumije svoj položaj i svoj status u društvu i društvu u kojem živi, iznalazi okvirna rješenja u kojima se teorijski ili praktično nalazi.

- Da se kod učenika razvije moć suđenja o nerazdvojenosti teorije i prakse i poticanjem za samokritičkim razmišljanjem i rasuđivanjem ustanoviti funkcionalna veza između filozofskih teorija i naučavanja i povjesne prakse življenja sa supstratima materijalne baze i duhovne nagradnje, u kontekstu historijskih zakonitosti razvitka svijesti i njene promjenen sukladno zakonima vremena.
- Da učenik u upoznavanju široke lepeze teorijskih pristupa povijesnom kontekstu razvoja duhovnih nauka, sa metamorfoom njihovog pojavljivanja, ustanovi genezu nastanka najaktuelnijih složenih problema koji izvire iz intelektualnog kodeksa društva i konstrukcije društvenih odnosa, te u skladu sa takvim razumjevanjem, donosi najcjelishodnije sudove i zaključke o svojoj ulozi u formiranju društvene svijesti i svojim mogućnostima u određivanju vlastitih perspektiva i dometa vlastitog napredovanja.
- Da se kod učenika razvije svijest otome da je on važan faktor – subjekt u kreiranju svoje sudbine, a različiti pristupi u definiranju takve važnosti trebaju biti intelektualno bogatstvo učenika, prepoznatljivo kroz formu iskazivanja vlastitog mišljenja, stavova i argumenata, što ima za cilj formiranje slobodne i neovisne ličnosti koja bi trebala moći preuzeti odgovornost za svoje postupke slijedeći slobodno – razumske uzore filozofskih teorija.

POSEBNI CILJEVI

- U izučavanju predmeta Filozofije, učenici studiraju filozofske teme, rasprave i eseje i stiču mogućnost da racionalno promišljaju izvore nastanka problema, njihove geneze i funkcije u društvu, kao i njihovih uticaja na uspostavu opće slike svijeta,
- Učenici stvaraju široku osnovu za nastavak studija filozofije, ili studija čiji predmet je u većoj mjeri, kritički prožet filozofskim analizama ili je u izvjesnoj mjeri predmet filozofske rasprave,
- Učenicima se omogućava da samostalno interpretiraju i vrednuju različite izvore informacija o kojima još uvijek ne postoje zvanični znanstveni stavovi,
- Učenici se osposobljavaju da razviju argument na temelju poznavanja i razumjevanja pojmova i problema koji se aktueliziraju i u drugačijim teorijskim ili praktičnim pristupima,
- Učenici se osposobljavaju za uspješan studij, čije ishodišno zanimanje zahtjeva teoretski pristup u savladavanju studijskih obaveza,
- Učenicima se omogućava prepoznavanje aktuelnih i žarišnih životnih i društvenih tendencija i njihova kritika,
- Kod učenika se razvija tolerancija, etičko – human i znanstveni pristup u razumjevanju mira, prade i čovjeka.

ZADACI

- Zadatak nastavnog predmeta Filozofije je da učenici ovladaju nastavnim gradivom predviđenim Nastavnim programom.
- Ovladavanje filozofskom terminologijom, znanje o značenjima pojmova i funkcija pojmova kroz teorijske pravce unutar historije filozofije.

- Da o nastavnom gradivu zadanom nastavnim planom, upoznaju osnovne tokove nastanka i razvitka filozofskog mišljenja, obrađenog kroz nastavu o filozofskim pravcima, teorijama i značajnim imanima nosilaca historijskih teorija, u obimu prepoznavanja, poznavanja i elaboracije najosnovnijih podataka, formulisanih kroz značenje filozofske terminologije, te na nivou ovladavanja nastavnim sadržajima, izgrade adekvatne modele mišljenja.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Uvod	2
2.	Antička filozofija	10
3.	Srednjovjekovna filozofija	5
4.	Islamska filozofija	5
5.	Filozofija renesanse	5
6.	Novovjekovna filozofija	5
7.	Klasični idealizam	8
8.	Savremena filozofija	5
9.	Filozofska misao u BiH	5
	<i>Ukupno Filozofija:</i>	50

UVOD

- Pojmovno određivanje filozofije, filozofski problemi i discipline - Filozofija istočnih naroda

ANTIČKA FILOZOFIJA

- Kozmološko razdoblje
- Filozofske škole kozmološkog razdoblja - Heraklit, Zenon, Parmenid
- Atropoliško razdoblje grčke filozofije
- Sofisti
- Sokrat
- Platon
- Aristotel
- Helenističko – rimska filozofija

SREDNJOVJEKOVNA FILOZOFIJA

- Kršćanska filozofija – Aurelije – Augustin
- Odnos vjere i uma – Toma Akvinski

ISLAMSKA FILOZOFIJA

- Temeljni problemi islamske filozofije
- Sufijska filozofska misao

FILOZOFIJA RENESANSE -

Đordano Bruno
NOVOVJEKOVNA
filozofija

- Empirizam – Frensis Bekon i problem metode
- Teorija saznanja – Lok, Hjume
- Racionalizam – Dekart
- Spinoza, Lajbnic
- Filozofija prosvjetiteljstva

KLASIČNI IDEALIZAM

- Kant
- Fihte i Šeling
- Hegel

SAVREMENA FILOZOFIJA

- Marksistička filozofija
- Šopenhauer – voluntarizam
- Niče – nihilizam i imoralizam
- Pozitivizam i pragmatizam
- Jaspers i Kirkegard – egzistencijalizam
- Sartr – egzistencijalizam i humanizam
- Hajdeger – fenomenologija
- Bloh

FILOZOFSKA MISAO U BIH

- Abdulah Bošnjak
- Hasan Kafi Prušćak

UPUSTVA ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Ovaj program predstavlja kratak historijski tok razvitka filozofije, kojim se učenicima želi, pojednostavljenim i razumljivim pojmovima, predočiti osnovni konstrukcijski modeli mišljenja u ovisnosti od povijesnog razdoblja koje se obrađuje.

Nastavni program treba realizirati prema naslovima nastavnih jedinica, a svaku nastavnu jedinicu kontekstualno proširiti i povezati sa eminentnim teorijskim i misaonim sklopovima, filozofskih pravaca, odnosno filozofa. U realizaciji nastavnog programa, u realizaciji nastavnih sadržaja obuhvaćati, sadržaje koje navodimo:

- Pojmovno određenje filozofije, filozofski problemi i discipline (usmena elaboracija nastavnika o temeljnim određenjima filozofije, problema i pravaca, kao i odgovora na pitanje šta je filozofija)
- Filozofija istočnih naroda (obraditi osnovne naznake istočne filozofije, Ep o Gilgamešu, Vede, Upanišade, Kun – Fu – Ce i Lao – Ce, Budha, Zarathustra)

- Filozofske škole kozmološkog razdoblja (obraditi Miletsku, Pitagorejsku i Elejsku školu sa filozofima predstvanicima škole)
- Heraklit, Zenon, Parmenid (obraditi pojmove kretanja, bitka i bivanja)
- Sofisti (ukazati na stupanje antropološkog perioda u filozofskim teorijama i obraditi Protagoru i Gorgija)
- Sokrat (osnivač Etike i etička naučavanja)
- Platon (Teorija ideja, Timej, o pojmu dobra, o seobi duša)
- Aristotel (Nikomahova etika, metafizika, nepokretni - pokretni)
- Helenističko – rimska filozofija (obraditi Stoicizam, Epikurejstvo, Skepticizam, Plotin – teorija emanacije)
- Kršćanska filozofija – Aurelije Augustin
- Odnos vjere i uma – Toma Akvinski
- Temeljni problemi islamske filozofije
- Sufijska filozofska misao
- Filozofija renesanse – Đordano Bruno
- Empirizam – Fransis Bejkon (Teorija idola i problem metode)
- Teorija saznanja – Lok, Hjume (Skepsa)
- Racionalizam – Dekart (Metafizički dualizam, metoda, urođene ideje)
- Spinoza, Lajbnic
- Filozofija prosvjetiteljstva (obraditi detaljnije Voltera, Holbaha, antimetafizičku orijentaciju, materijalizam i mehanicizam)
- Kant (obraditi tri kritike sa tri pitanja, kopernikanski obrat, Etika – kategorički imperativ, Estetika – bezinteresno sviđanje)
- Fihte i Šeling (Etika, apsolutni idealizam, filozofija prirode, filozofija identiteta, estetički panteizam)
- Hegel (Apsolutni idealizam, Dijalektika, Apsolutni duh, Panlogizam)
- Marksistička filozofija (težište na Marxovoj filozofiji, pojam otuđenja, kritika Hegela)
- Šopenhauer – voluntarizam, Niče – nihilizam i imoralizam
- Pozitivizam i pragmatizam (informativan pristup nastanku i značaju teorija)
- Jaspers i Kjerkegor - egzistencijalizam
- Sartr – egzistencijalizam i humanizam
- Hajdeger – filozofija egzistencije (Problem bitka, filozofija tehnike, jezik) - Huserl – fenomenologija (Fenomenološka metoda, epohe, intencionalnost) - Bloh (obraditi subjekt – objekt, utopija, nada)
- Filozofska misao u BiH (Abdulah Bošnjak, Hasan Kafi Prušćak).

Ovaj program ne predstavlja rigidno ograničenje za nastavnika. Nastavnik ima punu slobodu da pored postojećih tema, u ovisnosti od vremena nastanka i njihovog razvoja, uključi i sadržaje koji su neposredno vezani za određeni filozofski pravac ili teoriju, kao i slobodu da komparira postojeću teoriju sa teorijom filozofa koji nisu ovdje navedeni.

Od navedenih tema, nastavnik je obavezan obraditi 60% sadržaja, 40% sadržaja nastavnik može izmjeniti i dopuniti novim sadržajem ili planiranim seminarskim radom, organiziranom debatom ili raspravom, što se evidentira u godišnjem programu rada nastavnika upisanim u dnevniku rada.

Nove teme moraju pućivati na odgovarajući udžbenik, iz kojeg ućenici mogu išćitavati sadržaje, pripremati seminarske radove i ućestvovati u organiziranim raspravama.

U elaboraciji programskih sadržaja, poželjno je da nastavnik erotematićki pristupi obradi, da putem dijaloga i problematiziranja stavova provocira diskusiju i modelira tok rasprave. Ućenici su akteri u nastavi. U organizaciji rasprave i dijaloga, omogućiti provođenje principa slobodnog mišljenja, održavati uvjete tolerancije, uvaŹavanja i razumjevanja, te da ućenici iskazuju svoje stavove i mišljenja o odrećenom problemu koji je predmet teorijske diskusije izvedene iz programskog sadržaja.

U realizaciji programa, nastavnik će saćiniti godišnji program rada. U programu rada nastavnika, realizacija predmeta Filozofija sastojat će se u:

- Obradi nove nastavne jedinice,
- VjeŹbe koje obuhvaćaju Seminarske radove ili samostalne referate ućenika; organizirane debate na zadatu temu izvedenu iz nastavnog programa; dijalog sa ućenicima ili meću grupama ućenika na temu,
- Dopunska provjera znanja za ućenike koji zaostaju u radu.

Obrada nove nastavne jedinice podrazumjeva adekvatan sadržinski uvod o mjestu i znaćaju teme u kontekstu povijesnog razvitka oblika svijesti, sa nepobitno vaŹnim faktorima koji su eventualno vršili uticaj na njenu izgradnju (povijesne ćinjenice ili odgovarajuća veza sa drugim znanostima), a koji do tada ućenicima nisu bili poznati. Nastavnik je obavezan da, nagovještavanjem novog sadržaja akcentira filozofski problem koji tema u obradi implicira, i kao takav, predoćiti ućenicima, sa eventualnim nizom afirmacijskih i negacijskih elemenata, što moŹe biti priedmet dijaloga. Ućenike maksimalno uvesti u podrućje slobodnog razmišljanja o temi i traŹiti odgovore na pitanja koja se diskusijom nameću. Nastavnik je kreator i moderator ćasa, a ućenik treba da zauzme dominantnu ulogu u nastavi.

Seminarski rad ili samostalni referat ućenika – na temelju zadatah tema NPP, nastavnik moŹe izvoditi pojedinaćne nazime tema, koje ućenici mogu obraćivati, o obradi napisati seminarski rad ili referat i na redovnom ćasu, uz pomoć nastavnika i dijaloga sa ućenicima elaborirati u pismenoj formi svoj rad uz usmena objašnjenja. Za takve ćasove, nastavnik u dnevnik rada upisuje naziv nastavne jedinice propisane ovim NPP, ispod nje naziv teme seminarskog rada koja je izvedena i obraćena za taj ćas. Ćas, koji se obraćuje na ovaj naćin, planira se GPR nastavnika.

Izgled seminarskog rada –Seminarski rad na zadatu temu, ućenik piše na papiru A4 formata bijele boje. Seminarski rad je dozvoljeno pisati na najmanje 4 i najviše 6 stranica sadržaja teme.

Naslovna stranica:

U gornjem lijevom uglu naslovne stranice upisati taćan i puni naziv škole sa sjedištem, a u gornjem desnom uglu naslovne stranice upisati Seminarski rad iz Filozofije i školsku godinu;

U sredini stranice, u pravcu širine formata upisati naslov Seminarskog rada, a ispod naslova seminarskog rada upisati ime ućenika;

U donjem lijevom uglu naslovne stranice upisati mjesto i vrijeme pisanja seminarskog rada, a u donjem desnom uglu upisati ime i prezime nastavnika.

Organizirane debate na zadatu temu – na temelju zadatih tema NPP, nastavnik može izvoditi pojedinačne nazive tema, o kojima učenici u toku školske godine mogu steći nova saznanja iz različitih literarnih izvora i pripremiti se za čas. Učenici se mogu podijeliti u grupe, od najviše pet učenika, sa podijeljenim afirmacijskim i negacijskim ulogama u grupama. U organiziranju i u toku debate na prethodno zadatu temu – e, učenicima je dozvoljeno da raspolažu sa svim oblicima informacija do kojih dođu, a koje u debati, u zavisnosti od njihovih stavova mogu upotrijebiti. Nastavnik se može uključiti u rad debate, ukoliko procjeni da debata počinje gubiti argumente. Za takve časove, nastavnik u dnevnik rada upisuje naziv nastavne jedinice propisane ovim NPP, ispod nje naziv teme organizirane debate koja je izvedena i realizirana tog časa. Čas, koji se obrađuje na ovaj način, planira se GPR nastavnika.

Dijalog sa učenicima ili među grupama učenika na temu – na temelju zadatih tema NPP, nastavnik može izvoditi pojedinačne nazive tema, o kojima se može povesti razgovor. Teme mogu biti aktualne ili za kontekst vremena u kojem živimo, ili za kontekst znanstveno povijesne situacije na koje se tema odnosi, a na koju je u bitnoj mjeri izvršen uticaj (historijski konteksti događaja koji su izvršili uticaj na kreiranje slike svijeta i izgradnju svijesti čovjeka – moral, dobro, zlo, znanost, naučna otkrića, religija, estetika i sl.). Za takve časove, nastavnik u dnevnik rada upisuje naziv nastavne jedinice propisane ovim NPP, ispod nje naziv teme seminarskog rada koja je izvedena i obrađena za taj čas. Čas koji se obrađuje na ovaj način, planira se GPR nastavnika.

Dopunska provjera znanja za učenike koji zaostaju u radu – u nastavi filozofije, vrlo je važno da nastavnik procijeni nivo napredovanja učenika u pogledu razumjevanja sadržaja čija realizacija je propisana ovim NPP. Učenici, koji zaostaju u radu, odnosno učenici koji imaju poteškoća da razumiju elementarne informacije, iz oblasti filozofije, što ne smije biti iznenađujuće, zahtjevaju poseban interes. U takvim slučajevima, nastavnik treba izvršiti adekvatnu procjenu i u skladu sa procjenom:

- na redovnom času nastave filozofije akcentirati pojmove, probleme i njihove značenje i laganim pristupom animirati kritičko mišljenje takvih učenika kroz jednostavan razgovor,
- na redovnom času nastave filozofije akcentirati pojmove, probleme i njihove značenje i laganim pristupom animirati kritičko mišljenje takvih učenika kroz jednostavan razgovor,
- U skladu sa procijenjenim mogućnostima učenika, učenicima zadavati jednostavne teme za razgovor i posticati ih da u odgovoru na pitanja konsultiraju nastavnika i druge izvore informacija,
- Prema procjeni, učenicima omogućiti da se ističu u onoj oblasti (razgovorom, davanjem mišljenja) za koje je nastavnik procijenio da odgovaraju njegovom zanimanju

POTREBAN NIVO USVOJENIH ZNANJA

Nastavni plan i program predmeta Filozofije koncipirani su tako da profesora i učenika upute na istraživanje i kritičko mišljenje. Sukladno suvremenim metodološkim shvaćanjima, učenje mišljenju prevashodan je zadatak škole. Usvajanje određenih nužnih pozitivnih znanja, u tom smislu čine pretpostavke kritičkog promišljanja i sticanja tzv. reflektivnog znanja. Tijekom

izučavanja predmeta Filozofije, kao i po njenom okončanju, učenici trebaju biti u stanju odgovoriti na sljedeća pitanja, kritički promišljati i analizirati sljedeće probleme.

1. Uvod

- Koje je izvorno značenje riječi filozofija i njen dublji smisao, specifičnosti filozofskog postupka i kakav je njen odnos spram mita?
- Kakav je odnos između filozofije i znanosti, filozofije i umjetnosti, filozofije i religije?
- Koji su temeljni izvori filozofije? Obrazložiti.
- Koji su osnovni filozofski problemi i discipline usmjerene na te probleme?
- Šta je metafizika, a šta ontologija kao temeljna filozofska disciplina?
- Šta je gnoseologija i koji su osnovni gnoseološki problemi?
- Objasniti šta uči empirizam, senzualizam, racionalizam, kriticizam, intuicionizam, iracionalizam, dogmatizam, skepticizam...
- Šta je antropologija i koji su njeni problemi?
- Kakva je razlika između morala i prava?
- Šta je etika i koja su temeljna pitanja etike kao filozofske discipline?
- Šta je estetika i koja su temeljna pitanja estetike? - Povijesnost kao bitna odlika filozofije.
- Izložiti opšte karakteristike istočnjačkih filozofija.
- Objasniti uvjetovanost istočnjačkog znanja i mudrosti religijom, mitom i tradicijom.
- Budizam, vede, upanišade, njihovo značenje i uticaj na razvoj istočnih kultura i njihovih osobnosti.

2. Antička filozofija

- Objasniti tezu da je Grčka kolijevka kulture Zapada.
- Koji je osnovni problem Kozmološkog razdoblja grčke filozofije?
- Pregledno prikazati postavljanje, razmatranje i rješenje pitanja o bitku filozofa Talesa, Anaksimena, Anaksimandara, Pitagore, Heraklita, Parmenida, Ksenona, Zenona, Empedokla, Anaksagore, Demokrita.
- Pojam harmonije i borbe suprotnosti.
- Koji su uvjeti osamostaljivanja i razvoja posebnih znanosti? Kako je tekao taj proces?

Antropološko razdoblje grčke filozofije

- Filozofsko određenje antropološkog razvoja grčke filozofije. Obrazložiti.
- Analizirati tezu „Čovjek je mjera svega“. Objasniti koji smisao ima ta teza u sofista, a koji u Sokrata.
- Sokratova kritika sofista. u čemu je bit etičkog spora između Sokrata i sofista? - Objasniti Sokratovu metodu dolaska do znanja.

Ontološko razdoblje grčke filozofije

- Kako je uticalo Sokratovo razlikovanje općeg i pojedinačnog na domišljanje i oblikovanje Platonove koncepcije objektivnog idealizma?

- Šta je spoznaja za Platona?
- Šta je dijalektika za Platona?
- Platonova zamisao idealne države.
- Platonovo shvatanje ljepote i umjetnosti.
- Kako Aristotel poima odnos biti i zbilje?
- Objasniti Aristotelovo teološko gledište.
- Kakvo je Aristotelo određene istine?
- Što znači izreka da je čovjek po prirodi „zoon politikon“?

Helenističko – rimska filozofija Šta je helenizam?

- Objasniti osnovne postavke stoičke etike.
- Objasniti postavke epikurejskog produhovljenog hedonizma.
- Objasniti pojam ataraksije i vrline sudržavanja u skeptičnoj filozofiji.
- Kako vrlinu sadržajno određuju epikurejci, kako stoici a kako skeptici?
- Šta karakterizira filozofiju u tzv. „religioznom razdoblju“ helenističko- rimske filozofije?
- Plotin

3. Srednjevjekovna filozofija

- Društveno – historijske pretpostavke pojave hrišćanstva.
- Šta je patristika?
- Objasniti problem filozofije povijesti u Augustinovom djelu „O božijoj državi“.
- Šta je skolastika?
- Koji je temeljni problem skolastičke filozofije?
- Objasniti odnos vjere i uma, znanja i objave, filozofije i teologije u filozofskom učenju Tome Akvinskog.

4. Islamska filozofija

- Koji su temeljni problemi islamske filozofije?
- Koje su osnovne postavke sufijskog misticizma? - Problem spoznaje Boga u sufijskom misticizmu.

5. Filozofija renesanse

- Koje su opšte značajke filozofije renesanse? - Koje su temeljne teze Brunovog panteizma?
- Izložiti bitne teze Brunove koncepcije čovjeka.

6. Novovjekovna filozofija

- Koji je osnovni problem novovjekovne filozofije? Obrazložiti.
- Izložiti osnovni problem Baconove filozofije. Kritika stare logike. Pojam idola.
- Izložiti Descartesova pravila metode. Jasnost i razgovjetnost kao kriterij istine.
- Objasniti stav da Novovjekovna filozofija polazi sa izvjesnošću subjekta i nesigurnošću objekta.

- Na čemu se temelji Descartesovo racionalističko stanovište?
- Objasniti Descartesovo dualističko stanovište.
- Koji je središnji problem Spinozine filozofije?
- Objasniti Spinozinu tezu o paralelizmu stvari i ideja.
- Izložiti temeljne teze Spinozine racionalističke etike. - Objasniti pojam monade.
- Problem metode u Leibnicovoj filozofiji. Šta je istina uma, a šta istina iskustva?

7. Filozofija prosvjetiteljstva

- Koje su bitne značajke prosvjetiteljske filozofije?
- Voltaire – duhovni vođa prosvjetiteljstva.
- Objasniti Holbachov sistem mehanističkog materijalizma. - Holbachova kritika religije i crkve.

8. Klasični njemački idealizam - Šta je kriticizam?

- U čemu se sastoji Kantov kriticizam?
- Objasniti smisao teze o „kopernikanskom obratu“. Čovjek je središte spoznajnog procesa.
- Objasniti šta u Kanta znače termin „transcendentalno“, a priori, subjektivnost prostora i vremena, teza „čovjek je zakonodavac prirode“, teza da spoznajemo pojave a ne stvari o sebi, teza da je iskustvo granica spoznaje, transcendentalna upotreba kategorija, teza o primatu praktičnog nad teorijskim umom.
- Izložiti temeljne teze Kantove etičke koncepcije.
- Kako su Kantovi nastavljači, Fichte Schelling prevladali pojam stvari o sebi?
- Kako Schelling određuje umjetnost?
- Objasniti temelje teze Hegelovog idealizma – panlogizma.
- Objasniti šta znači da je u Hegela dijalektika ujedno i logika i ontologija.
- Objasniti tročlanost Hegelove dijalektike.
- Koje su temeljne postavke filozofije subjektivnog, objektivnog i apsolutnog duha?

9. Savremena filozofija

- U čemu se sastoji novost Marksovog materijalizma?
- Kakva je razlika između Marksove i Hegelove dijalektike?
- Objasniti Schopenhauerov stav „Volja je bit svega“.
- Kako se bol može prevladati? Mjesto umjetnosti?
- Prikazati Nietzscheovu kritiku kulture i morala, kritiku religije.
- Objasniti tezu o vječnom vraćanju istog i njenim reperkusijama.
- Koje su osnovne postavke pozitivističke koncepcije? - Koja je osnovna deviza pragmatizma?
- Kakvo je određenje istine u pragmatizmu?
- Gdje je bliskost a gdje se pozitivizam i pragmatizam udaljuju? - Pokazati odnos slobode i tjeskobe Kjerkegora.
- Analizirati Kjerkegorovu kritiku crkve i službenog kršćanstva.

- Obrazložiti Jaspersovo određenje egzistencije.
- Analizirati stav o dehumanizaciji savremenog svijeta.
- Zašto je znanost ograničena po Jaspersu?
- Izložiti Sartreovo određenje čovjeka.
- Zašto je u svojoj biti egzistencijalizam humanizam za Sartrea?
- Kakva je veza između marksizma i egzistencijalizma?
- Šta u Hajdegera znači „zaborav bitka“, a šta „mišljenje bitka“?
- Objasniti Hajdegerov stav da je pitanje o bitku ujedno i pitanje o sudbini Zapada.
- Šta u Hajdegerovoj terminologiji znači opstanak?
- Analizirati Hajdegerovo određenje vremena, povijesti, kakvo je Hajdegerovo određenje tehnike i umjetnosti?
- Objasniti Huserlov stav „k stvarima samim“.
- Objasniti termin internacionalnost kod Huserla.
- Šta je fenomenologija i fenomenološka metoda. - Koje su bitne ljudske odlike za Bloha?
- Objasniti pojam utopije i pojam nade.
- Objasniti Vlohov stav da je marksizam konkretna utopija. - Pojam napretka u Blohovoju koncepciji.

10. Filozofska misao u BiH

- Koje su značajke bosanskohercegovačke filozofske misli?
- Izložiti filozofske postavke Abdulaha Bošnjaka. - Hasan Kafi Prušćak.

Nastavnik nije u obavezi da insistira na potpunom znanju odgovora na posljednja pitanja. Stepem i nivo stečenih i usvojenih znanja učenika je zvisi od psihičkih mogućnosti učenika, što je nastavnik obavezan uzeti u obzir.

Nastavniku je dozvoljeno da postavi i manje zahtjeve u pogledu nivoa znanja učenika, i da u skladu sa strukturom učeničkog sastava pitanja prilagodi učenicima i njihovim percepcijskim sposobnostima.

OPŠTI CILJEVI PREDMETA LOGIKA

- Da učenici u pogledu rasuđivanja izgrade principe jasnog i razgovjetnog mišljenja i razmišljanja o različitim oblicima teorijskih situacija,
- Da se kod učenika razvije moć suđenja i pravilnog iskazivanja misli sa upotrebom odgovarajućih pojmova koji punoćom značenja reflektiraju vlastitu misao,
- Da učenik upozna različita mišljenja o pojedinim spornim pitanjima i da stanovišta koja učenik zastupa, temelji na kritičkim analizama gledišta koja se razlikuju od njegovih,
- Da učenik iz temeljitog poznavanja značenja pojmova i njihovih odnosa, bolje i čistije razumije pitanja, kako bi samostalnije i neovisnije od drugih mišljenja mogao o njima razmišljati,

- Da učenik upozna definicije, pravila i teorijska objašnjenja, kako bi ih ilustrativno mogao prepoznati u svakodnevnom životu iz kojeg izvire potreba za analizom takvih situacija.

POSEBNI CILJEVI

- U izučavanju predmeta logika, učenici se upoznaju sa oblicima misli i oblicima mišljenja,
- Učenicima se omogućava da upoznaju različite oblike pravilne i istinite misli, kao uvjet upoznavanja osnovnih procesa saznanja i njihove funkcije na područjima pojedinačnih znanosti,
- Sa izgradnjom pravilnih premisa, sudova, zaključaka, argumenata i tvrdnji, učenik će biti u mogućnosti da lakše shvati sadržaje i drugih predmeta,
- Učenici se osposobljavaju, da, na temelju stečenog znanja iz logike razvijaju argumente o situacijama koje se aktueliziraju i u drugačijim teorijskim ili praktičnim pristupima,
- Učenici se osposobljavaju za uspješan studij, čije ishodišno zanimanje zahtjeva teoretski pristup u savladavanju studijskih obaveza.

ZADACI

- Zadatak nastavnog predmeta Logike je da učenici ovladaju nastavnim gradivom predviđenim Nastavnim programom. Ovladavanje logičkim pojmovnim instrumentarijem, učenik stiče znanje o značenjima pojmova i funkcija pojmova kroz teorijske pravce unutar historije duhovnih i egzaktnih nauka.
- Da u nastavnom gradivu zadatom nastavnim planom, učenici upoznaju univerzalne osobine sadržaja logike te na njenu korelativnu spregu sa drugim oblicima i znanstvenim informacijama koje su uvjet sticanja pouzdanog znanja, te na nivou ovladavanja nastavnim sadržajima, izgrade adekvatne modele mišljenja.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Uvod	2
2.	Oblici misli	2

3.	Osnovni zakoni ili principi misli	2
4.	Vrste pojmova	2
5.	Odnosi među pojmovima	2
6.	Sud	2
7.	Vrste sudova	2
8.	Odnosi među sudovima i logički kvadrat	2
9.	Zaključak	2
10.	Tradicionalna i suvremena podjela zaključaka	2
11.	Logičke i opće pogreške u zaključku	2
12.	Metode formiranja i ekspliciranja pojma	2
13.	Divizija	2
14.	Metode izvođenja i zasnivanja sudova	3
15.	Elementi i karakteristike aksiomatskog sistema, vrste aksiomatskih sistema	2
16.	Svrha i smisao naučnih metoda i nauke	2
17.	Logičke pogreške u dokazu	2
18.	Logika, filozofija, nauka	2
19.	Historijski pregled razvoja logike	3
	Ukupno Logika:	40
	UKUPNO FILOZOFIJA SA LOGIKOM	90

UVOD - ŠTA JE LOGIKA

- Predmet logike
- Postanak i razvoj logike - Definicija logike - Mišljenje i misao
- Valjanost i nevaljanost misli
- Formalističko i sadržajno shvatanje logike
- Podjela logike

OBLICI MISLI

- Pojam i teorije o pojmu - Sadržaj, opseg i doseg pojma
- Odnos između sadržaja i opsega pojma

OSNOVNI ZAKONI ILI PRINCIPI MISLI VRSTE POJMOVA

- Podjela pojmova prema vrstama predmeta misli

ODNOSI MEĐU POJMOVIMA SUD

- Šta je sud
- Teorije suda

VRSTE SUDOVA

- Četverostruka podjela sudova, složeni sudovi

ODNOSI MEĐU SUDOVIMA I LOGIČKI KVADRAT

ZAKLJUČAK

- Bit i podjela zaključka

TRADICIONALNA I SUVREMENA PODJELA ZAKLJUČAKA

LOGIČKE I OPĆE POGREŠKE U ZAKLJUČKU

- Vrste logičkih i općih pogrešaka

METODE FORMIRANJA I EKSPLICIRANJA POJMA

- Analiza, sinteza, apstrakcija, generalizacija
- Specijalizacija
- Definicija – elementi i podjela definicija

DIVIZIJA

- Vrste divizija
- Kalsifikacija
- Osobnosti divizije

METODE IZVOĐENJA I ZASNIVANJA SUDOVA

- Induktivna i deduktivna metoda
- Promatranje, eksperiment, brojanje, mjerenje
- Statističke metode – srednja vrijednost, devijacija i disperzija, aritmetička sredina, medijan, mod, raspon varijacije

ELEMENTI I KARAKTERISTIKE AKSIOMATSKOG SISTEMA, VRSTE AKSIOMATSKIH SISTEMA

SVRHA I SMISAO NAUČNIH METODA I NAUKE

- Opis, objašnjenje, predviđanje
- Naučno otkriće i dokaz
- Naučno istraživanje i izlaganje nauke

LOGIČKE POGREŠKE U DOKAZU LOGIKA, FILOZOFIJA, NAUKA

- Filozofske discipline
- Logika i psihologija
- Logika i lingvistika
- Logika i matematika

HISTORIJSKI PREGLED RAZVOJA LOGIKE

UPUSTVO ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Ovaj program predstavlja opću elaboraciju temeljnih misaonih elemenata kojima učenik treba ovladati. Logika nije samo filozofska disciplina u nizu drugih disciplina, da bi se na taj način moglo pristupiti otmaliziranju i elaboraciji sadržaja koji su propisani. Oblici misli i mišljenja jesu predpostavka i dominantan logičko – lingvistički mehanizam čije razumjevanje će, učenicima,

omogućiti da ovladaju vještinom upotrebe pojmova u njihovoj značenjskoj dimenziji. Izgradiji jezičko – misaonu konstrukciju na temelju znanja o značenju pojmova, jeste dobra pretpostavka da učenik potpunije ovlada jezikom, adekvatno iskazuje misli, valjano zaključuje i spoznaje naučno – teorijske novitete u različitim znanstveno – naučnim oblastima, odnosno da potpunije razumije i izgrađuje stavove u svakodnevnom životu. Nastavu logike u procesu nastave, potrebno je organizirati tako, da, učenici, ne samo upoznaju osnovne postavke logičkog nauka, nego da njima i ovladaju.

Ovaj program ne predstavlja rigidno ograničenje za nastavnika. Nastavnik ima punu slobodu da pored postojećih tema, u ovisnosti od njihovog značaja i korelacije sa drugim znanostima, uključi i sadržaje koji su neposredno vezani za određen filozofski pravac ili teoriju, kao i slobodu da komparira postojeći sadržaj sa teorijom i praksom za koji može, eventualno, biti vezan...

Logički principi mišljenja nemaju alternativu. Od navedenih tema, nastavnik je obavezan obraditi 100% sadržaja. Alineje ispod boldiranih naslova sastavni su dio nastavne jedinice. Nastavnik može dopuniti naslove novim sadržajima u procesu nastave, ukoliko su novi sadržaji kontekstualno odgovarajući općim značenjem propisanog sadržaja što se evidentira u godišnjem programu rada nastavnika upisanim u dnevniku rada.

Nastavnik će u procesu nastave, pojednostavljenim i razumljivim pojmovima, predočiti osnovne konstrukcijske modele mišljenja i značenja pojmova i u toku izvođenja nastave uvijek će tražiti povratne informacije učenika kako bi se lakše stvorila slika o stepenu njihovog razumjevanja sadržaja koji se realizira. Nastavni program treba realizirati prema naslovima nastavnih jedinica, a svaku nastavnu jedinicu kontekstualno proširiti i povezati sa eminentnim primjerima znanosti sa kojom korelira i drugim teorijskim i misaonim sklopovima, kao i adekvatnim iskustvima iz svakodnevnog života.

U elaboraciji programskih sadržaja poželjno je da nastavnik erotematički pristupi obradi, da putem dijaloga i prblematiziranja stavova provocira diskusiju i modelira tok rasprave. Učenici su akteri u nastavi. U organizaciji rasprave i dijaloga, omogućiti provođenje principa slobodnog mišljenja, održavati uvjete tolerancije, uvažavanja i razumjevanja te da učenici iskazuju svoje stavove i mišljenja o određenom problemu koji je predmet teorijske diskusije izvedene iz programskog sadržaja.

U realizaciji programa, nastavnik će sačiniti godišnji program rada. U programu rada nastavnika, realizacija predmeta logike sastojat će se u:

- Obradi nove nastavne jedinice
- Vježbama koje obuhvaćaju dijalog sa učenicima ili među grupama učenika na predviđenu temu
- Dopunskoj provjeri znanja za učenike koji zaostaju u radu - Vrednovanje i ocjenjivanje znanja učenika.

Obrada nove nastavne jedinice podrazumjeva adekvatan sadržinski uvod o mjestu i značaju teme u kontekstu povijesnog razvitka oblika svijesti, sa nepobitno važnim faktima koji su eventualno vršili uticaj na njenu igradnju (povijesne činjenice ili odgovarajuća veza sa drugim znanostima), a koji do tada učenicima nisu bili poznati. Nastavnik je obavezan, da, nagovještavanjem novog

sadržaja akcentira filozofski problem koji tema u obradi implicira, i ao takav, predoči učenicima, sa eventualnim nizom afirmacijskih ili negacijskih elemenata, što može biti predmet dijaloga. Učenike maksimalno uvesti u područje slobodnog razmišljanja o temi i tražiti odgovore na pitanja koja se diskusijom nameću. Nastavnik je kreator i moderator časa, a učenik treba da zauzme dominantnu ulogu u nastavi.

VJEŽBE – Dijalog sa učenicima ili među grupama učenika na temu

Na temelju zadatih tema NPP nastavnik može izvoditi pojedinačne nazive tema o kojima se može povesti razgovor. Teme mogu biti aktuelne ili za kontekst vremena u kojem živimo ili za kontekst znanstveno povijesne situacije na koje se tema odnosi, a nakoju je u bitnoj mjeri izvršen utjecaj (historijski konteksti događaja koji su izvršili utjecaj na kreiranje slike svijeta i izgradnju svijesti čovjeka – moral, dobro, zlo, znanost, naučna otkrića, religija, estetika i sl.). za takve časove nastavnik u dnevnik rada upisuje naziv nastavne jedinice propisane ovim NPP, ispod nje naziv teme seminarskog rada koja je izvedena i obrađena za taj čas. Čas koji se obrađuje na ovaj način planira GPR nastavnika.

Dopunska provjera znanja za učenike koji zaostaju u radu – u izvođenju nastave je vrlo važno da nastavnik procjeni nivo napredovanja učenika u pogledu razumjevanja sadržaja čiju realizaciju propisuje ovaj NPP. Učenici koji zaostaju u radu, odnosno učenici koji imaju poteškoća da razumiju elementarne informacije iz nastave, što ne smije biti iznenađujuće, zahtjevaju poseban interes. U takvim slučajevima nastavnik treba izvršiti adekvatnu procjenu i u skladu sa procjenom:

- na redovnom času nastave filozofije akcentirati pojmove, probleme i njihovo značenje, te laganim pristupom animirati kritičko mišljenje takvih učenika kroz jednostavan razgovor,
- u skladu procijenjenih mogućnosti učenika, učenicima zadavati jednostavne teme za razgovor i podsticati ih da u odgovoru na pitanja konsultiraju nastavnika i druge izvore informacija,
- prema procjeni, učenicima omogućiti da se ističu u onoj oblasti (razgovorom, davanjem mišljenja) za koje je nastavnik procijenio da odgovaraju njegovom zanimanju.

Vrednovanje i ocjenjivanje znanja učenika – u realizaciji predmeta, nije preporučljivo da se ocjenjivanje vrši na temelju testiranja učenika. Ocjenjivanje učenika predstavlja važan čin u postupku obrazovanja. Ocjenjivanjem nastavnik utiče na izgradnju ličnosti kod učenika. Adekvatno ocijeniti učeničko znanje je također i odgovoran čin. Ukoliko se ne iscrpe i adekvatno primijene mjerila za davanje ocjene, ocjena data učeniku može imati svoj efekat i kontraefekat. Cilj ocjene u postupku obrazovanja sastoji se u tome da ocjena potpuno, realno i objektivno reflektira stepen znanja učenika i da kao takva u potpunosti respektuje i uvažava partnersku ulogu učenika u procesu nastave. Ona može biti i podsticaj i moptiv za osvajanja novih područja znanja, ali isto tako neadekvatna ocjena može biti i teška zapreka koja degradira i minimizira objektivne mogućnosti učenika u njegovom radu. Kod ocjenjivanja učenika treba imati u vidu slijedeće elemente na osnovu kojih se izvode ocjene:

- Poznavanje i razumjevanje problema na temelju zadatog pitanja ili teme:
- učenik pitanje razumije,
- učenik pitanje analizira, ali ga još uvijek ne razumije,

- učenik razvija pretpostavku razumjevanja pitanja,
- učenik pitanje ne razumije

- Ocjena učeničkih argumenata o pitanju: - učenik temeljito argumentira, - učenik razvija implikacije pitanja,
- u argumentima se učenik poziva na primjere,
- učenik argumentira nove pristupe razumjevanja pitanja i davanja odgovora,
- učenik upotrebljava relevantne pojmove,
- učenik analizira i značenja pojmova koje upotrebljava,
- učenik pitanje ne razumije dobro,
- učenik pojednostavljeno argumentira,
- učenik ne upotrebljava adekvatne pojmove u argumentaciji,
- učenik pitanje ne argumentira, - učenik ne razumije potrebu argumenata, - učenik nema argumenata.

- Struktura odgovora
- odgovor je cjelovit, rasčlanjen u manje cjeline međusobno povezane smislom.
- učenik osmišljava odgovor i jezička elaboracija u potpunosti odgovara misaonoj konstrukciji.
- odgovor je koherentan.

Provjera znanja učenika putem izrade testa moguća je samo u slučajevima kada se želi provjeriti znanje učenika iz oblasti poznavanja značenja temeljnih pojmova logike, u drugim slučajevima u nastavi logike, provjera znanja putem izrade testa se ne preporučuje.

- Ocjenjivanje:
- **Nedovoljan** – učenik ne prepoznaje pitanje niti problem, daje nerelevantan odgovor.
- **Dovoljan** – učenik prepoznaje pitanje, ali ga ne obrađuje, zaključci se odnose na problem, ali su premise nevaljane, argumenti su teško razumljivi. Učenik maksimalno pojednostavljuje odgovor. Odgovore je teško slijediti, odgovori su kratki i skokoviti, površna upotreba pojmova ne odražavaju puninu značenja misli. Potrebna je velika pomoć nastavnika.
- **Dobar** – učenik razumije pitanje. Rečenice su prekratke. Argumenti su razumljivi i školski, nisu dobro povezani. Tvrdnje nisu dovoljno dobro utemeljene, ali imaju osnova. Upotreba pojmova je slabo raspoređena, ali se može prepoznati značenje njihovih odnosa. Odgovor je više opisujući nego promišljajući. Potrebna je pomoć nastavnika.
- **Vrlo dobar** – prevladavaju argumenti sa različitim primjerima. Učenik razumije temu. Svi temeljni pojmovi su upotrijebljeni. Samo neke od tvrdnji nisu dovoljno utemeljene. Odgovor se može pratiti kroz cijelu elaboraciju i povezan je smislom. Rečenice su odmjerene i usmjerene na filozofski problem. Odgovor je korektan, odmjeren i ima pretpostavku uvažavanja i drugih stajališta. Eventualna pomoć nastavnika.
- **Odličan** – potpun i argumentiran odgovor na pitanje sa analizom pojmova i razvijenom pojmovnom mrežom. Jasan i argumentovan odgovor, potkrijepljen primjerima. Široko

shvatanje i razumjevanje problema, potpuno razumjevanje različitih stajališta. Izgradnja protuargumenata i osnova za razvijanje pravilnog mišljenja. Odgovor ima nedostataka, ali je potrebno uzeti u obzir da učenici logiku uče samo jednu godinu. Nije potrebna pomoć nastavnika.

NIVO ZNANJA IZ LOGIKE, KOJIM UČENIK TREBA DA OVLADA NA KRAJU ŠKOLSKE GODINE

Nastavni plan i program predmeta logika koncipiran je tako da profesora i učenika upute na misaone tokove istraživanja uz posjedovanje elementarnog znanja o funkciji i značenju pojmova, sudova, zaključaka, tvrdnji i dokaza kao preduvjet svakog kritičkog mišljenja.

Sukladno suvremenim metodološkim shvaćanjima, učenje mišljenju, prevashodan je zadatak škole. Usvajanje određenih nužnih pozitivnih znanja, u tom smisli čine pretpostavke kritičkog promišljanja i sticanja tzv. reflektivnog znanja. Tokom izučavanja predmeta logika, kao i po njenom okončanju, učenici trebaju biti u stanju odgovoriti na sljedeća pitanja i znati:

- Šta je logika?
- Šta je predmet logike?
- Kakav je postanak i razvoj logike?
- Nabrojati različite definicije logike.
- Šta je mišljenje i misao (objasniti)?
- Definirati valjanost i nevaljanost misli.
- Elaborirati formalističko i sadržajno shvatanje logike. - Elaborirati podjelu logike. -
Koji su oblici misli?
- Šta je pojam i koje su teorije o pojmu?
- Šta je sadržaj, opseg i doseg pojma?
- Kakav je odnos između sadržaja i opsega pojma? - Koji su osnovni zakoni ili principi misli?
- Nabrojati vrste pojmova.
- Elaborirati podjelu pojmova prema vrstama predmeta misli i definirati ih.
- Koji su odnosi među pojmovima (definirati ih)?
- Šta je sud?
- Koje su teorije suda?
- Koje su vrste sudova?
- Nabroj i definiraj četverostruku podjelu sudova i složene sudove.
- Definirati odnose među sudovima i objasniti logički kvadrat.
- Šta je zaključak?
- Koja je bit i kakva je podjela zaključaka?
- Elaborirati tradicionalnu i suvremenu podjelu zaključaka.
- Koje su logičke i opće pogreške u zaključku (elaborirati)?
- Nabrojati i objasniti metode formiranja i ekspliciranja pojma.
- Šta je analiza, sinteza, apstrakcija, generalizacija i specijalizacija? - Šta je definicija, koji su elementi i koja podjela definicija?

- Šta je divizija?
- Koje su vrste divizije?
- Šta je klasifikacija?
- Koje su osobenosti divizije?
- Koje su metode izvođenja i zasnivanja sudova? - Definirati induktivnu i deduktivnu metodu.
- Šta je promatranje, eksperiment, brojanje i mjerenje?
- Nabrojati i definirati statističke metode – srednja vrijednost, devijacija i disperzija, aritmetička sredina, medijan, mod, raspon varijacije.
- Koji su elementi i kakve su karakteristike aksiomatskog sistema, verste aksiomatskih sistema?
- Koja je svrha i smisao naučnih metoda i nauke?
- Objasniti opis, objašnjenje, predviđanje.
- Definirati naučno otkriće i dokaz.
- Naučno istraživanje i izlaganje nauke, obrazložiti.
- Nabrojati i definirati logičke pogreške u dokazu.
- Elaborirati odnos „Logika, filozofija, nauka“. - Nabrojati i definirati filozofske discipline.
- Elaborirati odnos „logika i psihologija“.
- Elaborirati odnos „logika i lingvistika“.
- Elaborirati odnos „logika i matematika“.
- Elaborirati historijski pregled razvoja logike.

Literatura: „Logika“ autora Gaje Petrovića. Za nastavnike je obaveza da u realizaciji nastave logike konsultiraju „Metodiku nastave filozofije“ autora Josipa Marinkovića.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za filozofiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor filozofije, ili drugim stručnim zvanjem gdje je filozofija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za filozofiju, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor filozofije ili drugim stručnim zvanjem gdje je filozofija, glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

FILOZOFIJA SA LOGIKOM - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90 SEDMIČNI

BROJ ČASOVA: 3

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Uvod	2
2.	Filozofija istočnih naroda	10
3.	Antička filozofija	20
4.	Kršćanska filozofija	10
5.	Islamska filozofija	10
6.	Novovjekovna filozofija	18
7.	Savremena filozofija	10
8.	Filozofska misao u BiH	10
	<i>Ukupno</i>	90

UVOD

- Pojmovno određenje filozofije, filozofski problemi i discipline -
Izvori filozofije i povijest filozofije

FILOZOFIJA ISTOČNIH NARODA

- Općeniti uvod u filozofiju istočnih naroda
- Budizam
- Lao Tse i Kung Fu – tse
- Vede

ANTIČKA FILOZOFIJA

- Filozofske škole kosmološkog razdoblja
- Heraklit; Parmenid – Zenon
- Demokrit
- Sofisti
- Sokrat
- Sokrat i Kirenska i Kinička škola
- Platon
- Aristotel
- Helenističko – rimska filozofija – uvod
- Stoicizam i skepticizam

KRŠĆANSKA FILOZOFIJA

- Kršćanska filozofija – Aurelije Augustin
- Odnos vjere i uma – Toma Akvinski
- Duns Scot i Villiam Occam
- Problem univerzalija

ISLAMSKA FILOZOFIJA

- Temljni problemi islamske filozofije
- Sufijska filozofska misao
- Ibn Sina
- Suhrawardi

NOVOVJEKOVNA FILOZOFIJA

- Filozofija renesanse – Đordano Bruno
- Pregled ostalih filozofa renesanse i renesansnih problema
- Empirizam – Francis Bejkon i problem metode
- Teorija saznanja – Lok i Hjume
- T. Hobs i G. Barkli
- Racionalizam – Dekart
- Spinoza, Lajbnic
- Lajbnic
- Filozofija prosvjetiteljstva – općenito
- P.Holbah
- Volter i Ruso - Kant
- Fihte i Šeling
- Šeling
- Hegel

SAVREMENA FILOZOFIJA

- Značajke suvremene filozofije
- Marksistička filozofija
- K. Marks
- Šopenhauer – voluntarizam; Niće – nihilizam i imoralizam
- Niće
- Pozitivizam i pragmatizam
- Jaspers i Kirkegard – egzistencijalizam
- Kirkegard
- Sartr – egzistencijalizam i humanizam
- Hajdegar – filozofija egzistencije
- Huserl – fenomenologija
- Bergson
- Dogmatski i stvaralački marksizam i glavni pravci marksističke filozofije
- Lefevr
- Lukas

- Horkhajmer
- Markuze
- Bloh

FILOZOFSKA MISAO U BIH

- Filozofska misao u BiH – općenito
- Abdulah Bošnjak
- Hasan Kafi Prušćak

UPUSTVO ZA IZVOĐENJE PROGRAMA IZBORNE NASTAVE

Programski sadržaji, predviđeni za obradu na izbornoj nastavi filozofije, su prošireni i nadopunjeni novim sadržajima obzirom na proširenje fonda sati.

U realizaciji programa, nastavnik će sačiniti godišnji program rada. U programu rada nastavnika, realizacija predmeta izborne nastave sastojat će se u:

- Obradi nove nastavne jedinice,
- Vježbe koje obuhvaćaju:
 - a) Dijalog sa učenicima ili među grupama učenika na zadatu temu.
 - b) Priprema i izrada seminarskih radova, od strane učenika koji se, organizacijski realizuju kroz radionice i workshopove na zadate teme, kao i kroz samostalno izlaganje i međusobnu komunikaciju učenika, uz asistenciju profesora, koji modelira tok diskusije i vodi ka ostvarenju zadatih ciljeva teme,
 - c) Isčitavanja filozofskih tekstova kao poticaj za diskusiju na zadane teme,
 - d) Pisanje filozofskih eseja na zadane teme.

Izborna nastava se izvodi zasebno, neovisno od drugih predmeta. Nastava se izvodi sa učenicima koji su se samostalno opredjelili za taj izborni. Izvodi se tokom cijele nastavne godine, zastupljena u nastavnom planu sa 3 časa sedmično i koji se zasebno ocjenjuje.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za filozofiju, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor filozofije, ili drugim stručnim zvanjem gdje je filozofija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;
2. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za filozofiju, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor filozofije ili drugim stručnim zvanjem gdje je filozofija, glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

PSIHOLOGIJA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 60

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

UVOD

Okvirni program za psihologiju kreće se u različitom broju sati za obavezni predmet i za izbornu nastavu. Izborni predmet za psihologiju je 60 časova u IV razredu. Ciljevi predmeta se u izornoj nastavi provjeravaju na maturi, a uključuju taksonomiju ciljeva od nižih ka višim, to jest od znanja (poznavanja), razumjevanja u upotrebi do interpretacije vrijednosti.

Ispitna provjera kao mjera ocjenjivanja, a u skladu sa ciljevima, uključuje različite tipove zadataka za provjeru kao što su: strukturirani eseji, strukturirani zadaci seminarских radova.

Kod strukturiranih eseja vrednuju se tri dijela: činjenice, argumentiranje, te procjenjivanje i zaključivanje. Za svaki dio postoji pristup kroz dva nivoa: potpuni odgovori i nepotpuni odgovori – manjkavi odgovori. Kompletan esej se vrednuje kroz šest nivoa.

Kod strukturiranih zadataka se vrednuje: poznavanje činjenica, argumentiranje, te procjenjivanje i zaključivanje. Svaki dio ima dva nivoa, a zadaci u cjelini šest nivoa. Te zadatke karakteriše različitost pitanja, zato vrednujemo odgovore na svako pitanje posebno, a posebno u njima vrednujemo integritet odgovora.

U okviru seminarских radova ocjenjujemo pet dijelova: priprema u nacrtu za izradu; zbir i izbor podataka, informacija, te njihova primjenjivost; analiza, interpretacija i vrednovanje dokazivanja (rezultata u informacijama); oblikovanje rada i koherentnost u smislu predstavljenih istraživanja. Svaki dio vrednujemo na tri nivoa.

CILJ

- Da učenik zna osnovnu psihološku terminologiju i da je pravilno upotrebljava, da zna definirati osnovne psihološke pojmove, da zna opisati osnovne osobenosti područja, da zna opisati značajnost psihičkih procesa i pojava. - Znanje
- Da učenik zna objasniti zakonitosti psihičkih događaja, da zna objasniti međusobnu zavisnost psihičkih procesa i njihovu ulogu u oblikovanju i djelovanju ličnosti, da zna upotrijebiti psihološke spoznaje, kako se ponašati u životnim situacijama, da zna planirati najjednostavnija psihološka istraživanja, da zna izabrati odgovarajuće izvore u skladu sa ciljevima istraživanja, da zna upotrijebiti odgovarajuće istraživačke tehnike i postupke za sakupljanje i obradu podataka, da zna da posreduje spoznajama u jasnom i koherentnom obliku. – Razumjevanje i upotreba
- Da učenik analizira, upređuje, povezuje i vrednuje informacije i podatke u različitim oblicima, da na osnovu kritičke analize informacija i zadataka formira odgovarajuće zaključke sa vlastitim pogledom. – Interpretacija i vrednovanje

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Psihički procesi	28
2.	Psihički procesi	20
3.	Pojedinac u grupi i grupna dinamika	12
	Ukupno:	60

PSIHIČKI PROCESI

Opažanje (percepcija)

- Čulna osnova i organizacija opažanja – učenik definiše i razlikuje pojmove: osjet i opažanje; opisuje proces opažanja (draž, čula, centre opažanja); opisuje i s primjerima predstavlja pojave senzorne adaptacije, te pojašnjava pojmove: apsolutni, diferencijalni i terminalni osjetni prag; objašnjava načela organizacije opažanja (lik – osnova, blizina, sličnost, zbijenost, simetričnost draži); objašnjava i razlikuje poremećaje predstava: iluzije, halucinacije.
- Faktori oblikovanja opažanja, utjecaj opažanja – učenik objašnjava o presudnim utjecajima psiholoških i socioloških faktora na opažanje (iskustvo, emocije, motivacija, stavovi, pripadnost grupi); na primjerima upoznaje značaj predstave za čovjeka.
- Pažnja – učenik definiše pojam pažnje; objašnjava ulogu pažnje u opažanju; kroz primjere objašnjava i zaključuje o značaju unutarnjih i vanjskih faktora pažnje (motivacija, značaj draži); upoznaje značaj pažnje za učenje i rad.
- Socijalno opažanje – učenik definiše pojam socijalnog opažanja; upoznaje i sa primjerima predstavlja moguće greške u socijalnom opažanju (prvi utisci, halo efekat, greška simpatije); objašnjava i upoznaje posljedice pogrešnog socijalnog opažanja.

Mišljenje

- Pojam i vrste (oblik) mišljenja – učenik definiše pojam mišljenja; pojašnjava: realistično/mašta, induktivni/deduktivno, konvergentno/divergentno, konkretno/apstraktno mišljenje; objašnjava ovisnost između mišljenja i drugih psihičkih procesa.
- Razvoj mišljenja – učenik opisuje osnovne faze razvoja mišljenja (po Piagetu) i sa primjerima ih predstavlja.
- Pojmovi i simboli – učenik objašnjava značaj pojma i simbola; opisuje proces nastajanja pojma (apstrahiranje i uopštavanje).
- Rješavanje problema – učenik opisuje i razlikuje strategije rješavanja problema (ogledi, pogreške, uviđanje, postupna analiza), te ih s primjerima predstavlja; objašnjava i upoznaje ulogu sposobnosti, motivacije, emocija i znanja u rješavanju problema.
- Stvaralačko mišljenje – učenik definiše pojam stvaralaštva u odnosu na dostignuća, na proces i na vlastite osobenosti; opisuje faze procesa stvaralačkog mišljenja (preparacija,

inkubacija, iluminacija, verifikacija); pojašnjava i ocjenjuje ulogu konvergentnog i divergentnog mišljenja u stvaralaštvu; objašnjava i ocjenjuje faktore, koji utiču na stvaralaštvo (inteligencija, sposobnost divergentnog mišljenja, nekonformizam, ustrajnost, radoznalost itd.).

Učenje i pamćenje

- Pojam i oblici (vrste) učenja – učenik definiše pojam učenja; pojašnjava, razlikuje i sa primjerima predstavlja oblike učenja: klasično i instrumentalno uslovljavanje, oponašanje i učenje po modelu, učenje sa uviđanjem i razumijevanjem.
- Pamćenje i zaboravljanje – učenik definiše pojam pamćenja, zaboravljanja i predstavljanja; opisuje i upoređuje vrste pamćenja: trenutno (senzorni registar), kratkoročno (razvojno) i dugoročno pamćenje; objašnjava i sa primjerima predstavlja kvantitativne i kvalitativne promjene pri pamćenju gradiva.
- Faktori i metode učenja – učenik opisuje i sa primjerima predstavlja faktore učenja (fizičke, socijalne, fiziološke, psihološke); objašnjava i ocjenjuje značaj sposobnosti, motivacije, emocija i stilova učenja (vizuelni, auditivni, pokretom – tjelesni, analitički, cjeloviti) za učenje; objašnjava i ocjenjuje metode i načine (strategije) za poboljšanje pamćenja i uspješnog učenja (misaoni uzroci, očiglednosti, povezivanje).
- Rezultati učenja – učenik definiše pojam navike, vještine i znanja, te ih sa primjerima predstavlja; objašnjava i ocjenjuje značaj navika, vještina i znanja za čovjeka.

LIČNOST

Pojam i struktura ličnosti

- Učenik definiše ličnost kao psihofizičku cjelinu (cjelovitost, individualnost, dosljednost); definiše i sa primjerima predstavlja pojam osobnosti ličnosti, crte, dimenzije, tipovi; opisuje i razlikuje područja ličnosti (tjelesna konstitucija, temperament, značaj sposobnosti); objašnjava i ocjenjuje utjecaj pojedinačnih područja ličnosti na doživljaje, ponašanje i uspješnost ljudi; opisuje i vrednuje tipološko tumačenje ličnosti (Hipokratovo, Jungovo, Kretschmerovo), opisuje i vrednuje dimenzionalno poimanje ličnosti (Eysenckova teorija); objašnjava i vrednuje razlike među tipološkim i dimenzionalnim poimanjem ličnosti; objašnjava zavisnost pojedinačnih područja ličnosti od nasljeđa i okoline (ispitivanje blizanaca).
- Inteligencija – učenik definiše pojam inteligencije; objašnjava i procjenjuje značaj mjerenja inteligencije i količnika inteligencije; opisuje sastavne dijelove (faktore) inteligencije po Thurstonovoj teoriji i aplicira je na učenje pojedinih školskih predmeta i na različita zanimanja; opisuje Gardnerovu teoriju inteligencije i aplicira je na različita područja pojedinačnog djelovanja; objašnjava odnos između inteligencije i stvaralaštva.

Dinamika ličnosti

- Psihička opterećenja – učenik definiše pojmove frustracija, konflikt, stres, kriza; opisuje i sa očiglednim primjerima upoznaje glavne vrste konflikta; objašnjava nastanak i posljedice frustracijske tolerancije i snage ličnosti, te procjenjuje njen značaj pri prevazilaženju teškoća; pojašnjava i procjenjuje ulogu motivacijske dinamike u djelovanju ličnosti.
- Suočavanje sa psihološkim teškoćama – učenik opisuje i na primjerima poima konstruktivne i nekonstruktivne reakcije na psihološke teškoće; opisuje i sa primjerima poima glavne odbrambene mehanizme (kompenzacija, racionalizacija, projekcija, identifikacija, negiranje i potiskivanje).

Razvoj ličnosti

- Periodi razvoja ličnosti – učenik definiše postupnost i kontinuiranost razvoja ličnosti; opisuje glavne karakteristike (tjelesne, spoznajne, emotivne, moralne i socijalne) perioda razvoja ličnosti (prenatalno, djetinjstvo, mladalaštvo, odrasla dob, starost); pojašnjava pojam slike o sebi i procjenjuje značaj odgovarajuće slike o sebi za čovjeka; sa primjerima predstavlja uticaj različitih životnih situacija na sliku o sebi; opisuje i sa primjerima predstavlja faze razvoja ličnosti po Eriksonovoj teorije (faze, kriza, identitet...).
- Zrela ličnost i poremećaji – učenik opisuje karakteristike zrele ličnosti i na primjerima pojašnjava ponašanje zrele ličnosti.

Teorije ličnosti

- Psihodinamične teorije – učenik objašnjava i vrednuje psihodinamično poimanje strukture, razvoja i djelovanja ličnosti po Freudu; pojašnjava pojmovne strukture ličnosti po Jungu.
- Dispozicijske teorije – učenik opisuje i vrednuje strukturno (dispozicijsko) poimanje ličnosti (Kretschmer, Eysenk).
- Bihevioralna teorija (teorija ponašanja) – učenik opisuje osnovne karakteristike ponašajnog poimanja ličnosti (Skinner) i vrednuje ga.
- Humanističke teorije – učenik opisuje i vrednuje humanističko poimanje ličnosti (Maslow i Rogers); pojašnjava pojmove: rast ličnosti i samoaktualizacija.
- Kognitivne teorije – učenik objašnjava kognitivno poimanje ličnosti (Piaget).
- Upoređivaje teorija ličnosti – učenik razlikuje i upoređuje osnovne karakteristike pomenutih teorija.

POJEDINAC U GRUPI I GRUPNA DINAMIKA

Socijalizacija

- Pojam i značaj socijalizacije – učenik određuje pojam socijalizacije (primarna i sekundarna); objašnjava i ocjenjuje utjecaj socijalizacije na čovjekovu ličnost.

- Socijalna grupa – učenik određuje pojam socijalna grupa i socijalna uloga; opisuje i sa primjerima predstavlja različite oblike socijalnih grupa (formalne i neformalne, primarne i sekundarne); poima i ocjenjuje psihološke funkcije obitelji (sigurnost, prihvaćenost, nadzor); opisuje način odgoja (odgojni stilovi): autoritativno, autoritarno, permisivno, bezbrižno i ocjenjuje njihove posljedice za razvoj djeteta.

Međusobni odnosi

- Odlučivanje u grupi – učenik opisuje i sa primjerima predstavlja pojedinačne tipove vođenja (autokratsko, demokratsko, liberalno); prosuđuje prednosti i manjkavosti pojedinih načina vođenja u konkretnim situacijama; pojašnjava i sa primjerima predstavlja konformizam i nekonformizam.
- Prosocialno ponašanje – učenik opisuje i sa primjerima predstavlja prosocialno ponašanje (sudjelovanje, empatija, altruizam).
- Proindividualno ponašanje – učenik opisuje i sa primjerima predstavlja proindividualno ponašanje (asertivnost, egoizam, takmičenje).
- Antisocialno ponašanje – učenik opisuje i sa primjerima predstavlja antisocialno ponašanje (agresivnost, delikventnost); objašnjava razvoj agresivnosti (biološko, frustracijsko, ponašajno, sa aspekta socijalnog tumačenja); učenik objašnjava i ocjenjuje posljedice prosocialnog, proindividualnog i antisocialnoga ponašanja za međusobne odnose.

Stavovi, vrijednosti i moral

- Stavovi – učenik određuje i razlikuje pojmove: stav, predrasuda, stereotip; pojašnjava i sa primjerom predstavlja komponente stavova (kognitivna, emocionalna, konativna, ponašajna); objašnjava i procjenjuje uzroke formiranja predrasuda (ekonomski i politički uzroci, socijalizacija, frustracije); opisuje i sa primjerima predstavlja uticaj predrasude na ponašanje (ogovaranje, izbjegavanje, diskriminacija, genocid); objašnjava, vrednuje i sa primjerima predstavlja uticaj predrasuda na osnose sa različitim socijalnim skupinama (manjine, etničke i rasne skupine, starosne skupine, pol).
- Vrijednosti i moral – učenik određuje pojam vrijednosti i razliku među pojmovima: vrijednost, pravila porodice, moral; opisuje i sa primjerima predstavlja glavne kategorije vrijednosti (hedonističke, potencijalne, moralne, ispunjavajuće); opisuje i sa primjerima predstavlja osnovne faze moralnog prosuđivanja (Kohlbergovo tumačenje); procjenjuje značaj vrijednosti, pravila porodice i morala za pojedinca u porodici; vrednuje faktore koji utiču na razvoj vrijednosti i moralnog prosuđivanja.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za psihologiju, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim

stručnim zvanjem profesor psihologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je psihologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za psihologiju nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bachelor psihologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je psihologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

SOCIOLOGIJA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 90

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 3

CILJ

Cilj ovog predmeta je:

- Upoznavanje učenika sa društvenim procesima, pojavama i odnosima, zakonitostima njihovog razvitka, ali i međusobnog odnosa i zavisnosti, kao i konteksta društva kao totaliteta.
- Razvijanje kod učenika povijesno – kritičkog mišljenja, ali i mogućnosti za pravilnu identifikaciju i racionalizaciju aktuelnih socijalnih fenomena.
- Podsticanje elokvetnih, misaonih, eruditivnih i kritičko – analitičkih sposobnosti učenika.
- Vrednovanje, uvažavanje i njegovanje individualnosti i tolerantnosti kod učenika, ali i vještine komuniciranja kroz kulturu govorenja i slušanja.
- Razumjevanje uzročno – posljedičnih veza u društvenim odnosima, pragmatičan odnos prema okruženju, formiranje pogleda na svijet, koji preferira trajne i univerzalne vrijednosti.

Tematski ciljevi:

- Upoznati učenike sa predmetom Sociologije, historijsko – teorijskim pretpostavkama nastanka i razvitka, sa nagovještajem teorijskih perspektiva, uz elaboraciju savremenih škola i pravaca.
- Upoznati učenike sa metodama istraživanja, uz fokusiranje na instrumentima istraživačkih metoda i osposobljavanje učenika da praktično primjene naučeno.
- Da učenici pojmovno i teorijski ovladaju znanjima o društvenoj strukturi i pokretljivosti, da spoznaju klasnu strukturu, kao i globalne društvene grupe, uz preferiranje etničke tolerancije.

- Upoznati učenike sa oblicima društvene svijesti (duhovna nadogradnja), njihove uloge i značaj za pojedine segmente društva i njegove cjeline.
- Upoznati učenike sa ekoomskim institucijama društva u tranziciji, sa posebnim osvrtom na pojavu našem ekonomskom sistemu.
- Naučiti učenike osnovama političkog sistema, organizaciji državne vlasti, političke partije, BiH (Dejtonski sporazum), civilnog društva. Osposobiti učenike da prepoznaju, razumiju i da djeluju kao politička bića.
- Upoznati učenike sa porodicom kao mikro društvenom grupom i osnovnom ćelijom društva. Fokusirati se na široku lepezu osobenosti savremene porodice.
- Upoznati učenike sa društvenim grupama, formalnim orgnizacijama, socijalnim interakcijama i društvenim sukobima.
- Osposobiti učenike da na radikalno drugačijoj osnovi pristupaju problemima ekologije, pa i socijalne ekologije kao njenog segmenta. Formirati kod učenika svijest o značaju ekologije za čovjekov opstanak. Osposobiti učenike da izrađuju ekološke projekte, te da ih implementiraju.
- Upoznati učenike sa devijantnostima u društvu, sa posebnim osvrtom na prisutne devijantnosti u našem društvu i našem okruženju. Formirati kod učenika kritički odnos i pripremiti ih na pozitivan angažman.
- Upoznati učenike sa promjenama društva kao totaliteta, ali i pojedinih pojava, procesa i odnosa. Istaći značaj pokretljivosti u društvu, te naznačiti razvojne perspektive.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Uvod u sociološke teorije	10
2.	Struktura i organizacija društva	10
3.	Promjene i razvoj društva	10
4.	Kultura i društvo	15
5.	Religija	10
6.	Porodica – uloga i društvene funkcije	10
7.	Demokratija – izraz političkog legitimiteta građana	10
8.	Sociologija rada, nezaposlenost i siromaštvo	5
9.	Problem prostora selo – grad	5
10.	Devijantnost i društvo	5
	<i>Ukupno:</i>	90

UVOD U SOCIOLOŠKE TEORIJE

1. Klasične građanske sociološke teorije
2. Kont – začetnik građanskog smjera u sociologiji
3. Neopozitivizam
4. Naturalistički smjer
5. Psihološke teorije
6. Frojd – nagonско stvarа društveno (Struktura ličnosti i društva; individualno se preobražava u društveno; stvaranje društvene pojave)
7. Veber – suština društvene pojave. Pojave sa značenjem i njihovo razumjevanje
8. Dirkem – kolektivna svijest – jezgro društvenog
9. Savremeni funkcionalizam
10. Parsons – model harmoničnog društva
11. Formalno sociološke teorije
12. Ziml – sociologija – geometrija društva
13. Vize – društvo kao spajanje i razdvajanje pojedinaca
14. Tenis – zajednica i društvo

STRUKTURA I ORGANIZACIJA DRUŠTVA

1. Pojam društvene strukture
2. Elementi društvene strukture
3. Društveno raslojavanje
4. Naselja – projekcija društva u prostoru
5. Društvene ustanove i organizacije – temelji društvenog poretka

PROMJENE I RAZVOJ DRUŠTVA

1. Promjene su stalne, a razvoj i napredak nisu
2. Društvena pokretljivost, promjene unutar strukture
3. Društveni razvoj, pojam, činioci i pokazatelji
4. Proturječnosti razvoja i pitanja društvenog napretka
5. Razvojne perspektive savremenih društava

KULTURA I DRUŠTVO

1. Kultura i civilizacija
2. Čovjek – stvaralac kulture
3. Simbolički karakter kulture
4. Pojam simbola
5. Pojam civilizacije
6. Kulturna cjelina, tipovi i elementi kulture
7. Kultura i potkultura
8. Jazik kao sredstvo komunikacije i govora
9. Znak i simbol
10. Standardni jezik, dijalekti i žargonski jezik
11. Masovna kultura i potkultura
12. Kuć i šund
13. Potkultura i protukultura

14. Kultura i ličnost
15. Pojam tradicije i socijalizacije
16. Proces socijalizacije ličnosti
17. Konformizam i stvaralaštvo

RELIGIJA

1. Religija i magija – sličnosti i razlike
2. Obred, ritual i kult
3. Principi magijskog rituala
4. Tabu i totem, totemizam i fetišizam
5. Naturizam i animizam
6. Obred žrtvovanja
7. Pojam mita, njegov nastanak i razvoj
8. Odnos između mita i filozofije, poezije, herojske priče, bajke i basne
9. Monoteističke religije
10. Jevrejstvo
11. Kršćanstvo
12. Raskol u kršćanstvu – Katolička i Pravoslavna crkva
13. Raskoli u katoličkoj crkvi
14. Budizam
15. Bramanizam i budizam
16. Grane budizma
17. Islam
18. Osnovi Kur'ana
19. Razlike između univerzalnih religija

PORODICA – ULOGA I DRUŠTVENE FUNKCIJE

1. Opći pogled na prirodu i funkciju porodice
2. Teorijske koncepcije o porodici
3. Tipovi porodice
4. Tipovi porodice u Bosni i Hercegovini
5. Porodica i etničke, nacionalne, regionalne i religijske strukture
6. Savremene društvene promjene i porodica
7. Porodica kao biosocijalna zajednica
8. Porodični odnosi
9. Položaj članova porodice i porodične uloge
10. Vrijednosni sistem kao elemenat porodičnog života
11. Porodica i ličnost
12. Činioci koji djeluju na proces socijalizacije
13. Dezintegracija ličnosti i porodica

DEMOKRATIJA – IZRAZ POLITIČKOG LEGIMITETA GRAĐANA

1. Opće naznake o demokratiji

2. Historija demokratije
3. Pravednost – osnova demokratije
4. Politika – sredstvo demokratije
5. Neposredna i predstavnička demokratija
6. Vladavina zakona
7. Izbori osnova legitimiranja vlasti
8. Društva u promjenama
9. Civilna društva
10. Novo demokratsko društvo – cilj promjena
11. Društveni pokreti, opći pristup
12. Vreste društvenih pokreta
13. Studenski pokreti
14. Feministički pokreti
15. Ekološki pokreti
16. Pokreti za razoružavanje i antinuklearni pokreti
17. Društveni sukobi
18. Rat kao najteži oblik društvenog sukoba
19. Industrijski sukobi
20. Sindikat i kolektivni pregovori
21. Individualni i kolektivni sukobi

SOCIOLOGIJA RADA, NEZAPOSLENOST I SIROMAŠTVO

1. Rad kao individualna i društvena pojava
2. Organizacija rada
3. Nezaposlenost i siromaštvo
4. Sociološka interpretacija sfere rada

PROBLEM PROSTORA SELO – GRAD

1. Čovjek u prostoru i vremenu
2. Društveni prostor
3. Naselja – projekcija društva u prostoru
4. Čovjek i prostor – posljedica industrije
5. Urbanizacija – moderni gradovi

DEVIJANTNOST I DRUŠTVO

1. Kolektivna ponašanja
2. Devijantno ponašanje i moć

U okviru ovog poglavlja nastavnik ima slobodu da koristeći praktičan rad, obradi bilo koju od tema.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za sociologiju, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim

zvanjem profesor sociologije, ili drugim stručnim zvanjem gdje je sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/pedagoška akademija, odsjek za filozofiju i sociologiju, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor sociologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

UMJETNOST: LIKOVNA KULTURA - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 60

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Upoznati učenike sa likovnim stvaralaštvom kao društvenom pojavom i nužnom potrebom. Predviđeno je da se nastava likovne kulture, prema zahtjevima savremene škole, na srednjem stepenu obrazovanja – u gimnazijama, podjeli na:

- Obaveznu redovnu nastavu – upoznavanje likovne kulture putem historije umjetnosti uz estetsku analizu umjetničkih djela,
- Izbornu nastavu – (obaveznu tek poslije učenikovog izbora) koja dolazi poslije obaveznog dijela. Sadržavala bi stručno izučavanje likovnog jezika kroz kreativni rad i recepciju umjetničkih djela. Ovim bi omogućili učenicima spoznajne i praktične vještine koje će im omogućiti nastavak obrazovanja/obuke.

Izborna nastava, s obzirom da je pređena historija umjetnosti, nudi u III i IV razredu teoriju i praksu likovne kulture, prezentiranje na sasvim nov način uz skromno prakticanje pomoću likovno/tekstualnih bilješki kojima izbjegavamo dosadašnje nefunkcionalno učenje samo uz tekstualne bilješke. Do sada je bilo puno teoretiziranja, a intelektualci su nam ostajali potpuno likovno nepismeni. Izborna nastava bi bila od velike koristi za profesionalnu orijentaciju, jer likovna kultura zadire u sve segmente društvenog života. Likovna šema može zamjeniti deset stranica teksta koje služe za opis nekog problema.

Ovaj program uvodi učenike u proces društvenog i estetskog ponašanja. Na časovima likovne kulture razvijaju se sposobnosti kao: studiozno analitičko promatranje, proces rada, kreativnost, marljivost, originalnost, fleksibilnost, osjetljivost za događaje/pojave u prirodi/društvu, osmišljavanje života i smanjenje osjećaja dezorijentiranosti mladih.

Posebno obdarene učenike priprema za profesionalnu orijentaciju, za ne mali broj zanimanja, koja su nastala podjelom rada: arhitektura, skulptura, slikarstvo, grafika, likovna pedagogija, režija, scenografija, kostimografija, restauracija, dizajn, historija umjetnosti, kritika i estetika u informatici. ovim programom se postiže rehabilitacija uopće estetskog odgoja koja temeljnog edukativnog područja, doprinosi sve bržem komuniciranju gdje vizuelno – likovna komponenta igra primarnu ulogu. Razvija ljubav prema kulturno historijskom nasljeđu naroda koji žive u Bosni i Hercegovini, čija je kulturna baština vjekovima otuđivana, minimizirana i prepuštena propadanju.

Također, svi budući intelektualci moraju naučiti likovni jezik za ljubav informatike koja je postala opsesija samo tehničkih lica, pa imamo agresivno kič okruženje. Potrebno je postepeno mijenjati svijest o likovnoj kulturi kod nas i uraditi dobar udžbenik.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
7.	Grada – elementi – za komponovanje	2
8.	Vizuelno – likovni medij-i komponovanja	2
9.	Tehnike rada pri komponovanju	2
10.	Pravila koponovanja	1
11.	Ideja	1

12.	<p>Sva pravila teže ka jedinstvu forme – kompozicije</p> <p>Dimenzija/proporcija – određivanje mjere cjelini i srazmjere detaljima unutar nje</p> <p>Jednako, harmonija i kontrast – sortiranje komponenti uestetske radove</p> <p>Slučajnu gomilu čini skupom – bliskost, sličnost, slijed I zatvorenost</p> <p>Komponovanje građe počinje – koncentracijom, diferencijacijom i prožimanjem</p> <p>Makro/mikro poredak – strogi – poremećen, razmaknuto/dodirno/preklopno/uklopno</p> <p>Dominacija – dvotrećinska prevlast jedne ili dvije slične nad ostalim dijelom</p> <p>Akcent – tačka oslonca pogleda smještena u prostornom težištu ili likovnom središtu</p> <p>Simetrija – idealna ravnoteža, prirodna pravilnost vezana za ljepotu: centralna, osna, radijalna</p> <p>Ravnoteža – fizička/optička, pojedinačna pa skupna</p> <p>„raspoređenost“ po cjelini</p> <p>Ritam – sukcesivno ponavljanje pojedinih elemenata</p> <p>Gradacija – red u stepenovanom ritmu likovne građe</p> <p>Funkcija – lijepo nepraktično; uzajamno funkcionalno</p> <p>Stil – „pečat vremena“; prepoznatljivost „rukopisa“, garniture, opusa, epohe</p> <p>Položaj/smjer – smjerom postignuto jedinstvo cjeline</p>	48
	Analiza vježbi i vrednovanje znanja učenika	4
	<i>Ukupno:</i>	60

TEMA 1. GRAĐA – ELEMENTI – ZA KOMPONOVANJE

- a) Prostorne karakteristike, čist materijal: tvrdi, mehki, mehkotvrdi; prostorni oblici kao gotove komponente: prirodne/vještačke; postojeća stanja mase/volumena: puna, rastanjena i istanjena
- b) Likovne karakteristike, odnosno likovni elementi
- c) Moderni elementi kao znaci: aluzivni, ikonički, grafički, figurativni

Vježba 1. – izrada „vitrina slike“ od aplikacija isluženih predmeta raznog porijekla materije i faktora nastanka (oblika) – (2 časa)

TEMA 2. VIZUELNO – LIKOVNI MEDIJ-I KOMPONOVANJA

Karakter temeljnih likovnih elemenata kao komponenti, određuje karakter likovnih medij-a: prostorni likovni mediji i plošni likovni mediji.

Vježba 2. – komponovanje u plošnom mediju, linearno, motivac; postaviti grančariju. (2 časa)

TEMA 3. TEHNIKE RADA PRI KOMPONOVANJU

Svaki medij ima tehnički postupak rada kao način povezivanja u kompoziciji, različiti su u arhitekturi, skulpturi, sceni, slici, filmu (tehnikama ovladati kroz rad).

Vježba 3. – komponovanje u vizuelno – likovnom mediju – crtani film, koraci (2 časa)

TEMA 4. PRAVILA KOMPONOVANJA

Odnosi i smisao povezivanja:

- a) Postoji klasično formalno
- b) Postoji rad sa simbolima, metaforama, alegorijom itd.
- c) Postoji trud postizanja sličnosti modela i
- d) Individualna emocionalna ekspresija

Vježba 4. – estetska analiza umjetničkih djela (1 čas)

TEMA 5. IDEJA

Jedinstvo više ideja: ideja građe, ideja medij-a, ideja tehnike, ideja pravila – činit će jedinstvo buduće kompozicije – forme.

Vježba 5. – psihologija stvaralaštva – „subjektivni odraz objektivne stvarnosti“. (1 čas)

TEMA 6. SVA PRAVILA TEŽE KA JEDINSTVU KOMPOZICIJE Sastoji se od sljedećeg niza tema:

6.1. Dimenzija/proporcija – određivanje mjere/srazmjere, obnoviti

Vježba 6.1.1. – modeliranje – masa/volumen – reljefna „zatvorena“ forma, motivacija čovjeka.

Vježba 6.1.2. – komponovanje dekorativno, zasićenim bojama, simultani kontrast motivacija.

(2 časa)

6.2.Jednako (=), harmonija (H) i kontrast (≠)

Vježba 6.2.1. – građu za kompoziciju prvo moramo „razvrstati“ na estetske radove:

(2 časa)

- a) Jednake – gdje možemo ponavljati u monoton dosadan nizni ritam ili poboljšati izgled pribjegavajući naizmjeničnosti, variranju i obrtanju.
- b) Harmonične – gdje vodimo računa da se puno ne razlikuju. Pa imamo harmoniju veće i manje sličnosti, harmoniju funkcije i harmoniju simbola.
- c) Kontrastne – gdje se u vezu dovode ekstremne suprotnosti raspoloživih karakteristika.

Vježba 6.2.2. – komponovanje: prostorne pune forme, (=) oblika i intervala i (≠) smjerova (2 časa)

Vježba 6.2.3. – komponovanje površina i linija harmoničnih po više „presvlaka“ – osobina 2 časa)

6.3.Slučajnu gomilu čini skupinom: bliskost, sličnost, slijed (uzastopno ponavljanje uz očekivanje) i zatvorenost (kada spojeni oblici čine jedan novi oblik)

Vježba 6.3.1. – vidno polje ima efekat lupe, uradite kompoziciju u harmoniji kvaliteta boje, motivacija, geometrija (2 časa)

Vježba 6.3.2. komponovanje jednakih oblika, repeticija – inverzno. (2 časa)

6.4.Komponovanje sadržine počinje koncentracijom, diferencijacijom i prožimanjem (4 časa)

Vježba 6.4.1. – početci komponovanja se mogu uporediti sa društvenim stanjima; jak vođa pravi centralističku vlast širenjem, snaga jednog centra gubi moć, pa se pojavi drugi centar interesa, a poslije i rasulo o više centara koje prerasta u novi kvalitet, bilo kakve saradnje, gdje imaju svi neki interes; komponovanje likova i linija na plohi, radijalna kompozicija, motivacija, kristali, rozete. (2 časa)

Vježba 6.4.2. – komponovanje cjeline sa više središta; izraz linija, površina i volumena na plohi, motivacija širenja grada koji guta okolna naselja (maketa, oblik, grupni rad) (2 časa)

6.5.Makro/mikro poredak: strogi/poremećen; dodirno/razmaknuto/preklopno/uklopno (1 čas)

Poredak u makro i mikro strukturi kompozicije može biti pravilan i poremećen, a kad je u pitanju gustina: dodirno/razmaknuto/preklopno/uklopno (komponente: potezi, mrlje, tačke...)

Vježba 6.5.1. – komponovanje osnovnih gradivnih elemenata oblika sa primjetnim poretkom i gustinom krupnih i sitnih činilaca forme. (1 čas)

6.6.Dominacija – dvotrećinska prevlast (6 časova)

Promatranje likovnih djela sa ciljem uočavanja cjeline.

Vježba 6.6.1. – komponovanje linijom na plohi, uske – široke i prave – krive, jedinstvo postignuto dominacijom pravih širokih, motivacija moderni dio grada. (2 časa)

Vježba 6.6.2. – slikanje srednjim valerskim ključem malog intervala (hromatski i ahromatski) po istoj motivaciji, dominacija postignuta veličinom nosećeg tona u akordu. (2 časa)

Vježba 6.6.3. – komponovanje paralelno: plošno, tonski, kontrast toplo/hladno. Dominaciju postići na jednom dijelu vježbe toplim na drugom hladnim. (2 časa)

6.7.Akcent – tačka koja je u preostornom težištu ili likovnom središtu; djelo sa 1,2,3 žarišta
(1 čas)

Vježba 6.7.1. – komponovanje oblika po horizontali i vertikali, motivacija, urbana sredina ili jedan objekt u dominaciji akcent vertikala. (1 čas)

6.8.Simetrija – idealna ravnoteža, pravilnost, priroda vezana za ljepotu: centralna/osna/
radijalna (4 časa)

Vježba 6.8.1. – komponovanje rastanjenih volumena, radijalna simetrična kompozicija, motivacija kaleidoskop pahuljice čipke, skulpture mobile, materijal papri, konci. (2 časa)

Vježba 6.8.2. – oblikovanje kontrastom crno bijelo, simetričnih oblika, motivacija prirodni – životinje. (2 časa)

6.9.Ravnoteža – fizička/optička, pojedinačna, pa skupna „raspoređenost“ po cjelini
(6 časova)

Vježba 6.9.1. – psihovizir vidnog prostora/polja; „vaganje“ temeljnih elemenata forme i njihovih vrijednosti u strukturi cjeline; načini balansiranja – komponovanje strukture od pozitivnog i negativnog u tri gradivna likovna elementa forme, jedinstvo postići dominacijom negativnog, motivacija po želji. (6 časova)

6.10. Ritam – prirodni vid uspostavljanja reda kada se sukcesivno ponavljaju pojedini elementi

Vježba 6.10.1. – linija i površina na plohi, motivacija fasada zgrade, kostim. (2 časa)

Vježba 6.10.2. – komponovanje u bilo kom likovnom mediju, sa svim pravilima koja čine mobilno dramatično stanje u cjelini forme. (2 časa)

6.11. Gradacija – oblik reda u stepenovanom ritmu nekih vrijednosti (2 časa)

Vježba 6.11.1. – dekorativno komponovanje sa gradacijom transformacije oblika, veličine i svjetline. (2 časa)

6.12. Funkcija – postoji lijepo, a nepraktično; uzajamno funkcioniranje (1 čas)

Vježba 6.12.1. – komponovanje po harmoničnoj (*H*) ili jednakoj (=) funkciji. (1 čas)

6.13. Stil – „pečat“ djela, vremena; prepoznatljivost („rukopisa“, garniture, opusa, epohe)
(4 časa)

Vježba 6.13.1. – postizanje jedinstva kompozicije nekim obilježjem koje se provlači kroz cijeli rad. Motivacija arhitektonski objekat, odjeća sa modnim detaljima, dizajn serije posuđa. (2 časa) Vježba 6.13.2. – pokušaj stvaranja u duhu vremena u kome živimo, šta karakteristiše našu epohu. (2 časa)

6.14. Položaj/smjer – nije pravilo ali može biti činilac jedinstva kompozicije

(4 časa)

Vježba 6.14.1. – komponovanje „nosača“ smjera (temeljnih elemenata oblika) u svim smjerovima i njihovo objedinjavanje smjerom smjerova koji daje karakter cjelini. Medij i motivacija po želji. (1 čas)

TEMA 7. ANALIZA I VREDNOVANJE ZNANJA UČENIKA

Vježba 7.1. – estetska analiza svih vrsta umjetničkih djela od:

- a) Prostornih medij-a: arhitektonskih objekata (renesansne epohe), skulptura, produkt dizajna (evolucija oblika stolice)
- b) Plošnih medij-a: crteža, grafika, slika (slikarstvo, impresionizma, fovizma, ekspresionizma) slikarskog dizajna, grafičkog dizajna, fotografija, fillmova. (4 časa)

OPREMA ŠKOLE

Škole trebju odvojiti i opremiti radni prostor, dobro osvijetljen, po potrebi zamračen sa prilagodljivim namještajem; opremljen audio vizuelnim pomagalicima (videorekorderima ili video topom, kompjuterom sa crtaćim programima i sl.), te pratećim kolekcijama (likovno problemske šeme, reprodukcije, dijapozitivi, CD-i, knjige, video kasete i likovno – tehnička sredstva.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Akademija likovnih umjetnosti, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor likovne umjetnosti ili drugim stručnim zvanjem na akedemiji likovnih umjetnosti sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

2. Akademija likovnih umjetnosti, nastavnički odsjek sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS i stečenim stručnim zvanjem bakalaureat/bachelor likovne umjetnosti - edukacija likovnih umjetnosti ili drugim stručnim zvanjem na Akademiji likovnih umjetnosti sa položenom pedagoško- psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 60

SEDMIČNI BROJ ČASOVA: 2

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja je izgrađivanje i usavršavanje kompleksne ličnosti učenika specifičnim sredstvima i ambijentom koji pružaju tjelesno vježbanje i sport. Poseban cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je stvaranje trajne navike svakodnevnog vježbanja u cilju održavanja i jačanja zdravlja.

Zadaci:

- Stvaranje uvjeta za aktivno angažiranje učenika u utvrđivanju, izražavanju i zadovoljavanju njegovih potreba i interesa za tjelesnim kretanjem, sportom i razonodom, suglasno karakteristikama njihovih uzrasta, sa ciljem oplemenjivanja i usavršavanja osobne prirode i humanih odnosa prema drugim ljudima;
- Dalje razvijanje i usavršavanje psihomotornih sposobnosti i sportskog odgoja, započetog na prethodnom stepenu obrazovanja;
- Osposobiti učenika za samostalno kretno – sportsku aktivnost, samokontrolu zdravlja i tjelesne kondicije;
- Dalje postizanje stepena znanja i navika zdravstveno – higijenskog ponašanja, koji proizilaze iz sadržaja i karaktera tjelesne aktivnosti i sportskog odgoja;
- Stvaranje uvjeta da učenik tjelesno i kretno afirmira osobne stvaralačke mogućnosti slobodne ličnosti, koje se ogledaju u zdravom načinu života, mogućnosti slobodne ličnosti, koje se ogledaju u zdravom načinu života, svestranom tjelesnom razvoju, usavršavanju kretanja, te boravku u prirodi, sa cilje obogaćivanja kulture življenja;
- Podizanje stepena teorijskih znanja iz domena sportskog načina života, utjecaja tjelesnog vježbanja na zdravlje i tjelesne sposobnosti, životne i radne mogućnosti;
- Podizanje stepena znanja i opće tjelesne spremnosti, kroz usvajanje specifičnih sadržaja iz oblasti tjelesnog i zdravstvenog odgoja i sporta;
- Utvrđivanje i priprema posebnog nastavnog sadržaja za učenike sa tjelesnim nedostacima, oboljenjima, traumama i povredama;
- Motiviranje učenika da se aktivno i kontinuirano bave tjelesnim aktivnostima, sportom i rekreacijom;
- Upoznavanje učenika sa raznovrsnim sadržajima sportske rekreacije (svakodnevnog na vikendu, godišnjem odmoru, rijekama, planini isl.).

OBLICI REALIZACIJE SPORTSKO – KRETNE AKTIVNOSTI UČENIKA

Ukupna godišnja sportsko – kretna aktivnost učenika realizira se putem:

- Nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja
- Kursne nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja
- Samostalne aktivnosti učenika
- Vannastavne i vanškolske aktivnosti
- Izleti i logorovanja se realiziraju prema posebnom programu škole

Svaki od ovih oblika sadrži specifičnu strukturu organiziranja i rada, a svi zajedno sintetiziraju područje sportsko – kretne djelatnosti učenika, koje se prati i uvažava u konačnoj procjeni i vrednovanju rezultata rada u području tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

Programsku strukturu tjelesnog i zdravstvenog odgoja čine:

- Osnovni program i
- Dodatni program sportsko – kretnih aktivnosti

Osnovni program sačinjavaju ukupne kineziološke aktivnosti koje se provode u nastavnom procesu tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Sastoji se od:

- Izbornog programa sa programom dopunskih sportova
- Sadržaj općeg bazičnog i utilitarnog karaktera i
- Teoretske pripreme

Ovi sadržaji čine jedinstvenu cjelinu i realiziraju se u okviru dva polugodišnja pedagoška perioda rada. U predviđenom periodu programirane sportsko – kretne aktivnosti provodi se tjelesna, tehnička, taktička i teorijska priprema učenika i realizira tekuća i periodična provjera spremnosti i usvojenosti znanja.

IZBORNI PROGRAM SA PROGRAMOM DOPUNSKIH SPORTOVA

Izborni program sa programom dopunskih sportova predstavlja dominirajuću sadržinu nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja. To su dva segmenta (izborni sport i dopunski sportovi) koji se spajaju u jednu cjelinu i čine osnovnu kineziološku aktivnost. Provode se paralelno i sinhronizirano tokom cijele školske godine po sedmičnoj šemi – jedan čas izborni program, jedan čas dopunski program.

Izborni program predviđa realizaciju jednog od sportova za koji postoje uslovi za njegovu provedbu. Motivi i interesi učenika, te materijalne i kadrovske mogućnosti škole i sredine u kojoj škola djeluje, utiču na izbor sadržaja sportske grane (ili sportskih grana) koji će biti predmet odgojno – obrazovnog rada u trajanju od četiri godine.

Razrađeni programski sadržaji košarke, odbojke, ritmičko – sportske gimnastike i atletike, kao izbornih sportskih grana, predstavljaju osnovu ovom programu i služe kao model za programsku razradu drugih sportova za koje postoje interes i uslovi za njihovu realizaciju (rukomet, borilački sportovi i sportska gimnastika).

Osnovni organizacijsko – metodički oblik djelatnosti je sportski trening i natjecanje kao završni čin provjeravanja njegove efikasnosti. Natjecateljska aktivnost se provodi na časovima, u vannastavnom i vanškolskom vremenu.

U cilju ostvarivanja individualizacije rada, kao jedinog efikasnog postupka, kojim će se ostvariti interesna i motivacijska strana odgojno – obrazovne djelatnosti, učenici se na početku diferenciraju u grupe prema stepenu usvojenih prethodnih znanja u izabranoj sportskoj grani. Diferencirane i homogenizirane grupe čine dva (nekad tri) nivoa koji programirane sadržaje savladavaju sa prostijim, ili složenijim varijantama.

Identificirani stepen tehničko – taktičkih sposobnosti predstavlja startnu osnovu djelatnosti sa koje počinje proces praćenja. Izborni program (izborna sportska grana) provodi se kontinuirano tokom cijele godine sa po jednim časom sedmično.

Program dopunskih sportova ima zadatak sa, sa jedne strane, doprinese kvalitetnijem usavršavanju izborne sportske grane i, sa druge strane, da proširi područje kretno – sportske kulture kod učenika. Izbor dopunskih programa je primjeren sportskoj grani u kojoj treba ostvariti veće stvaralaštvo, kako bi svojom ukupnom strukturom doprinjelo usavršavanju tjelesnih i tehničkih vrijednosti, koje su dominirajuća karakteristika osnovnog programa.

Strukturu programa opunskih sportova čine sadržaji sportskih grana koji su komplementarni sadržajima sportske grane osnovnog programa. Osnovicu dopunskih sportova u svim izbornim programima čine fundamentalne sportske grane, atletika i aerobika, te drugi odgovarajući sportovi. Realiziraju se i ciklusima koji se odvijaju uporedo sa izbornim programom (kao drugi čas u sedmici) a njihovo ukupno trajanje odgovara trajanju osnovnog programa.

SADRŽAJI OPĆEG, BAZIČNOG I UTILITARNOG ZNAČAJA

Ovi sadržaji sa izbornim programom i programom dopunskih sportova čine ukupnu strukturu nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja, opća tjelesna priprema, borilačke vještine i ostali sadržaji utilitarnog karaktera, imaju značajno mjesto u programu godišnje pedagoške aktivnosti. Opća tjelesna priprema se programira shodno potrebama učenika i objektivnim pokazateljima motoričke spremnosti. Za razvoj općih tjelesnih sposobnosti, uz uobičajena sredstva, treba prakticirati i vježbe na spravama, koristeći slobodni vremenski prostor izbornog programa. Borilačke vještine su dijelom uvrštene u program dopunskih sportova, a postojanjem uslova (interes, kadar) mogu se realizirati i kao izborni program, što važi i za druge sadržaje utilitarnog karaktera.

PRAĆENJE I VREDNOVANJE REZULTATA AKTIVNOSTI UČENIKA

Praćenje tjelesnog razvoja, sposobnosti i usvojenosti sportsko – kretnih navika, znanja i aktivnosti učenika vrši se na osnovu kartona tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

Inicijalno stanje na početku prvog razreda i završni pokazatelji na kraju svih razreda predstavljaju osnovu za programiranje rada u tjelesnom i zdravstvenom odgoju, koja dolazi od stanja i potreba svakog pojedinca. Informacija o ostvarenim rezultatima između dva stanja (dvije provjere) je dominantni pokazatelj razvoja i napretka u sistemu procjenjivanja i vrednovanja rezultata rada. Uključivanje u sadržaje vannastavnih i vanškolskih aktivnosti, i u tom sklopu ostvarenje određenih rezultata, je posebna vrijednost koja se iskazuje u konačnom procjenjivanju rezultata. Ostvareni rezultati u nastavi, samostalnoj angažiranosti u aktivnostima sportskih grupa sekcija u školi ili van škole je vrijednost koja se cijeni u zaokruženju ocjene učenika.

Testiranje motoričke i funkcionalne spremnosti učenika vrši se prema EURO FIT testovima:

- Test 1: Ravnoteža „Flamingo“ – mjerenje statičke ravnoteže, balansiranje na jednoj nozi na gredici.
- Test 2: Taping rukom – mjerenje brzine pokreta jednom rukom – maksimalna učestalost pokreta (25 ciklusa dodira, tamo – ovamo) za što kraće vrijeme

- Test 3: Pokretljivost u zglobovima kuka – mjerenje gipkosti, duboki preklon na klupici
- Test 4: Skok u dalj iz mjesta – mjerenje eksplozivne snage nogu
- Test 5: Snaga (dinamometrija) šake – smjerenje statičke snage šake pomoći dinamometra ili kućne vage
- Test 6: Dizanje trupa (ležanje – sjedenje) – mjerenje snage izdržljivosti u snazi mišića trbuha (maksimalan broj ponavljanja u toku od 30 sek.)
- Test 7: Izdržaj u skleku – mjerenje snage i izdržljivosti u snazi ruku i ramenog pojasa (vrijeme provdano u skleku)
- Test 8: Trčanje 10 x 5m (tamo – ovamo) – ocjena brzinske sposobnosti uz mjerenje vremena.

DODATNI PROGRAM SPORTSKO – KRETNIH AKTIVNOSTI

Sadržaji dodatnog programa sportsko – kretnih aktivnosti nije strogo određen. Dodatnim programom treba obogatiti životna iskustva učenika uvođenjem u nove djelatnosti. Težište djelatnosti treba usmjeriti na sportove u kojim dolazi do izražaja samostalno učenje i mogućnosti trajnog samostalnog bavljenja tom djelatnošću, a postoje realni uslovi za njihovu realizaciju. To su sportovi koji do sada najčešće nisu bili u školskim programima ili je njihovo prisustvo bilo formalnog karaktera:

- nogomet,
- plivanje,
- skijanje,
- tenis,
- stoni tenis,
- badminton,
- veslanje,
- biciklizam,
- planinarstvo,
- klizanje i dr.,
- te sportska rekreacija, aerobik, body building i druge djelatnosti, kao i one koje će se vremenom pojaviti i biti omiljene.

Navedenim djelatnostima i sportovima proširuju se znanja i sposobnosti stečene u osnovnom programu, te usvajaju nove spoznaje različite od onih iz osnovnog programa. Dodatnom programu sportsko – kretnih aktivnosti treba posvetiti posebnu pažnju, stvarati uslove za ravnopravan odnos sa osnovnim programom i uključivanje u izborni program. Postojeće uslove – kadrovske, materijalne i prirodni ambijent, maksimalno koristiti u cilju potpunog zadovoljavanja učeničkih interesa i podizanja ukupnog kvaliteta tjelesnog odgoja u školi. Realizira se van redovne nastave. Osnovni program i dodatni program zajedno, predstavljaju ukupan ambijent za pozitivne biopsihosocijalne transformacione procese kod učenika. Njihova je podjela samo formalnog i organizacijskog karaktera. Vrijednost i značaj sadržaja jednog i drugog programa su podjednaki, te je prelazak sadržaja iz jednog u drugi program moguć i poželjan.

PROGRAM TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA U GIMNAZIJI

OSNOVI PROGRAM – časovi tjelesnog i zdravstvenog odgoja

1. Izborni program sa programom dopunskog sportova
 - a) Izborni program – jedna od sportskih grana
 - košarka
 - odbojka
 - ritmičko – sportska gimnastika i ples
 - atletika
 - drugi izborni sport (rukomet, borilački sportovi, sportska gimnastika)
 - b) Program dopunskih sportova
 - Sportske grane primjerene izbornom sportu (gimnastika, rukomet, košarka, odbojka, atletika, narodne igre, ples, ritmika i dr.)
2. Sadržaji općeg, bazičnog i utilitarnog karaktera
 - opća tjelesna priprema
 - borilačke vještine
 - ostali sadržaji utilitarnog karaktera
3. Teoretska priprema
4. Dijagnostika tjelesnog razvoja i motoričke sposobnosti.

DODATNI PROGRAM – vannastavne aktivnosti (nogomet, plivanje, skijanje...)

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
12.	Teorijska priprema	12
13.	Izborni program sa programom dopunskih sportova	
	6. Izborni program - jedna od sportskih grana	20
	7. Program dopunskih sportova grupa sportova, primjena izbornom programu	20
14.	Dijagnostika tjelesnog razvoja i motoričke spremnosti	8
	Ukupno:	60

1. Teoretska priprema
2. Izborni program sa programom dopunskih sportova
 - a) Izborni program – jedna od sportskih grana:
 - Košarka
 - Odbojka
 - Ritmičko – sportska gimnastika i ples

- Atletika
- Drugi izborni program (rukomet, borilački sortovi i sportska gimnastika)

b) Program dopunskih sportova – grupa sportova primjenjena izbornom programu

3. Dijagnostika tjelesnog razvoja i motoričke spremnosti

PREGLED IZBORNIH PROGRAMA I ODGOVARAJUĆIH PROGRAMA DOPUNSKIH SPORTOVA

IZBORNI PROGRAM	PROGRAM DOPUNSKIH SPORTOVA		
	I CIKLUS	II CIKLUS	III CIKLUS
Košarka	Atletika (4)	Odbojka (12)	Ples (9)
Atletika	Odbojka (12)	Ples (9)	Košarka (12)
R.S.G. i ples	Atletika(4)	Odbojka (12)	Košarka (9)
Atletika	Akrobatika (4)	Odbojka (12)	Ples (9)

1. Teoretska priprema
 - Razvoj snage i metode vježbanja
 - Sistemi takmičenja u svijetu i kod nas
2. Izborni program sa programom dopunskih sportova
 - Izborni program – nastavak tehničke taktičke pripreme prema programskim sadržajima izbornog sporta
 - Program dopunskih sportova – programski sadržaji sportova primjerenih izbornom programu (realiziraju se u ciklusu uporedo sa sadržajima izbornog programa – jedan čas izborni program, jedan čas dopunski program).
3. Dijagnostika tjelesnog razvoja i motoričke spremnosti
 - Antropometrijska mjerenja
 - Testiranje motoričke spremnosti prema EURO FIT testu (evidencija – karton tjelesnog i zdravstvenog odgoja)

IZBORNI PROGRAM SA PROGRAMOM DOPUNSKIH SPORTOVA

KOŠARKA

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- Snaga izbačaj lopte
- Skok šut sa dvije tačke 1min
- Koverta test sa loptom
- Odbijanje lopte o zid

Blokade

- Blokade u mjestu. Blokade u pokretu, blokade sa raznih pozicija - kretanja na vanjskoj nozi i sa rolingom
- Držanje igrača koji je u posjedu lopte na sredini terena, krilu, poštu
- Agresivnost odbrambenog igrača

Promjena pravca

Kolektivna taktika u napadu

-

U situaciji 2:2 u kojoj učestvuju oba beka, bek i centar, bek i krilni igrač, centar i krilni igrač

- U situaciji 3:3 (bek – bek – krilo, bek – krilo – post. centar)

Kolektivna taktika u odbrani -

Odbrana čovjek na čovjeka 5:5

- Postavljanje igrača na napad (potkovicica) držatvaranje igrača poslije šuta i hvatanja odbijenih lopti
- Odbrana na napad 4:1
- Otvaranje kontra napada 3:0
- Zonska odbrana 2:1:2
- Zonska odbrana 2:3
- Igra na dva koša – jedna ekipa igra zonu 2:1:2, a druga ekipa čovjeka (napad „potkovicica“)

Kolektivna taktika u napadu

- Napad na zonsku odbranu 2:1:2
- Napad na zonsku odbranu 3:2

Igra na dva koša sa zadacima

- Igra čovjeka na $\frac{1}{4}$ terena
- Igra čovjeka na $\frac{1}{2}$ terena
- Igra čovjeka na cijelom terenu - Igra zonskih odbrana
- Napad na postavljenu odbranu

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- Snaga izbačaj lopte
- Skok šut sa dvije tačke 1 min
- Koverta test sa loptom
- Odbijanje lopte o zid

ODBOJKA

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- Test agilnosti
- Test snage odskoka
- Test preciznosti

Dizanje visokih, srednjih i niskih lopti

Dizanje dugih, srednjih i kratkih lopti

Tehnika odbijanja sa prizemljenjem

Kretanje dizača i ulasci na mjesto dizača

Taktika smeča – odvlačenje protivničkog bloka

Taktika igre u napadu

- Prijem sa 5 igrača

- Prijem sa 4 igrača

Taktika servisa

- Izbor servisiranja u određene zone
- Izbor protivničkog igrača

Tehnika smeča

- Usavršavanje poznatih tehnika smečiranja - Taktika bloka (akcija bez lopte)
 - a) Praćenje protivničkog napada
 - b) Izbor mjesta u odnosu na taktičke kombinacije protivnika

Taktika odbrane polja

- Sistem odbrane sa dvojnim blokom, varijante 2 – 1 – 3
- Sistem odbrane sa dvojnim blokom 2 – 0 – 4
- Igra 6:6
- Sistem odbrane sa trojnim blokom 3 – 1 – 2 i 3 – 0 – 3
- Izbor sistema odbrane u odnosu na taktiku napada protivnika

Taktika igre

- Sistem 4:2 i 3:3
- Primjena taktičkih sistema
- Sistem 5:1 i primjena u igri

Testiranje specifičnih motornih sposobnosti

- Test agilnosti
- Test snage odskoka
- Test preciznosti

RITMIČKO – SPORTSKA GIMNASTIKA I PLES

Utvrđivanje stepena tehničkih sposobnosti u odnosu na zahtjeve programskih sadržaja.

- Ponavljanje elemenata i vježbi programskih sadržaja III razreda (uvježbavanje elemenata i cjelina kod kojih nije dostignut zadovoljavajući tehnički nivo).
- Vježbe sa vijačom: kombinovanje poznatih elemenata u jednu cjelinu na zadatu muziku.
- Vježba sa obručem: povezivanje više elemenata u cjelinu uz raznovrsno korištenje prostora, sa kombinacijama elemenata u ravnoteži, sa okretima i skokovima.
- Vježba sa loptom : povezivanje elemenata s loptom u cjelini koristeći poznate elemente, sa kretanjem u različitim pravcima sa elementima ravnoteže, skokovima i poskocima.
- Vježbe sa čunjevima: kombiniranje elemenata sa čunjevima, poznate elemente uz udaranje čunjevima jedan o drugi i o tlo; povezati sa ravnotežom, okretima, skokovima i poskocima.
- Vježbe satrakom: povezivanje elemenata u jednu cjelinu sa što većim korištenjem prostora i sa što većim amplitudama.
- Provjera: vježba sa jednim rekvizitom po izboru učenika.

Moderni ples

-

Primjena individualnih kreacija u plesu (vodeći računa o estetici pokreta) uz primjenu disko i druge savremene muzike

- Slobodni ritmički pokreti (uz vlastiti kretni izraz učenika – pojedinca)
Spajanje različitih plesnih pokreta uz plesnu cjelinu
- Individualna rješenja (kombiniranjem) pretvoriti u grupni ples – parovi, trojke, četvorke
- Uvježbavanje odbrambenih plesnih pokreta u većim plesnim grupama (forma grupni moderni ples).

Narodne igre

Narodne igre karakteristične za običaje užeg zavičaja – prema izboru nastavnika. Narodne igre treba da odražavaju kulturu i tradiciju naroda kojem učenici pripadaju.

- Narodne igre iz užeg zavičaja i šireg prostora Federacije BiH
- Jedna karakteristična igra naroda s kojim živimo u zajedničkoj domovini (narodna igra iz kraja u kojem se škola nalazi).

Izbor muzike treba da bude u skladu sa karakterom konkretne narodne igre.

Klasični i latino – američki plesovi

Plesni koraci po tačno određenim putanjama kretanja, usklađivanje koraka sa ritmom pravilno odobrene muzike, držanje, plesni koraci sa varijantama i vlastitim koreografijama učenika. Uvježbavanje pojedinačno, grupno i u parovima sa mjenjanjem tempa:

- Valcer
- Tango
- Samba
- Ča – ča – ča
- Passa – dobl
- Džajv
- Uvježbavanje plesnih parova
- Testiranje: ples po izboru plesnog para

PROGRAM DOPUNSKIH SPORTOVA

CIKLUS ATLETIKE

- Štafetno trčanje 4 x 400m. Primopredaja štafete – ponavljanje (na kraćim distancama), trčanje četveročlanih ekipa 4 x 400m sa predajom štafeta u zonu za izmjene štafeta
- Tehnika trčanja prepona – tehnika preponaškog sjeda, preponaška ABCD-a iz hodanja i trčanja, tehnika napada na preponu i prelaska prepone (rad ruku i nogu)
- Trčanje preponaškog zarmaka u ritmu od tri koraka – trčanje između prepona, trčanje prepona iz niskog starta
- Testiranje specifičnih motornih sposobnosti – tehnika trčanja prepona.

CIKLUS AKROBATIKE

- Kolut naprijed i nazad sa zadacima A, C, E, F
Usprav, usklonno sa čela

Prekopit uporom naprijed

Razovka i spojeno – stav o šakama kolut naprijed

- Leteći kolut uz pomoć „Rojter“ daske

Kolut naprijed – okret – kolut naprijed – niz stav o šakama – kolut naprijed na pružene noge

Prekopit uporom naprijed

-

Usprav usklonono sa čela

Stav o šakama kolut naprijed na pružene noge

Prekopit strance sa okretom za 90 „flik“ metodika

Prekopit naprijed uporom na jednu nogu

- Stav o šakama kolut naprijed
- Usprav usklonono sa čela
- Prekopit uporom naprijed na jednu i obje noge
- Prekopit strance sa okretom za 90 „flik“

CIKLUS ODBOJKE

Dizanje lopte sa srednjim i visokim lukovima

- Tehnika odbijanja sa prizemljem (naprijed, nazad)
- Dizanje s obzirom na duljinu leta lopte: dugi lukovi – preko jedne zone, srednji lukovi – iz jedne zone u drugu, kratki lukovi – unutar jedne zone
- Igra sa uvježbavanjem tehnike dizanja
- Tehnika smeča – smeč iz mjesta i smeč sa zaletom
- Uvježbavanje tehnike smečiranjem – smeč ravno
- Organiziranje napada uz primjenu smeča - Blok – individualni, dvojni i trojni - Kretanje dizača i ulazak na mjesto dizača
- Sistem odbrane sa dvojnim blokom (2 – 1 – 3)
- Igra sa primjenom elemenata napada i odbrane
- Testiranje specifičnih motornih sposobnosti: dizanje lopte, smeč ravno.

CIKLUS KOŠARKE

Tehnika i taktika

- Dodavanje i mimoilaženje, uvježbavanje driblinga – poslije primljene lopte, poslije pivota
- Čuvanje igrača sa loptom i igrača bez lopte
- Saradnja igrača u napadu: bek – centar – krilo i ulazak pod koš
- Saradnja igrača u napadu – blokiranje protivničkog odbrambenog igrača
- Kolektivna taktika u odbrani – zonska odbrana 2 – 1 – 2
- Uvježbavanje zonske odbrane 2 – 1 – 2 u igri - Zonska odbrana 3 – 2
- Uvježbavanje zonske odbrane 3 – 2 u igri
- Presing igra – na ¼ na polovini igrališta, na cijelom igralištu
- Kontra napad – sa dva i tri igrača
- Igra zonskih odbrana
- Testiranje specifičnih motornih sposobnosti: skok šut sa dvije tačke – 1min, koverta test sa loptom.

CIKLUS NARODNIH IGARA

Narodne igre

Narodne igre karakteristične za običaje užeg zavičaja – prema izboru nastavnika. Narodne igre treba da odražavaju kulturu i tradiciju naroda kojem učenici pripadaju.

- Narodne igre iz užeg zavičaja i šireg prostora Federacije BiH
Jedna karakteristična igra naroda s kojim živimo u zajedničkoj domovini (narodna igra iz kraja u kojem se škola nalazi).

Izbor muzike treba da bude u skladu sa karakterom konkretne narodne igre.

Klasični i latino – američki plesovi

Plesni koraci po tačno određenim putanjama kretanja, usklađivanje koraka sa ritmom pravilno odobrene muzike, držanje, plesni koraci sa varijantama i vlastitim koreografijama učenika.

Uvježbavanje pojedinačno, grupno i u parovima sa mjenjanjem tempa:

- Valcer
- Tango
- Samba
- Ča – ča – ča
- Passa – dobl
- Džajv
- Uvježbavanje plesnih parova
- Testiranje: ples po izboru plesnog para

UPUTE ZA IZVOĐENJE PROGRAMA

Nastava tjelesnog i zdravstvenog odgoja provodi se sa dva nastavna časa u sedmičnom rasporedu.

Njen najvažniji zadatak je usmjeravanje i osposobljavanje učenika za svakodnevnu sportsko – kretnu aktivnosti i ona je uspješnija, ukoliko iz njene djelatnosti proizilaze svi drugi organizirani oblici aktivnosti, koji će značajnije angažirati učenike u funkciji samoorganizatora osobne tjelesne kulture.

Osnovni program zajedno sa dodatnim programom sportsko – kretne aktivnosti treba da omogućí optimalno razvijanje motoričkih, funkcionalnih i morfoloških karakteristika kod učenika, te zadovolji njihove interese u skladu sa materijalnim mogućnostima škole i raspoloživim kadrovskim potencijalom.

Izborni program proizilazi iz želje većine učenika jednog odjeljenja da se usavršavaju u određenoj sportskoj grani tokom četverogodišnjeg školovanja, pod uslovom da su zadovoljene materijalne i kadrovske pretpostavke.

Pored razrađenih programa košarke, odbojke, ritmičko – sportske gimnastike i atletike u izborni program se mogu uvrstiti rukomet, borilački sportovi i sportska gimnastika, te plivanje ukoliko postoje uslovi za njegovo cjelogodišnje provođenje.

U tom slučaju, programe za ove sportove će razraditi odgovarajuće kantonalne službe i škole, a prema modelu datom u ovom programu.

-

Škola i nastavnik moraju iznalaziti mogućnost za stvaranje uslova kako bi program bio u cjelini realiziran, a do obezbjeđenja povoljnih uslova tražiti alternativna rješenja ili birati one programe koji će se moći u potpunosti provesti.

Broj sportskih grana koje se mogu realizirati kao izborni program u jednoj školi, nije ograničen. U okviru predviđenog fonda časova za realiziranje izbornog programa, ostavljeno je 10 – 15% „slobodnih“ časova za ponavljanje i uvježbavanje građe, te za provođenje opće i specifične tjelesne pripreme.

Godišnji program opće tjelesne pripreme za svaki razred pravi nastavnik:

- Na osnovu prethodne provjere motoričke spremnosti
- Na osnovu zahtjeva pojedinih sportskih područja, - Na osnovu karakteristika uzrasta.

Kao sredstvo za razvoj općih tjelesnih sposobnosti, pored uobičajenih vježbi, koriste se vježbe na sprava, preskok i sl.

Program dopunskih sportova se također može prilagođavati uslovima i specifičnostima u kojima se škola nalazi.

Ciklusi akrobatike i atletike su zbog svoje fundamentalne važnosti obavezujući i po sadržaju i po broju časova. Međutim, ostali sportski ciklusi mogu biti zamjenjeni drugim sportskim granama pri čemu treba voditi računa da je nova sportska grana komplementarna sportu izbornog programa.

Posebnu pažnju treba posvetiti ciklusima akrobatike. Savladavanje sadržaja akrobatike do potpune automatizacije obezbjeđuje razvoj motornih sposobnosti koje će omogućiti uspješnije savladavanje i drugih djelatnosti.

U uslovima gdje postoje sezonske mogućnosti realizacije programa sportova na vodi i zimskih sportova, takvi se sadržaji mogu uvrstiti u program dopunskih sportova, koristeći fond časova nekog drugog sportskog ciklusa koji može biti zamijenjen.

Narodne igre se realiziraju u skladu sa kulturom i tradicijom naroda kojem učenici pripadaju.

Efekti provođenja ovog programa dolaze do punog izražaja izdvajanjem časova tjelesnog i zdravstvenog odgoja iz tekućeg rasporeda časova i realizacijom nastave u suprotnoj smjeni. To daje mogućnost formiranja interesnih sportskih grupa – odjeljenja, kao i mogućnost diferencijacije prema stepenu usvojenosti sportskih tehnika (formiranje homogenih grupa prema sportovima i prema tehničkom predznanju).

U nastavi tjelesnog i zdravstvenog odgoja značajno mjesto treba da zauzme briga o učenicima kod kojih su evidentni tjelesni nedostaci i oštećenja, te narušeno opće zdravstveno stanje. Ovi učenici treba da dobiju svoje mjesto u nastavi i da im se posveti odgovarajuća pažnja što je u funkciji humanizacije cjelokupnog odgojno – obrazovnog rada.

Usvajanje znanja plivanja, smučanja i drugih sadržaja, koji čine nezaobilazni standard tjelesne kulture učenika, provodi se i u vrijeme raspusta, na osnovu zajednički dogovorene aktivnosti škole,

roditelja i osnivača škole. U tom smislu škola priprema informaciju o broju učenika koji nisu ovladali znanjem plivanja i smučanja (ili učenika koji su izrazili interes, da svoje vrijeme provedu u ovim aktivnostima), obezbjeđuje organizaciju i stručni rad, a osnivač i roditelji, osiguravaju potrebna sredstva za njihovo realizovanje.

Aktivnost u svim oblicima sportsko – kretne djelatnosti (nastavni sat, samostalni rad, vannastavna i vanškolska aktivnost), su vrijednosni elementi, koji zaokružuju status učenika u

tjelesnoj kulturi i adekvatno se uvažavaju u konačnom procjenjivanju uspjeha u području tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Fakultet sporta i tjelesnog odgoja/nastavnički fakultet, odsjek za tjelesni odgoj i sport/fizičku (tjelesnu) kulturu, nastavnički smjer, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne sprema) i stečenim stručnim zvanjem profesor tjelesnog odgoja i sporta ili drugim stručnim zvanjem gdje je tjelesni odgoj i sport/fizička (tjelesna) kultura glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Fakultet sporta i tjelesnog odgoja/nastavnički fakultet, odsjek za tjelesni odgoj i sport/fizičku (tjelesnu) kulturu, nastavnički smjer, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor tjelesnog odgoja i sporta ili drugim stručnim zvanjem gdje je tjelesni odgoj i sport/fizička (tjelesna) kultura glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent.

EKONOMIJA, PODUZETNIŠTVO I MENADŽMENT - IZBORNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 60 SEDMIČNI

BROJ ČASOVA: 2

CILJ I ZADACI NASTAVE

Prenoseći teorijska i aktualna znanja, zasnovana na aktualnim teorijskim izvorima i adekvatnim primjerima iz prakse, potaći učenike na studiranje ekonomije, poduzetništva i menadžmenta, a također i praktičnu primjenu usvojenih znanja u profitnim i neprofitnim organizacijama.

Zadaci nastave:

- Proširiti i unaprijediti znanja učenika iz osnova ekonomije, poduzetništva i menadžmenta.
- Razvijati interes kod učenika za izučavanje ovih znanstvenih disciplina kroz ukazivanje na praktičnu vrijednost stečenih znanja, te ih na takav način poticati na studiranje ekonomskih znanosti.
- Poticati učenike na pokretanje vlastitog biznisa čime će doprinjeti ostvarenju velikog broja pojedinačnih i društvenih koristi.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Uvod u makroekonomiju	12
2.	Započinjanje biznisa u malim preduzećima	8
3.	Poduzetnički projekat	16
4.	Pojmovno određenje menadžmenta i menadžera	8
5.	Uloge i funkcije menadžmenta	16
	Ukupno:	60

UVOD U MAKROEKONOMIJU

- Efekti privređivanja
- Novac i akcijski kapital
- Tržište
- Globalizacija i razvoj

REZULTATI UČENJA

Poslije obrade ove tematske cjeline, učenik treba da:

- Može uočiti važnost i mjerenje efekata privređivanja
- Razumije šta se u okviru ekonomske teorije podrazumjeva pod pojmom „društveno (nacionalno) bogatstvo“;

- Zna razlikovati suštinu i značaj pojmova: društveni proizvod (GNP, GDP); nominalni i realni proizvod, nacionalni i raspoloživi dohodak;
- Razumije pojam i funkcije novca;
- Zna definisati pojam tržišta, zakon ponude i potražnje, pojam i karakteristike monopola, duopola, oligopola i dr.;
- Može definisati tržište vrijednosnih papira kao i pojmove povezane sa tržištem vrijednosnih papira kao što su: akcijski kapital, akcija, dividenda i sl.;
- Razumije uticaj globalizacije na razvoj pojedinih zemalja; - Zna nabrojati mehanizme i institucije globalizacije.

ZAPOČINJANJE BIZNISA U MALIM PREDUZEĆIMA

- Definisane malog preduzeća
- Započinjanje biznisa – osnivanje novog preduzeća
- Započinjanje biznisa – kupovina postojećeg preduzeća
- Započinjanje biznisa – kupovina franšize
- Ostali oblici započinjanja biznisa

REZULTATI UČENJA

Poslije obrade ove tematske cjeline, učenik treba da:

- Zna nabrojati kriterije podjele preduzeća na mikro, mala, srednja i velika;
- Može razumjeti koje su to snage a koje slabosti malih preduzeća, te na osnovu toga shvatiti značaj i ulogu malih preduzeća u privredi;
- Razumije etape u procesu osnivanja malih preduzeća, koji započinje poduzetničkom idejom, a završava procesom registracije biznisa;
- Zapamti motive prodavaca preduzeća, kao i postupak kupovine preduzeća. U tom postupku uočiti važnost konsultacija sa ekspertima iz područja računovodstva i prava i drugih znanstvenih područja;
- Razumije dobre i loše strane započinjanja biznisa kupovinom franšize, što će mu omogućiti shvatanje raširenosti ovog oblika započinjanja biznisa u razvijenim zemljama, kao i u tranzicijskim zemljama.

PODUZETNIČKI PROJEKAT

- Namjena poduzetničkog projekta
- Pisanje i prezentacija poduzetničkog projekta
- Anatomija – struktura poduzetničkog projekta
- Forme poduzetničkog projekta - Izrada seminarskog rada

REZULTATI UČENJA

Poslije obrade ove tematske cjeline, učenik treba da:

- Zna kome je sve namjenjen poduzetnički projekat, odnosno ko su interni, a ko eksterni korisnici poduzetničkog projekta;
- Uoči važnost stila pisanja i načina prezentacije napisanog poduzetničkog projekta zainteresiranim stranama, kako bi poduzetnik zadobio njihovu podršku ;
- Bude upoznat sa strukturom poduzetničkog projekta, tj. sa sljedećim strukturnim dijelovima: naslovna strana, sadržaj, rezime, tržište i marketing, proizvodnja i tehnologija, organizacija, menadžment i zaposleni, finansijski podaci i ocjena djelotvornosti projekta, prilozi;
- Zna u pojednostavljenoj formi napisati poduzetnički projekat;
- Bude upoznat sa različitim formama i oblicima poduzetničkog projekta;
- Može uraditi seminarski rad na temu "Poduzetnički projekat za ...". u okviru ovog seminarskog rada učenik predlaže predmetnom nastavniku poduzetničku ideju koju će razrađivati u svom seminarskom radu, koju nastavnik prihvaća ili zajedno sa učenikom koriguje. U procesu izrade seminarskog rada nastavnik, u skladu sa zahtjevima učenika, pruža potrebnu pomoć u izradi seminarskog rada.

POJMOVNO ODREĐENJE MENADŽMENTA I MENADŽERA

- Evolucija misli o menadžmentu
- Definisane menadžera
- Razvoj i upravljanje karijerom
- Kapital imidža menadžera
- Menadžerska profesija i stres
- Osobine uspješnih menadžera

REZULTATI UČENJA

Poslije obrade ove tematske cjeline, učenik treba da:

- Bude upoznat sa evolucijom misli o menadžmentu u različitim fazama društva tj. Od starih civilizacija, pa sve do faze u kojoj danas živimo, faze poduzetničkog društva;
- Zna nabrojati predstavnike pojedinih škola i zapamtiti njihova osnovna gledišta u vezi sa razumjevanjem i tumačenjem menadžmenta;
- Može nabrojati atribute profesije menadžera;
- Razumije važnost imidža menadžera za uspješnost menadžera i organizacija u kojima djeluje;
- Može shvatiti ulogu stresa na razvoj menadžerske profesije. U tom smislu upoznati se sa izvorima stresa, stresovima na radnom mjestu i mogućnostima prevencije na stres; - Zna nabrojati osobine uspješnih menadžera.

FUNKCIJE I ULOGE MENADŽMENTA

- Planiranje
- Organiziranje
- Kadrovske popunjavanje

- Vođenje
- Kontroliranje
- Komuniciranje
- Odlučivanje
- Inoviranje
- Informisanje

REZULTATI UČENJA

Poslije obrade ove tematske cjeline, učenik treba da:

- Može identifikovati pet osnovnih funkcija menadžmenta: planiranje, organiziranje, kadrovska popunjavanje, vođenje i kontrolisanje;
- Bude upoznat sa najvažnijim sadržajima pojedinih funkcija menadžmenta;
- Shvati značaj uloge menadžera u procesu odlučivanja, komuniciranja, inoviranja i informisanja;
- Može razlikovati funkcije i uloge menadžera u organizacijama.

UPUSTVO ZA REALIZIRANJE NASTAVE

Program nastavnog predmeta Ekonomija, poduzetništvo i menadžment je koncipiran na bazi suvremene literature iz ovih oblasti. Usvojena znanja iz ovog nastavnog predmeta za učenike imaju praktičnu vrijednost čije vrijeme eksploatacije usko korelira sa vremenom življenja učenika.

U interesu ostvarenja zadataka i potpunog ispunjenja cilja nastave, nastavnik treba izbjegavati apstraktna tumačenja pojmovi, što bi značilo da izlaganje gradiva treba zasnovati na primjerima iz prakse, te na taj način pojmove učiniti razumljivim. U tom cilju koristiti šeme, crteže, grafikone, originalnu dokumentaciju, filmove, web sajtove i druga dostupna nastavna sredstva. Nastojati upriličiti posjete preduzećima i institucijama čija djelatnost je tematizirana u nastavnom gradivu. Pomoći učenicima u pisanju i izradi seminarskog rada. U toku izlaganja stalno naglašavati značaj, važnost i isticati posredne i neposredne koristi od usvojenog znanja za učenika.

Nastavu izvoditi uz pomoć suvremenih pomagala kao što su: grafoskopi, personalni računari, prenosni računari, prezentacijski topovi i sl.

LITERATURA

Za ovako koncipiran nastavni predmet trebalo bi pokrenuti inicijativu za pisanje udžbenika. Kako bi udžbenik odgovorio zahtjevima suvremenog obrazovanja, u njemu bi trebao biti razvijen određen broj pedagoških karakteristika kao pomoć učenicima da uče i povezuju tematsku cjelinu.

Dok se ne provedu te aktivnosti i ne napiše udžbenik, predložimo literaturu koja će prije svega biti u funkciji pripreme nastavnika za izvođenje nastave, a nastavnici će sami predlagati učenicima pojedine dijelove teksta, vodeći računa o obimu predloženih dijelova teksta.

1. Dedić Muhamed, Umihanić Bahrija: Osnove menadžmenta i poduzetništva, ekonomski institut Tuzla, Tuzla, 2004. (Druga, treća, četvrta i peta tematska cjelina)

2. Koontz Harold & Weihrich Heinch: Menadžment, Mate, Zagreb, 1994. (Druga, treća, četvrta i peta tematska cjelina)
3. Hodžić Kadrija:
4. Golić Bajro: Osnove ekonomije, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1996. (Prva tematska cjelina)

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Diplomirani ekonomista (VII stepen stručne spreme), završen ekonomski fakultet sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta;
2. Završen prvi ciklus školovanja dodiplomskog studija ekonomskog fakulteta koji je vrednovan sa najmanje 240 ECTS bodova sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

ISLAMSKA VJERONAUKA - REDOVNA NASTAVA

GODIŠNJI BROJ ČASOVA: 30 SEDMIČNI

BROJ ČASOVA: 1

OPIS NASTAVNOG PREDMETA

Činjenica da u biti svake civilizacije stoji određena religija koja bitno određuje njen karakter, kulturu i način života dovoljno govori o potrebi njenog poznavanja i izučavanja u odgojno – obrazovnom sistemu svakog društva. U našem slučaju riječ je o izučavanju islama kao dominantnog svjetonazora Bošnjaka i ostalih muslimana koji žive u Bosni i Hercegovini, na kojem je izgrađena svijest o svijetu i životu kao Božijem daru, u koje su utisnute Njegova neizmjerljiva ljubav i dobrota.

Islamska vjeronauka je integrirana u opće odgojno – obrazovne ciljeve demokratske škole, svojim sadržajima predstavlja dio odgojno – obrazovnog sistema Bosne i Hercegovine i svrha joj je da komplementarnim djelovanjem sa drugim školskim predmetima promovira cjelovit i sistematičan odgoj čovjeka na načelima korelacijsko – integrativnog učenja. Kao autonoman školski predmet, islamska vjeronauka omogućava učenicima autentično i sistematično upoznavanje, čuvanje i razvijanje njihovog vjerskog i kulturnog identiteta, promovirajući, istovremeno, dijalog i toleranciju u odnosu na različite ljude, svjetonazore, religije, konfesionalna i kulturna izražavanja.

Islamska vjeronauka u školi slijedi teološke i antropološke – pedagoške temelje odgoja i obrazovanja radi upoznavanja islama kroz sve bitne tjelesne, duševne i duhovne sposobnosti učenika: spoznajne, doživljajne, voljne i djelatne. Time ostvaruje i potvrđuje odgojno – obrazovnu cjelovitost, ali i podupire univerzalne procese školskog poučavanja i učenja.

Značaj izučavanja islamske vjeronauke polazi od islamske premise da se svako dijete rađa u čistoj prirodi s kojom je islam u znaku jednakosti kao što je u znaku jednakosti s prirodnim ljepotama koje nas okružuju i govore o ljepoti i dobroti Onoga koji sve to daje. U tom smislu krajnji odgojni, obrazovni i funkcionalni cilj ovog predmeta jeste sačuvati čistu čovjekovu prirodu kroz faze

njegovog sazrijevanja i odgajati u njemu one vrline kojima se čuvaju i podupiru red i zakon, dobrota, ljubav, solidarnost i pozitivne aktivnosti u ime Božije i za Njegovu ljubav, a na korist svoju i svih ljudi.

U okviru predmeta, učenici razmišljaju, istražuju i postavljaju pitanja o svemu i svačemu (svijetu, životu, prirodi i Bogu, međuljudskim odnosima, porodici, domovini, mjestu i ulozi u Evropskoj uniji, suživotu i toleranciji...) i uče da je život vrijednost i dar Božiji. Također uče da ih povezivanje s Bogom, poštivanje Njegovih pravila vodi sretnom i sigurnom životu. Nastavni predmet islamska vjeronauka fundamentalno doprinosi izgrađivanju moralno – etičkih vrijednosti i ključnih kompetencija mladih koje omogućavaju stvaralačko i integrirano učenje, upoznavanje sa fazama odrastanja i izgradnje identiteta, odgovorno suočavanje sa problemima i svjesno ostvarenje života na temeljima islama.

OPĆI CILJ I ZADACI NASTAVNOG PREDMETA

Usvojiti relevantna znanja o svojoj vjeri i razviti pozitivan odnos prema istoj, te potaknuti učenika da živi u duhu islama shodno svojim mogućnostima kao aktivan sudionik zajednice i društva.

Opći zadaci nastavnog predmeta:

- Uvesti učenika u temelje islamskog učenja na način primjeren uzrastu;
- Upoznati učenika sa vrijednostima islama u svakodnevnom životu;
- Približiti učeniku Božije poruke iz Kur'ana;
- Kontinuirano razvijati ljubav prema Muhammedu, a.s., i drugim poslanicima;
- Podučiti učenika ispravnom razumijevanju Poslanikovog, a.s., sunneta u tradicionalnom bosanskohercegovačkom kontekstu;
- Razviti proaktivnu ulogu u porodičnom životu;
- Razviti svijest o adekvatnom obilježavanju vjerskih i državnih praznika;
- Uputiti učenika na ispravan odnos prema prirodi kao Allahovom daru ; - Afirmirati pozitivne međuljudske vrijednosti, suživot, toleranciju i saradnju;
- Odgajati u duhu svakodnevne predanosti etičkoj praksi islama i afirmativnog djelovanja na vršnjake u izvršavanju dužnosti;
- Razvijati kulturne, radne, zdravstvene i higijenske navike uz naglašavanje vjerskog poticaja za njihovo njegovanje;
- Živjeti zdrav život na temelju učenja islama;
- Razvijati sposobnost stvaranja i doživljavanja umjetničkih vrijednosti nastalih na temelju islama;
- Razvijati kod učenika estetske vrijednosti islama;
- Odgajati u duhu patriotizma i potrebe za zajedničkim životom na historijskim, kulturnim i vjerskim odrednicama Bosne i Hercegovine;
- Razvijati svijest o povezanosti tradicionalnog i modernog, duhovnog i materijalnog, etničkog i multikulturalnog u Bosni i Hercegovini i evropskom ambijentu;
- Unapređivati svijest o značaju temeljnih postulata interkulturalnog odgoja i ljudskog dostojanstva i slobode;
- Doprinositi boljem razumijevanju vlastitog identiteta;

- Razvijati kreativnost i kritičko mišljenje kao metakompetencija neophodnih za integraciju u društvo i nošenje sa složenim zahtjevima savremenog života;
- Poticati i kontinuirano unapređivati intelektualni, tjelesni, estetski, duhovni, moralni, društveni razvoj učenika, u skladu s njegovim sposobnostima i sklonostima.

CILJ NASTAVE U IV RAZREDU

Upotpunjenje prosuđivanja u duhu islama, s ciljem dosezanja smisla vlastitog života i života u zajednici, osposobljavanja za aktivno djelovanje u svim segmentima života, te povezivanja sa veličinom Božije poruke.

ZADACI NASTAVE U IV RAZREDU

- Osvijetliti tok postojanja islama na našem prostoru, uz razumijevanje njegovog utjecaja na kulturu Bošnjaka;
- Razviti pozitivan odnos prema Islamskoj zajednici Bosne i Hercegovine, te afirmirati aktivno djelovanje u okviru iste;
- Afirmirati kompatibilnost vjere i nauke uz razvijanje svijesti o konstantnosti učenja vjere i promjenjivosti naučnih dostignuća;
- Osvijestiti doprinos muslimana razvoju nauke;
- Afirmirati potrebu cjeloživotnog učenja u kontekstu Prve objave;
- Osvijestiti na postojanje rizika od traganja za novim religioznim pokretima, te ponuditi islamske odgovore na pojavu istih;
- Ponuditi islamske odgovore na izazove savremenosti i razviti razumijevanje potrebe za savremenim promišljanjem vjere;
- Osvijestiti ulogu i značaj mira kao temeljne odrednice islama;
- Približiti prostor ihsanskog ostvarenja čovjeka kao prostor u kojem svaka duša može živjeti i razvijati svoje vjerovanje;
- Razumjeti islamsku duhovnost i usmjeriti na puteve koji je povećavaju;
- Osmisliti život na temeljima islama;
- Razviti ključne kompetencije na temelju učenja islama;
- Izgraditi svijest o povezanosti tradicionalnog i modernog, duhovnog i materijalnog, etničkog i multikulturalnog u Bosni i Hercegovini i evropskom ambijentu;
- Unaprijediti svijest o značaju temeljnih postulata interkulturalnog odgoja i ljudskog dostojanstva i slobode;
- Odgojiti u duhu patriotizma i potrebe za zajedničkim životom na historijskim, kulturnim i vjerskim odrednicama.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
24.	Islam u Bosni i Hercegovini	5
25.	Vjera i nauka	5

26.	Vjerski trendovi	5
27.	Islamski odgovori na izazove savremenosti	5
28.	Islamska duhovnost	5
29.	Islamski osmišljena mladost	5
	Ukupno:	30

ISLAM U BOSNI I HERCEGOVINI

- Islamska civilizacija i kulura u Bosni i Hercegovini
- Uloga i značaj vakufa
- Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini

VJERA I NAUKA

- Istine vjere i istine nauke
- Doprinos muslimana razvoju nauke
- Budućnost i moć znanja

VJERSKI TRENDОВI

- Trend religioznosti i kvazireligioznost
- Sekte, kultovi i novi religiozni pokreti
- Zloupotreba vjere za ideologiju, fanatizam, fundamentalizam i terorizam

ISLAMSKI ODGOVORI NA IZAZOVE SAVREMENOSTI

- Islam i pitanja bioetike
- Čuvanje zdravlja i zavodljivost poroka
- Vjera kao prevencija ovisnosti
- Grijeg i spolne bolesti

ISLAMSKA DUHOVNOST

- Nastanak i razvoj tesavufa
- Zikr i srčano pokajanje
- Moralnost i tekvaluk
- Ljubav i spoznaja

ISLAMSKI OSMIŠLJENA MLADOST

- Utjecaj društva na mlade
- Put uspeha: znanje, vjerovanje i aktivno djelovanje
- Vjera i ključne kompetencije mladih
- Organizacija života i profesionalni rad
- Potraga za srećom

DIDAKTIČKO – METODIČKA UPUSTVA

Nastava islamske vjeronauke omogućava kombinaciju tradicionalnih i savremenih načina poučavanja, sa akcentom na aktivno učešće učenika u procesu učenja. U središtu odgojno –

obrazovnog procesa je učenik, a uloga nastavnika je da kreira i organizuje načine rada koji stvaraju optimalne uslove za učenje i poučavanje.

Nastavnik ima autonomiju u planiranju nastave, određivanju broja i tipova sati, izboru nastavnih metoda, oblika rada, sredstava i aktivnosti za svaki odgojno – obrazovni ishod. Strategije nastave i učenja će temeljiti na višestrukoj ulozi nastavnika. Da bi se postigao kvalitet i trajnost stečenih znanja, neophodno je ostvariti povezanost sa drugim predmetima i međupredmetnim temama, kao i staviti akcenat na učenje smislenih, međusobno povezanih sadržaja, korisnih za dalje obrazovanje i svakodnevni život. Prilikom planiranja nastavnik treba da vodi računa šta treba postići, vodeći računa o ciljevima, zadacima i ishodima učenja, koji je najbolji način za to i kojim nastavnim sredstvima raspolaže.

Izborom i sinhronizovanom primjenom odgovarajućih oblika rada (individualni, frontalni, grupni i rad u paru), metoda i tehnika (verbalnih, audio – vizuelnih, praktičnih radova, rad na tekstu, simulacija, insert, grozdovi...), nastavnih sredstava (udžbenik, filmovi, pomoćna literatura, ICT, karte...) te obilazaka, posjeta i izleta, učenik dolazi u centar pedagoškog interesovanja. Kombinacijom navedenih oblika i metoda rada, te upotrebom različitih nastavnih sredstava obezbjeđuje se kvalitetna nastava.

Nastavnik bira **čime i kako** će potaknuti učenika da uči, kako pobuditi interes za rad, njegovu znatiželju, pronicljivost, maštu, emocije, htijenja i sklonosti, te kreira razrednu klimu koja treba da bude svrsishodna, radna, opuštena i empatična. Treba da potiče učenika na učenje, te održava motiviranost za nastavu. Njegov je interaktivan odnos u nastavi i bazira ga na načelnom stavu poslanika Muhammeda, a.s.: „Olakšavajte, a ne otežavajte, unosite radost, a ne rastjerujte!“ Nastavnik aktivira učenika mobilisanjem prethodnih znanja i iskustava, upućivanjem na samostalno pronalaženje relevantnih informacija, na slobodno i kreativno razmišljanje, na argumentovano diskutovanje i iznošenje stavova. Uloga nastavnika je i da podstiče učenike na povezivanje novostečenih znanja sa svakodnevnim životom.

Predlaže se da realizacija programskih sadržaja bude zasnovana na samostalnom radu učenika u što većem obimu, te da se svakom učeniku omogući da dođe do izražaja shodno njegovim sposobnostima. Nastavnik treba da upućuje i podstiče učenike da sistematski prikupljaju informacije iz literature, koriste internet i druge medije, kako bi što kvalitetnije radili domaće zadatke, samostalne radove, panoe na zadate teme i sl. Prilikom obrade novih sadržaja, potrebno je opće povezivati sa lokalnim i ličnim, polaziti od konkretnih činjenica, učiniti ih razumljivim i ne udaljavati se od njih. Za uvježbavanje (memorisanje) teksta planirati nekoliko sati.

Kombinovanjem tradicionalnih metoda i savremenih metoda aktivnog učenja i interaktivne nastave, oblika rada i tehnika rada (igre, kvizovi, pitanja i odgovori, dramatizacije, razgovore, učenički radovi, ilustracije...) te poštivanjem didaktičkih principa postiže definisane ishode učenja.

Nastavnik u svom radu vodi računa o uređenosti učionice, primjeni raznovrsnih nastavnih sredstava i savremenih tehnologija. Prednost će dati savremenim pristupima kao što su: problemska nastava, heuristička nastava, mentorska nastava, vanučionička nastava i dr., trudeći se da svoj rad što više

približi aktuelnom društvenom kontekstu, a nastavne sadržaje islamske vjeronauke približi svakodnevnom životu učenika.

Nastavnik će u svom radu koristiti projektne zadatke, izrade panoa, animirati pismeno izražavanje na zadane teme, organizirati okrugle stolove i debate o odabranim temama, zadavati samoevaluacijske zadatke, inicirati razne socijalne akcije i posjete raznim objektima, te voditi računa o mjerljivosti učeničkih znanja primjenom adekvatnih pismenih i usmenih provjera znanja.

MEĐUPREDMETNA KORELACIJA

Multidisciplinarna isprepletenost i povezanost odgojno – obrazovnih područja i međupredmetnih tema omogućuje skladnost odgojno – obrazovnih procesa, razvoj temeljnih i specifičnih kompetencija učenika te otvorenost prema učenju. Nastavni plan i program islamske vjeronauke omogućava međupredmetno povezivanje sadržaja na vertikalnoj i horizontalnoj razini sa predmetima koji izučavaju sljedeća područja:

- Učenje o ljudima, njihovim međusobnim odnosima i odnosom ljudi prema svijetu, o kulturnom razvoju čovjeka i društva, prošlim i aktuelnim događajima, pitanjima vezanim za postizanje pravednih i mirovnih međuljudskih i društvenih odnosa;
- Vrednovanje i čuvanje kulturne baštine zavičaja, države, evropske i svjetske kulturne baštine;
- Analiza kulturnog naslijeđa, vjerske i kulturne tradicije;
- Osposobljavanje za odgovoran odnos i unapređenje okoliša;
- Pitanja identiteta, očuvanja i kvalitetnijeg vlastitog zdravlja i zajedničkog života;
- Usvajanje rječnika koji omogućava samostalno traženje, razvijanje i korištenje znanja;
- Razmatranje pitanja različitosti i jednakopravnosti pojedinaca, spolova, kultura, vjera, rasa i socijalne nejednakosti; - Razmatranje ključnih kompetencija;
- Stjecanje i razvijanje znanja, vještina i stavova koji omogućavaju uspješno ostvarenje interesa, razvijanja vlastitih potencijala uz aktivno učešće u savremenom životu;
- Osposobljavanje za sigurnu i etičku upotrebu tehnologije u učenju i svakodnevnom životu;
- Razumijevanje multikulturalnosti kao vrijednosti u savremenim globalizacijskim procesima;
- Razvijanje kreativnosti, poticanje maštovitosti i sposobnosti iznalaženja višestrukih rješenja, učenje produkcije, razvoja i realizacije ideja, kritičnosti i sposobnosti argumentacije.

Prijenos stečenog znanja iz odgojno – obrazovnih područja i međupredmetnih tema povećava autonomiju nastavnika omogućavajući mu fleksibilnije programiranje, planiranje i realizaciju odgojno – obrazovnog rada usmjerenog na učenika.

EVAULACIJA UČENIČKIH POSTIGNUĆA

Stepen ovladavanja poželjnim znanjima, vještinama i stavovima određuje se vrednovanjem, odnosno ocjenjivanjem ovladavanja odgojno – obrazovnim ishodima učenja. Važno je imati na umu da su vrednovanje, poučavanje i učenje jednako značajni dijelovi istog procesa. Vrednovanje

kao povratna informacija učeniku o rezultatima učenja i poučavanja određuje dinamiku daljeg procesa učenja/poučavanja te definiše individualne potrebe učenika u tom procesu. Vrednovanjem nastavnik dobiva relevantnu informaciju o kvalitetu svog rada. Učenička postignuća se vrednuju u okviru koncepta vremena i prostora, uzroka i posljedica, kontinuiteta i promjena, izvora informacija i istraživanja, te interpretacija i perspektiva.

Vrednovanje treba da bude proces u okviru navedenih temeljnih koncepata vrednovanja. Prilikom kompleksnog vrednovanja rezultata rada učenika treba da se vrednuje znanje, motivacija, sposobnosti, radne navike, subjektivne mogućnosti i objektivne okolnosti u kojima učenik živi i radi. Ocjena treba da bude rezultat procjene koliko učenik može da stečena znanja i vještine primijeni u životu. Važno je voditi računa o postignućima u afektivnom i socijalnom domenu, odnosno o procesu od primanja informacija do integracije uvjerenja, ideja, stavova, vrijednosti. Dio ocjene treba da bude i postojanost ravnoteže kod učenika između slobode i odgovornosti, spremnost na preuzimanje odgovornosti za vlastito ponašanje, uvažavanje različitosti i suprotnih stavova. Vrednovanje u školi je javno, kontinuirano, nepristrasno i brojčano u skladu sa važećim Pravilnikom o ocjenjivanju.

Vrednovanje se vrši kombinovanjem usmenog i pismenog vrednovanja kroz praćenje sljedećih elemenata:

- Usvojenost obrađenih pojmova i sadržaja;
- Aktivno učešće učenika u realizaciji nastavnih sadržaja;
- Individualni angažman u okviru nastavničkih aktivnosti;
- Elementi kritičkog mišljenja u toku realizacije sata;
- Angažiranost na individualnim, partnerskim i grupnim projektima; - Učešće u razgovoru;
- Odgovori na pitanja s višestrukim izborom; - Zalaganje i doprinos tokom nastave; - Usvojenost definisanih ishoda učenja;
- Kreativnost i samoinicijativnost u radu;
- Korištenje različitih izvora znanja;
- Kompjuterske procjene znanja; - Modificirana esejska pitanja; - Prezentacije.

OČEKIVANI REZULTATI/ISHODI UČENJA

Učenik treba naučiti da:

- Analizira historijski kontekst islama u Bosni i Hercegovini;
- Analizira doprinos islama procvatu materijalne i duhovne kulture u Bosni i Hercegovini, te oblikovanju identiteta Bošnjaka;
- Navodi i opisuje različite vakufe u Bosni i Hercegovini i izdvaja njegov značaj za pojedinca i zajednicu;
- Objašnjava strukturu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i navodi njene odgojno – obrazovne institucije, te doprinosi njenom radu;
- Objašnjava stav islama prema učenju, znanju, nauci i učenjacima;
- Poredi konstantnost učenja vjere i promjenjivost naučnih dostignuća;

- Analizira određene ajete, hadise i doprinos muslimana razvoju nauke;
- Podržava cjeloživotno učenje u kontekstu Prve objave;
- Navodi nove religiozne pokrete, te analizira rizike potpadanja pod utjecaj istih;
- Objašnjava stav islama o kloniranju, eutanaziji, umjetnoj oplodnji, transplataciji organa, abortusu, estetskoj hirurgiji itd.;
- Obrazlaže preventivnu ulogu islama u borbi protiv ovisnosti, spolnih bolesti i poroka;
- Objašnjava mir kao temeljnu odrednicu islama, i interpretira *nasilje, nepravdu, rat i terorizam* kao devijacije;
- *Definiše i objašnjava pojmove: zikr, inaba, takvaluk, mehabbe i ma'rife;*
- Klasificira tesavuf kao islamsku duhovnost i opisuje nivoe duhovnog usavršavanja;
- Analizira potrebu stalnog sjećanja na Boga radi Njegove milosti i zadovoljstva;
- Odabire blagodati života u skladu sa učenjem islama, objašnjava negativne trendove potrošačkog društva;
- Daje kritički osvrt o utjecaju društva i kulture na razvoj identiteta pojedinca;
- Opisuje svoje razumijevanje života u kontekstu materijalne, društvene, kulturne i duhovne sfere;
- Obrazlaže važnosti harmonije između znanja, vjerovanja i djelovanja; - Afirmiše islamske vrijednosti u kontekstu ključnih kompetencija; - Prepoznaje vrijednosti koje vode ka uspjehu i sreći.

KLJUČNE KOMPETENCIJE

1. Jezičko – komunikacijska kompetencija na maternjem jeziku
 - Čita, razumije i analizira književne i informativne tekstove;
 - Piše razne vrste tekstova za različitu namjenu i publiku;

-

Pripovijeda i sluša radi prijenosa i razumijevanja informacija s uvažavanjem u različitim situacijama i u različite svrhe u konstruktivnom i kritičkom dijalogu;

- Kritički ocjenjuje različite oblike komunikacije;
- Izražava pozitivne stavove i pokazuje vještine za učinkovitu međukulturalnu komunikaciju.

2. Matematička pismenost

- Sposobnost i spremnost korištenja matematičkih oblika mišljenja (logičko i prostorno razmišljanje) i prikazivanja (formula, modela, konstrukcija, grafikona/dijagrama) koji imaju univerzalnu primjenu kod objašnjavanja i opisivanja stvarnosti; - poštivanje istine kao temelja matematičkog razmišljanja.

3. Kompetencija u nauci i tehnologiji

- Sposobnost razumijevanja i primjene (dekodiranje, tumačenje i razlikovanje) raznih vrsta prikazivanja matematičkih elemenata, fenomena i situacija;
- Odabir i zamjena načina prikazivanja ako i kada je to potrebno;
- Sposobnost i spremnost da se upotrijebe znanja i metodologija da bi se objasnila priroda;
- Kompetencija u tehnologiji se tumači kao primjena znanja da bi se promijenilo prirodno okruženje u skladu sa ljudskim potrebama;
- Razumijevanje odnosa između tehnologije i drugih područja: naučni napredak (npr. u medicini), društvu (vrijednosti, moralna pitanja), kulturi (npr. Multimediji), ili okruženju (zagađenost, održivi razvoj).

4. Informatička pismenost (informacijska, medijska, tehnološka)

- Kritičko korištenje informacijsko – komunikacijske tehnologije za prikupljanje, vrednovanje i pohranjivanje informacija, za produkciju, predstavljanje i razmjene informacija i za ušešće u virtuelnim društvenim mrežama;
- Svijest o razlikama između realnog i virtuelnog svijeta;
- Upotreba tehnologije u svrhu razvoja kreativnosti, inovativnosti i uključivanja u društvo;
- Korištenje tehnologije za podršku kritičkog načina razmišljanja;
- Poštivanje privatnosti kod korištenja društvenih mreža, poštivanje etičkih načela, prepoznavanje pouzdanosti i valjanosti dobijenih informacija, upotreba mreža za širenje horizonta.

5. Tjelesno – zdravstvena pismenost

- Prihvatanje i promovisanje zdravih stilova ponašanja, adekvatnih prehrambenih navika i tjelesnih aktivnosti koje omogućavaju pojedincu kvalitetan i zdrav život;
- Formiranje pozitivne slike o sebi, sposobnost da se sebi omogući zdrav život i da se u vlastitom okruženju promoviše zdrav život.

-

6. Učiti kako se uči

- Razvija suodgovornost za vlastito učenje, samoprocjenu i definiranje vlastitih ciljeva učenja: da razvija svijest o vlastitim mogućnostima, jakim i slabim stranama, stilovima učenja, inteligenciji, kao i o sposobnosti identificiranja vlastitih potreba radi primjene vlastitih strategija i procedura u procesu učenja;
- Razvija sposobnost popravljavanja, poboljšavanja (samoregulacije);
- Unaprijed planira, izvršava, kontrolira, radi korekcije različitih oblika komunikativnih aktivnosti (receptije, interakcije, produkcije, medijacije);
- Upotrebljava različite metode i strategije učenja;
- Pozna je i svjesno upotrebljava različite strategije učenja;
- Stječe sposobnost otkrivanja najuspješnijeg i najbržeg načina učenja, odabire različite mogućnosti i primjenjuje najbolje u praksi;
- Razvija kritički stav o tome što učenik u školi uči i o vlastitom procesu učenja;
- Organizira vlastito učenje, razvija upornost;
- Razvija samomotivaciju, samopouzdanje, te potrebu za kontinuiranim učenjem.

7. Socijalna i građanska kompetencija

- Prepoznavanje vlastitih emocija, zanimanje za poštivanje drugih kultura;
- Razumjevanje vlastitog narodnog identiteta i sebe kao pripadnika neke grupe u interakciji sa kulturnim identitetom Evrope i ostatka svijeta;
- Svijest o evropskom i svjetovnom kulturnom naslijeđu i o kulturnoj i jezičkoj raznolikosti svijeta;
- Poznavanje lingvističkih i kulturnih posebnosti društva i zajednica, u kojima se govori određeni strani jezik;
- Razvijanje svjesnosti i razumjevanja sociokulturnih i međukulturnih pravila i normi;
- Uvažavanje karakterističnih crta društvenih odnosa (pozdravi, način obraćanja);
- Uvažavanje pravila lijepog ponašanja (izraziti zahvalnost, naklonost, podijeliti brigu, radost itd.);
- Uvažavanje razlika u jezičkim registrima (nivoi formalizma);
- Konstruktivno komuniciranje i poštivanje u društvenim situacijama i međusobnoj komunikaciji.

8. Samoinicijativa i poduzetnička kompetencija

- Upravljanje projektima;
- Prepoznavanje vlastitih jakih i slabih strana;
- Rad u timovima na kooperativan i fleksibilan način;
- Konstruktivno surađivanje u aktivnostima i upotreba vještina grupnog rada; - Upravljanje rizikom i razvijanje svijesti o odgovornosti.

9. Kulturna svijest i kulturno izražavanje

-
- Izbjegavanje stereotipa, prihvatanje kompromisa, razvijanje ličnog integriteta i poštivanje integriteta drugih, primjerno samopouzdanje;
- Konstruktivno izražavanje vlastitog mišljenja i frustracija, sposobnost empatije;
- Poznavanje najznačajnijih kulturnih dostignuća, cijenjenje umjetničkog rada i kulturnih događaja;
- Uvažavanje i uživanje u umjetničkim djelima i izvedbama i razvijanje osjećaja za lijepo.

10. Kreativno – produktivna kompetencija - Razvijanje kompleksnog mišljenja: sažimanje, generaliziranje, podrška upotrebi viših kognitivnih sposobnosti kao što su analiza, sinteza, vrednovanje, upotreba kritičkog mišljenja (razlikovanje između činjenica i mišljenja, argumentiranje teza);

Razvijanje kreativnosti i potrebe za izražavanje, te osjećaj za estetske vrijednosti;

- Razvijanje otvorenosti različitog kulturnog izražavanja i pripremljenosti za razvijanje vlastite kreativnosti i sposobnosti izražavanja: sposobnost tolerisanja suprotnih ideja, samostalno donošenje zaključaka, razvijanje pozitivnog stava i spremnosti za relativiziranje vlastitog stanovišta i sistema vrijednosti, razvijanje spremnosti za otklon u odnosu na ustaljena ponašanja prema drugim kulturama;
- Podrška radoznalosti, želji za novim znanjima: omogućuje izražavanje vlastitih misli, ideja, emocija, razvijanje sposobnosti posmatranja, učestvovanja i integriranja novih iskustava i spremnosti za mjenjanje prethodnih.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Profesor islamske teologije (VII stepen stručne spreme)
 2. Profesor islamskih nauka (VII stepen stručne spreme)
 3. Diplomirani teolog sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta (VII stepen stručne spreme)
 4. Profesor islamskih teoloških studija (VII stepen stručne spreme)
 5. Profesor islamske vjeronauke i religijskih odgoja (VII stepen stručne spreme)
 6. Profesor religijske pedagogije (VII stepen stručne spreme)
 7. Profesor islamske pedagogije (VII stepen stručne spreme)
 8. Profesor islamske vjeronauke (VII stepen stručne spreme)
9. Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi i lica sa završenim najmanje prvim ciklusom studija visokog obrazovanja koji se vrednuje s minimalno 240 ECTS bodova iz oblasti islamskih nauka, islamske vjeronauke, islamske pedagogije i teologije sa položenom pedagoško-psihološkom i metodičko-didaktičkom grupom predmeta.

ETIKA - REDOVNA NASTAVA

ARGUMENTACIJA

U znanosti, filozofiji, politici, religiji, umjetnosti, u tehnici i njenoj primjeni, konačno u životu gotovo da nema pitanja koje nije istovremeno i etičko-moralno pitanje. Zbog toga program Etike kao nastavnog predmeta u gimnaziji, a u četverogodišnjem izučavanju je usmjeren ka spoznaji o suštini etičke problematike, kao i ka problematizaciji različitih etičkih aspekata. Dakako, da se tretman ovih sadržaja ne završava samo u spoznaji. Krajnji rezultat bi se mogao sagledati u oplemenjivanju stavova i formiranju humanog vrijednosnog sistema. U tom se smislu treba usmjeriti na kognitivno, edukativno i pragmatično ispoljavanje.

Program je koncipiran kao alternativa u odnosu na vjeronauku, čime se ostvaruje pravo učenika na slobodu izbora.

Problematizacija etičkog u prvoj godini predviđana je s aspekta osnovnih moralnih pojmova.

U drugoj godini problematizacija etičkih pitanja se usmjerava na politiku kao znanost i kao vještinu.

U trećoj godini se moralni sadržaji dovode u odnos na religiju i to s aspekta raznih religijskih koncepata.

Etička pitanja predviđena za četvrtu godinu fundirana su filozofijskim, znanstvenim, tehničkim, estetskim i pedagoškim aspektom.

CILJ I ZADACI

Program Etike, predviđen za četiri godine izučavanja u gimnaziji vodi učenike ususret sa različitim tumačenjima i prilazima o odnosu morala i pitanja političkog, pravnog, društvenog karaktera. Intencija je na problematizaciji, protivrječnosti moralnog i političkog. Zato ovaj predmet je i okrenut cilju da se uz kognitivnu stranu moralnih vrijednosti razvija i formira kritički stav. U prvom razredu tretiraju se osnovni moralni pojmovi u kontekstu različitog vremena i kultura. U drugom razredu edukacija je usmjerena prema političkom životu i djelovanju i razvija sposobnost preispitivanja i kritičkog prosuđivanja, ali i mogućeg susreta na relaciji izgradnje humane zajednice. Cilj u trećem razredu je u nastavku problematizacije etičkih pitanja i to s aspekta morala i religije. U četvrtom razredu etička pitanja se definiraju historijski-problemski. U suštini su fundirana filozofskim, znanstveno-tehničkim, estetskim kao i odgojnim aspektom. Odgojni aspekt je usmjeren na spoznaju o moralu kao odgojnoj komponenti bosanskog i zapadno evropskog kulturnog ishodišta.

ZADACI:

- da učenici steknu osnovna znanja o etičkim pojmovima
- da učenici stvore potrebu za tolerancijom
- pomoć u formiranju vrijednosne orijentacije i pozitivnih stavova
- razvijanje polemičkih sposobnosti i kritičkog odnosa

- znati razumjeti i moći objasniti osnovna etička pitanja
- upoznati mjesto i ulogu Etike u sistemu znanosti i disciplina
- upoznati različita gledišta, pravce razvoja i etičke sisteme
- osposobiti se za moralno prosuđivanje i donošenje ocjene
- prepoznati i usvajati univerzalne moralne vrijednosti i zauzeti stav
- razvijati znatiželju i vlastiti odnos prema bitnim etičkim pitanjima
- upoznati različita gledišta o političkim odnosima i političkom djelovanju
- razumijevanje moralnih problema s aspekta tretmana historijskih uvjeta nastajanja,
- razumijevanje, prepoznavanje, te osposobljavanje za moralnu ocjenu u tretmanu znanosti, filozofije, tehnike i sl.
- razvijanje polemičkog stava i izoštravanje kritičkog odnosa na relaciji stvaralačkog i razarajućeg
- upoznavanje sa osnovnim etičkim stavovima u odgoju jednog dijela država zapadnoevropske civilizacije

ISHODI UČENJA

Očekuje se da će učenici nakon završenog programa iz Etike biti osposobljeni za:

- posjedovanje i razvijanje znanja o etičko-moralnim pitanjima
- dijalošku interakciju i
- izgradnju vrijednosti

Znanje o etičko-moralnim pitanjima definirat će se kao:

- sticanje osnovnog znanja o etičkoj problematici
- spoznaja o ulozi morala u nastanku i razvoju kulture i civilizacije
- spoznaja o ulozi morala u kreiranju stvarnosti i razvoju pojedinca
- sticanje osnovnog znanja o etičkoj problematici u politici
- spoznaja o važnosti morala u nastanku i razvoju političko pravnih odnosa
- spoznaja o važnosti morala u kreiranju stvarnosti i razvoju pojedinca
- znanje o različitom tretmanu etičke problematike u filozofskim konceptima
- sticanje osnovnog znanja o etičkoj problematici dovodeći u odnos etiku i filozofiju
- spoznaja o važnosti morala u nastanku i razvoju društva
- spoznaja o važnosti morala u kreiranju stvarnosti i razvoju pojedinca
- prepoznavanje pojedinih teorija kao retrogradnih i njihovog djelovanja u savremenim uvjetima
- znanje o djelovanju morala na društveni život i kulturu BiH

Dijaloška interakcija na razini etičkih pitanja izrazit će se i osigurati u:

- usvajanju odgovarajućih metoda za zdrav i konstruktivan dijalog
- vođenju dijaloga i tolerancijom
- mogućnosti približavanja stavova

- uvažavanju normi i vrijednosti društva
- zajedničkom djelovanju na produkciju vrijednosti i normi
- usvajanju odgovarajućih metoda za zdrav i konstruktivan dijalog o etičko-političkim protivrječnostima
- vođenju dijaloga i razvijanju tolerancije, ali i uvažavanju etičkih normi u izgradnji humanog društva i zajednice
- protivrječnosti etičkog i političkog te mogućnosti približavanja stavova
- uvažavanju normi i vrijednosti društva kao pluralne zajednice
- zajedničkom djelovanju na produkciju vrijednosti i normi i mogućnost usmjeravanja na rješavanje političkih pitanja
- usvajanju odgovarajućih metoda za zdrav i konstruktivan dijalog o etičko-filozofskim, estetskim i historijskim protivrječnostima
- pronalaženju protivrječnosti etičkog i filozofskog te mogućnost otkrivanja zajedničkog
- uvažavanju pozitivnih normi i vrijednosti društva kao pluralne zajednice i kritika destrukcije i instrumentalizacije morala
- zajedničkom djelovanju na produkciju vrijednosti i normi i mogućnost usmjeravanja etičkog u izgradnji društvenih odnosa

Izgradnja stavova i vrijednosti imat će značaj u:

- čuvanju mira, dostojanstva, pravde i slobode, kao i osnovnih društvenih vrijednosti humanog društva i ličnog dobra pojedinca
- izgradnji vrijednosti na principu primjene metoda afirmacije valjanosti
- izgradnji sposobnosti za usaglašavanje i kompromis ne dovodeći u pitanje vlastito uvjerenje
- stvaranju uvjerenja o slobodi mišljenja i slobodnog uvjerenja drugoga, izgradnji dijaloga, što je istovremeno pretpostavka i vlastitog mišljenja i uvjerenja

PROGRAMSKI SADRŽAJI

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

R.br.	PROGRAMSKI SADRŽAJI	BROJ ČASOVA
1.	Etika i filozofija sklada	3
2.	Racionalizam i utilitarizam	3
3.	Etički formalizam	2
4.	Moralni pesimizam	2
5.	Moral i evolucionizam	2
6.	Teorija imoralizma	3
7.	Pojedinac, grupa, solidarnost	3
8.	Moral i egzistencijalizam	4

9.	Moral i marksizam	3
10.	Moral, znanost i tehnika	3
11.	Moral i umjetnost	2
	Ukupno:	30

1. ETIKA I FILOZOFIJA SKLADA

1. Etika harmonije kod Platona
2. Aristotelova etika mjere
3. Stoički princip skladnosti

2. RACIONALIZAM I UTILITARIZAM

1. Racionalni egoizam
2. Etnički racionalizam kod Spinoze
3. Engleski utilitarizam kod:
 - Dž. Bentona
 - Dž. S. Mila

3. ETIČKI FORMALIZAM

1. Kantov etički formalizam
2. Odnos moralnog zakona i slobode kod Kanta

4. MORALNI PESIMIZAM

1. Šopenhauerova teorija pesimizma
2. Osnove moralnosti kod Šopenhauera

5. MORAL I EVOLUCIONIZAM

1. Darwinizam
2. Spenserov evolucionistički prilaz moralu

6. TEORIJA IMORALIZMA

1. Ničeova imoralistička teorija
2. Kritika teorije imoralizma
3. Moralne konotacije shvaćanja «nadčovjeka»

7. POJEDINAC, GRUPA, SOLIDARNOST

1. Dirkemovo razumijevanje solidarnosti pojedinca s grupom
2. Kriteriji dobrog kod Šelera i Hertmana
3. Hijerarhija vrijednosti u fenomenološkoj etici

8. MORAL I EGZISTENCIJALIZAM

1. Kirkegard o egzistenciji
2. Hajdeger o ljudskoj egzistenciji

3. Sartrovo poimanje slobode:
 - indeterminizma
 - apsolutne slobode
 - apsolutne ljudske odgovornosti
4. Kritički osvrt na Sartrovo poimanje

9. MORAL I MARKSIZAM

1. Pojam alijenacije
2. Marksov humanizam
3. Kritika na Marksovo rasuđivanje

10. MORAL, ZNANOST I TEHNIKA

1. Postoji li protivrječnost morala i znanosti
2. Kamo može odvesti nekontroliranost tehnike
3. Usmjerenost tehnike moralnim principima

11. MORAL I UMJETNOST

1. Funkcija umjetnosti i moral
2. Umjetničko djelo i moral

DIDAKTIČKO UPUTSTVO

Uputstvo za nastavu

S obzirom da se Etika kao nastavni predmet nije izučavala u srednjim školama ne postoji jedinstveni udžbenik. Zato se nastavnici upućuju na korištenje šireg izvora literatura. No, kako je program koncipiran tematsko-problemski, potreban je izraženiji angažman učenika. Njihov angažman se očekuje u diskusijama polemičkog karaktera na satu kao i istraživanje i pisanje radova. Nastavniku se omogućava veća sloboda u određivanju problema rasprava. Učenici, također, definiraju probleme rasprava izražavajući svoj interes za pojedine teme. Potrebno je, također, poraditi na identifikaciji etičkih pitanja u sadržajima drugih nastavnih predmeta. Tako za učenike ovaj predmet biva interdisciplinaran. Nastavnikova uloga u tome je velika. Nastavnik svodi predavački model monologa na najmanju moguću mjeru. Umjesto toga primjenjuje i razvija: kognitivne metode, afektivne metode, interaktivne metode i metode korištenja materijala.

Uputstvo za evaluaciju i ocjenjivanje

Evaluaciju rada i ocjenjivanje učenika potrebno je vršiti različitim metodama: razgovor, objektivni test, pisani učenički radovi kod kuće, istraživački radovi, radovi u školi, aktivnost na satu, doprinos u radu u grupama. Potrebno je da i učenici participiraju u evaluaciji. Veoma je važno da se ocjenjivanje zasniva na tome da učenici znaju šta se od njih očekuje i da bude transparentno.

IZVORI INFORMACIJA

Preporučuje se upotreba udžbenika i nastavnih sredstava koja su odobrena od strane ministarstva nadležnog za obrazovanje na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, te sljedeći izvori:

- V. Pavičević, Osnovi etike - F. Jodl, Historija etike.
- E. From, Anatomija ljudske destruktivnosti
- Čovjek za sebe
- H. Markuze, Kultura i društvo
- F. Niče, S onu stranu dobra i zla
- F. Niče, Volja za moć
- E. Kant, Metafizika čudoređa
- E. Kant, Kritika praktičkog uma
- Dž. Raskin, Vrijednosti
- Platon, Država
- Aristotel, Nikomahova etika
- Č. Darwin, Čovjekovo porijeklo
- F. Bekon, Novi organon - D. Aligeri, Božanska komedija
- K. Marks, Rani radovi
- D. Grlić, Estetika
- Kangrga, Etika i sloboda
- S. Joksimović, Vasić; Psihološke osnove čovjekoljublja

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA:

1. Nastavnički fakultet/filozofski fakultet, odsjek za filozofiju i sociologiju, sa završenim četverogodišnjim dodiplomskim studijem (VII stepen stručne spreme) i stečenim stručnim zvanjem profesor filozofije i sociologije, sociologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je filozofija, sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj grupi;

2. Nastavnički fakultet/ filozofski fakultet, odsjek za filozofiju i sociologiju, sa završenim prvim ciklusom visokog obrazovanja dodiplomskog studija u četverogodišnjem trajanju (240 ECTS) i stečenim stručnim zvanjem bachelor filozofije i sociologije ili drugim stručnim zvanjem gdje je filozofija, sociologija glavni ili ravnopravni predmet u dvopredmetnoj ili višepredmetnoj grupi ili ekvivalent;